

**УНИВЕРЗИТЕТ „СВ. КИРИЛ И
МЕТОДИЈ“ - СКОПЈЕ
ПРАВЕН ФАКУЛТЕТ „ЈУСТИНИЈАН
ПРВИ“- СКОПЈЕ**

м-р Теа Тони Лалевска

**ИНСТИТУТОТ ЗАСТАПНИШТВО И НЕГОВОТО ЗНАЧЕЊЕ
ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО**

Докторски труд

Скопје, 2024 година

Докторанд:

м-р ТЕА ТОНИ ЛАЛЕВСКА

Тема:

ИНСТИТУТОТ ЗАСТАПНИШТВО И НЕГОВОТО ЗНАЧЕЊЕ ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО

Ментор:

проф. д-р РОДНА ЖИВКОВСКА,

редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитет „Св. Кирил и Методиј“ - Скопје

Лектор:

Ангела Петковска, овластен лектор по македонски јазик

Комисија за одбрана:

проф. д-р ТАТЈАНА ЗОРОСКА - КАМИЛОВСКА, редовен професор на Правниот факултет на Универзитетот во Ниш (претседателка на Комисијата);

проф. д-р РОДНА ЖИВКОВСКА, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје (менторка);

проф. д-р МИРОСЛАВ ЛАЗИЌ, редовен професор на Правниот факултет на Универзитетот во Ниш;

проф. д-р ТИНА ПРЖЕСКА, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје;

проф. д-р ЕЛЕНА ИГНОВСКА, редовен професор на Правниот факултет „Јустинијан Први“ при Универзитетот „Св. Кирил и Методиј“ – Скопје;

Научна област:

Граѓанско право

Датум на одбрана:

„Изјавувам дека докторскиот труд го изработев самостојно, дека уредно ги цитирам сите користени извори и литература и дека трудот не е користен во рамките на други универзитетски студии или за стекнување на друго звање”.

м-р Теа Лалевска, потпис

ИНСТИТУТОТ ЗАСТАПНИШТВО И НЕГОВОТО ЗНАЧЕЊЕ ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО

- Апстракт-

Институтот застапништво е еден од најзначајните институти од општиот дел на граѓанското право без кој не можат да се замислат современите граѓанско-правни односи. Станува збор за институт кој го овозможува остварувањето на граѓанските субјективни права на физичките и правните лица во околности кога тие не се во состојба самостојно да ги остваруваат тие права. Преку институтот застапништво се овозможува вклучување во правниот живот на лицата кои поради недостаток на деловна способност не можат да се грижат за своите права и интереси. Без постоење на овој институт, физичките лица без деловна способност би станале маргинализирана група без потенцијал да стекнуваат права од имотна природа и да уживаат во придобивките на правниот промет. Институтот застапништво е во функција и на деловно способните физички лица затоа што им отвора повеќе можности за учество во граѓанско-правните односи истовремено, без притоа да мора самостојно да ги преземаат правните дејствија и други правни работи. Дејствувањето на правните лица како субјекти во правото, исто така не би можело да се замисли без постоење на застапници преку кои правното лице изјавува правно релевантна волја во правните односи. Придобивките од постоењето на институтот застапништво во граѓанското право ги надминуваат границите на индивидуалниот интерес на физичките и правните лица. Институтот застапништвото игра незаменлива улога во севкупниот развој на правниот промет и на граѓанско-правните односи кои се реализираат во рамките на тој правен промет.

Во овој докторски труд се анализира појавата, развојот, функциите, правната природа и значењето на институтот застапништво во граѓанското право. Почнувајќи од историските корени на институтот застапништво во римското право, па сè до современите правни системи се покажува еволуцијата на овој институт во областа на граѓанското право. Се претставуваат видовите застапништво во современите правни системи на земјите во Европа и се потенцира нивното значење, карактеристики и функции во граѓанско-правните односи. Преку сестраната анализа на институтот застапништво се покажува неговата улога и значење во системот на граѓанското право.

Клучни зборови: застапништво, субјективитет, граѓанско право, деловна способност, правна способност, правен промет, правни односи, имот, правни дела.

THE INSTITUTE OF REPRESENTATION AND ITS SIGNIFICANCE IN THE CIVIL LAW

-Abstract-

The Institute of Representation is one of the most important institutes from the general part of civil law without which modern civil-legal relations cannot be imagined. It is about an institute that enables the realization of the civil subjective rights of natural persons and legal entities in circumstances when they cannot realize those rights independently. Through the Institute of Representation, it is possible to include persons in legal life who, due to a lack of active legal capacity, cannot take care of their rights and interests. Without this institute, natural persons without active legal capacity would become a marginalized group without the potential to acquire property rights and enjoy the benefits of legal traffic. The Institute of Representation is also in operation for natural persons with active legal capacity because it allows them to participate in civil-legal relations simultaneously, without having to undertake legal actions and other legal matters independently. The action of legal entities as subjects in law could also not be imagined without representatives through whom the legal entity declares a legally relevant will in legal relations. The benefits of the existence of the Institute of Representation in civil law exceed the limits of the individual interest of natural persons and legal entities. The Institute of Representation plays an irreplaceable role in the overall development of legal traffic and civil-legal relations within the framework of that legal traffic.

This thesis analyzes the appearance, development, functions, legal nature, and significance of the Institute of Representation in civil law. Starting from the historical roots of this institute in Roman law, up to the modern legal systems, the evolution of Representation as an institute in the field of civil law is shown. The types of representation in the contemporary legal systems of European countries are presented and their significance, characteristics, and functions in civil-legal relations are highlighted. A comprehensive analysis of the Institute of Representation, its role, and its importance in the civil law system is shown.

Keywords: representation, personhood, civil law, active legal capacity, legal capacity, legal traffic, civil relations, property, legal acts.

СОДРЖИНА

ВОВЕД	10
ГЛАВА I	14
ПОЈАВА И ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ЗАСТАПНИШТВО	14
1. Застапништвото во периодот на робовладетелското општество (римското право).....	15
1.1. Туторството во римското право	15
1.1.1. Туторство врз малолетници	16
1.1.2. Туторство врз жените	22
1.2. Старателството во римското право.....	25
1.3. Мандатумот во римското право	29
1.4. Застапување во судските постапки во римското право	34
1.5. Работоводството без налог како „квази застапништво“ во римското право	35
2. Застапништвото во периодот на феудализмот	38
3. Застапништвото во периодот на капитализмот	39
4. Застапништвото во периодот на социјализмот	40
ГЛАВА II	43
ИНСТИТУТОТ ЗАСТАПНИШТВО ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО.....	43
1. Поимно определување на институтот застапништво во цивилната доктрина.....	47
2. Поимно определување на институтот застапништво во позитивното граѓанско право на РС Македонија и во споредбеното право	50
2.1. Институтот застапништво во позитивното граѓанско право на РС.....	50
Македонија	50
2.2. Институтот застапништво во правните системи на европските земји	52
2.2.1. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Германија.....	53
2.2.2. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија	54
2.2.3. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Франција.....	56
2.2.4. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Италија	57
2.2.5. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Шпанија.....	57
2.2.6. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Словенија	59
2.2.7. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Хрватска	60
2.2.8. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Србија	61
3. Конститутивни елементи на институтот застапништво.....	62

3.1. Преземање на правни дејствија	63
3.2. Во туѓо име	65
3.3. За туѓа сметка	67
3.4. Со овластување	69
4. Разграничување на застапништвото од други слични институти	72
4.1. Разликување на застапникот од гласникот	72
4.2. Разликување на застапникот од посредникот	74
4.3. Разликување на застапникот од комисионерот	75
4.3. Разликување на застапникот од работодаводителот без налог	77
5. Лица кои не се сметаат за застапници	80
6. Правна природа на застапништво	81
7. Функции на застапништво	85
8. Видови класификации на застапништво	87
ГЛАВА III	90
ВОНДОГОВОРНО (ЗАКОНСКО) ЗАСТАПНИШТВО	90
1. Правен основ и претпоставки за настанување на вондоговорно застапништво	90
2. Страни кај вондоговорното (законското) застапништво	92
2.1. Застапник	92
2.2. Застапуван	93
2.3. Трето лице	95
2.4. Односи помеѓу страните кај вондоговорното застапништво	95
3. Видови вондоговорно (законско) застапништво	98
3.1. Непосредно законско застапништво	101
3.1.1. Непосредно законско застапништво на физички лица	101
3.1.2. Непосредно законско застапништво на правните лица и субјектите со својство на правно лице	110
3.2. Посредно законско застапништво	127
3.2.1. Посредно законско застапништво на физички лица	129
3.2.2. Посредно законско застапништво на правни лица и други субјекти со својство на правно лице	137
3.3. Законско застапништво во посебни случаи	140
(ad hoc застапништво)	140
3.3.1. Старател во посебни случаи	141

3.3.2. Привремен застapник	152
3.3.3. Заменичко законско застапување.....	158
4. Вондоговорното (законското) застапништво во споредбеното право.....	158
4.1. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Германија ..	159
4.1.1. Законско застапништво на физички лица	159
4.1.2. Законско застапништво на правни лица.....	162
4.2. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија	163
4.2.1. Законско застапување на физичките лица	163
4.2.2. Законско застапување на правните лица.....	166
4.3. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Франција ..	166
4.3.1. Законско застапување на физички лица.....	166
4.4. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Италија	169
4.4.1. Законско застапување на физички лица.....	169
4.4.2. Законско застапување на правни лица	171
4.5. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Шпанија ...	172
4.5.1. Законско застапништво на физички лица	172
4.6. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Словенија. 174	
4.6.1. Законско застапување на физички лица.....	174
4.6.2. Законско застапување на правни лица	176
4.7. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Хрватска... 177	
4.7.1. Законско застапување на физички лица.....	177
4.7.2. Законско застапување на правни лица	179
4.8. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Србија	180
4.8.1. Законско застапување на физички лица.....	180
4.8.2. Законско застапување на правни лица	183
5. Карактеристики на законското застапништво во современите правни системи.....	184
ГЛАВА IV	188
ДОГОВОРНО ЗАСТАПНИШТВО	188
1. Претпоставки за настанување на договорно застапништво	188
2. Улогата и значењето на договорно застапништво во современите правни системи	189
3. Страни кај договорното застапништво	191
3.1. Застапник (полномошник)	192

3.2. Застапуван (властодавец)	193
3.3. Трето лице.....	194
3.4. Односи помеѓу страните кај договорното застапништво.....	195
4. Видови договорно застапништво	202
4.1. Полномошно	203
4.1.1. Правна природа и настанување на полномошното.....	204
4.1.2. Правно дејство на полномошното	205
4.1.3. Обем на полномошното	206
4.1.4. Ограничување на полномошното	207
4.1.5. Пречекорување на границите на полномошното	209
4.1.6. Пренесување на полномошното (супституција)	209
4.1.7. Видови на полномошното	210
4.2. Договори со клаузули за застапување	223
5. Договорното застапништво во споредбеното право	229
5.1. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Германија.....	229
5.2. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија.....	232
5.3. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Франција	234
5.4. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Италија.....	234
5.5. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Шпанија	236
5.6. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Словенија.....	237
5.7. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Хрватска.....	237
5.8. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Србија.....	238
6. Карактеристики на договорното застапништво во современото право	239
ГЛАВА V	242
СТАТУТАРНО ЗАСТАПНИШТВО	242
1. Поимот статутарно застапништво	242
2. Облици на статутарно застапништво	243
3. Правна природа на статутарното застапништво	244
ЗАКЛУЧОК	245
КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА	252

ВОВЕД

Граѓанско-правните односи се значаен дел од правниот живот како за физичките, така и за правните лица иако во овие односи како учесници централно место заземаат физичките лица. Стапувањето во граѓанско-правни односи им овозможува на субјектите да се стекнуваат со права од имотна природа, односно со граѓански субјективни права кои го сочинуваат нивниот имот. Тоа значи дека учеството во граѓанско-правните односи игра клучна улога во обезбедувањето на материјалната егзистенција на физичките лица како и во обезбедувањето имот кој е претпоставка за настанок и опстојување на правното лице како посебен субјект во правото. Имајќи го предвид значењето на граѓанско-правните односи, правните поредоци им ја гарантираат слободата на сите субјекти во правото да се јават како рамноправни учесници во овие односи. Тоа е случај и со правниот систем на РС Македонија. Со Уставот на РС Македонија се гарантира правото на сопственост на физичките лица и правото на наследување кои претставуваат граѓански субјективни права. Исто така, Уставот на РС Македонија ја гарантира слободата на пазарот и претприемништвото што е основа за развојот на правниот промет и граѓанско-правните односи. Генералните закони кои ги уредуваат граѓанско-правните односи гарантираат слобода и еднаквост на физичките и правните лица во стекнувањето, вршењето и заштитата на граѓанските субјективни права. Гаранцијата за слобода на учество во граѓанско-правните односи подразбира потенцијална можност за секој субјект во правото, по сопствена иницијатива, да стекнува граѓански субјективни права, да ги врши стекнатите права и да ги заштитува во случај на нивна повреда или загрозувања. Еднаквоста подразбира еднаквост во можностите (условите) во кои физичките и правните лица ги стекнуваат, вршат и заштитуваат своите граѓански субјективни права.

Не треба да се превиди дека гаранциите на слободата за стапувањето во граѓанско-правните односи, како и еднаквоста на субјектите во тие односи се прокламации чија суштинска реализација подразбира исполнување на определени правни претпоставки.

Основна претпоставка за учество на физичките и правните лица во граѓанско-правните односи е постоењето на граѓанско-правниот субјективитет. Станува збор за својство кое им се припишува на физички и на правните лица како учесници во граѓанско-правните односи. Субјективитетот физичките лица го стекнуваат во моментот на раѓањето, а правните лица во моментот на нивното конституирање во согласност со правните прописи. Иако субјективитетот како својство кое го сочинуваат способности и атрибути им се припишува, без исклучок, на сите физички лица и на сите правни лица, реализацијата на тој субјективитет во граѓанско-правните односи зависи од степенот на способности кои ги имаат физичките и правните лица. Способностите кои го сочинуваат субјективитетот се правната, деловната и деликтната способност. Правната способност е апстрактна можност за определено лице да биде носител на права и обврски, вклучително и граѓански субјективни права и обврски. Деловната способност е способност на лицето да изразува правно релевантна волја за стапување во правни односи (вклучително и граѓанско-правни односи). Деликтната способност кај физичките лица е способност да се сфати значењето на сопствените постапки и дали тие се во согласност со правото. За правните лица деликтната способност се сведува на способност за надомест на причинета штета.

За реализација на субјективитетот на теренот на граѓанското право најзначајна е деловната способност. Степенот на деловна способност кој го има физичкото, односно

правното лице ја изразува неговата можност самостојно да стапува во граѓанско-правните односи.

Физичките лица ја стекнуваат деловната способност со навршувањето на полнолетство - 18 години возраст, под претпоставка дека на таа возраст достигнале степен на зрелост и способност за расудување. Во правниот систем на РС Македонија на таа возраст физичките лица стекнуваат потполна деловна способност која им овозможува активно да се вклучат во граѓанско-правните односи. Потполната деловна способност на физичките лица, воедно е и општа деловна способност која им овозможува да стапуваат во секакви граѓанско-правни односи. Физичките лица под 18 години возраст се или делумно деловно способни (од 14-18 години) или се потполно деловно неспособни (до 14 години). Полнолетните лица, исто така, можат да бидат потполно деловно неспособни или делумно деловно способни во зависност од тоа дали судот им ја одзел или им ја ограничил стекната деловна способност. Делумно деловно способните лица имаат ограничени можности за учество во граѓанско-правните односи, додека потполно деловно неспособните лица се целосно исклучени од можноста самостојно да учествуваат во овие односи.

Правните лица ја стекнуваат деловната способност во моментот на нивното настанување во согласност со правните прописи. Правните лица, за разлика од физичките лица, не можат да бидат делумно деловно способни или потполно деловно неспособни затоа што способноста на правните лица не се врзува со возраста или способност за расудување. Меѓутоа, треба да се има предвид дека правните лица немаат општа деловна способност да учествуваат во секакви граѓанско-правни односи, туку ограничена деловна способност и можат да учествуваат само во оние кои се во делокругот на нивната регистрирана дејност. Иако правните лица, од аспект на правото, се деловно способни субјекти, овој субјективитет правните лица можат да го реализираат само преку физичките лица кои го сочинуваат правното лице како посебен субјект во правото.

Како резултат на објективната неможност за определени лица да стапуваат во граѓанско-правни односи и потребата да се најде правен инструмент преку кој овие лица ќе можат да се вклучат во правниот промет, во правните системи бил воведен институтот застапништво. На тој начин се создала правна можност едно лице – застапник да дејствува во име и за сметка на друго лице – застапуван, така што правните последици од тоа ќе се одразат на имотот на застапуваното лице. Иницијално институтот застапништво ја имал само оваа основна функција, но подоцна со развојот на правниот промет потребата за застапување се проширила и на лицата кои ја имале потребната деловна способност, но сепак не биле во можност самостојно да ги преземаат правните дејства од најразлични причини (просторна оддалеченост, болест, нестручност, презафатеност и сл.). Така застапништвото прерасна во институт преку кој се штитат не само правата и интересите на деловно неспособните туку и на деловно способните лица. Во современото граѓанско право застапништвото ги задржува своите две основни функции, но исто така се размислува и за можните насоки за негов понатамошен развој.

Имајќи го предвид значењето на институтот застапништво за граѓанско-правните односи и за системот на граѓанското право воопшто, правната наука секогаш покажува интерес за истражување на оваа мошне значајна проблематика. Доказ за постоењето научен интерес се бројните трудови пишувани на оваа тема, со кои се разгледуваат определени сегменти од институтот застапништво или истиот се претставува на воопштен начин. Целта на овој докторски труд е да го проучи институтот застапништво не како фрагментиран, туку како единствен и комплексен граѓанско-правен институт, составен од голем број на

подинститути и групи на институти. Исто така, целта е да се прикаже појавата и развојот на институтот застапништво низ историјата и да се прикаже неговата улога и значење во современите правни системи.

Во докторскиот труд се поаѓа од основната теза дека застапништвото претставува фундаментален институт во системот на граѓанското право кога станува збор за реализацијата на граѓанско-правниот субјективитет на физичките и на правните лица. Како таков, Институтот застапништво е составен дел од граѓанско-правната регулатива во современите правни системи. Преку институтот застапништво се овозможува активно вклучување на сите субјекти во правниот живот и во правниот промет, со што се создаваат не само апстрактни туку и конкретни претпоставки за еднакви можности за учество во граѓанско-правните односи. Покрај тоа, институтот застапништво кој е комплексен и составен од голем број подинститути, претставува прилагодлив институт кој може да одговори на различните потреби на правниот промет. Институтот застапништво во современите правни системи не е ексклузивно резервиран како инструмент за заштита на правата на лицата кои не се способни или не се во состојба да ги вршат своите права. Застапништвото истовремено служи и како инструмент кој ќе им помогне на учесниците во граѓанско-правните односи да ги остварат своите права и обврски на најдобар можен начин со помош на нивните застапници. Целта на трудот е да ги истражат и претстават сите функции на институтот застапништво и на тој начин да создаде јасна слика за неговото значење во современите правни системи.

Брзиот и континуиран развој на граѓанско-правните односи неизбежно доведува и до промени на институтите на граѓанското право со цел истите да се прилагодат на потребите на правниот живот. Во трудот ќе се анализираат современите тенденции и можните насоки на развој на институтот застапништво.

За да се постигне објективно и детално истражување, како и со цел да се потврдат поставените хипотези, во истражувањето се користи позитивно-правниот, споредбено-правниот и историскиот метод на истражување. Со користење на позитивно-правниот метод се претставува актуелната правна уреденост на институтот застапништво во правниот систем на РС Македонија и притоа се оценува степенот на развој на овој институт во македонското право. Преку користење на споредбено-правниот метод се прави анализата на заедничките карактеристики на институтот застапништво во современите правни системи на европските земји. Споредбено-правната анализа вклучува анализа на правни системи на земји со кои РС Македонија има заедничка правна историја (Р. Словенија, Р. Хрватска и Р. Србија). Исто така, споредбено-правната анализа вклучува правни системи на земји членки на Европската Унија чии правни прописи се базираат на исти правни традиции (Р. Германија, Р. Швајцарија), како и правни прописи на земји членки на Европската Унија во чии правни традиции има значителни разлики во однос на македонското право (Р. Франција, Р. Италија и Р. Шпанија). Со користење на историскиот метод се претставува еволуцијата на Институтот застапништво од неговата појава во римското право па сè до денес затоа што разбирањето на еволутивниот пат е клучно за оценка на потенцијалите за понатамошен развој на овој институт.

Истражуваната материја во трудот е претставена преку вовед, пет глави и заклучок.

Во првата глава се анализира институтот застапништво низ историјата. Во посебни точки се претставува појавата и развојот на застапништвото во римското право, во периодот на феудализмот, во периодот на капитализмот и во периодот на социјализмот.

Втората глава на трудот го анализира институтот застапништво во правниот систем на РС Македонија и споредбено. Во посебни точки се претставува поимот застапништво, елементи на застапништвото, се врши разграничување на институтот застапништво од другите слични институти и се претставува правната природа, функциите и видовите застапништво.

Третата глава од трудот е посветена на анализа на вондоговорното (законското) застапништво. Се претставува поимот законско застапништво, претпоставките за воспоставување на застапништвото, страните на застапништвото и односите помеѓу страните на застапништвото, како и видовите законско застапништво. Во овој дел од трудот се врши и споредбено-правна анализа на правната уреденост на застапништвото. Третиот дел завршува со анализа на карактеристиките на законското застапништво.

Четвртата глава од трудот опфаќа анализа на правната уреденост на договорното застапништво во позитивното и во споредбеното право. Се анализира поимот договорно застапништво, страните и односите меѓу страните кај договорното застапништво и видовите застапништво. Во последната точка се анализираат карактеристиките на договорното застапништво во современите правни системи.

Петтата глава содржи анализа на статутарното застапништво. Во посебни точки се анализира поимот статутарно застапништво, облиците на статутарното застапништво и неговата правна природа.

На крајот од трудот се дадени заклучните согледувања од истражуваната материја.

ГЛАВА I

ПОЈАВА И ИСТОРИСКИ РАЗВОЈ НА ЗАСТАПНИШТВО

ВОВЕД

Зачетоците на застапништвото како институт можат да се најдат уште во периодот на римското право каде што постоеле различни форми на застапување на лицата кои не можеле во целост самостојно да учествуваат во правниот живот. Тоа пред сè биле лица кои се наоѓале под власта на *pater familias*, односно на „таткото“ на семејството, кој имал т.н. *patria potestas* на членовите од своето семејство¹. Исто така, во правниот живот во целост не можеле самостојно да учествуваат ниту жените, како и лица кои биле идентификувани како расипници или биле со некакви ментални нарушувања. Овие форми на застапување на лицата не кореспондираат во целост со институт застапништво во современите правни системи, но се пример за развојот на сфаќањето дека определени лица, како резултат на различни причини, не можеле самостојно да учествуваат во правните односи, односно да преземаат права и обврски.

Застапништвото се развивало постепено и во различни правци зависно од временската епоха. Во периодот после робовладетелското општество, односно во периодот на феудализмот почнала да се развива идејата за постоење на застапници кои се овластени да ја интерпретираат и изјавуваат волјата на Бога на земјата. Тука се мисли на свештенството кои се претставувале како божји застапници и во таа форма делувале и во секојдневниот правен промет, а не само во религиозните кругови. Исто така, во овој период како застапник на целокупниот народ се сметал и суверенот (крал, султан и сл), чијашто волја во целост ја супституирала волјата на поединците. Не смее да се превиди дека во овој период жените потполно ја губат способноста самостојно да изјавуваат волја во правниот промет и во таа смисла тие се застапувани прво од таткото, а потоа од сопругот.

Во периодот на капитализмот институтот застапништво продолжува понатаму да се развива и притоа не се сведува само на форма на застапување која има за цел да ја замени волјата на застапуваниот, туку се јавуваат и други форми на застапништво кои се израз на волјата на застапуваниот. Несомнено е дека развојот на различни форми на застапништво во периодот на капитализмот се должи на брзиот развој на стоково-паричните односи и потребата на лицата да учествуваат активно во тие односи лично или преку свои застапници кои не ја заменуваат нивната волја, туку изјавуваат волја која е во согласност со потребите и интересите на застапуваното лице. Може да се констатира дека во овој период веќе постои разграничување на два вида застапништво, едното кое има за цел застапникот да изразува волја за лицата кои не можат самостојно да изразуваат волја во правниот промет и друго, кое има за цел застапникот да изразува волја за лицата кои можат самостојно да учествуваат во правниот промет, но не се во можност тоа да го направат лично. Оттука произлегува и поделбата на застапништвото на законско (вондоговорно) и договорно застапништво.

Застапништвото како институт постои во периодот на социјализмот и притоа ги задржува карактеристиките кои ги има и застапништвото во периодот на капитализмот.

---

¹ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *Римско право*, Скопје, 2019, стр. 128.

Со цел да се претстави развојниот пат на институтот застапништво, во текстот што следи во посебни точки ќе се претстави и анализира застапништвото во периодот на робовладетелското општество (римското право), застапништвото во периодот на феудализмот, застапништвото во периодот на капитализмот и застапништвото во периодот на социјализмот.

1. Застапништвото во периодот на робовладетелското општество (римското право)

Во римското право не било вообичаено едно лице да презема права и обврски во име и за сметка на друго лице. Старите Римјани сметале дека правата и обврските можат да се преземаат само лично². Сепак, очигледно е дека и во римското право идејата за исклучиво лично преземање на обврските не била апсолутно применлива. Од историските извори може да се види дека робовите (*servi*) и членовите од едно семејство кои биле под *patria potestas* на таткото на семејството (*pater familias*) учествувале во правниот промет на начин што преземале определени дејствија кои имале правен ефект врз имотот на таткото на семејството, односно со свои дејствија стекнувале имот за таткото на семејството³. Од друга страна, пак, таткото на семејството се сметало дека ги претставува и застапува сите лица кои се дел од неговото семејство, односно под негова *patria potestas*. Поаѓајќи од ваквата поставеност на односите во римското семејство и начинот на дејствување на припадниците на тоа семејство во правниот живот, може да заклучиме дека тука постојат рудиментирани форми на законско застапништво, а тоа се тусторството и старателството. Исто така, во римското право се среќава и форма на договорно застапништво изразена во институтот мандатум. Покрај ова, постоеле и форми на застапување во судски постапки, како и неформално (квази) застапување во форма на рабоводство без налог.

1.1. Тусторството во римското право

Како пример за елементарна форма на законско застапништво во римското право е т.н. тусторство (*tutela*), кое се практикувало врз малолетниците и жените во рамките на римското семејство⁴. Тусторството, според определувањето кое го даваат римските правници,

---

² Старите Римјани биле приврзаници на принципот дека во правниот промет страните можат да се обврзат само со сопствена волја: „Не е дозволено едно лице со своја волја да обврзува друго лице“ (*Alteri stipulari nemo potest*). Види: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *Граѓанско право (општи део), друго измењено и допуњено издање*, Ниш, 1995, стр. 179. Така и: А. Gams, *Uvod u građansko pravo, opšti deo, peto prošireno izdanje*, Naučna knjiga, Beograd, 1963, стр. 176; А. Gams, Lj. Đurović, *Uvod u građansko pravo, opšti deo, trinaesto, novim propisima prilagođeno izdanje*, Savremena administracija, Beograd, 1985, стр. 205.

³ Повеќе за положбата на робовите, види: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 112. Исто така и: А. Групче, *Граѓанско право, општ дел*, Култура, Скопје, 1976, стр. 295.

⁴ Види: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 153. Исто така види и: Б. Николас, *Вовед во римско право, со предговор, ревидирана биографија и речник со латински поими од Ернест Мецгер*, Просветно дело АД, 2009, стр. 89-96; М. Horvat, *Rimsko pravo, deseto izdanje*, Školska knjiga, Zagreb, 1980, стр. 81-83; Ž. Vujković, *Rimsko privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2012, стр. 149. Исто така и во делото на: J. F. Gardner, *Being a Roman Citizen*, Routledge, 2010.

било сила и овластување заради заштита на оној кој не може поради своја возраст (малолетност) самостојно да се штити⁵. Во раното римско право се забележува дека главна цел на тоторството не било давање заштита на малолетниците, туку повеќе било наменето за заштита и обезбедување на нивниот имот. Дури во подоцнежниот период од римската држава како основна причина за постоење на тоторството како институт започнува да се смета потребата од заштита на малолетниците. Во овој период основна функција на тоторството е да се дејствува во корист на малолетникот, а не само да се штити имотот на малолетникот. Имено, како основен услов за воспоставување на институтот тоторство било немањето *pater familias*, односно татко на семејството⁶. Според мислењето на римските правници, тоторството претставувало правен институт чија примарна цел била да компензира за недостатокот деловна способност на лицата⁷. Станува збор за лица кои немале потполна деловна способност поради својата возраст (малолетност) или лица кои немале потполна деловна способност како резултат на нивниот пол (жените). Недостатокот на потполна деловна способност кај овие лица значело дека тие не можеле самостојно да истапуваат во правниот промет. Па тоа за нив го правеле тоторите како нивни застапници.

Како што беше подвлечено, во римското право се разликувало тоторство врз малолетни лица и тоторство врз жените. Овие два вида тоторство имале свои специфични обележја кои посебно ќе ги анализираме во текстот што следи.

1.1.1. Тоторство врз малолетници

1. Тоторството врз малолетниците можело да настане на неколку начини: а) со изјава на волјата на таткото на семејството (*tutela testamentaria*), б) по силата на законот (*tutela legitima*), в) фидуцијарното тоторство (*tutela fiduciaria*) и г) со одлука на надлежен државен орган (*tutela dativa*)⁸.

а) Најчест начин за настанување на тоторството било *тоторството кое настанувало со изјава на волјата на таткото на семејството*. Овој вид тоторство врз малолетници го познавал и Законот на XII табlici, кој пропишувал можност таткото на семејството во својот тестамент да им определува тотор на своите малолетни деца⁹. Именувањето на тотор со тестамент претставувало формално правно дело (*imperativis verbis*) кое морало да има определена содржина. Во таа смисла, изјавата за именување на тотор требало да биде јасно изразена, односно таткото на семејството во тестаментот морал прецизно да го определи лицето кое сака да биде тотор на неговите малолетни деца. Исто така, со изјавата на именување тотор морало точно да се определи кои ќе бидат лицата ставени под тоторство (штитеници-*pupillus*). Ова било особено важно ако *pater familias* имал повеќе малолетни деца, при што во таков случај морал да определи дали сите малолетни деца ќе го имаат истиот тотор или ќе имаат различни тотори.

б) *Тоторството по силата на законот* како вид на тоторство на малолетници, настанувало тогаш кога таткото на семејството пропуштил во тестаментот да определи

---

⁵ Види: М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *Избор на текстови од римското право (петто издание)*, Скопје, 2020, стр. 63; Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 138. Исто така и: А. Ромас, *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973, стр. 186-187.

⁶ Ж. Милосављевиќ, *Римско приватно право*, Београд, 1899, стр. 289.

⁷ М. Horvat, *цит.учебник*, 1980, стр. 88; Ж. Милосављевиќ, *цит.учебник*, стр. 260.

⁸ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 129. Исто така и: Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 139.

⁹ V. Eisner, M. Horvat, *цит.учебник*, стр. 187.

тотор за своите малолетни деца¹⁰. Како тотори по силата на законот биле определувани т.н. агнатските сродници¹¹ на малолетниците, кои ги вршеле правата и должностите кои по правило требало да ги врши тоторот. Законот на XII таблици како законски тотори ги определувал т.н. најблиски агнати. Овие лица, според Законот на XII таблици, имале првенство во остварувањето на тоторските должности од причина што овие лица, според римското право, можеле да го наследат имотот на детето¹². Поаѓајќи од овој факт, во римското право се сметало дека најблиските агнати затоа што биле наследници, имале и личен интерес да обезбедат заштита на имотот на детето.

в) Римското право го познавало и *фидуцијарното тоторство* (*tutela fiduciaria*) како подвид на законско тоторство на малолетници. Важно е да се подвлече дека овој вид на тоторство ретко се појавувало во праксата¹³. Фидуцијарното тоторство постоело само во случај на непотполна еманципација на малолетниците. Имено, ако таткото на семејството (*pater familias*) на кое припаѓал еманципираниот малолетник (*impubes*) починел пред малолетник да достигне т.н. пубертетска возраст, еманципацијата на малолетникот не добивала полн ефект. Затоа, во таков случај неопходно било непотполно еманципираниот малолетник да биде ставен под тоторство на т.н. фидуцијарни тотори. Вообичаено како фидуцијарни тотори на непотполно еманципирани малолетници биле определувани полнолетните машки деца на покојниот татко на семејството¹⁴.

г) Четвртиот вид на тоторство, т.е. *тоторството врз основа на одлуката на надлежниот државен орган* (магистрат), настанувало во случаите кога тоторите определени со тестамент или врз основа на закон од најразлични причини (*excusationes*)¹⁵ не биле во можност да ја вршат работата на тотори¹⁶. Во такви случаи тоторот го определувале државните органи, т.е. градските претори и плебејските трибуни¹⁷. Тоторот бил определуван врз основа на одлука од надлежниот орган, па од таму потекнува и називот

---

¹⁰ В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 188.

¹¹ Старите Римјани сродството не го определувале врз основа на крвна врска и потекло, туку врз основа на заедничко живеење. Такво сродство било наречено агнатско сродство. Агнатското сродство се поимало како сродничка врска која постоела во едно римско семејство помеѓу членовите кои заедно стопанисувале. Со текот на времето кога настанува промена на сфаќањето за римското семејство, односно тоа престанува да се гледа исклучиво само како заедница на лица кои заедно стопанисуваат, тогаш се менува и сфаќањето за сродството во семејството. Во овој период почнува да се развива идејата дека сродници се оние лица меѓу кои постои крвна врска. Повеќе за ова види кај: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 130.

¹² Така: В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 185.

¹³ Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 140.

¹⁴ Види: *Исто*.

¹⁵ Во римското право постојат причини поради кои лицата не можеле да ја прифатат оваа улога (*excusationes necessariae*) или причини поради кои лицата можеле да го одбијат вршењето на тоторската должност (*excusationes voluntarie*). Лицата неспособни да се јават во улога на тотор биле робовите, перегрините, умноболните, глувите, немите, жените, војниците итн., кои според личните својства, правната положба или професијата немале овластувања да ја вршат оваа должност. За овие причини надлежните органи водеle сметка *ex officio*. Право да го одбегнат вршењето на оваа функција имале сиромашните, болните, лицата кои биле веќе тотори или лицата кои се лекари, филозофи, атлети и сл, за кои причини државните органи водеle сметка по барање на страните. Повеќе за ова види кај: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 130-131. Исто така, види и кај: К. Салковски, *Институције са историјом римског права*, Београд, стр. 201.

¹⁶ М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 90.

¹⁷ И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 154.

на оваа форма на туторство, односно туторство врз основа на одлука на надлежен државен орган.

За разлика од другите тутори, туторите именувани со одлука на надлежен државен орган биле под контрола на тој орган. Имено, надлежниот орган не се ограничувал само на именување на туторот, туку вршел и определен надзор на начинот на кој именуваниот тутор ги извршувал своите туторски должности¹⁸.

Според правните теоретичари, туторството врз основа на одлука на надлежен државен орган играло клучна улога во промена на начинот на кој римските правници го поимале институтот туторство¹⁹. Правните теоретичари сметаат дека токму надзорот во вршењето на туторските должности кој го вршел надлежниот орган бил причината за развој на идејата дека туторот пред сè треба да се грижи за малолетното лице под туторство како негова основна должност, а дури потоа да се грижи за имотот и другите прашања поврзани со имотот на малолетното лице. Со текот на времето и благодарение на овие идеи, римските правници започнале да ја гледаат улогата на туторот како должност да се штити малолетникот, промовирајќи го ставот дека секој тутор е должен да заштитува и да не ги остава малолетните лица под туторство незаштитени²⁰. Ваквото сфаќање за туторството било од голема полза за интересите на малолетните лица кои ја уживале заштитата на туторот, а воедно во правниот живот туторството станувало институт кој ги има обележјата на јавна должност (*munus publicum*)²¹.

2. Што се однесува до прашањето кои лица можеле да се јават во улогата на тутор, според римското право, правните извори покажуваат дека тутори можеле да бидат машки лица кои биле римски граѓани под услов да достигнале одредена зрелост (полнолетство). Важно е да се подвлече дека улогата на тутор можела да биде доделена само на оние машки лица - римски граѓани кои ги имале соодветните квалитети (морални, материјални) за да ја вршат оваа јавна должност²². Иако по правило само машки лица се сметале за подобни да бидат тутори, историските извори покажуваат дека од ова правило постоеле и определени исклучоци. Имено, постојат податоци дека во подоцнежниот период на развој на римската држава и право се дозволувало вдовиците, под определени услови, да бидат тутори на своите малолетни деца и малолетни внуци²³.

3. Правата и должностите на туторот во однос на личноста и имотот на малолетното лице под туторство (штитеникот) во римското право се определувале во зависност од возраста на штитеникот²⁴.

а) Лицата до 7-годишна возраст (*infantes*) кои биле потполно деловно неспособни и се наоѓале под туторство, уживале заштита како од мајката, така и од туторот²⁵. За личноста на малолетниците до 7-годишна возраст и за нивното воспитување се грижела мајката на детето, додека туторот бил овластен да управува со имотот на штитеникот (*libera*

---

¹⁸ Исто.

¹⁹ М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 63.

²⁰ М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 64.

²¹ М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 89.

²² В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 190.

²³ Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 140.

²⁴ И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 155.

²⁵ М. Андреев, *Римско частно право*, София, 1992, стр. 171.

administratio)²⁶, како и да плаќа издршка за штитеникот²⁷. Во овие случаи тоторот имал обврска пред да започне со управување со имотот на штитеникот, да даде гаранција во форма на ветување (cautio rem pupilli salvam fore) дека совесно ќе се грижи за имотот на штитеникот²⁸. Овој вид на гаранција ја давале сите тотори кои станувале тотори врз основа на закон. За разлика од овие тотори, тоторите кои биле определени со тестамент или именувани од надлежен државен орган, наместо гаранција имале обврска да направат попис на имотот на штитеникот како обезбедување дека ќе го зачуваат тој имот во онаа состојба во каква што го затекнале, односно согласно пописот. Според римските правници, тоторите кои немале да ја исполнат својата обврска да направат попис, биле сметани за измамници²⁹. Од начинот на уредување на овластувањата и обврските на тоторот на лица до 7-годишна возраст, можеме да заклучиме дека тоторот бил должен совесно да постапува со имотот на штитеникот, рационално да го користи и со него да располага, по можност да го зголемува имотот, како и да одговара за штетата која настанувала поради несовесно постапување на неговиот штитеник³⁰.

б) Што се однесува до лицата над 7-годишна возраст (impuber infantia maior), овие лица имале делумна деловна способност во римското право³¹. Тоа значело дека тие можеле и самостојно да преземаат определени правни дејствија. Станува збор за дејствија кои придонесувале за стекнување на имот, односно дејствија кои доведувале до зголемување на имотот кој му припаѓал на малолетното лице над 7-годишна возраст (meliozem condicionez facere)³². Овие дејствија биле полноважни и без согласност на тоторот. Доколку пак малолетното лице над 7-годишна возраст презело правни дејствија со кои се создавале обврски за него, односно кои доведувале до намалување на имотот на малолетното лице, тогаш преземените дејствија биле полноважни само ако за тие дејствија согласност дал тоторот на малолетното лице (deteriozem condicionez facere)³³. Причината зошто согласноста на тоторот се барала само за дејствија на малолетното лице над 7-годишна возраст кои создавале обврски за него, била со цел да се заштитат интересите на тоа малолетно лице. Очигледно е дека во римското право овие лица се сметале за доволно деловно способни да преземаат дејствија со кои се стекнувале со права и со кои го зголемувале својот имот, но не се сметале за доволно деловно способни да преземаат правни дејствија со кои создавале обврски за себе и со кои го намалувале својот имот. Овој недостаток во способноста на малолетните лица над 7-годишна возраст бил надополнуван со волјата на тоторот, односно полноважноста на дејствијата со кои се преземале обврските била условена со согласноста (auctoritas) на тоторот. Во римското право лицата над 7-годишна возраст морале определени правни работи да ги преземат исклучиво заедно со својот тотор. Такви правни работи се сметале примањето или одбивањето наследство, mancipatio, in iure cessio, acceptilatio и сл³⁴. Овие правни работи не можеле самостојно да бидат преземани ниту од страна на малолетното лице над 7 години возраст, ниту од страна на тоторот.

---

²⁶ A. Berger, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, New series – Volume 43, II, 1953, стр. 747.

²⁷ M. Horvat, *цит.учебник*, 1980, стр. 90.

²⁸ Исто.

²⁹ E. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 142.

³⁰ Повеќе за ова види кај: G. MacCormack, *The liability of the Tutor in Classical Roman Law*, 1970.

³¹ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 155.

³² Ј. Даниловиќ, О. Станојевиќ, *Текстови из римског права*, Београд, 1990, стр. 146.

³³ A. Romac, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Zagreb, 1994, стр. 126.

³⁴ Исто.

4. Во римското право била пропишана и посебна правна заштита за штитеникот во случај кога неговиот тотор постапувал несовесно. Правната заштита штитеникот ја остварувал со користење на повеќе видови на тужби, и тоа: *accusatio suspecti tutoris*, *actio de rationibus distrahendis*, *satisdatio rem pupilli salvam fore* и *actio tutelae directa*³⁵.

- *Accusatio suspecti tutoris* претставувала тужба која, освен штитеникот, можело да се поднесе од страна на секое лице кое ќе забележало злоупотреба при вршење на должноста од страна на тоторот³⁶.

- *Actio rationibus distrahendis* претставувала тужба која ја поднесувал поранешниот штитеник во случаите кога ќе забележел неправилности во управување со неговиот имот додека бил под тоторство³⁷.

- Штитеникот можел да поднесе и т.н. *actio tutelae directa*, тужба која се поднесувала со цел штитеникот да оствари определени побарувања кои ги имал спрема својот тотор³⁸.

- Во класичното римско право штитеникот можел да се заштити со тужбата *satisdatio rem pupilli salvam fore*, со која барал гаранции од тоторот во форма на давање заложно право дека совесно ќе се грижи за имотот на штитеникот, односно гаранција која подразбирала востановување заложно право врз имот на тоторот³⁹.

Во посткласичното право заштитата која се гарантирала на штитеникот во однос на тоторот, се засилила на начин што на тоторот му се барале гаранции во форма на хипотека врз неговиот имот како обезбедување дека сите побарувања што ги има штитеникот ќе бидат намирени од имотот на тоторот, и тоа пред побарувањата на останатите доверители на тоторот⁴⁰.

Освен правните средства во форма на тужби, штитеникот уживал и други форми на законска заштита. Така, на пример, тоторите кои во моментот на именувањето дале изјава со која гарантирале дека совесно ќе управуваат со имотот на штитеникот, тогаш сè до завршување на должноста на тоторот, тој не можел да исполнува ветувања и гаранции дадени во корист на трети лица⁴¹.

5. Покрај штитениците, правна заштита уживале и самите тотори. Тоторот можел да ги заштити своите права со поднесување на т.н. *actio tutelae contraria*⁴². Со оваа тужба тоторот можел да бара исполнување на своите побарувања кои ги имал во однос на штитеникот.

³⁵ И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 156.

³⁶ Со оглед на фактот дека секој можел да ја поднесе оваа тужба со цел да го отстрани несовесниот тотор од вршење на својата должност, римските правници оваа тужба ја вбројувале во групата на *actiones populares*. За ова повеќе види кај: М. Horvat, *цит.учебник*, 1980, стр. 91. Исто: В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 194.

³⁷ Според римските правници, штитеникот со оваа приватна тужба можел да бара надомест на штета од несовесниот тотор и тоа во двојно поголем износ од реалната вредност на имотот, доколку го управувал неправилно. Види: А. Ромац, *Извори римског права (латински текстови са преводом)*, Загреб, 1973, стр. 19. Во периодот на Јустинијан оваа тужба можела да се поднесе против секој тотор, но го губи пеналниот карактер. Исто така види и во делото на: W. A. Hunter, *A Systematic and Historical Exposition od Roman Law in the Order of a Code*, Sweet and Maxwell, 1803, стр. 724.

³⁸ М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 91.

³⁹ Ж. Милосављевић, *цит.учебник*, стр. 281.

⁴⁰ Повеќе за ова види кај: Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 145.

⁴¹ Исто.

⁴² В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 194. Исто и: А. Ромац, *цит.учебник*, стр. 126.

6. Титорството над малолетниците, според римското право, можело да престане на неколку начини, и тоа со: а) откажување од страна на титорот, б) одземање на титорските овластувања, в) настапување на цивилна смрт (*capitis deminutio*) кај титорот, г) полнолетство на штитеникот и д) смрт на титорот или на штитеникот⁴³.

а) Откажувањето било израз на волјата на самиот титор кој се откажувал од титорството доколку настапиле оправдани причини кои го спречувале да ги остварува своите титорски должности.

б) Престанокот на титорството со одземање на овластувања на титорот настанувал тогаш кога титорот неправилно или несовесно ги извршувал своите титорски должности и со тоа му причинил штета на штитеникот. Таквата штета на штитеникот најчесто се состоела од неправилно и несовесно искористување на имотот на штитеникот.

в) Причина за престанок на титорството било и настапувањето на цивилна смрт (*capitis deminutio*)⁴⁴ кај титорот. Титорството престанувало и на овој начин затоа што, според римското право, лицата кај кои ќе настапила цивилна смрт го губеле *status civitatis*, односно статусот на римски граѓанин што ги правело неподобни да бидат титори.

г) Полнолетството на штитеникот, исто така, доведувало до престанок на титорството. Имено, со полнолетството лицето стекнувало способност самостојно да учествува во правниот живот.

д) Смртта, како правен факт⁴⁵, неспорно е дека доведувала до престанок на титорството, под услов да починал титорот или штитеникот.

Треба да се има предвид дека престанокот на односот титор-штитеник не секогаш значело и престанок на потребата од титорство. Имено, ако титорството престанало поради полнолетство или смрт на штитеникот, тогаш не само што престанувал однос титор-штитеник туку престанувала и потребата од титорство. Во другите случаи на престанок на титорството престанувал односот титор-штитеник, но не престанувала потребата од титорство, па затоа во тие случаи се прибегнувало кон именување на нов титор.

Анализата на правната уреденост на титорството врз малолетните лица во римското право покажува дека тој вид на титорството наликува на институт старателство кој постои во современото право. Старателството во современото право претставува вид на законско застапништво на малолетни лица без родители или без родителска грижа и на полнолетни лица на кои делумно или целосно им е одземена деловната способност⁴⁶.

---

⁴³ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 157. Исто така види кај: А. Egersdorfer, *Predavanja o pandektama*, Zagreb, 1917, стр. 80-82.

⁴⁴ Цивилна (граѓанска) смрт во римското право можела да биде *capitis deminutio maxima* и *capitis deminutio media*. Првиот вид на цивилна смрт настанувала кога римскиот граѓанин бил заробен, продаден во ропство или му било изречено смртна казна. Вториот вид на цивилна смрт настанувала кога римскиот граѓанин се преселувал во друга општина, пребегнувал или бил депортиран од едно на друго место на живеење. Види: Исто.

⁴⁵ За смртта како правен факт и нејзиното влијание на граѓанскоправните односи, види: Т. Лалевска, Ш. Кадри, *Смртта како правен факт*, Зборник на трудови, Општествени промени во глобалниот свет, Деветта меѓународна конференција, Штип, 2022.

⁴⁶ Види: чл. 124, Закон за семејството, Сл. весник на РМ, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15, 150/15, 122/18, 51/21, 53/21 и 199/23.

1.1.2. Туторство врз жените

Во римското право, покрај туторството врз малолетници, постоел уште еден вид на туторство, односно туторство врз жените⁴⁷. Туторството врз жените постоело од причина што во римското право тие никогаш не стекнувале потполна деловна способност која би им овозможила самостојно да учествуваат во правниот живот⁴⁸. Туторството врз жените се востановувало откако тие ќе навршеле 12-годишна возраст, односно откако ќе престанело туторството над нив како малолетни лица. Лицата од машкиот пол на 12 години се ослободувале од туторството, додека лицата од женскиот пол останувале под туторство кое било наменето исклучиво за нив како субјекти во правото. Постоенето на овој втор вид туторство исклучиво резервирано за лицата од женски пол, покажува дека во римското право жените не уживале рамноправност со мажите, па затоа постојано биле под нечија власт - прво под власт на *pater familias*, а во отсуство на *pater familias*-от биле под власт на туторот, додека по стапување во брак потпаѓале под власта на мажот (*manus*)⁴⁹.

Изворот на нерамноправниот третман на жените во однос на мажите било сфаќањето дека жените никогаш не достигнуваат соодветна интелектуална зрелост која би им овозможила да ги сфатат во целост последиците од своите дејствија, па затоа се сметало дека тие во секој момент треба да бидат од некого застапувани⁵⁰. Како што укажуваат некои автори⁵¹, ова сфаќање било изразено и во старите римски текстови во кои туторството над жените било претставено како нешто што е општествено оправдано, а воедно и нужно. Во овие текстови било потенцирано дека на жените им недостасува знаење и искуство кое се бара во прометот, па бидејќи тоа знаење и искуство го немале, жените не се сметале за способни правилно да управуваат со имотот. Исто така, во овие текстови жените биле претставени како наивни и лековерни личности кои лесно можеле да бидат измамани од страна на другите (машките) учесници во правниот промет⁵².

1. Кога станува збор за видовите туторство врз жените во римското право, од историските извори се гледа дека станува збор за слични форми на туторство како и во случаите на туторство над малолетници. На жените во римското право можело да постојат следните видови туторство: а) тестаментарно туторство (*tutela testamentaria*), б) законско туторство (*tutela legitima*) в) фидуцијарно туторство (*tutela fiduciaria*) и г) туторство врз основа на одлука на надлежен државен орган (*tutela dativa*)⁵³.

⁴⁷ Види: J. Evans Grubs, *Woman and the law in the Roman Empire*, Routledge, London, 2002, стр. 23-24. Исто види и: J. Danilović, O. Stojanović, *цит.учебник*, стр. 55.

⁴⁸ B. Eisner, M. Horvat, *цит.учебник*, стр. 195. Исто така види: M. Boras, L. Margetić, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rjeka, 1998, стр. 21.

⁴⁹ Иако во тој период жените не биле рамноправни со мажите, сепак, повеќето римски правници го застапувале ставот дека не било правично да се потценуваат способностите на жените. Ваквото мислење на римските правници доведува до постепено подобрување и речиси до изедначување на положбата на жената со мажите во областа на приватното право во посткласичниот период. Меѓутоа, се забележува дека жените целосно биле исклучени од можноста да се јават како учесници во политичко-правниот живот. Види кај: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 105.

⁵⁰ Подетално за ова види кај: Gaj, *Institucije*, preveo O. Stanojević, Beograd, стр. 73.

⁵¹ Види во делото на: J. F. Gardner, *Women in Roman Law and Society*, Routledge, 2015, стр. 21.

⁵² E. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 145. Исто така види кај: O. Stanojević, *Rimsko pravo*, Dosiје studio, Beograd, 2010, стр. 134-135.

⁵³ M. Horvat, *цит.учебник*, стр. 91.

а) Првиот вид титорство, односно *тестаментарното титорство* (*tutela testamentaria*) било вид на титорство кое се востановувало со тестамент од страна на *pater familias* или ако жената била во брак, од страна на нејзиниот маж. *Pater familias*-от именувањал вакви титори за своите женски потомци, а мажот за жената со која бил во брак. Интересно е што жените коишто извршувале некаква служба во корист на државата, во римското право биле наградувани со можноста да изберат свој титор (*tutela optiva*), доколку титорството над тие жени било востановено врз основа на тестамент⁵⁴.

б) Вториот вид титорство врз жените во римското право било т.н. *законско титорство* (*tutela legitima*). Законското титорство врз жените се сметало како најзначајна форма на титорство⁵⁵. Што се однесува до правната уреденост на законското титорство, може да се констатира дека законското титорство врз жените било уредено на сличен начин како и законското титорство врз малолетни лица кои не достигнале пубертетска возраст (*impuberes*).

в) *Фидуцијарното титорство* (*tutela fiduciaria*) било третиот вид титорство над жените. Овој вид на титорство, според римските записи, претставувало можност за жената да се ослободи од законското титорство кое над неа го вршеле агнатските сродници. Во суштина, фидуцијарното титорство настанувало на начин што жената склучувала привиден, т.е. невестинит брак со титор и на тој начин се ослободувала од власта која над неа ја имал законскиот титор (*coemption fiduciae causa*)⁵⁶.

г) Четвртиот вид на титорство, т.е. *титорство со одлука на надлежен државен орган* се востановувало кога на жената не ѝ бил назначен ниту тестаментарен, ниту законски, ниту фидуцијарен титор. Во отсуство на каков било титор врз жената, надлежниот државен орган донесувал одлука со која на жената ѝ се именувањал титор со цел таа да не остане без титорска власт. Исто така, титор со одлука на надлежен државен орган ѝ се именувањал на жената која имала титор под друг основ, но тој титор не бил во можност да ја врши титорската должност поради отсуство⁵⁷.

2. Титорството врз жените се разликувало од титорството врз малолетните лица по своја содржина, односно по обемот на овластувањата кои ги имал титорот на жената. Од историските извори може да се констатира дека титорот на жената, за разлика од титорот на малолетното лице, имал мошне ограничени овластувања. Имено, титорот на жената не бил овластен да управува со имотот на жената (*administratio*), ниту пак имал должност да дава гаранции или да врши попис на имотот што било обврска само за титори на малолетниците. Бидејќи титорот на жената не бил овластен да управува со нејзиниот имот, логично е да се заклучи дека со тој имот управувала жената. Улогата на титорот на жената се сведувала во давање согласност за правните работи (*interposito auctoritatis*) што во поглед на управување со својот имот ги склучувала жената. Историските извори покажуваат дека во римското право согласноста од титорот на жената се барала само при склучување на формални правни

---

⁵⁴ Според римското право, *tutela optiva* давала овластување на жената да избира повеќе пати титор по своја волја (*optio plena*) или да бира само еднаш (*optio angusta*). Исто така, право да бира свој титор, како и право да го смени по сопствена волја во римското право било востановено за вдовицата. Во одредени случаи, право на избор претставувало и награда заради служба кон државата. Види: Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 146. Исто така и: И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 157-158.

⁵⁵ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит.учебник*, стр. 157.

⁵⁶ В. Eisner, М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 195-196.

⁵⁷ Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 146.

дела (*actus legitimi*)⁵⁸. Правните работи за кои не се барала строга форма, според римското право, жената била овластена да ги презема самостојно.

3. Што се однесува до можностите за правна заштита во односот тотор-жена под тоторство, историските извори покажуваат дека жените, за разлика од малолетните штитеници, не уживале никаков вид на правна заштита⁵⁹. Оваа констатација произлегува од фактот дека римското право не предвидело ниту една тужба која жената под тоторство би можела да ја поднесе против својот тотор, што е индикација за крајно неповолната правна положба на жените под тоторство.

4. Тоторството на жените во римското право можело да престане на неколку начини, односно: а) со смрт на жената, б) со одземање на овластувањата на тоторот, в) со откажување од страна на тоторот и г) со смрт на тоторот⁶⁰.

а) Неспорно е дека смртта на жената доведувала до престанок на тоторството, бидејќи со настапување на смртта престанува и потребата од институтот тоторство.

б) Престанокот на тоторството врз жената со одземање на овластувањата на тоторот, настанувал во случаи кога тоторот бил несовесен во остварувањето на тоторските должности.

в) Со откажување тоторството престанувало кога тоторот, од оправдани причини, не можел да ги исполнува своите должности.

г) Исто така, тоторството, престанувало со смртта на тоторот.

Во случаите кога тоторството престанувало со одземање на овластувањата од тоторот, со откажување од тоторството или со настапување на смрт кај тоторот, логично е да се заклучи дека во такви случаи на жената ѝ се именувал нов тотор со одлука на надлежен државен орган.

Тоторството врз жените не престанувало со полнолетството на жените бидејќи, како што кажавме, во римското право жената не можела да се стекне со потполна деловна способност и да ги врши сите правни работи самостојно и независно без потреба од било каков застапник.

5. Римските правници свесни за крајно неповолната положба во која се наоѓале жените под тоторство, започнале да се залагаат за намалување на овластувањата на тоторот со цел постепено во правниот живот да престане потребата за постоење на институтот тоторство над жените. Еден од начините за постепено ослободување на жените кои биле под законско тоторство на агнатите, било давањето можност жената да добие принудна согласност (*auctoritas tutoris*) од својот тотор за правните дела кои ги склучила во правниот промет. Оваа можност за добивање принудна согласност од тоторот по барање на жената довела до тоа суштински да се измени природата на овој институт, а воедно и значително да ја ослаби власта која ја имал тоторот на жената. Како што слабеела власта на тоторот, така во римското право постепено почнале да исчезнуваат различните видови тоторство врз жените. Прво, исчезнало законското тоторство како најзастапен вид на тоторство, а потоа дошло и до целосно напуштање на институтот тоторство врз жените.

---

⁵⁸ Исто.

⁵⁹ М. Horvat, *цит.учебник*, стр. 91.

⁶⁰ Види: Е. Борковски, П. Плесис, *цит.учебник*, стр. 147.

Според правната теорија, клучна улога за напуштање на институтот тоторство над жените имале одредбите на императорот Август содржани во т.н. *jus liberorum*⁶¹, како и конституцијата на императорот Хонориј, според која жената која родила дете со чинот на раѓање се ослободувала од тоторството⁶². За фактот дека во римското право дошло до напуштање на институтот тоторство над жените, сведочи и Јустинијановата кодификација во која, како што може да се види, тоторството над жените воопшто не е уредено ниту пак е споменато. Од историските извори се гледа дека во периодот на важење на Јустинијановата кодификација постои само еден вид на тоторство, а тоа е само тоторството врз малолетниците (*tutela impuberum*)⁶³.

1.2. Старателството во римското право

Покрај институтот тоторство, римското право го уредувало и институтот старателство (*cura*)⁶⁴. Во римското право функцијата на институтот старателство се состоела во надоместување на недостатокот на деловна способност кај лицата кои според правото можеле да станат деловно способни, но заради некои лични и физички недостатоци не се стекнувале со потполна деловна способност⁶⁵. Полнолетните деловно неспособни лица добивале посебна правна заштита која им се обезбедувала со определувањето на старател.

1. Во римското право старателство најчесто настанувало врз основа на закон или врз основа на одлука на надлежен државен орган. За разлика од тоторството старателството не можело да настане врз основа на тестамент. Иако, по правило, старателството не настанувало врз основа на тестамент, историските извори покажуваат дека постоеле случаи кога надлежниот државен орган при донесување на одлука за именување на старател, ја земал предвид и волјата на *pater familias*-от која ја изразил во својот тестамент⁶⁶.

Римското право познавало неколку форми на старателство: а) старателство на психички болните лица, б) старателство на расипниците, в) старателство на лицата помлади од 25-годишна возраст и г) старателство во посебни случаи⁶⁷.

---

⁶¹ Заради бракот и одржување на потомството, римските правни прописи на императорот Август (*jus liberorum*) кои го уредувале семејното право, не ги ставале жените под тоторство како резултат на нивното мајчинство, односно доколку станале мајки (со раѓање на три или пет деца во зависност дали станувало збор за жените кои живееле во Рим или во провинциите). Повеќе за ова види кај: Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 147.

⁶² Според римските текстови, императорот Хонориј со конституција на формален начин ги ослободил жените кои биле ставени под тоторство. Види: И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 157-158. Поопширно за ова види кај: М. Јовановиќ, *Tutela mulierum по Закону XII таблица*, Нови Сад, 2002.

⁶³ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 92. Исто така и: В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 196; М. Boras, L. Margetić, *цит. учебник*, стр. 85-87.

⁶⁴ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 152. Исто така види: М. Бајиќ, *Пословна способност и почеци старатељства у римском праву*, Годишњак Правног факултета, Сарајево, 1953, стр. 21.

⁶⁵ Ж. Милосављевиќ, *цит. учебник*, стр. 286.

⁶⁶ А. Marševski, *Skrbnišтво за osobe lišene poslovne sposobnosti (s povijesnim osvrtom)*, Pravnilnik: Časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 40, No. 82, 2006, стр. 112.

⁶⁷ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 152-154. Исто така види и кај: М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 92-93; В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 196-198; О. Stanojević, *цит. учебник*, стр. 135.

а) Старателството на психички болните лица (*cura furiosi*) постоело уште во Законот на XII таблици. Според законските извори, на лицето кое било психичко болно не му било дозволено да изразува правно релевантна волја во правниот живот (*furiosi nulla voluntas est*)⁶⁸. Римските правници под законската забрана подразбирале неможност психички болното лице да стапува во брак, да стекнува имотни права или да одговара за сторените деликти⁶⁹. Со оглед на тоа што психички болните лица не биле потполно деловно способни, ним, согласно Законот на XII таблици, им се определувале т.н. старатели на психички болните (*curatores furiosi*). Најчесто, врз основа на Законот, како старатели на психички болните биле определувани најблиските агнати. Доколку агнатите не можеле да го вршат старателството, тогаш старателот се определувал врз основа на одлука на надлежен државен орган.

Овластувањето на старателот на психички болното лице се состоело од должност да управува со имотот на лицето (*liberarum administrationem bonorum*). Притоа, старателот бил слободен да управува со имотот на лицето под старателство на начин на кој тој сметал дека е најповолен. Исто така, старателот давал согласност за сите правни работи на лицето под старателство, бидејќи, по правило, ова лице не било способно правните работи да ги презема самостојно. Меѓутоа, треба да се има предвид дека психички болните лица ставени под старателство, во определени околности можеле да се сметаат и за потполно деловно способни. Правните работи кои ги презеле психички болните лица во околности во кои биле потполно деловно способни, според римското право, биле правно-валидни и без согласноста од старателот⁷⁰. Станува збор за преземање правни работи во т.н. „светли моменти“ (*lucida intervalla*). Се сметало дека во овие т.н. „светли моменти“ на психички болните лица им се повраќала свеста, па според тоа биле способни да расудуваат и да донесуваат одлуки. Според тоа, може да се заклучи дека во римското право се разликувале две категории на психички болни лица под старателство – психички болни лица со светли моменти (*furiosi cum lucidis intervallis*) и психички болни лица без светли моменти (*obscura intervalla*)⁷¹. Првата категорија, т.е. психички болните лица со светли моменти биле повремено деловно способни и тоа за време на светлите моменти, а во отсуство на светлите моменти биле потполно деловно неспособни. За разлика од нив, втората категорија, т.е. психички болните лица без светли моменти биле континуирано деловно неспособни.

Треба да се напомене дека иако основна обврска на старателот била да управува со имотот на психички болните лица и да дава согласност за правните работи кои тие ги преземале, историските извори покажуваат дека овој вид на старателство имал и други функции. Од историските извори се гледа дека од старателот на психички болните лица не се очекувало само да се грижи за имотот и правните работи на лицето под старателство, туку се очекувало и тој да се грижи за здравјето и благосостојбата на лицето под старателство, што укажува на хумана димензија на овој вид старателство⁷².

Старателот бил одговорен за психички болните лица сè додека не им се поврати психичкото здравје. Доколку на лицата им се вратело психичкото здравје, тогаш тие станувале потполно деловно способни, а старателството престанувало⁷³.

---

⁶⁸ И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 153.

⁶⁹ А. Marševski, *цит. учебник*, стр. 113.

⁷⁰ А. Ромас, *Римско право*, Правни fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1981, стр. 127.

⁷¹ А. Ромас, *цит. учебник*, 1981, стр. 128.

⁷² Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 148.

⁷³ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 147.

б) Законот за XII таблици го уредувал и старателството над расипниците (*cura prodigi*)⁷⁴. За расипници (*prodigus*)⁷⁵ во римското право се сметале лицата кои неразумно го трошеле имотот кој го наследиле врз основа на закон (*bona paterna avitaeque*) или врз основа на тестамент⁷⁶. Нерационално трошење и допуштање имотот да пропаѓа во тогашното римско општество се сметало за неприфатливо, па затоа таквото однесување претставувало причина за ограничување на деловната способност на расипникот. Лицето прогласено за расипник кое било лишено од деловната способност, заради заштита неговите имотни интереси и општествен статус, се ставало под старателство.

Расипниците кои неразумно го трошеле наследството стекнато врз основа на закон се ставале под старателство на агнатите по силата на законот, додека расипниците кои неразумно го трошеле имотот кој бил наследен по пат на тестамент, биле ставани под старателство врз основа на одлука на надлежните државните органи⁷⁷.

Обврските на старателот на лицето – расипник се состоеле од оневозможување тоа лице да го троши имотот⁷⁸. Во таа смисла, без согласност на старателот не било дозволено лицето под старателство (расипникот) да презема правни дејствија кои би довеле до намалување на неговиот имот (*deteriorem condicionem facere*)⁷⁹. Според тоа, може да се заклучи дека овластувањата на старателот на лицето - расипник биле идентични со овластувањата на таторите на лицата над 7-годишна возраст (*infantia maiores*).

Кога станува збор за правната положба на лицето - расипник, треба да се подвлече дека тие лица во римското право имале ограничена деловна способност⁸⁰. Како лица со ограничена деловна способност на расипниците им било дозволено самостојно да преземаат правни работи со кои би го зголемиле својот имот (*melioem condicionem facere*)⁸¹.

в) Во римското право лицата под 25 години исто така имале старатели (*cura minorum XXV annorum*), кои се определувале од страна на надлежен државен орган⁸². Старателите биле определувани со цел да се заштитат економските интереси на овие лица и да им се обезбеди правна сигурност во правниот промет. Старателот на лице под 25 години бил должен да учествува (да даде согласност) на правните работи кои лицето под старателство ги склучувало со трети лица (*curator ad certam causam*)⁸³. Исто така, старателот бил должен да презема мерки за заштита на лицето под старателство кога тоа ќе претрпело штета во правните односи како резултат на несовесноста на другата договорна страна, како и кога лицето под старателство претрпело штета која настанала како резултат на неговата несовесност, незнаење или неискуство⁸⁴. Интересите на лицата под 25 години во римското право можеле да се штитат и со примена на институтот враќање во поранешна состојба (*restitutio in integrum ob aetatem*) како правно средство за заштита⁸⁵. Ова правно средство за

⁷⁴ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 159.

⁷⁵ А. Ромас, *Rječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1989, стр. 287.

⁷⁶ В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 196-197. Исто така види: А. Marševski, *цит. дело*, стр. 114.

⁷⁷ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 158-159.

⁷⁸ А. Ромас, *цит. учебник*, 1981, стр. 129.

⁷⁹ Види кај: Е. Zak, „*Historical Development of Roman Guardianship of a Spendthrift*”, *Melanges Wolodkiewicz II*.

⁸⁰ В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 197.

⁸¹ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 159-160.

⁸² Види кај: М. Milošević, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet univerziteta u Beogradu, Beograd, 2014, стр. 161.

⁸³ В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 198.

⁸⁴ М. Андреев, *цит. учебник*, стр. 172.

⁸⁵ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 159.

заштита се применувало во корист на лицето под 25 години кога тоа претрпело штета во правниот промет од незнаење.

Посебната заштитата која во правниот промет ја уживале лицата под 25 години имала и негативни ефекти во поглед на учеството на овие лица во правните односи. Повисокиот степен на заштита ги обесхрабрувал потенцијалните (со)договарачи кои избегнувале да стапуваат во правни односи со лицата помлади од 25 години кои биле ставени под старателство. Со цел да се ублажат негативните последици од посебната заштита во правниот промет која ја имале лицата под 25 години, римските правници прибегнале кон редефинирање на улогата на старателот на овие лица. Во таа смисла старателот на лица под 25 години од старател кој само повремено го застапувал лицето под старателство (*cura generalis*), се претворил во старател кој имал обврска постојано да се грижи за интересите на лицето под старателство. Од моментот кога старателите на лицата под 25 години биле обврзани постојано да се грижат за лицата под старателство, учеството на овие лица во правниот промет било олеснето⁸⁶.

г) Римското право го уредувало и старателство во посебни случаи. Станувало збор за старателство кое се воспоставувало со цел да се заштитат интересите на неродени деца (старател на зачатото дете), на наследници кои не можеле да се грижат за наследството (старател на оставина), на отсутни лица (старател на отсутни) и на хендикепирани лица (старател на хендикепирани)⁸⁷.

- Старателот на зачатото дете (*cura ventris*) се определувал со цел да се обезбеди заштита на интересите на зачетокот (*nasciturus*). Во римското право постоела правна фикција според која зачатото дете (*nasciturus*) се сметало за родено во моментот на зачнувањето. Како резултат на оваа правна фикција надлежниот орган можел со одлука да му именува старател на зачатото дете. Старателот на зачатото дете имал обврска да се грижи за имотот на детето кој тоа го наследило од својот покоен татко⁸⁸.

- Старател на оставина (*cura bonorum*) се определува заради заштита на оставината во случаите кога наследниците не можеле да се грижат за таа оставина. Старател имал обврска да се грижи и да управува со оставината сè додека таа не биде распределена меѓу наследниците⁸⁹.

- Старател на отсутни (*cura absentis*) бил определуван за заштита на имотот на лица кои поради отсуство не можеле да се грижат за својот имот. Старателот имал обврска да го штити имотот сè додека постоела потреба за заштита⁹⁰.

- Старател на хендикепирани (*cura debilium personarum*) се определувал за лица кои поради физички недостатоци (глувост, немост, неподвижност или старост) не можеле самостојно да ги штитат своите правни интереси⁹¹. Потребата да се именува старател на хендикепираните лица резултирала од строгиот формализам кој се применува во правниот промет. Имено, во римското право секое преземање на правна работа (склучување на правно дело) се вршело строго формално (со давање формални изјави, преземање определени гестови - *certis verbis et gestis* итн). Лицата кои страдале од определен хендикеп не можеле

---

⁸⁶ Исто.

⁸⁷ Види: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 160.

⁸⁸ Исто.

⁸⁹ Исто.

⁹⁰ Повеќе за ова види кај: W. Smith, W. Wayte, G.E. Marindin, *A dictionary of Greek and Roman antiquities*, third edition, Vol.1, London, 1890, стр. 575.

⁹¹ И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 160.

лично да ги извршат сите формалности поврзани со преземањето на правните работи, па затоа во нивно име тоа го правел нивниот старател⁹².

1.3. Мандатумот во римското право

Во римското право покрај форми на законско застапништво, постоеле и форми на застапување кои ги имале карактеристиките на договорно застапништво. Станува збор за застапување на лицата кои и самостојно можеле да учествуваат во правниот живот преку договорот за мандатум.

1. Во римското право застапувањето на лицата кои биле способни и самостојно да учествуваат во правниот живот се појавило како последица од развојот на стоково-паричните односи. Како резултат на развојот на стоково-паричните односи сè почесто се јавувала потребата определени правни работи да се преземаат за сметка на други лица. Во поглед на преземањето на правните работи за друг, важно е да се напомене дека тие правни работи во римското право не биле преземани во туѓо име и за туѓа сметка⁹³. Така, кога определено лице ќе преземело правни работи за друг, тоа лице ги преземало тие правни работи во свое име, што значи дека лично се обврзувало кон другата страна во правниот однос. Бидејќи преземените правни работи биле за туѓа сметка, лицето кое стапило во правниот однос потоа било обврзано да ги пренесе користите кои произлегле од правната работа на лицето за чија сметка тие работи биле преземени. Преземањето на правните работи за туѓа сметка и пренесувањето на користите од преземените правни работи на лицето во чија корист биле преземени, во римското право се вршело врз основа на посебен договор наречен мандатум⁹⁴. Според правните историчари не е познато од кога потекнува мандатумот како посебен договор. Правната теорија смета дека корените на мандатумот се наоѓаат во праксата која се воспоставувала меѓу познаници меѓусебно да си вршат определени услуги во работите поврзани со имотните односи⁹⁵.

2. Мандатумот во римското право претставувал посебен вид на договор со кој едно лице (*mandatarius*) се обврзувало да изврши определена работа во корист на друго лице (*mandator*) по негово барање и без надомест⁹⁶. Според правната теорија, мандатумот по природа претставувал консензуален, безтоварен и неформален договор⁹⁷. Мандатумот имал карактер на консензуален договор затоа што се сметал за склучен во моментот кога мандатариусот и мандаторот ќе постигнале согласност за извршување на определена работа. Безтоварниот карактер на мандатумот произлегувал од фактот што мандатариусот за работа која ја презел во корист на мандаторот не добивал надомест⁹⁸. Исто така, мандатумот

---

⁹² Исто.

⁹³ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 308-309. Види и во делото на: V. A-Ruiz, *Il mandato in Diritto Romano*, Naples, 1947, стр. 44-47.

⁹⁴ Види: F. Shulz, *Classical Roman Law*, Oxford, 1951, стр. 555-556.

⁹⁵ Види: A. Watson, *Contract of mandate in Roman Law*, Oxford, 1984, стр. 165.

⁹⁶ Види: Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 186-188. Исто така види и кај: W. W. Buckland, *A text-book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge, University Press, 1921, стр. 512.

⁹⁷ Така: О. Станојевиќ, *цит. учебник*, стр. 301. Исто така и: Д. Стојчевиќ, *Римско право, книга II, свеска 2, Облигационо право*, Београд, 1960, стр. 96-97.

⁹⁸ Исто.

преставувал неформален договор за чие склучување не се барало давање свечена изјава на волја или други формалности. Во римското право било дозволено мандатариусот и мандаторот да го склучат договорот за мандатум и преку гласник или со писмо⁹⁹.

Во поглед на правната природа на договорот за мандатум, цивилистите со право забележуваат дека овој договор ги немал типичните карактеристики на другите договори кои постоеле во периодот на римското право¹⁰⁰. Фактот што мандатумот претставувал бестоварен договор, било нетипично за договорите кои се склучувале во периодот на римското право¹⁰¹. Во овој период вообичаено било договорите кои се користеле во правниот промет да бидат двострано обврзувачки и товарни. Со склучување на договор договорните страни заемно преземале права и обврски, така што секоја од договорните страни очекувала од склучениот договор да оствари определена имотна корист, односно да прими нешто за возврат на тоа што го давала¹⁰². Мандатумот како бестоварен договор, според правните теоретичари, отстапувал од типичниот товарен карактер на договорите затоа што бил склучуван помеѓу лица (мандатариусот и мандаторот) кои биле во блиски меѓусебни односи¹⁰³. Токму поради блискиот однос кој постоел помеѓу мандатариусот и мандаторот, правните теоретичари сметаат дека мандатариусот се обврзувал со договорот за мандатум да преземе определени правни работи во корист на мандаторот од хумани причини, а не заради остварување на корист за себе¹⁰⁴. Барањето надомест за извршената правна работа во корист на мандаторот во тоа време, според правните теоретичари, се сметало за „ерес“ и за постапување спротивно на начелото на совесност и чесност¹⁰⁵.

Иако договорот за мандатум се појавил во правниот промет во римското право како бестоварен договор, правните теоретичари забележуваат дека неговата правна природа со текот на времето постепено почнала да се менува под влијание на промените кои настанувале во римското општество¹⁰⁶. Така, во посткласичното римско право се напушта сфаќањето дека е нечесно мандатариусот да бара надомест за извршената работа. Во посткласичниот период на развој на римското право договорот за мандатумот од бестоварен постепено се трансформирал во товарен договор¹⁰⁷.

3. Содржината на договорот за мандатумот се состоела од права и обврски за мандатариусот и за мандаторот¹⁰⁸.

Мандатариусот имал обврска да преземе определена правна работа во корист (за сметка) на мандаторот. При преземање на правната работа мандатариусот бил должен да постапува согласно начелото *bona fide* и да не ги пречекорува овластувањата кои му биле дадени согласно договорот за мандатум. Мандатариусот при преземање на правната работа за сметка на мандаторот не смеел да остварува никаква корист за себе, освен ако не било

⁹⁹ Види: А. Watson, *цит. дело*, стр. 168.

¹⁰⁰ Види: Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 186. Исто така види: М. Radovanović, *Zastupništvo u građanskom pravu, doktorska disertacija*, Pravni fakultet Beograd, 1965, стр. 102.

¹⁰¹ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 283.

¹⁰² Исто.

¹⁰³ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 281.

¹⁰⁴ Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 186.

¹⁰⁵ М. Šarac, *Mandatium u rimskom pravu*, Naklada Bošković, 2011, Split, стр. 51-53.

¹⁰⁶ Исто.

¹⁰⁷ А. Watson, *цит. дело*, стр. 65.

¹⁰⁸ Види: И. Пухан, М. Поленак-Акимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 308-309; Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 186; Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 281. Исто така и: В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник* стр. 435-437; О. Станојевић, *цит. учебник*, стр. 257.

поинаку предвидено со договорот за мандатум. По преземање на правната работа, мандатариусот бил должен да му ги пренесе користите на мандаторот, како и да му положи сметка за извршената работа. По правило, мандатариусот бил должен да ја преземе правната работа согласно договорот за мандатум. По исклучок, мандатариусот можел да се откаже од преземањето на правната работа доколку под дејство на специфични околности, извршувањето на правната работа согласно договорот за мандатум станало невозможно¹⁰⁹.

Бидејќи правната работа која ја преземал мандатариусот согласно договорот за мандатум била за сметка на мандаторот, сосема е логично што мандаторот имал обврска да му ги надомести трошоците на мандатариусот кои настанале за време на вршење на правната работа¹¹⁰. Исто така, мандаторот имал обврска да ги прифати користите што ги прибавил за негова сметка мандатариусот врз основа на договорот за мандатум. Друга обврска за мандаторот која прилегувала од договорот за мандатум била обврската да се грижи мандатариусот да не претрпи финансиска загуба при извршување на работата согласно договорот за мандатум. Покрај тоа, мандаторот имал обврска да ја надомести штетата која ќе настанела или можела да настане за мандатариусот во времетраењето на договорот за мандатумот¹¹¹.

4. Предмет на договорот за мандатум во римското право биле позитивни дејствија. Мандатариусот за сметка на мандаторот можел да презема определени позитивни дејствија на работење (*facere*). На пример, мандатариусот можел да преземе дејствие кое се состоело од извршување на некоја физичка работа (*operae illiberales*) или дејствие кое се состоело од извршување на интелектуална работа (*operae liberales*)¹¹².

5. Во римското право се разликувале неколку видови на договор за мандатум според обемот и природата на работите што мандатариусот бил овластен да ги изврши¹¹³. Видовите договор за мандатум кој ги познавало римското право биле: генерален мандатум (*mandatum generale*), специјален мандатум (*mandatum speciale*) и квалифициран мандатум (*mandatum qualificatum*).

- Генералниот мандатум (*mandatum generale*) бил вид на договор за мандатум врз основа на кој мандатариусот преземал обврска да ги извршува сите работи кои се нужни за управување со имотот на мандаторот¹¹⁴.

- Специјалниот мандатум (*mandatum speciale*) претставувал вид на договор за мандатум со кој мандатариусот се обврзувал да изврши точно определена работа во корист на мандаторот¹¹⁵.

- Квалифициран мандатум (*mandatum qualificatum*) бил вид на договор за мандатум кој се состоел од обврска за мандатариусот да даде определена сума пари на заем на трето

---

¹⁰⁹ Види: J. R. Long, *Notes on Roman law*, Washington and Lee University, Lexington, Virginia, 1912, стр. 82.

¹¹⁰ Правните теоретичари забележуваат дека постоел пропуст во регулирањето на обврската на мандаторот да му ги надомести трошоците на мандатариусот бидејќи во правните извори не било јасно прецизирано за кои видови трошоци при преземање на правната работа на мандатариусот му следувал надоместок. Види кај: Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 282-283.

¹¹¹ Види: А. Watson, *цит. дело*, стр. 160-165.

¹¹² И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Акимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 308.

¹¹³ Исто.

¹¹⁴ Исто.

¹¹⁵ Исто.

лице за сметка на мандаторот¹¹⁶. Тој претставувал специфичен договор за мандатум затоа што мандатарот воедно станувал и гарант на мандатариусот кој гарантирал дека парите кои мандатариусот ги дал на заем на третото лице ќе бидат вратени. Поради своите специфики, квалифицираниот мандатум во определен период на развојот на римското право бил оспоруван како договор за мандатум. Меѓутоа, во периодот на класично римското право овој вид на договор за мандатум бил во целост прифатен¹¹⁷. При рецепцијата на институтите на римското право во периодот на XIX век, институтот квалифициран мандатум бил реципиран и трансформиран во вид на договор за гаранција кој подлежел под посебна правна регулатива¹¹⁸.

6. Историските извори покажуваат дека римското право предвидувало правна заштита за мандаторот и за мандатариусот во поглед на правата и обврските кои произлегувале од договорот за мандатум. Правната заштита се остварувала со употреба на различни видови на тужби¹¹⁹.

Мандаторот заштитата на своите права од договорот за мандатум ја остварувал со употреба на тужбата *actio mandati directa*¹²⁰. Оваа тужба мандаторот (тужителот) ја користел против мандатариусот (тужениот) кога мандатариусот ги повредил обврските спрема мандаторот кои произлегувале од договорот за мандатум¹²¹. Мандаторот имал право да ја поднесе оваа тужба против мандатариусот доколку тој: несовесно ја извршувал обврската која произлегувала од договорот за мандатум, не го известил по извршената обврска или не ги прикажал и доставил стекнатите користи и плодови откако ја извршил обврската од договорот за мандатум¹²².

Мандатариусот своите права кои прилегувале од договорот за мандатум можел да ги заштити со тужбата *actio mandati contraria*. Оваа тужба како средство за заштита на правата на мандатариусот се појавила во посткласично римско право¹²³. Преку оваа тужба мандатариусот можел да бара од мандаторот: да му ги надомести трошоците кои настанале од извршување на обврската која произлегла од договорот за мандатум, да го ослободи од обврските и товарите кои ги презел, како и да му надомести за штетата која евентуално ја имал претрпено при вршењето на обврската од договорот за мандатум¹²⁴.

7. Договорот за мандатум во римското право можел да престане на неколку начини: со извршување на правната работа, со раскинување на договорот за мандатум, со истек на рокот за кој бил склучен договорот за мандатум, со настапување на смрт на мандаторот или

---

¹¹⁶ Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 187. Исто така види: М. Шарац, И. Станић, *Mandatum pecuniae credendae*, Зборник Правног факултета у Ријеци, в. 31, бр. 2, стр. 753.

¹¹⁷ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 284. Види и: М. Šarac, *Mandatum u rimskom pravu*, *цит. дело*, стр. 52.

¹¹⁸ Исто.

¹¹⁹ Повеќе за ова види кај: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 309, Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 281-283. Повеќе за ова види кај: М. Игнатовић, *Еволутивни развој граѓанског судског поступка у римском праву*, Зборник радова Правног Факултета у Нишу, стр. 258-274.

¹²⁰ Види кај: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 309. Види и: М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 361-362.

¹²¹ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 283-284; В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 435-437.

¹²² М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 283.

¹²³ Исто.

¹²⁴ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 284.

на мандатариусот, со губење на правниот статус (деловната способност) на мандаторот или мандатариусот и со отказ од страна на мандаторот или мандатариусот¹²⁵.

- Договорот за мандатумот, како и секој друг договор, престанувал со исполнување на правата и обврските кои произлегувале од тој договор.

- Со раскинување (dissensus) договорот за мандатум престанувал кога така ќе се договореле мандаторот и мандатариусот.

- Ако договорот за мандатум бил склучен под раскинлив рок, тогаш со истекот на рокот престанувал орочениот договор.

- Настапувањето на смрт на мандатарот или на мандатариусот, сосема логично, доведувало до престанок на договорот за мандатум бидејќи во такви околности овој договор не би можел да се исполни.

- Губењето на правниот статус на мандаторот или на мандатариусот доведувало да престанок на договорот за мандатум. Во овој случај договорот за мандатум престанува затоа што со губењето на правниот статус се губела деловната способност на лицето, а со тоа и на можноста да стапува во определени правни односи.

- Договорот за мандатум можел да престане и со давање на отказ. Отказ на договорот за мандатум имале право да дадат како мандаторот така и мандатариусот. Давањето отказ на договорот за мандатум повлекувало различни правните последици за мандаторот и за мандатариусот.

Доколку мандатариусот не го исполнил она за што се обврзал во договорот за мандатум, тогаш на мандаторот римското право му давало можност да го отповика, односно откаже склучениот договор. Кога отказ на договорот за мандатум давал мандаторот, по правило не можело да резултира со настанување обврска за надомест на штета затоа што договорот за мандатум бил бестоварен договор. Меѓутоа, доколку мандаторот тоа отповикување го сторил кога настапиле трошоци за мандатариусот поради исполнување на договорот, тогаш мандаторот бил должен да му ги надомести¹²⁶.

Доколку отказот на договорот за мандатум го давал мандатариусот, тој му одговарал на мандаторот за штетата која му ја причинувал со давање на отказот. Одговорноста за причинета штета за мандатариусот постоела тогаш кога отказот бил даден во невреме, односно во време кога откажувањето резултирало со настанување на штета за мандаторот¹²⁷.

Од анализата на договорот за мандатум во римското право се покажува дека овој договор имал некои од карактеристики на договорно застапништво, како што е преземањето правни работи за туѓа сметка. Меѓутоа, мора да се заклучи дека договорот за мандатумот по својата природа е многу поблизок со институтот договор за комисион од современото право. Имено, договорот за комисион исто како и договорот за мандатум во римското право претставува договор со кој комисионерот се обврзува да преземе определена правна работа во свое име, а за сметка на комитентот. Друга сличност се гледа во обврската да се пренесат користите кои биле стекнати. Оваа обврска произлегувала за мандатариусот од договорот за мандатум, а истата обврска произлегува и за комисионерот од договорот за комисион¹²⁸.

---

¹²⁵ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 283; И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Акимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 309. Исто така види: W. W. Buckland, *цит. дело*, стр. 514.

¹²⁶ Види: А. Watson, *цит. дело*, стр. 160-165. Види и: W.W. Buckland, *цит. дело*, стр. 514.

¹²⁷ И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Акимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 309.

¹²⁸ Повеќе за комисион, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *Граѓанско право – опит дел*, Европа 92, Скопје, 2021, стр. 376. Исто така и: Р. Живковска, *Опит дел на граѓанското право*, Европа 92, Скопје, 2011, стр. 204.

1.4. Застапување во судските постапки во римското право

Заштитата на имотните права во римското право се остварувала согласно правилата на граѓанската постапка (*jus quod ad actiones pertinet*)¹²⁹. Според правната теорија, најстар облик на граѓанска постапка во римското право претставувала легисакционата постапка¹³⁰. Во легисакционата постапка странките немале застапници, што значи дека морале лично и самостојно да ги преземаат правните дејствија во постапката (*nemo alieno nomine lege agere potest*)¹³¹. Непочитувањето на правилата на легисакционата постапка доведувало до губење на спорот. Меѓутоа, покрај строгиот формализам и потребата за лично присуство при заштита на правата, римското право признавало можност во исклучителни ситуации странките да бидат застапувани од нивните законски застапници, како и да имаат процесни застапници. Застапувани можеле да бидат лицата кои заради своите физички недостатоци или заради правни пречки не можеле лично да учествуваат во легисакционата постапка¹³².

Во легисакционата постапка преку застапник учествувале малолетните лица, како и полнолетните лица кои биле деловно неспособни. Овие лица во легисакционата постапка биле застапувани од своите татори¹³³.

Исто така, во легисакционата постапка преку застапник можеле да учествуваат лицата кои биле лишени од слобода. На овие лица им се назначувал посебен застапник (*adsertor libertatis*) кој го застапувал лицето лишено од слобода во спорот во врска со неговиот правен статус¹³⁴.

Преку застапник во легисакционата постапка учествувале и отсутни лица (*rei publicae causa*). Станува збор за лица кои биле отсутни затоа што извршувале државни работи, биле ангажирани во војна или биле воени заробеници. Бидејќи овие лица објективно не можеле да учествуваат лично во легисакционата постапка, нивните права и интереси во постапката ги заштитувал нивниот застапник¹³⁵.

Интересно е да се спомене дека во претходно наведените случаи кои го претставуваат отстапувањето, односно непримената на начелото дека странките мораат лично да учествуваат во постапката и самостојно да ги преземаат процесните дејствија во постапката (*nemo alieno nomine lege agere potest*), се забележува дека улогата на застапникот не била онаква како што денес ја познава и уредува современото граѓанско право. Имено, застапникот дејствувал во свое име, а тоа значи дека правните последици од одлуката по повод постапката непосредно му се одразувала нему. За сите преземени процесни дејствија застапникот можел, но најчесто не добивал надомест бидејќи било спротивно на начелото

Исто така и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *Опит дел на граѓанското право-Практикум*, Европа 92, Скопје, 2011, стр. 227.

¹²⁹ Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 371. Исто така види и: М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 346-347.

¹³⁰ Поимот „легисакциона“ постапка потекнува од легисакциите (*legisactiones*), кои според римското право претставувале формални и свечени форми кои странките биле должни да ги почитуваат при преземање на правните дејствија во постапката. Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 371.

¹³¹ И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 396.

¹³² Исто.

¹³³ Така: М. Игнатовиќ, *Позивање на суд (In ius vocation)*, Копачичка школа природног права, „Право и демократска култура“, бр. 12/2003, стр. 275.

¹³⁴ Исто.

¹³⁵ Исто.

совесност и чесност. Оттука се гледа и бесплатноста која како главно обележје го карактеризирала преземањето процесни дејствија во легисакционата постапка.

Како резултат на развојот на правниот промет во периодот на класичното римско право се појавила потреба од поголема ефикасност во заштитата на имотните права. Овие промени, според правната теорија, довеле до напуштање на формализмот кој ја карактеризирал легисакционата постапка и до настанување на нов вид граѓанска постапка, т.н. формуларна постапка¹³⁶. Формуларната постапка за разлика од легисакционата постапка не била претерано формална постапка, што ја правело поефикасна во заштита на имотните права¹³⁷. Со цел да се обезбеди стручна и ефикасна заштита на имотните права, во формуларната постапка било предвидено да учествуваат стручни лица - говорници (oratores) и правници (advocati)¹³⁸ кои во постапката ги застапувале странките и ги штители нивните имотни интереси¹³⁹.

Покрај говорниците и правниците во формуларната постапка можеле да учествуваат и т.н. процесни застапници - когнитори (cognitores) и прокуратори (procurator)¹⁴⁰. Когниторите биле процесни застапници на странките кои биле именувани на свечен начин од страна на судот во присуство на странките¹⁴¹. Прокураторите биле процесни застапници кои ги застапувале отсутните странки. За разлика од когниторите, прокураторите биле бирани на неформален начин и во отсуство на другата странка¹⁴².

Може да се констатира дека во римското право било присутно и застапништвото во граѓанските постапки како форма на застапување на странките пред судовите. За разлика од застапништвото во граѓанските судски постапки, за кое во современите правни системи важи посебна регулатива, во римското право оваа форма на застапување не била формално-правно уредена.

1.5. Работоводството без налог како „квази застапништво“ во римското право

Преземањето правни работи за туѓа сметка во римското право се вршело и преку институтот работоводство без налог (неповикано вршење на туѓа работа - negotiorum

---

¹³⁶ Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 376. Така и: Б. Благојевиќ, *Граѓански поступак у римском праву*, Београд, 1960, стр. 28.

¹³⁷ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 350.

¹³⁸ Oratores, според римското право, биле говорници кои во постапката ги прикажувале барањата и предлозите од странките кога кај странките постоело недостаток во говорните вештини. Advocati биле правници кои им давале правни совети на странките пред и во текот на самиот спор (agere, cavere, respondere). Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 396. Исто така види и во делото на: А. Н. Chroust, *Legal profession in Ancient Roman*, Notre dame Law Review, 1954, Vol. 30, Iss. 1, стр. 107-109. Исто: А. J. Burndage, *The medieval origins of the legal profesion, canonists, civilians and courts*, The University of Chicago Press, 2008, Chap. 1.

¹³⁹ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 358-359.

¹⁴⁰ Покрај когниторите и прокураторите, во подоцнежниот период на римската држава во постапката се вклучувале и римски правни советници (iuriconsulti, iuris pretit, iuris pridentes) кои како физички лица биле повикувани од страна на судот да учествуваат во туѓо име при решавање на спорот. Види кај: Б. Благојевиќ, *цит. учебник*, стр. 28-29. Исто така види: В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 443-445.

¹⁴¹ Исто.

¹⁴² Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 396-397.

gestio)¹⁴³. Работоводителот без налог (вршителот на работата) преземал правни работи за сметка на господарот на работата и притоа стапувал во односи со трети лица. За разлика од мандатарисот кој, како што покажавме, ги преземал правните работи за сметка на мандаторот врз основа на овластување кое произлегувало од договор за мандатум, работоводителот без налог правните работи ги преземал за сметка на господарот на работата без да има овластување за тоа¹⁴⁴. Бидејќи работоводителот без налог „работел“ без овластување, правната теорија овој вид на преземање правни работи за туѓа сметка го смета за т.н. квази-договор, т.е. квази-застапништво¹⁴⁵. На ист начин работоводството без налог било определено и во римското облигационо право. Според римското облигационо право, работоводството без налог, односно неповиканото вршење туѓи работи (*negotiorum gestio*) се дефинирало како квази-договор помеѓу работоводителот без налог, т.е. вршителот на туѓите работи (*negotiorum gestor*) и господарот на работата (*dominus negotii*), т.е. лицето во чија корист работоводителот без налог ја извршил правната работа¹⁴⁶.

1. Институтот работоводство без налог во римското право се карактеризирал со четири конститутивни елементи: а) вршење на туѓи работи, б) без овластување, в) за туѓа сметка и г) со намера да се обврзе господарот на работата¹⁴⁷.

а) Првиот конститутивен елемент на институтот работоводство без налог означувал дека работоводителот без налог *извршувал работа која морала да биде туѓа работа* (*negotium alienum*)¹⁴⁸. Во врска со преземената туѓа работа, правната теорија укажува дека работата можела да се состои во вршење на физички дејствија (на пример: поправка на куќа, пружање заштита и сл.) или можела да се состои од правно дејствие (на пример: давање гаранција за друг, преземање на туѓ долг и сл.).

б) Вториот конститутивен елемент на институтот работоводство без налог означувал дека вршењето на туѓата работа требало да биде *по иницијатива на работоводителот без налог*¹⁴⁹. Тоа подразбирало дека за работоводителот без налог не требало да постои обврска (законска или договорна) за извршување на туѓата работа (*sua sponte et nulla necessitate*). Доколку вршителот на работата извршувал работа која бил должен да ја изврши во корист на друго лице, тогаш не станувало збор за институтот работоводство без налог.

в) Третиот конститутивен елемент на институтот работоводство без налог означувал дека туѓата работа која ја вршел работоводителот без налог морала да биде *извршена во корист, т.е. во интерес на господарот на работата* (*negotium utiliter gestum*)¹⁵⁰. Ако работоводителот без налог ја извршувал работата во своја корист, т.е. во свој интерес, тогаш

---

¹⁴³ Види: М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 293-294. Повеќе за работоводство без налог види во делото на: Е. G. Lorenzen, *Negotiorum Gestio in Roman and Modern civil law*, Cornell Law Review, Volume 13, Issue 2, 1928. Исто така: М. Фабр – Мањан, *Облигационо право 2, Граѓанска одговорност и квази договори*, Арс Ламина, Скопје, 2011.

¹⁴⁴ За разликата помеѓу работоводство без налог и мандатум, види во делото на: L. H. Ayres, R. E. Landry, *The Distinction between negotiorum gestio and mandate*, Vol 49-1, Louisiana Law Review, 1998, стр. 111-141.

¹⁴⁵ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 312. Види и: Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 226.

¹⁴⁶ И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 328.

¹⁴⁷ За конститутивните елементи на овој институт, види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 328. Исто така: В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 444.

¹⁴⁸ М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 293.

¹⁴⁹ Исто.

¹⁵⁰ Поопширно за ова види кај: В.У. Sayin, *Negotiorum Gestio As a Source of Obligation: From Roman Law to Modern Codes*, research article, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, 2023, стр. 261–325.

немал право да бара од господарот на работата да му ги надомести трошоците кои настанале при преземање на работата¹⁵¹.

г) Четвртиот конститутивен елемент на институтот рабоводство без налог означувал дека кај рабоводителот без налог требало *да постои намера да се обврзе господарот на работата* (animus aliena negotia gerendi)¹⁵². Имено, кај рабоводителот без налог требало да постои намера да бара од господарот на работата да му ги надомести трошоците кои ги имал во врска со преземањето на туѓата работа (cum animo obligandi)¹⁵³.

2. Институтот рабоводство без налог создавал обврски како за рабоводителот без налог, така и за господарот на работата.

Рабоводителот без налог имал обврска по извршување на работата на господарот на работата да му положи сметка за извршените работи и да му ги отстапи сите користи што притоа ги прибавил¹⁵⁴.

Господарот на работата, пак, имал обврска да му ги надомести на рабоводителот сите трошоци кои произлегле при вршењето на работата¹⁵⁵. Исто така, господарот на работата бил должен да ги прифати сите користи кои произлегле од извршената работа¹⁵⁶.

3. Според мислењето на римските правници, институтот рабоводство без налог претставувал ефикасно средство за заштита на правата и интересите на отсутните лица кои поради отсуство не биле во можност да ги преземат нужните или корисните правни работи кои не трпеле одлагање¹⁵⁷. Имајќи ја предвид корисноста на институтот рабоводство без налог, во римското право била предвидена и соодветна правна заштита на овој институт, т.е. на правата на страните - господарот на работата и рабоводителот без налог¹⁵⁸.

Господарот на работата се заштитувал со тужбата - actio negotiorum gestorum directa¹⁵⁹. Според правните цивилисти оваа директна тужба била наменета за господарот на работата. Преку оваа тужба тој можел да бара поврат на предметот и користите. Исто така, со оваа тужба господарот можел да бара надоместување на штетата која му била предизвикана поради невнимателноста на рабоводителот без налог.

Рабоводителот без налог своите права ги заштитувал со тужбата - actio negotiorum gestorum contraria¹⁶⁰. Оваа тужба била достапна за рабоводителот без налог која била насочена кон надоместување на трошоците кои биле направени во период кога во отсуство на господарот на работата, за предметот водел сметка и се грижел рабоводителот без налог¹⁶¹.

---

¹⁵¹ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 313.

¹⁵² Повеќе за ова види кај: Ž. Narašić, *Negotiorum gestio: teorijskoppravna analiza*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, 55, 2/2018, стр. 415-419.

¹⁵³ Исто.

¹⁵⁴ Види: И. Пухан, В. Бучковски, М. Поленак-Аќимовска, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 329.

¹⁵⁵ Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 312-313.

¹⁵⁶ Исто.

¹⁵⁷ Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 227.

¹⁵⁸ Така: В. Eisner, М. Horvat, *цит. учебник*, стр. 443.

¹⁵⁹ Така: И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 329. Исто така и: Е. Борковски, П. Плесис, *цит. учебник*, стр. 313.

¹⁶⁰ Исто.

¹⁶¹ Исто.

Корисноста на институтот рабоводство без налог се потенцира и во современата правна теорија. Во таа смисла германските правници укажуваат дека овој институт кој потекнува од периодот на римското право претставува корисен инструмент за балансирање на индивидуалните и општествените интереси затоа што предвидува отстапување од обврската за немешање во туѓите работи, но само кога станува збор за преземање на нужни или корисни работи за сметка на друго лице¹⁶².

Во поглед на институтот рабоводство без налог, важно е да се подвлече дека овој институт има некои заеднички елементи со застапништвото во современото право, како што се преземањето правни работи во туѓо име и за туѓа сметка. Меѓутоа, овој институт се разликува од застапништвото по тоа што рабоводителот без налог за разлика од застапникот нема овластување да ги презема правните работи во туѓо име и за туѓа сметка. Имајќи ги предвид разликите помеѓу институтот рабоводство без налог и институтот застапништво, се приклонуваме кон становиштето на правната наука според кое рабоводството без налог не претставува форма на застапништво, туку посебен правен институт.

2. Застапништвото во периодот на феудализмот

Правната наука смета дека концептот на застапништво во вистинска смисла почнува да се развива во средниот век¹⁶³. Имено, во периодот на феудализмот сè повеќе се афирмирала идејата дека определено лице може да изразува волја во име на друго лице, како и да ја интерпретира волјата на застапуваниот и да ги штити неговите интереси. Оваа идеја се развивала во голема мера под влијание на црковното (канонското) право. Во канонското право, кое ја рефлектирало црковната идеологијата, црквата била претставена како застапник (претставник) на Бога на земјата. Притоа, црквата била претставувана како застапник на Бога која била овластена да дејствува во името на Бога и да ја спроведува „божјата волја“ во светот¹⁶⁴.

Црковната идеологијата се проширила и на световното право. Во световното право суверените (кравелите) биле претставувани како застапници „избрани“ од Бога за спроведувањето на световната власт¹⁶⁵. Врз основа на таквото „божјо овластување“ тие се стекнувале со суверена власт да управуваат со своите поданици и да се грижат за нивните права и интереси. Како застапник на народот (поданиците) суверенот изразува ексклузивна волја во име на своите поданици која целосно ја супституирала волјата на поединците (поданиците).

Може да констатираме дека во периодот на феудализмот застапништвото се базирало на идејата дека едно лице може да презема правни работи и да изразува волја во име на друго лице (или лица). Притоа, волјата на застапникот во целост ја заменува

---

¹⁶² Повеќе за ова види кај: R. Zimmermann, *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Clarendon Paperbacks, стр. 436.

¹⁶³ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 367.

¹⁶⁴ Види: О. Станојевиќ, *цит. учебник*, стр. 162.

¹⁶⁵ Види: И. Камбовски, *Застапување во граѓанското и трговското право*, Скопје, 2015, стр. 55-56.

волјата на застапуваното лице на кое не му било признавано правото да изразува волја за себе. Оттука заклучуваме дека застапништвото во периодот на феудализмот има некои од карактеристиките на законското застапништво од современото право. Меѓутоа, важно е да се подвлече дека функцијата на застапништвото во периодот на феудализмот значително се разликува од функцијата на законското застапништво во современото право. Во периодот на феудализмот застапништвото е во функција на остварување суверена власт од страна на застапникот (црквата, сувереност) и притоа се користи како инструмент за контрола на народните маси, а не за заштита на интересите на застапуваните. За разлика од ова, законското застапништво во современото право е во функција на заштита на правата и интересите на деловно неспособните лица кои не можат да изјавуваат правно релевантна волја и не се способни самостојно да ги заштитиуваат своите права и правни интереси.

3. Застапништвото во периодот на капитализмот

Во периодот на капитализам кога се појавило и почнало да се развива пазарното стопанство се создала поволна клима за понатамошен развој на институтот застапништво. Застапништвото во периодот на капитализмот не се сведува само како облик на застапување кој има за цел да изврши замена на волјата на застапуваниот, туку почнуваат да се појавуваат и други форми на застапништво во кои застапникот дејствува во име на застапуваниот, но не ја супституира во целост неговата волја.

Брзиот развој на стоково-паричните односи сè повеќе ја акцентирал потребата на лицата да учествуваат во правниот промет, како лично така и преку свои застапници. Застапниците на лица кои можеле и самостојно да учествуваат во правниот промет ги штителе интересите на застапуваните и дејствувале во нивно име и за нивна сметка. Притоа, застапниците биле должни да ги имаат предвид потребите и интересите на застапуваните како лица кои можат да изразуваат правно релевантна волја. Сето тоа довело до развој на договорното застапништво како вид на застапништво кое е израз на волјата на застапуваниот да именува застапник и да дозволи застапникот да дејствува во негово име и за негова сметка во правниот промет.

Покрај договорното застапништво, во периодот на капитализмот се развивало и законското застапништво кое имало за цел да им овозможи на лицата кои не се способни самостојно да изразуваат правно релевантна волја, да учествуваат во правниот промет преку нивните застапници. Законското застапништво се базирало на либералната идеја дека секое лице треба да има право и можност да учествува во правниот промет и да ги ужива бенефитите од пазарното стопанство.

Првите европски граѓански законици не го уредувале застапништвото како самостоен правен институт, туку го уредувале како исклучок од правилото дека секое лице самостојно и лично презема права и обврски во граѓанскоправните односи. На ваков начин застапништво било уредено во Францускиот граѓански законик (Code Civil) од 1804 година и во Австрискиот граѓански законик (Allgemeines bürgerliches Gesetzbuch – ABGB) од 1811 година¹⁶⁶. Швајцарскиот граѓански законик застапништвото го уредувал во делот од

---

¹⁶⁶ Види: Д. Попов, *Граѓанско право, општи део, нето изменено и допуњено издање*, Нови Сад, 2007, стр. 226.

Законикот кој се однесувал за статусно право. Во поглед на застапништвото Швајцарскиот граѓански законик прокламирал дека „законскиот застапник е оној кој го застапува лицето кое е способно за расудување, но не може самостојно, односно без согласносот на законскиот застапник да настапува во правен промет“¹⁶⁷. Неспорно е дека ова прокламација се однесува на законското застапништво како вид на застапништво.

Застапништвото како самостоен граѓанско-правен институт (во форма во која постои и во современото граѓанско право) за прв пат бил уреден во Германскиот граѓански законик (Bürgerliches Gesetzbuch-BGB) од 1896 година¹⁶⁸. Правната наука потенцира дека формулирањето на застапништво како посебен самостоен граѓанско-правен институт е заслуга на германски правник Лабанд кој направил јасна дистинкција помеѓу институтот мандатум од римското право и современиот институт застапништво¹⁶⁹.

Покрај Германскиот граѓански законик, како посебен самостоен граѓанско-правен институт застапништвото било уредено и во Италијанскиот граѓански законик (Codice Civile Italiano) од 1942 година¹⁷⁰. Во Италијанскиот граѓански законик застапништвото било определено како „преземање правни дејствија за друг“¹⁷¹.

По примерот на Германскиот граѓански законик и Италијанскиот граѓански законик како посебен граѓанско-правен институт застапништвото било уредено и во Грчкиот граѓански законик (Greek Civil Code) од 1946 година, Португалскиот граѓански законик (Portuguese Civil Code) од 1967, Граѓанскиот законик на Руската Федерација од 1964, Полскиот граѓански законик од 1964 и други¹⁷².

За разлика од европските континентални правни системи во кои застапништвото почнало да се поима како „преземање правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка“ во common law правните системи застапништвото се поимало како преземање правни дејствија за туѓа сметка и тоа во свое и во туѓо име¹⁷³.

4. Застапништвото во периодот на социјализмот

Институтот застапништво во периодот на социјализмот ги задржува истите карактеристики како и институтот застапништво кој се развил во периодот на капитализмот.

Во македонското законодавство, кое датира од периодот на социјализмот, институтот застапништво бил уреден со одредбите на сојузниот Закон за облигационите односи кој се применувал и на територијата на НР Македонија, односно СР Македонија¹⁷⁴.

---

¹⁶⁷ Исто.

¹⁶⁸ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 226. Исто така и: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *Граѓанско право (општи део)*, друго измењено и допуњено издање, Ниш, 1995, стр. 45.

¹⁶⁹ Види: А. Gams, *цит. учебник*, 1963, стр. 175; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 181.

¹⁷⁰ Види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 59.

¹⁷¹ Подетално за ова види кај: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *Увод у граѓанско право, шесто неизмењено издање*, Номос, Београд, 1999, стр. 194.

¹⁷² О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 195.

¹⁷³ Така: V. V. Vodinelić, *Građansko pravo, Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava, četvrto izdanje*, Službeni glasnik, Beograd, 2020, стр. 484.

¹⁷⁴ Сл. весник на СР Македонија, бр. 29/1978.

Сојузниот Закон за облигационите односи го уредува застапништвото како самостоен правен институт. Во поглед на застапништвото, сојузниот Закон ги содржел општите одредби со кои ги уредувал законското и договорното застапништво. Со општите одредби бил определен поимот застапништво (чл. 84), правното дејството на застапување (чл. 85) и основите за застапување (чл. 86-88). Покрај општите одредби, сојузниот Закон содржел и одредби со кои се уредувало полномошното врз основа на кое настанувало договорното застапништво (чл. 89-95). Сојузниот Закон содржел и посебни одредби за видовите полномошно кои ги давале правните лица како субјекти во правото, и тоа: деловно полномошно (чл. 95-96), полномошното на трговскиот патник (чл. 97) и полномошното на други лица кои се овластени да вршат определени работи (чл. 98).

Покрај сојузниот Закон за облигационите односи, во периодот на социјализмот одделните видови застапништво биле уредени и со други закони, меѓу кои позначајни биле: Законот за наследувањето од 1973 година, Законот за односите на родителите и децата од 1973 година, Законот за старателство од 1973 година, Закон за процесната постапка од 1977 година, Законот за вонпроцесната постапка од 1979 година и др¹⁷⁵.

- Во Законот за наследувањето од 1973 година се уредувало застапувањето од страна на привремениот старател на оставина. Согласно Законот, старателот на оставината имал обврска да ги застапува наследниците кои биле непознати или биле со непознато престојувалиште, како и во други случаи кога тоа било потребно¹⁷⁶.

- Законот за односите на родителите и децата од 1973 година ги уредувал правата и должностите на родителите како законски застапници на нивните малолетните деца¹⁷⁷.

- Со Законот за старателство од 1973 година биле уредени правата и должностите на старателот како законски застапник на лицето ставено под старателство. Согласно Законот, старателот бил должен да се грижи за правните интереси на лицето под старателство и да управува со неговиот имот¹⁷⁸.

- Законот за процесната постапка од 1977 година го уредувал застапувањето на странките во судските постапки кои ја немале потребната способност за да се јават како учесници во процесната постапка или кога поради определени причини странките не можеле лично да преземаат правни дејствија во постапката¹⁷⁹. Имено, Законот за процесната постапка пропишувал општи одредби во врска со застапувањето на учесниците во постапката и истите биле уредени во посебни глави од законскиот текст. Станува збор за: Глава четврта – Странки и нивни законски застапници (чл. 77-88) и Глава петта – Полномошници (чл. 89-101). Законодавецот предвидел дека на место на странката која немала процесна способност доаѓал законскиот застапник (чл. 80-83), а ако постапката за назначување на законски застапник траела долго, тогаш судот назначувал и привремен застапник кој ги имал истите права и должности како на законски застапник (чл. 84-86). Што се однесува за полномошници, децидно е предвидено дека освен што странките се способни лично да преземаат дејствија во постапката, тоа можат да го сторат и преку полномошник кој преземал дејствија во границите на даденото полномошно (чл. 89-101).

---

¹⁷⁵ Види: Сл. весник на СРМ, бр. 35/1973 и 27/1978; Сл. весник на СРМ, бр. 5/1973 и 17/1973; Сл. весник на СРМ, бр. 5/1973; Сл. весник на СРМ, бр. 4/1977 и Сл. весник на СРМ, бр. 19/1979.

¹⁷⁶ Чл. 133, Законот за наследувањето...

¹⁷⁷ Чл. 27, Закон за односите на родителите и децата...

¹⁷⁸ Чл. 26-28, Закон за старателство...

¹⁷⁹ Повеќе за ова види: С. Георгиевски, *Закон за процесната постапка, Збирка на правни прописи*, Правен факултет – Скопје, 1977, стр. 41-49.

- Законот за вонпроцесната постапка од 1979 година го уредувал поставувањето на привремен застапник на лицата во постапката за лишување од деловна способност, како и привремен старател во постапката за расправање на оставината. Законодавецот пропишал дека во определени итни и оправдани случаи судот бил овластен на лицето кое се лишувало од деловна способност да му назначи привремен застапник и за тоа да го извести и органот за старателство (чл. 40-41). Ова било уредено само како исклучок кој се применувал во случаите кога ќе се одолжил процесот на назначување привремен старател од страна на надлежниот орган за старателство¹⁸⁰. Привремен старател на оставина се поставувал како вид на привремена мерка за обезбедување на оставината. Привремениот старател на оставината бил поставуван од страна на оставинскиот суд¹⁸¹.

Заради постојниот развој на општествено-економските односи и промените во прометот, како и развојот на новите технологии постепено се наметнува потребата од донесување на нов македонски Закон за облигационите односи, со одредени модификации на одредбите и внесување на нови решенија и содржини. Така, со донесување на Законот за облигационите односи (Сл. весник на РМ, бр. 18/01) престануваат да важат одредбите за застапништво од претходниот закон и започнува да се применуваат одредбите за застапништво кој ги пропишува Законот за облигационите односи кој денес претставува и позитивното право во нашиот правен систем, кој ќе биде предмет на анализа во следниот дел од трудот.

---

¹⁸⁰ Поопширно за ова види кај: С. Георгиевски, *Коментар на Законот за вонпроцесната постапка*, Култура, Скопје, 1980, стр. 75-76.

¹⁸¹ Види: С. Георгиевски, *Коментар на Законот за вонпроцесната постапка*, Култура, Скопје, 1980, стр. 169.

ГЛАВА II

ИНСТИТУТОТ ЗАСТАПНИШТВО ВО ГРАЃАНСКОТО ПРАВО

ВОВЕД

1. За физичките и правните лица од особено значење е можноста слободно да стапуваат во граѓанско-правни односи и активно да учествуваат во правниот промет. Стапувањето во граѓанско-правни односи, т.е. учеството во правниот промет им овозможува на физичките и правните лица да се стекнуваат со граѓански субјективни права и на тој начин да ја зголемуваат вредноста на својот имот. Тоа значи дека можноста активно да се учествува во правниот промет е од суштинско значење за обезбедување на материјалните средства неопходни за задоволување на егзистенцијалните и други потреби на физичките лица. За правните лица, пак, имањето имот претставува една од основните претпоставки за нивно постоење како субјекти во правото.

Согласно принципите на кои се базира правното уредување на граѓанско-правните односи, сите физички и правни лица се слободни и еднакви по сопствена иницијатива да стапуваат во граѓанско-правните односи и по своја волја во еднакви услови да се стекнуваат со граѓански субјективни права и да преземаат граѓански субјективни обврски.

Принципот на слободна иницијатива, кој претставува еден од основните принципи на граѓанско-правниот метод на уредување на граѓанско-правните односи, подразбира слобода за сите субјекти во правото по своја волја да одлучат дали и во какви граѓанско-правни односи ќе стапат¹⁸². Слободната иницијатива, исто така, подразбира и слобода на субјектите во правото да одлучуваат со какви граѓански субјективни права ќе се стекнат и на кој начин ќе ги остваруваат стекнатите права. Овој принцип важи и на теренот на заштита на граѓанските субјективни права, овозможувајќи им на субјектите во правото да одлучат дали ќе ги користат средствата за заштита на граѓанските субјективни права кои ги признава правниот поредок.

Додека принципот на слободна иницијатива ја гарантира слободата на субјектите по своја волја да одлучат дали ќе стапуваат во граѓанско-правните односи, принципот на еднаквост, кој исто така е основен принцип на граѓанско-правниот метод, им гарантира на учесниците во граѓанско-правните односи еднакви можности во поглед на стекнувањето, вршењето и заштитата на граѓанските субјективни права¹⁸³. Согласно принципот на еднаквост, субјектите во правото имаат еднаква можност да стапат во кој било граѓанско-правен однос под услови определени со закон. При стапување во граѓанско-правниот однос субјектите се рамноправни во можноста да изразуваат правно релевантна волја, притоа

---

¹⁸² Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, 2021, стр. 20. Исто и: Р. Живковска, *цит. учебник*, 2006, стр. 34; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 14; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *Увод у граѓанско право*, Пунта, Ниш, 2018, стр. 99; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 42; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 251; И. Бабиќ, *Увод у граѓанско право и стварно право, девето измењено и допуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2021, стр. 32; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 22; Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *Увод у граѓанско право, друго измењено и допуњено издање*, Београд, 2004, стр. 9; А. Групче, *Граѓанско право, општ дел*, Култура, 1976, Скопје, стр. 24.

¹⁸³ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 23; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 102; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 43; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 13; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 252; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 33; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 21. Исто така: Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 6. Исто така и: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 22.

волјата на едната страна во односот не може да има поголема правна сила и важност од волјата на другата страна во тој однос. Принципот на еднаквост им гарантира на субјектите во правото и еднаква можност да ги вршат, т.е. остваруваат стекнатите граѓански субјективни права во границите определени со закон. Границите кои ги поставува законодавецот во вршењето на граѓанските субјективни права, исто така мора да бидат во согласност со принципот на еднаквост, односно мора да важат подеднакво за сите субјекти во правото. Овие граници во вршењето на правата не смеат да бидат од дискриминаторски карактер или да овозможуваат привилегирана положба за било кој субјект или група на субјекти учесници во граѓанско-правните односи затоа што тоа би било спротивно на принципот на еднаквост. На теренот на заштита на граѓанските субјективни права исто така важи принципот на еднаквост. Во духот на принципот на еднаквост, сите субјекти во правото имаат еднаква можност да бараат правна заштита и да се користат со средствата за заштита признати од правниот поредок.

Во услови кога правните поредоци безрезервно ја признаваат и штитат можноста на физичките и правните лица слободно и рамноправно да стапуваат во граѓанско-правни односи, т.е. слободно и рамноправно да учествуваат во правниот промет, се поставува прашањето како оваа можност може да се направи достапна за оние лица кои од објективни или субјективни причини не се во состојба самостојно да учествуваат во овие односи¹⁸⁴. Објективните причини поради кои субјектите не можат самостојно да стапуваат во граѓанско-правните односи резултираат од објективни околности, какви што се недостатокот на деловна способност, природата на субјектот, отсуството, недостаток на стручни знаења и сл. Субјективните причини, пак, резултираат од волјата на лицето кое одлучува да не стапува лично во граѓанско-правните односи. Сите лица кои од објективни или од субјективни причини не можат самостојно да се вклучат во правниот промет, односно да учествуваат во граѓанско-правните односи, тоа можат да го сторат преку други лица кои се овластени да дејствуваат како нивни застапници. Начинот на кој застапниците го стекнуваат овластувањето за застапување и обемот во кој тие стануваат одговорни и должни да постапуваат во име и за сметка на застапуваните, се уредува со институтот застапништво. Според цивилната доктрина, институтот застапништво е граѓанско-правен институт чија основна функција е да овозможи учество во правниот промет на сите субјекти во правото премостувајќи ги правните и фактичките пречки поради кои поедини лица не се во состојба самостојно да учествуваат во правниот промет и да ги остваруваат своите граѓански субјективни права¹⁸⁵.

2. Низ историјата, како што покажавме, правните поредоци имале различни пристапи во поглед на правното уредување на можноста на субјектите во правото да учествуваат во граѓанско-правните односи, т.е. да учествуваат во правниот промет. Во римското право првенствено се дозволувало субјектите во правото да стапуваат во граѓанско-правни односи само лично. Тоа значи дека во раниот развој на римското право можноста слободно да учествуваат во правниот промет ја имале само лицата кои уживале *status civitatis*, додека

---

¹⁸⁴ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 367. Исто така види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 223; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *Увод у граѓанско право*, Пунта, Ниш, 2018, стр. 326; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 197; И. Бабиќ, *Увод у граѓанско право и стварно право, девето измењено и допуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2021, стр. 174; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 179.

¹⁸⁵ Исто.

учеството на сите други субјекти во правниот промет било ограничувано¹⁸⁶. Во подоцнежниот развој на римското право, кој одел паралелно со развојот на стоково-паричните односи, се барале начини како во правниот промет да се вклучи и имотот на лицата на кои правниот поредок не им дозволувал самостојно да дејствуваат¹⁸⁷. Како резултат на таа потреба се појавиле определени рудиментирани форми на застапништво, какви што биле тоторството и старателството. Преку овие форми на застапување, како што кажавме, првенствено се овозможило заштита на имотните интереси на лицата под тоторство или старателство, а нивниот имот бил вклучуван во правниот промет како резултат на дејствијата на тоторите, односно старателите кои биле овластени да располагаат со тој имот¹⁸⁸. Од друга страна, со развојот на стоково-паричните односи потполно деловно способните лица сè повеќе имале потреба извршувањето на своите работи да ги доверуваат на други лица, а тоа било овозможено преку воведување на т.н. договор за мандатум¹⁸⁹. Како што може да се види, уште во периодот на робовладетелското општество како што се развивал правниот промет, идејата дека правните работи може да се преземаат само лично почнала да се напушта и да се заменува со идејата дека потребите на правниот промет налагаат воведување правни институти кои ќе овозможат преземање на правни работи преку друго лице. Оваа „нова“ идеја довела до појавата и развојот на институтот застапништво. Со преминот од робовладетелското општествено уредување во феудалистичкото општествено уредување, идејата за преземање на правни работи преку друго лице се развила во сосема поинакви насоки кои ги надминувале потребите на правниот промет и биле во функција на формите на владеење со „потчинетите“. Во периодот на феудализмот застапништвото станува институтот кој овозможува волјата на владетелот целосно да ја замени волјата на лицата под негова власт (поданиците)¹⁹⁰. На тој начин застапништвото од институт кој имал за функција заштита на имотните интереси на лицата кои не биле во можност (или не им било дозволено) тоа самостојно да го прават се претворил во инструмент за воспоставување на власт над „застапуваните“. Периодот на капиталистичкото општествено уредување е период на возобновување на стоково-паричните односи и развој на пазарното стопанство во кое доминира слободата на пазарот и претприемништвото. Во овој период правните поредоци на институтот застапништво му ја враќаат неговата основна функција, а тоа е заштитата на имотните интереси на лицата кои не можат самостојно да учествуваат во правниот промет. Карактеристично за институтот застапништво во периодот на капитализмот е тоа што застапништвото истовремено било и во функција на развојот на пазарните односи и поттикнување на економскиот раст и развој преку искористување на сите расположливи имотни ресурси¹⁹¹. Во овој ран период на развој на капитализмот застапништвото претставувало инструмент кој овозможувал „способните“ да ги користат имотните ресурси на „неспособните“ со цел да придонесат кон континуираниот развојот на економијата и стопанството. Притоа, паѓа во очи дека во

¹⁸⁶ Види: И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, *цит. учебник*, стр. 128.

¹⁸⁷ Види: И. Пухан, М. Поленак-Аќимовска, В. Бучковски, Г. Наумовски, *цит. учебник*, стр. 153. Исто така види: Б. Николас, *цит. учебник*, стр. 89-96; М. Ногват, *цит. учебник*, стр. 81-83; Џ. Вијуклиќ, *цит. учебник*, стр. 149.

¹⁸⁸ Види: В. Eisner, М. Ногват, *цит. учебник*, стр. 187.

¹⁸⁹ Види: F. Schulz, *цит. дело*, 1951, стр. 555-556; А. Watson, *цит. дело*, 1984, стр. 165; W. W. Buckland, *цит. дело*, 1921, стр. 512; О. Станојевиќ, *цит. учебник*, стр. 301; Д. Стојчевиќ, *цит. учебник*, стр. 96-97; М. Ѓарас, *цит. дело*, стр. 51-53; J. R. Long, *цит. дело*, стр. 82.

¹⁹⁰ Види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 55-56.

¹⁹¹ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 226; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 45. Исто така види и кај: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 484.

категоријата на „способните“ влегувале полнолетните деловно способни лица од машки пол, додека во категоријата на „неспособните“ влегувале малолетниците, жените и полнолетните лица со физички или душевни болести кои биле оневозможени или значително ограничени во можноста самостојно да учествуваат во правниот промет. Во подоцнежните фази на развој на капитализмот втората функција на застапништвото како „инструмент на способните“ постепено се напушта, а се афирмира примарната функција на застапништвото, а тоа е заштита на имотните интереси на застапуваните. Што се однесува до периодот на социјалистичкото општествено уредување, може да се заклучи дека правната уреденост и функциите на застапништвото не се разликуваат од правната уреденост и функциите на застапништвото во периодот на развиениот капитализам.

3. Историската анализа на појавата и развојот на институтот застапништво, која беше претставена во првиот дел од овој труд, јасно покажува дека појавата на институтот застапништво е резултат на потребите на правниот промет. Имајќи ги предвид овие потреби, правните системи започнале со уредување на институтот застапништво обезбедувајќи на тој начин законска можност одредено лице (застапуван) да стекнува права и да ги извршува обврски во граѓанско-правните односи преку друго лице (застапник).

Во современите правни системи неспорно е дека се задржува основната функција на застапништвото како граѓанско-правен институт во кој улогата на застапникот е да ги штити имотните интереси на застапуваниот изразувајќи правно релевантната волја во негово име и за негова сметка. Меѓутоа, важно е да се подвлече дека современите правни системи на некои видови застапништво им даваат и социјално-заштитна функција, што значи дека некои од застапниците се должни да се грижат не само за имотните туку и за личните интереси на застапуваниот. Исто така, во современите правни системи сериозно се разгледуваат можностите за понатамошен развој и модификација на институтот застапништво, со цел овој институт да се прилагоди кон современите сфаќања за субјективитетот на лицата и начинот на кој тој субјективитет треба да се реализира во правните односи. Станува збор за модификации на законското застапништво како вид на застапништво, преку кои би се овозможило да дојде до израз и волјата на застапуваните лица кај овој вид на застапништво, и тоа во границите на нивните можности да изразуваат правно релевантна волја. Преку модификациите на институтот застапништво современите правни системи се стремат да обезбедат поголема инклузивност во поглед на можноста на субјектите слободно и самостојно да стапуваат во граѓанско-правните односи и на тој начин да го реализираат својот граѓанско-правен субјективитет. Стремежот за инклузивност е насочен кон изнаоѓање начини за вклучување на физичките лица кои вообичаено се оневозможени или значително ограничени во можноста самостојно да стапуваат во граѓанско-правните односи, а тоа се постарите малолетници, лица со пречки во интелектуалниот развој, лицата кои страдаат од душевни болести итн. Со цел да им се овозможи на овие лица активно да се вклучат во правниот живот и активно да учествуваат во правниот промет современата правна теорија укажува на потребата од создавање на нови форми на застапништво. Во овие нови форми на застапништво улогата на застапникот нема да се сведува на супституирање на волјата на застапуваниот, туку улогата на застапникот ќе биде „помошна“ и ќе биде насочена кон асистирање на застапуваниот во изразувањето на правно релевантната волја за учество во правните односи.

Во текстот што следи детално ќе биде претставена и анализирана правната уреденост на институтот застапништво како граѓанско-правен институт во современите правни системи, функциите на застапништвото и тенденциите за негов понатамошен развој.

1. Поимно определување на институтот застапништво во цивилната доктрина

Во современите правни системи, како што кажавме, субјектите во правото (физичките и правните лица) преку непосредно учество во граѓанско-правните односи се стекнуваат со граѓанските субјективни права и преземаат граѓанско-правни обврски. Стекнувањето на правата и преземањето на обврските е резултат на изразената правно релевантна волјата на субјектите учесници во граѓанско-правниот однос. Имајќи го ова предвид, цивилната доктрина со право смета дека во повеќето граѓанско-правни односи волјата на субјектите е основниот правен факт кој доведува до создавањето, промените и престанокот на овие односи¹⁹². Кога лицата ја немаат потребната способност да изразуваат правно релевантна волја за учество во граѓанско-правните односи или не се во можност лично и непосредно да ја изразат својата правно релевантна волја, постои законска можност да се овласти друго лице да преземе потребните правни работи, т.е. да изразува правно релевантна волја во име и за сметка на лицето кое не е во можност тоа да го стори лично¹⁹³. Како што кажавме, таа законска можност е институтот застапништво¹⁹⁴.

Во цивилната доктрина постојат различни пристапи во начинот на дефинирање на институтот застапништво. Професорките Р. Живковска и Т. Пржеска застапништвото го определуваат како „*преземање правни дејствија во туѓо име, за туѓа смета и со овластување*“¹⁹⁵. Професорите, пак, Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ и М. Лазиќ застапништвото го дефинираат како „*склучување правни работи и преземање правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка*“¹⁹⁶. Според професорката Д. Попов, застапништвото преставува „*правен однос врз основа на кој едно лице (застапник), во границите на овластувањата, презема правни работи во корист на друго лице (застапуван), така што сите правни дејства од правната работа преминуваат на застапуваното лице како тоа лично да ги склучило*“¹⁹⁷. На сличен начин како професорката Д. Попов, застапништвото го дефинираат и професорите Станковиќ и Водинелиќ, и тоа како „*вршење на правни работи во туѓо име, врз основа на овластување за застапување, со дејство кое доведува до тоа правата и обврските од преземената правна работа да настанат непосредно за застапуваниот*“¹⁹⁸. Професорот И. Бабиќ застапништвото го дефинира како „*преземање*

---

¹⁹² Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 179. Исто така види и кај: Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 230; Р. Живковска, Т. Пржеска, *Правни норми, промет, имот, објекти на граѓанскоправните односи и правни факти, Избрани теми од Општиот дел на граѓанското право*, Скопје, 2017, стр. 93; Исто така: Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 299. Исто така и: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 194.

¹⁹³ Види: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 295.

¹⁹⁴ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 369.

¹⁹⁵ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 368.

¹⁹⁶ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 323.

¹⁹⁷ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 223.

¹⁹⁸ Види: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 193.

правни работи во име и за сметка на застапуваното физичко или правно лице врз основа на овластување за застапување¹⁹⁹. Слична е и дефиницијата на професорот А. Gams кој застапништвото го определува како „вршење на правни работи во туѓо име и за туѓа сметка“²⁰⁰. Иста дефиниција како професорот А. Gams даваат и професорите Д. Д. Стојановиќ и О. Антиќ: „застапништвото е вршење на правни работи во туѓо име и за туѓа сметка“²⁰¹. Според професорот В. В. Водинелиќ, „застапништвото значи дека едно лице – застапник презема правна работа (изјава на волја) во име на друго лице – застапуван, така што правната работа и нејзиното правно дејство директно да се водат за сметка на застапуваниот како самиот да ја изјавил волјата“²⁰².

Како што можеме да забележиме од претставените дефиниции за институтот застапништво, цивилистите застапништвото го поимаат како чин на преземање правни дејствија или склучување на правни работи од страна на застапникот. Професорката Д. Попов, пак, застапништвото го поима како правен однос врз основа на кој застапникот презема правни работи²⁰³. Во сите дефиниции без исклучок се потенцира дека преземените правни дејствија, односно преземените правни работи се во име и за сметка на застапуваното лице. Исто така, при дефинирање на институтот застапништво цивилистите потенцираат дека застапникот ги презема правните дејствија, односно ги склучува правните работи врз основа на овластување за застапување.

Поаѓајќи од начинот на кој цивилистите го дефинираат институтот застапништво може да заклучиме дека за да настане застапништвото, потребно е да бидат исполнети неколку претпоставки: да постои овластување, да се извести третата страна и да се преземат правни дејствија, односно правни работи.

- Прва и основна претпоставка според цивилистите е застапникот да биде лице кое има овластување за застапување²⁰⁴. Овластувањето за застапување, според цивилистите, му дава легитимитет на застапникот да дејствува во туѓо име и за туѓа сметка, а не во свое име и за своја сметка²⁰⁵.

- Постоенето на овластување за застапување не е доволно да дојде до застапување. Според цивилистите, подеднакво е важно застапникот да ја извести третата страната со која стапува во определен граѓанско-правен однос дека дејствува во својство на застапник²⁰⁶. Должноста за известување на третата страна во граѓанско-правниот однос е втората претпоставка за настанување на застапништвото. Ова должност произлегува од овластувањето на застапникот да дејствува исклучиво во туѓо име и за туѓа сметка. Доколку застапникот пропушти да ја извести третата страна во граѓанско-правниот однос дека дејствува во својство на застапник, тогаш, според цивилистите, застапништво не постои и

¹⁹⁹ Види: И. Бабиќ, *цит.учебник*, стр. 174.

²⁰⁰ Види: А. Gams, *цит.учебник*, стр. 204.

²⁰¹ Види: Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 344.

²⁰² Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 482.

²⁰³ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 223. Исто така и: S. Vukadinović, *Građansko pravo – opšti deo, priručnik za pravosudni ispit*, Beograd, 2021, стр. 91.

²⁰⁴ Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 491. Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 180. Исто така види: А. Gams, Lj. Đurović, *цит.учебник*, стр. 206.

²⁰⁵ Исто.

²⁰⁶ V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 491; Види и кај: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 229; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184. Исто така види: А. Gams, Lj. Đurović, *цит.учебник*, стр. 204; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазивиќ, *цит.учебник*, стр. 311; D. Stojanović, *Uvod u građansko pravo, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Savremena Administracija, Beograd, 1984, стр. 270. Види и: О. Антиќ, *Облигационо право*, Београд, 2007, стр. 216.

се смета дека застапникот во тој однос стапил лично²⁰⁷. Како резултат на тоа, сите правни последици кои ќе произлезат од настанатиот граѓанско-правен однос ќе се одразат врз имотот на застапникот. Стекнатите права ќе станат дел од имотот на застапникот, а преземените обврски ќе се намируваат од вредноста на имотот на застапникот.

- Третата претпоставка за настанување на застапништвото, според цивилистите, е застапникот да преземе определено правно дејствие, односно да преземе определена правна работа²⁰⁸. Имотните ефекти за застапуваното лице (позитивни или негативни) настануваат само доколку застапникот презел определено правно дејствие, односно презел определена правна работа²⁰⁹. Тоа е така затоа што само правните дејствија можат да предизвикаат правни последици во форма на движење на вредностите, односно да доведат до правен промет во кој застапуваното лице ќе може да стане de jure носител на граѓански субјективни права и да преземе граѓански субјективни обврски на товар на својот имот. Според некои цивилисти, како што е на пример професорот А. Gams, третата претпоставка е најзначајна за да се разбере суштината на институт застапништво и неговата улога во правниот живот. Според мислењето на професорот А. Gams, не е најважно да се даде одговор на прашањето кој ја врши правната работа, туку чиј имот се ангажира при вршењето на правната работа²¹⁰. Ако правните и економските ефекти (стекнатите права) кои произлегуваат од извршената работа влегуваат во имотот на лицето во чие име се врши работата (застапуваниот), а не во имотот на лицето кое ја врши работата (застапникот), тогаш станува збор за застапништво²¹¹.

Што се однесува до улогата на застапникот во граѓанско-правниот однос со третата страна, цивилистите заклучуваат дека таа улога има преоден карактер²¹². Имајќи предвид дека сите правни дејствија кои се преземени од страна на застапник при стапување во граѓанско-правниот однос, се сметаат како да се преземени од страна на застапуваното лице, улогата на застапникот завршува кога ќе бидат преземени потребните правни дејствија. Според цивилистите, по извршување на правните дејствија кои застапникот бил овластен да ги преземе, тој „исчезнува“ од правната сцена, а таму остануваат само застапуваниот и третата страна (содоговарачот) како страни во граѓанско-правниот однос кој настанал²¹³. Во тој граѓанско-правен однос застапуваниот и третата страна се носители на граѓанските субјективни права и граѓанските субјективни обврски, односно тие се овластените и обврзаните страни во односот²¹⁴. Со оглед на улогата на застапникот во граѓанско-правните односи, дел од цивилната доктрина институтот застапништвото го поима и како вид на правно-техничко средство кое овозможува правните работи да се преземаат на посебен начин, т.е. од страна на едно лице, а во име и за сметка на друго лице²¹⁵.

---

²⁰⁷ Исто.

²⁰⁸ Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 483; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 179; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 332.

²⁰⁹ Исто.

²¹⁰ Така: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 175.

²¹¹ Исто.

²¹² Види: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 186; Исто така и: D. Stojanović, *цит. учебник*, 1984, стр. 270.

²¹³ Така: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 186.

²¹⁴ Види: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 270; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 186; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 332; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 228;

²¹⁵ И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 78-80.

2. Поимно определување на институтот застапништво во позитивното граѓанско право на РС Македонија и во споредбеното право

Институтот застапништво е граѓанско-правен институт кој наоѓа свое место во прописите со кои се уредуваат граѓанско-правните односи во правните системи на европските земји. Земјите од Европа кои го имаат кодификувано граѓанското право, институтот застапништво го уредуваат во рамките на граѓанските кодекси. Европските земји, пак, кои немаат донесено граѓански кодекси, застапништвото го уредуваат во повеќе различни прописи, но општите одредби за институтот застапништво најчесто се среќаваат во генералните закони со кои се уредуваат граѓанско-правните односи.

Во текстот што следи ќе го анализираме поимното определување на институтот застапништво во правниот систем на РС Македонија и споредбено во правните системи на европските земји.

2.1. Институтот застапништво во позитивното граѓанско право на РС Македонија

Институтот застапништвото во позитивното граѓанско право на РС Македонија е уреден се генералниот Закон за облигационите односи²¹⁶. Генералниот Закон за облигационите односи содржи општи одредби за застапништвото како институт на граѓанското право, како и посебни одредби кои се однесуваат на еден од видовите застапништво, а тоа е договорното застапништво.

Согласно одредбата на ставот 1 од членот 76 на Законот за облигационите односи се определува дека *„договор, како и друга правна работа може да се преземе и преку застапник“*. Од цитираниот законска одредба произлегува дека македонскиот законодавец институтот застапништво го поима како институт кој овозможува склучување на договори или преземање на други правни работи преку друго лице кое ќе дејствува во својство на застапник. Исто така, од одредбите на Законот за облигационите односи можеме да заклучиме дека застапништвото се заснова на овластување за застапување. Овластувањето за застапување, согласно одредбите на Законот за облигационите односи, може да произлегува од закон, статут или друг општ акт, акт на надлежен орган или изјава на волја дадена од страна на застапуваниот²¹⁷. Доколку определено лице дејствувало во правниот промет во својство на застапник, без за тоа да има овластување или ги пречекорило границите на даденото овластување, тоа е пречка преземените дејствија да предизвикаат правни ефекти врз имотот на застапуваното лице. Законот за облигационите односи е дециден дека договорите кои застапникот ги склучил без овластување немаат правно дејство, односно не можат да го обврзат лицето кое неовластено било застапувано²¹⁸. Ако лицето кое било неовластено застапувано го одобри склучениот договор, тогаш склучениот договор може да дејствува во однос на застапуваниот. Според правните теоретичари,

²¹⁶ Види: чл. 76-90, Закон за облигационите односи, Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13, 123/13, 215/21, 154/23 и 220/23.

²¹⁷ Види: чл. 76, ст. 2, Закон за облигационите односи..

²¹⁸ Види: чл. 79 и 80, Закон за облигационите односи..

причината поради која во случај на дополнително одобрување договор склучен за сметка на лицето кое било неовластено застапувано ќе произведе правно дејство е во фактот што со дополнителното одобрување на договорот застапуваното лице дополнително дава и овластување да биде застапувано²¹⁹. Сепак, треба да се има предвид дека исклучокот кој го предвидува одредбата од членот 80 на Законот е применлива само за договорното застапништво како вид на застапништво. Законот за облигационите односи ја уредува и ситуацијата кога застапникот има овластување за застапување, но ги пречекорил границите на даденото овластување. Во овој случај законодавецот првенствено ги штити интересите на третото совесно лице како страна во граѓанско-правниот однос. Доколку третото лице е совесно, односно не знаело ниту можело да знае за пречекорувањето на овластувањата од страна на застапникот, тогаш тоа трето лице не може да трпи штетни последици како резултат на пречекорувањето на овластувањата. Заради заштита на правата на третото совесно лице, законодавецот пропишува две алтернативи. Првата алтернатива е застапуваниот дополнително да го одобри пречекорувањето на овластувањата, што би значело и давање на дополнително овластување на застапникот за склучување на договорот. Втората алтернатива е застапуваниот да одбие да го одобри пречекорувањето, што би значело дека склучениот договор нема да го обврзува застапуваното лице. Меѓутоа, треба да се има предвид дека тоа не го ослободува застапуваното лице од солидарната одговорност за надомест на штетата која третото совесно лице ќе ја претрпи како резултат на неисполнување на договорот склучен од страна на застапникот²²⁰. Ако третото лице во граѓанско-правниот однос е несовесно, тогаш тоа лице го губи правото да бара надомест на штета во случај на неисполнување на договорот склучен од страна на застапникот.

Во поглед на правното дејство на институтот застапништво, Законот за облигационите односи во ставовите 1 и 2 на членот 77 пропишува дека:

„(1) Договорот што ќе го склучи застапник од името на застапувано лице и во границите на своите овластувања ги обврзува непосредно застапуваниот и другата договорна страна.

(2) Под истите услови и другите правни работи на застапникот произведуваат правно дејство непосредно спрема застапуваното лице“.

Од цитираната одредба може да се заклучи дека правното дејство на застапништвото води кон тоа правните ефекти од склучениот договор, односно од преземената правна работа непосредно да се одразат на имотот на застапуваното лице²²¹. Непосредното правно дејство на застапништвото настанува под услов третото лице, како страна во граѓанско-правниот однос, да било известно од застапникот дека тој дејствува во својството на застапник или доколку третото лице, со оглед на околностите, можело да заклучи дека тоа е така²²². Иако тоа децидно не е кажано, законската одредба креира обврска за застапникот да го извести третото лице како страна во граѓанско-правниот однос дека настапува во име и за сметка на друг. Неисполнувањето на оваа обврска од страна на застапникот, според Законот, нужно не доведува до тоа застапништвото да нема правно дејство доколку третото лице било свесно дека стапува во правен однос со некој којшто дејствува во улога на застапник. Меѓутоа, во ситуации кога застапникот нема да го извести третото лице дека во односот дејствува како

²¹⁹ Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, коментари, објаснувања, практика и предметен регистар, трето изменето и дополнето издание*, Академик, Скопје, 2012, стр. 159.

²²⁰ Види: чл. 79, ст. 5, Закон за облигационите односи...

²²¹ К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 157.

²²² Види: чл. 77, ст. 3, Закон за облигационите односи...

застапник, а третото лице ни со оглед на околностите не би можело посредно да заклучи дека лицето со кое стапува во граѓанско-правниот однос е застапник, тогаш цивилната доктрина со право заклучува дека настанатиот однос не го обврзува третото лице²²³. Бидејќи станува збор за постапување спротивно на начелото на совесност и чесност, цивилистите со право додаваат дека третото лице во вакви случаи може да бара и надомест на штетата која ќе му ја причини застапникот со неисполнување на својата законска одредба да го извести дека дејствувал во својство на застапник²²⁴.

Законот за облигационите односи односот помеѓу застапникот и застапуваниот го уредува како однос кој има личен карактер. Во таа смисла Законот децидно пропишува дека застапникот не може да ги пренесува своите овластувања на друго лице²²⁵. Од правилото дека овластувањето на застапникот е непреносливо постојат три исклучоци согласно Законот за облигационите односи, и тоа: кога законот дозволува пренесување на овластувањето, кога застапуваниот се согласил на тоа (кај договорното застапништво) и кога застапникот е спречен да го врши застапувањето, а во интерес на застапуваниот е правното дејствие да биде преземено²²⁶.

Од анализата на одредбите на Законот за облигационите односи може да се увиди дека законодавецот го уредува застапништвото како институт кој овозможува склучување на договори и преземање на други правни работи од страна на застапник врз основа на овластување за застапување, при што склучените договори и преземените правни работи имаат правно дејство непосредно, т.е. во име и за сметка на застапуваното лице²²⁷. Врз основа на наведеното заклучуваме дека дефинирањето на институтот застапништво во генералниот Закон за облигационите односи кореспондира на научното дефинирање на институтот застапништво кое го дава цивилната доктрина.

Во поглед на правната уреденост на институтот застапништво во позитивното граѓанско право на РС Македонија важно е да се подвлече дека поединститутите на институтот застапништво, т.е. различните видови на застапништво се уредени во повеќе закони, како на пример: Законот за наследувањето²²⁸, Законот за семејството²²⁹, Законот за парничната постапка²³⁰, Законот за трговските друштва²³¹ и други. Прописите кои ги уредуваат видовите застапништво поблиску ќе бидат анализирани понатаму во текстот.

2.2. Институтот застапништво во правните системи на европските земји

---

²²³ К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи*, цит. дело, стр. 158.

²²⁴ Исто.

²²⁵ Види: чл. 78, ст. 1, Закон за облигационите односи...

²²⁶ Види: чл. 78, Закон за облигационите односи...

²²⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 368.

²²⁸ Сл. весник на РМ, бр. 47/96 и 18/01.

²²⁹ Сл. весник на РМ, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15, 150/15, 122/18, 51/21, 53/21 и 199/23.

²³⁰ Сл. весник на РМ, бр. 79/05, 110/08, 83/09, 116/10 и 124/15.

²³¹ Сл. весник на РМ, бр. 84/05, 71/06, 25/07, 87/08, 17/09, 23/09, 42/10, 48/10, 8/11, 21/2011, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 217/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18, 120/18, 195/18, 225/18, 239/18, 290/20, 215/21 и 99/22.

Институтот застапништво, како што кажавме, е граѓанско-правен институт кој е неизоставен дел од прописите кои ги уредуваат граѓанско-правните односи. Несомнено тоа се должи на фактот што современиот правен промет не може да се замисли без институт што ќе ја уредува правната можност за преземање на правни дејствија во име на други лица преку кои ќе се остварат определени права и правни интереси на застапуваните лица. Со цел сестрано да се претстави начинот на кој европските земји го поимаат институтот застапништво во своите позитивно-правни системи, ќе се направи споредбено-правна анализа на прописите кои го уредуваат застапништвото. Со споредбено-правната анализа ќе бидат опфатени правни системи на европските земји кои припаѓаат на различни правни традиции со цел да се увиди какви сличности и разлики постојат во начинот на уредување на застапништвото.

2.2.1. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Германија

Во Германскиот граѓански законик²³² застапништвото е определено како дејствување на определено лице во рамките на своите овластување, а во име и за сметка на застапуваниот (§ 164). Кога застапникот дејствувал врз основа на овластување за застапување, сите правни последици од преземените дејствија (позитивни или негативни) се одразуваат директно врз имотот на застапуваниот.

Како што може да се забележи од начинот на кој Германскиот граѓански законик го определува застапништвото, и во германското право застапништвото како преземање правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка е условено од постоење на овластување за застапување. Покрај овластувањето за застапување, Германскиот граѓански законик слично како и македонскиот Закон за облигационите односи, бара покажување на намера за застапување од страна на застапникот. Намерата за застапување застапникот може да ја покаже експлицитно или имплицитно кога од околностите може да се заклучи дека некој дејствува во својство на застапник (§ 164). Доколку застапникот експлицитно не покажал намера за застапување, ниту пак намерата била имплицитно видлива, тогаш согласно Германскиот граѓански законик, преземените дејствија го обврзуваат лично застапникот и тој не може да се повикува на немање намера да дејствува во свое име (§ 164).

Германскиот граѓански законик ги уредува и правните последици од дејствувањето на определено лице во својство на застапник, без притоа да има соодветно овластување за застапување. Согласно одредбите на Германскиот граѓански законик, правните дејствија кои ги презел неовластениот застапник во име на застапуваниот може да имаат правна важност само доколку застапуваниот дополнително ги одобрил (§ 177(1)). Третото лице со кое застапникот стапил во граѓанско-правен однос во име на застапуваниот има право да бара од застапуваниот да се изјасни дали ќе ги одобри (ратификува) дејствијата на неовластениот застапник или не. Застапуваниот е должен изјавата за одобрување (ратификација) да ја даде пред третото лице кое побарало тој да се изјасни, во спротивно одобрувањето нема да има правно дејство (§ 177(2)). Исто така, за невалидно се смета одобрување (ратификацијата) на дејствијата на неовластениот застапник од страна на застапуваниот пред третото лице да побара тој да се изјасни (§ 177(2)). Германскиот граѓански законик го определува и рокот во

---

²³² Достапен на: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/.

кој застапуваниот може да се изјасни дали ги одобрува дејствијата на неовластениот застапник. Тој рок изнесува две недели, а почнува да тече од денот кога застапуваниот го примил барањето за изјаснување од страна на третото лице. Доколку застапуваниот не се изјасни во законски определениот рок, ќе се смета дека застапуваниот одбил да ги одобри дејствијата на неовластениот застапник.

За лицето кое неовластено дејствувало како застапник, Германскиот граѓански законик пропишува соодветна одговорност. Согласно одредбите на Законикот, неовластениот застапник е одговорен пред третото лице за дејствијата кои ги презел (§ 179(1)). Притоа, третото лице може да избира дали од неовластениот застапник ќе бара исполнување на обврските кои произлегле од граѓанско-правниот однос или ќе бара надомест на штета. Одговорноста на неовластениот застапник пред третото лице постои само во случаите кога застапуваниот одбил да ги одобри дејствијата на неовластениот застапник. Доколку неовластениот застапник бил совесен, односно не знаел дека нема овластување да ги преземе правните дејствија во име на застапуваниот, тогаш неговата одговорност кон третото лице го опфаќа само надоместот на штетата која третото лице ја трпи заради недостатокот на овластување (§ 177(3)). Притоа, надоместот на штета не може да биде поголем од користа која третото лице би можело да ја оствари во граѓанско-правниот однос во кој стапил застапникот без овластување. Неовластениот застапник не му одговара на третото лице за штетата што тоа ќе ја претрпи ако третото лице било несовесно, односно знаело дека застапникот го нема потребното овластување за застапување (§ 179(3)).

Анализата на општите одредби за институтот застапништво содржани во Германскиот граѓански закони покажува дека Законикот примарно се фокусира на уредувањето на т.н. договорно застапништво кое настанува врз основа на изјава на волја за застапување дадена од страна на застапуваниот. Ова е посебно видливо од начинот на уредување на правните последици од неовластеното застапување. Меѓутоа, тоа не значи дека Германскиот граѓански законик не ги познава другите форми на застапништво. Одредби за другите форми на застапништво исто така се содржани во Законикот. Така на пример, одредби за застапувањето на правните лице се одржани во членот 26 на Законикот, одредби за законското застапништво се содржани во делот во кој се уредуваат родителските права и должности (§ 1629), како и во делот во кој се уредуваат односите на старателите и лицата под старателство (§ 1092) и др.

2.2.2. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија

Во правниот систем на Р. Швајцарија застапништвото како граѓанско-правен институт е уредено со Швајцарскиот граѓански законик²³³. Притоа, законското застапништво на физичките лица и правните лица е уредено во првиот дел од Законикот во кој се уредува субјективитетот на физичките и правните лица, додека договорното

---

²³³ Достапен

на:
https://www.fedlex.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/24/233_245_233-20220101/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-24-233_245_233-20220101-en-pdf-a.pdf.

застапништво е уредено во петтиот дел од кодексот насловен Облигационен законик²³⁴. Законикот содржи и одредби за посебни видови застапништво во делот во кој се уредуваат семејните односи, наследните односи, сопственоста и другите права итн.

Швајцарскиот граѓански законик не содржи општа одредба за законското застапништво, но преку анализата на одредбите со кои се уредуваат поединечни видови законско застапништво, може да се заклучи дека законското застапништво обезбедува законска можност физичките лицата кои не се потполно деловно способни да се вклучат во правниот промет и да учествуваат во граѓанско-правните односи со согласност на нивниот законски застапник (Art. 19). Меѓутоа, треба да се има предвид дека Швајцарскиот граѓански законик не го ограничува законското застапништво само на застапување на физички лица кои не можат самостојно да учествуваат во правниот промет. Законикот уредува форми на законско застапништво со кои се олеснува правниот промет и односите со трети лица. Така на пример, Законикот предвидува застапување на „брачната заедница“ од страна на сопружниците заради задоволување на семејните потреби, како и застапување на „брачната заедница од страна на еден од сопружниците“ доколку за тоа е овластен од страна на другиот сопружник, со судска одлука или доколку другиот сопружник е спречен да го врши застапувањето (Art. 166). Посебен вид на законско застапништво е уредено и во делот од Швајцарскиот граѓански законик кој се однесува на заштита на полнолетните лица кои ќе станат неспособни за расудување. Карактеристично за овој вид на законско застапништво е тоа што законскиот застапник се именува од страна на полнолетното лице во време кога тоа е способно за расудување, а овластувањето за застапување на застапникот стапува на сила тогаш кога полнолетното лице кое го назначило ќе ја изгуби способноста за расудување (Art. 360).

Договорното застапништво, како што кажавме, е уредено со Облигациониот законик кој преставува петтиот дел до Швајцарскиот граѓански законик. Согласно одредбите на Облигациониот законик, договорното застапништво се определува како преземање права и обврски во име и за сметка на застапуваниот (Art. 32). Исто како и Германскиот граѓански законик, Облигациониот законик децидно пропишува дека застапникот, покрај овластување за застапување, мора да покаже и намера за застапување. Намерата за застапување застапникот ја покажува на начин што ќе се идентификува пред третото лице со кое стапува во граѓанско-правен однос дека дејствува во својство на застапник. Кога застапникот не покажал намера за застапување, односно не се идентификувал како застапник, тогаш согласно Облигациониот законик, застапникот е обврзан да ги сноси сите правни последици кои ќе произлезат од односот со третото лице (Art. 32 (3)). По исклучок, правата и обврските од односот со третото лице може да ги стекне непосредно застапуваниот и покрај тоа што застапникот не се идентификувал како застапник пред третото лице, доколку третото лице посредно, од околностите, може да заклучи дека определено лице дејствува како застапник или не е засегнато од тоа со кого стапува во граѓанско-правен однос (Art. 32(2)).

Облигациониот законик на Р. Швајцарија содржи и одредби со кои се уредува неовластеното застапување. Станува збор за случај кога определено лице стапило во граѓанско-правен однос преставувајќи се како застапник иако за тоа немало овластување. Во овој случај правните дејствија на неовластениот застапник согласно Законикот може да стапат во име и за сметка на застапуваниот доколку тој ги одобри (ратификува). Третото

234

лице кое стапило во граѓанско-правен однос со неовластениот застапник има право да бара од застапуваниот во разумен рок да се изјасни дали ги одобрува (ратификува) дејствијата на неовластениот застапник. Доколку застапуваниот не се изјасни, согласно Законикот третото лице не се смета за обврзано да остане во односот кој настанал (Art. 38). Во случаите кога застапуваниот експлицитно или имплицитно одбил да ги одобри (ратификува) правните дејствија на неовластениот застапник, Законикот пропишува одговорност на неовластениот застапник за штетата која настанала како резултат на неговите неовластени дејствија (Art. 39). Неовластениот застапник може да се ослободи од одговорноста за надомест на штета кон третото лице, доколку докаже дека третото лице е несовесно, односно знаело дека стапува во правен однос со неовластен застапник. Одговорноста на неовластениот застапникот Облигациониот законик ја заснова и на принципот на правичност. Имено, согласно одредбите на ставот 2 од членот 39, неовластениот застапник кој е виновен за дејствување без овластување може да биде задолжен од судот да ја надомести штетата на третото лице согласно принципот на правичност. Независно од совесноста или несовесноста на страните, Законикот не ја исклучува можноста да се бара враќање на стекнатото врз основа на неовластено застапување согласно правилата за стекнување без основ (Art. 39).

2.2.3. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Франција

Застапништвото како граѓанско-правен институт во Р. Франција е уредено со Францускиот граѓански законик²³⁵. Законикот не содржи општи одредби за застапништвото како институт, но уредува повеќе видови законско застапништво, како и договорно застапништво.

Одредби со кои се уредува законското застапништво се среќаваат во повеќе делови од Францускиот граѓански законик. Законикот го уредува законското застапништво на малолетните лица (Art. 342, 390), на отсутните лица (Art. 113), на сопружниците, и тоа кога еден од нив не е во состојба да изразува правно релевантна волја (Art. 219), на полнолетни деловно неспособни лица (Art. 492) и др. Од одредбите со кои се уредува законското застапништво може да се констатира дека функцијата на законското застапништво се состои во вршење на правни работи во корист на лица (застапувани) кои не се во состојба да се грижат за своите права и интереси поради недостаток на деловна способност или поради отсуство.

Договорното застапништво е уредено во членовите 1984-2010 на Законикот. Согласно одредбите на Законикот, договорното застапништво претставува правна работа со која едно лице му дава овластување на друго лице да презема правни дејствија во негово име (Art. 1984). Анализата на одредбите на Францускиот граѓански законик со кои се уредува договорното застапништво покажува дека овој вид на застапништво се поима како внатрешен однос помеѓу застапникот и застапуваниот од кој произлегуваат права и обврски како за застапникот, така и за застапуваниот. Законикот не содржи посебни одредби за надворешниот однос во кој стапува застапникот во име на застапуваниот.

---

²³⁵ Достапен на: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-Civil-Code-english-version.pdf>.

2.2.4. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Италија

Слично како и Францускиот граѓански законик, Италијанскиот граѓански законик²³⁶ не содржи општа дефиниција за институтот застапништво, но уредува повеќе видови законско застапништво, како и договорно застапништво.

Законското застапништво согласно Италијанскиот граѓански законик се востановува за заштита на интересите на: исчезнатите лице (Art. 48), малолетните деца (Art. 320, 321, 343) и полнолетни лица кои не се способни да се грижат за своите интереси (Art. 404).

Договорното застапништво во Италијанскиот граѓански законик е уредено со членовите 1703-1730. Согласно одредбите на Законикот, договорното застапништво настанува врз основа на договор со кој една страна се обврзува да презема правни дејствија за сметка на друга страна (Art. 1703). Паѓа во очи дека договорното застапништво во Италијанскиот граѓански законик не се поима како преземање правни работи во име и за сметка на застапуваниот, туку само за сметка на застапуваниот. Од ваквото дефинирање на договорното застапништво може да се заклучи дека договорниот застапник може да стапува во граѓанско-правните односи со трети лица во свое име, но за сметка на застапуваниот, односно да дејствува како посреден застапник. Меѓутоа, Италијанскиот граѓански законик не ја исклучува можноста договорниот застапник да дејствува и во име и за сметка на застапуваниот. Имено, Италијанскиот граѓански законик разликува две форми на договорно застапништво, односно договорно застапништво со кое застапникот е овластен да настапува во име на застапуваниот – непосредно застапништво (Art. 1704) и договорно застапништво со кое застапникот е овластен да настапува во свое име – посредно застапништво (Art. 1705). Кога договорниот застапник е овластен да дејствува во свое име во односите со третите лица, тогаш правата и обврските кои произлегуваат од односите со третите лица ги стекнува застапникот. Согласно одредбите на Законикот, кога договорниот застапник дејствува во свое име, тогаш помеѓу третите лица и застапуваниот не постои никаков директен однос (Art. 1705 (2)). Застапуваниот во овој случај има право да ги врши правата кои ги стекнал договорниот застапник, освен ако тој начин вршење на стекнатите правата не ги повредува правата кои Законикот му ги гарантира на договорниот застапник.

Важно е да се подвлече дека посредното договорно застапништво уредено во Италијанскиот граѓански законик има многу сличности со договорот за комисион. Имено, во Италијанскиот граѓански законик комисионот се смета за вид на договорно застапништво со кое комитентот се овластува да купува или продава добра во свое име, а за сметка на комитентот (Art. 1731).

2.2.5. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Шпанија

Институтот застапништво во правниот систем на Р. Шпанија е уреден со Шпанскиот граѓански законик²³⁷. Законикот поимно не го определува застапништвото, но децидно пропишува дека никоја правна работа не може да се преземе во името на друг доколку

²³⁶ Достапен на: <https://www.codice-civile-online.it/codice-civile/articolo-48-del-codice-civile>.

²³⁷ Достапен на: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763&p=20230301&tn=0>.

лицето кое ја презема правната работа во туѓо име нема овластување за тоа кое произлегува од договор со застапуваниот или се заснова на закон (Art.1259). Во истиот член Законикот пропишува дека договорите склучени од страна на неовластен застапник се сметаат за ништовни, освен ако застапуваниот не ги одобри (ратификува). Застапуваниот може да ги одобри договорите склучени од неовластен застапник сè додека другата договорна страна не одлучи да отстапи од склучениот договор. Од анализираната одредба јасно произлегува дека застапништвото во правниот систем на Р. Шпанија претставува институт кој овозможува да се преземаат правни работи во туѓо име и за туѓа сметка врз основа на овластување за застапување. Исто така, од одредбата може да заклучиме дека Шпанскиот граѓански законик разликува законско и договорно застапништво. Законското застапништво постои тогаш кога застапникот своето овластување за застапување го црпи од законски одредби. Договорното застапништво е она застапништво кај кое застапникот овластувањето за застапување го добива врз основа на договор со застапуваниот.

Шпанскиот граѓански законик уредува повеќе видови законско застапништво преку кои се обезбедува заштита на правата и интересите на лицата кои не се во можност тоа лично да го прават. Слично како Францускиот граѓански законик и Италијанскиот граѓански законик, така и Шпанскиот граѓански законик определува востановување законското застапништво за: малолетни лица (Art. 162, 225, 235, 1060), отсутни лица (Art. 181), за оставина (Art. 1026) и полнолетни деловно неспособни лица (Art. 263, 264). Шпанскиот граѓански законик, исто како и Швајцарскиот граѓански законик, уредува посебен вид на законско застапништво кај кое овластувањето за застапување не произлегува од закон, туку од волјата на застапуваниот. Овој вид на застапување во Шпанскиот граѓански законик не се дефинира експлицитно како форма на застапништво, туку како мерка за поддршка на лицата кои не можат самостојно да ги штитат своите права и интереси. Согласно одредбите на Шпанскиот граѓански законик, на еманципирани малолетници со навршени 16 години и на полнолетни лица за кои се очекува во иднина да имаат потреба од помош во заштитата на своите права и интереси, по барање на лицето или по барање на надлежни органи им се обезбедува заштита со преземање на мерки за поддршка (Art. 254. 255). Кога барањето за заштита потекнува од лицето кое има потреба од заштита, тоа лице има право да ги определи видот и обемот на поддршката што ќе му биде определена, а доколку барањето потекнува од надлежен орган, во постапката за определување на мерките за поддршка задолжително учествува засегнатото лице.

Имајќи ги предвид функциите на законското застапништво, Шпанскиот граѓански законик определува дека овластувањата за застапување застапникот по правило ги врши лично. На законскиот застапник му е дозволено да овласти други лица за преземање на определени правни дејствија, но не смее да ги пренесува на други лица овластувањата кои се поврзани со заштита на личноста на застапуваниот (Art. 261).

Договорното застапништво, т.е. преземањето правни работи врз основа на овластување за застапување дадено од застапуваниот во Шпанскиот граѓански законик е уредено како договор за налог со кој се овластува определено лице да изврши определени работи за сметка на друго лице (Art. 1709). Впечатливо е тоа што Шпанскиот граѓански законик пропишува дека овластувањето за застапување кај договорното застапништво застапуваниот може да го даде изрично или молкум (конкурентно) (Art. 1710 (1)). Притоа, Законикот не прецизира кои дејствија ќе се сметаат за давање на овластување за застапување молкум. Прифаќањето на овластувањето за застапување застапникот исто така може да го

даде експлицитно или молкум. Постојењето на молкум прифаќање на овластувањето за застапување се оценува според постапките на застапникот.

Законикот при дефинирање на договорното застапништво не определува децидно дека застапникот дејствува во туѓо име, само определува дека дејствува за туѓа сметка. Меѓутоа, севкупната анализа на одредбите со кои се уредува договорното застапништво покажува дека дејствијата кои ги презема договорниот застапник се и во име и за сметка на застапуваниот. Притоа, застапуваниот е обврзан да ги прими сите користи и да ги исполни сите обврски кои произлегле од правните работи кои ги презел договорниот застапник во рамките на дадените овластувања (Art. 1727). Исто така, согласно Законикот договорниот застапник мора да покаже намера за застапување. Ова произлегува од одредбите на членот 1717 на Законикот според кои, ако договорниот застапник дејствувал во свои име, застапуваниот нема никакви права во односот со третите лица, ниту пак третите лица имаат некакви права во однос на застапуваниот. Во овој случај договорниот застапник е тој кој е обврзан во односите со третите лица и се смета дека лично ја презел правната работа. Исклучок постои кога при преземање на правната работа договорниот застапник се служел со сретства кои се во сопственост на застапуваниот (Art. 1717 (3)).

2.2.6. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Словенија

Поимното определување на институтот застапништво како граѓанско-правен институт во правниот систем на Р. Словенија е дадено во Облигациониот законик²³⁸.

Застапништвото во Облигациониот законик е определено на мошне сличен начин како и во македонскиот Закон за облигационите односи. Согласно одредбите на членот 69 на Законикот, договорите и другите правни работи можат да се склучуваат и преку застапник. Застапникот треба да има овластувањето за застапување кое може да го стекне врз основа на закон, друг правен акт или врз основа на изјава на волја дадена од застапуваниот (полномошно). Како што може да се види од анализираната законска одредба, Облигациониот законик разликува повеќе видови застапништво во зависност од правниот основ од кој произлегува овластувањето за застапување. Според тоа, може да се заклучи дека словенечкото право го познава договорното и вондоговорното (законското) застапништво.

Правното дејство на застапништвото е определено со членот 70 на Законикот каде се пропишува дека секој договор (или друга правна работа) склучен од застапникот во име на застапуваниот и во рамките на овластувањата го обврзува директно застапуваниот и третата страна. Оттука јасно произлегува дека застапништвото се поима како институт кој овозможува преземање правни работи, во туѓо име, за туѓа сметка и со овластување. Покрај овластувањето за застапување, кое е клучно за настанок на застапништвото, Законикот исто така пропишува дека застапникот треба да покаже намера за застапување во односите со третите лице. Намерата за застапување застапникот ја покажува преку известување на третото лице дека дејствува во својство на застапник (čl. 70 (3)). Покрај тоа, намерата за застапување третото лице може да ја утврди и посредно ако со оглед на околностите може

---

²³⁸ Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 97/07, достапен на: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1263>.

да се заклучи дека страната со која стапува во граѓанско-правен однос дејствува во својство на застапник (čl. 70 (3)).

Со оглед на фактот што имањето на овластување за застапување е клучно за правното дејство на застапништвото, Законикот пропишува дека договорот склучен со определено лице во име на друг без овластување не го обврзува неовластено застапуваниот, освен ако тој дополнително не го одобри (čl. 73 (1)). Третото лице кое стапило во правен однос со неовластениот застапник може да бара од неовластено застапуваниот да се изјасни дали го одобрува склучениот договор во определен рок. Ако неовластено застапуваниот не ги одобри договорот во определениот рок, согласно Законикот, се смета дека договорот не бил склучен (čl. 73 (3)). Третото совесно лице кое не знаело ниту морало да знае дека склучува договор со неовластен застапник, согласно Законикот, има право да бара од неовластениот застапник да му ја надомести штета што ја трпи како резултат на неовластеното застапување (čl. 71 (4)).

Односот помеѓу застапникот и застапуваниот во словенечкото право, исто како и во македонското право, се смета за однос од личен карактер. Како резултат на таквото поимање застапникот е должен застапувањето да го врши лично и не смее да ги пренесува овластувањата на друг, освен во случаите кога со закон или врз основа на договор тоа му е дозволено (čl. 71 (1)). Во исклучителни ситуации застапникот може да ги пренесе овластувањата, иако нема законско или договорно овластување за такво нешто ако со оглед на околностите треба да се преземат неодложни дејствија во интерес на застапуваниот, а застапникот не е во можност тоа да го стори лично (čl. 71 (2)).

2.2.7. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Хрватска

Во правниот систем на Р. Хрватска институтот застапништво поимно се определува со хрватскиот Закон за облигациони односи²³⁹. Законот содржи општи одредби за застапништвото, како и одредби со кои се уредува договорното застапништво.

Начинот на поимното определување на застапништвото во хрватскиот Закон за облигациони односи е речиси идентичен со поимното определување на застапништвото во македонскиот Закон за облигационите односи и словенечкиот Облигационен законик. Согласно одредбите на членот 308 на хрватскиот Закон за облигациони односи, договорите и другите правни работи определено лице може да ги склучи преку застапник. Законот, исто така, налага застапникот да има овластување за застапување како претпоставка за преземање на правните работи. Овластувањето за застапување, согласно Законот, може да произлегува од закон, статут, општествен договор или правила на правното лице, акт на надлежен државен орган или изјава на волја на застапуваниот (полномошно) (čl. 308 (2)).

Правното дејство на застапништвото, согласно хрватскиот Закон за облигациони односи, доведува до тоа договорите и другите правни работи кои ги склучил застапникот во рамките на своите овластувања да имаат директно правно дејство во име и за сметка на застапуваниот (čl. 309(1)). Притоа, застапуваниот, а не застапникот се смета за договорна страна во односите со третите лица во кои стапил застапникот. Правното дејство на

²³⁹ Zakon o obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23, достапен на: <https://www.zakon.hr/z/75/Zakon-o-obveznim-odnosima>.

застапништвото е условено не само од постоење на овластување за застапување туку и од постоење и покажување на волја за застапување од страна на застапникот. Во таа смисла, согласно одредбата на ставот 3 од членот 309 на Законот, застапникот е должен да го извести третото лице со кое стапува во граѓанско-правен однос дека тоа го прави во име и за сметка на застапуваниот како другата договорна страна во односот. Покрај експлицитното известување на третото лице, Законот допушта постоењето на намера за застапување да се утврдува и посредно доколку со оглед на околностите третото лице можело да заклучи дека страната со која стапува во граѓанско-правен однос дејствува во улога на застапник, а не лично (чл. 309(3)).

Исто како и во другите анализирани прописи, така и во хрватскиот Закон за облигациони односи неовластеното застапување не предизвикува правни последици за застапуваниот, освен ако неовластено застапуваниот не ги одобри дејствијата на неовластениот застапник. Во членот 312 на Законот е пропишано дека неовластено застапуваниот може дополнително да го одобри договорот кој го склучил неовластениот застапник. Доколку неовластено застапуваниот го одобри договорот кој го склучил во негово име неовластениот застапник, тогаш сите правни последици од тој договор се водат за сметка на неовластено застапуваниот. Третото совесно лице може да бара од неовластено застапуваниот да се изјасни дали го одобрува склучениот договор во определен рок. Доколку до одобрување на договорот не дојде, тогаш се смета дека договорот не бил склучен, а третото совесно лице има право да бара од неовластениот застапник надомест на штета. Согласно Законот, третото лице се смета за совесно ако не знаело, ниту морало да знае дека стапува во граѓанско-правен однос со лице кое не е овластено за застапување (чл. 312 (4)).

Односот помеѓу застапникот и застапуваниот и во хрватското право се смета за однос од личен карактер, од што резултира забрана за пренесување на овластувањата на застапникот на трето лице. Исклучок од забраната за пренесување на овластувањата на застапникот постои тогаш кога тоа е определено со закон, договор или кога тоа е во интерес на застапуваниот, а околностите налагаат пренесување на овластувањата (чл. 310).

2.2.8. Институтот застапништво во правниот систем на Р. Србија

Во правниот систем на Р. Србија институтот застапништво се уредува со Законот за облигациони односи²⁴⁰. Како резултат на фактот што РС Македонија, Р. Хрватска, Р. Словенија и Р. Србија биле држави- членки на некогашната СФР Југославија, граѓанско-правната регулатива во овие земји има многу заеднички карактеристики и многу малку разлики. Тоа се рефлектира и на правната уреденост на институтот застапништво. Српскиот Закон за облигациони односи во членот 84 определува дека договорите и другите правни работи можат да бидат преземени преку застапник. Застапникот дејствува врз основа на овластување за застапување кое согласно Законот може да се заснова на закон, општ акт на правно лице, акт на надлежен орган и изјава на волја на застапуваниот (полномошно). Идентичност постои и во начинот на определување на правното дејство на застапништвото.

²⁴⁰ Zakon o obligacionim odnosima. Sl. list SFRJ", br. 29/78, 39/85, 45/89 - odluka USJ i 57/89, „Sl. list SRJ", br. 31/93, „Sl. list SCG", br. 1/2003 - Ustavna povelja i „Sl. glasnik RS", br. 18/2020, достапен на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html.

Согласно одредбите на членот 85 на Законот, застапништвото доведува до тоа договорот или друга правна работа кои застапникот ги склучил со трето лице во име на застапуваниот, да дејствуваат непосредно за застапуваниот како друга договорна страна. Овластувањето за застапување и во овој Закон мора да биде придружено со намера за застапување која застапникот може да ја покаже експлицитно или пак постоењето на таа намера може да се утврди посредно со оглед на околностите во кои дејствувал застапникот (čl.85 (3)).

Неовластеното застапување во српскиот Закон за облигациони односи, исто како и во другите анализирани прописи, не доведува до тоа правните дејствија на неовластениот застапник да предизвикаат правни последици непосредно за неовластено застапуваниот. Дејствијата на неовластениот застапник можат да предизвикаат имотен ефект за неовластено застапуваниот само ако тој дополнително ги одобри (čl. 88 (1)). Кога неовластено застапуваниот ќе ги одобри правните дејствија на неовластениот застапник, односно ќе го одобри договорот кој неовластениот застапник го склучил во негово име, тогаш настануваат истите правни последици како и кај овластеното застапување. Неовластено застапуваниот станува договорна страна во договорот кој го склучил неовластениот застапник, а сите правни последици од склучениот договор (стекнатите права и преземените обврски) се на сметка, односно на товар на имотот на неовластено застапуваниот. Третото лице со кое неовластениот застапник го склучил договорот заради заштита на своите права и интереси, има право да бара од неовластено застапуваниот да се изјасни во примерен рок дали го одобрува договорот кој го склучил во негово име неовластениот застапник (čl. 88 (2)). Доколку неовластено застапуваниот не го одобри договорот кој го склучил неовластениот застапник во рокот определен од третото лице, тогаш по сила на закон тој договор се смета за непостоечки, односно како никогаш да не бил ни склучен (čl. 88 (3)). Ако третото лице во овој однос било совесно, односно не знаело, ниту морало да знае дека склучува договор со неовластен застапник, тогаш тоа лице има право да бара надомест на штета. Обврската за надомест на штетата која ја трпи совесното лице паѓа на товар на неовластениот застапник (čl. 88 (4)).

3. Конститутивни елементи на институтот застапништво

Поаѓајќи од законското и научното дефинирање на институтот застапништво, цивилната доктрина идентификува четири конститутивни елементи на институтот застапништво: 1. преземање на правни работи, 2. во туѓо име, 3. за туѓа сметка и 4. со овластување²⁴¹. Според цивилната доктрина, конститутивните елементи на застапништвото се клучни во поглед на утврдување на правната природа на овој граѓанско-правен институт. Воедно, конститутивните елементи на застапништво се значајни во поглед на разграничувањето на застапништвото од другите институти со слични карактеристики.

---

²⁴¹ Види: А. Gams, *цит.учебник*, стр. 174. Исто така и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 369; Д. Стојановиќ, *цит.учебник*, 1988, стр. 298; А. Групче, *цит.учебник*, стр. 294. Во цивилната доктрина се среќава поимно определување на застапништвото, но без елементот „за туѓа сметка“. Види: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 196; Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 224. Исто така, некои од цивилистите застапништвото го дефинираат без елементите „преземање правни дејствија“ и „со овластување“. Види: Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит.учебник*, стр. 344.

3.1. Преземање на правни дејствија

Преземањето на правните дејствија цивилната доктрина го определува како прв конститутивен елемент на институтот застапништво. Под преземање на правни дејствија се подразбира склучување на правни дела, како и преземање на други правни работи кои предизвикуваат определени имотни ефекти, т.е. доведуваат до стекнување на граѓански субјективни права и преземање на граѓански субјективни обврски во рамките на граѓанско-правните односи. Како резултат на правните дејствија на застапникот, било да се состојат во давање на изјава на волја или во некое друго правно дејствие кое се смета за правна работа, доаѓа до создавање, менување или престанување на граѓанско-правните односи²⁴². Цивилистите укажуваат дека правните дејствија кои ги презема застапникот треба да се разликуваат од фактичките дејствија. За разлика од правните дејствија, фактичките дејствија сами по себе не предизвикуваат никакви правни ефекти²⁴³. Тоа се дејствија кои се манифестираат во објективната стварност како вршење на определени работи, на пример: достава на писма, пренесување на нечија изјава и сл. Бидејќи фактичките дејствија немаат никакви правни ефекти, лицето кое презема фактички дејствија не може да се смета за застапник. Од друга страна, пак, не е исклучено застапникот кој презема правни дејствија воедно да преземе и определени фактички дејствија за потребите на застапуваното лице, меѓутоа и во овој случај фактичките дејствија не може да се сметаат како дел од овластувањата на застапникот.

По правило, секое правно дејствие на теренот на граѓанското право може да биде преземено од страна на застапник²⁴⁴. Ова резултира од фактот што поголемиот дел од правните дејствија кои можат да се преземат во граѓанско-правните односи немаат личен карактер, односно не се врзани за точно определена личност. Сепак, како што укажуваат цивилистите, од правилото дека секое граѓанско-правно дејствие може да биде преземено преку застапник, постојат и определени исклучоци²⁴⁵. Во таа смисла правните дејствија кои може да ги преземе само определено лице, како на пример склучувањето на правните работи кои се од лична природа (*intuitu personae*), не може да се преземат преку застапник²⁴⁶. Во правните работи од лична природа, според цивилистите, спаѓаат составувањето на тестамент и склучувањето брак. Тестаментот како еднострано правно дело може да биде

---

²⁴² Некои цивилисти под застапништво подразбираат и изјава на волја која не мора секогаш да доведува кон настанување, менување или престанок на правните дела (како што се известувањата, издавање документи и сл). За ова види кај: V. Spaić, *Gradansko pravo, Opći dio i stvarno pravo*, Sar, 1971, цитирано според А. Групче, *цит. учебник*, стр. 294.

²⁴³ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 376. Исто така и: А. Гамс, *цит.учебник*, стр. 204.

²⁴⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 374.

²⁴⁵ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *Увод у граѓанско право*, Пунта, Ниш, 2018, стр. 325; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194. Исто така види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 179; S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 88-89.

²⁴⁶ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 376; А. Гамс, *цит.учебник*, стр. 204; И. Бабиќ, *цит.учебник*, стр. 174; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 194. Исто така и: М. Juhart, D. Možina, V. Novak, A. Polajnar - Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *Uvod v civilno pravo*, Uradni List, Ljubljana, 2023, стр. 212-213.

составен само лично од страна на лице кое поседува тестаментална способност²⁴⁷. Законот за наследувањето при составување на тестамент пропишува лично присуство на тастаторот²⁴⁸. Законот за семејството, кој меѓу другото го уредува и склучувањето на брак, исто така не дозволува бракот да биде склучен преку застапници и бара брачните другари да бидат лично присутни²⁴⁹. За разлика од Законот за наследувањето, кој не предвидува никакви исклучоци од обврската за лично составување на тестаментот, Законот за семејството предвидува исклучок кога брачните другари не мора да бидат лично присутни²⁵⁰. Имено, доколку постојат оправдани причини, Законот за семејството дозволува бракот да се склучи само во лично присуство на едниот брачен другар, додека другиот брачен другар може да биде застапуван од страна на полномошник²⁵¹. Законот за семејството не прецизира што се подразбира под поимот „оправдани причини“, но во правниот живот како оправдани причини се сметаат хоспитализација во здравствена установа, отсуство заради работа, мобилизација, отслужување казна затвор и сл. Правното дејствие на земање во владение на напуштена ствар со намера да се стекне право на сопственост по пат на окупација, исто така е пример за правно дејствие кое не може да биде преземено преку застапник. Согласно Законот за сопственост и други стварни права, по пат на окупација право на сопственост стекнува лицето кое ја зело напуштената ствар во владение со намера да ја присвои²⁵². Наоѓањето на туѓа ствар, како дејствие согласно со правото, е уште еден пример за правно дејствие кое не може да биде преземено преку застапник²⁵³. Правните дејствија поврзани со окупацијата и наоѓањето на туѓа ствар, според мислењето на цивилистите, не може да се преземат преку застапник затоа што правните ефекти од овие дејствија дејствуваат исклучиво во однос на лицето кое ги презело тие дејствија²⁵⁴.

Правни дејствија кои можат да се преземат само лично постојат и на теренот на граѓанското процесно право. Така на пример, Законот за вонпарнична постапка²⁵⁵ пропишува дека малолетното лице со наполнети 16 години кое сака да стапи во брак, лично поднесува предлогот до вонпарничниот суд за добивање дозвола за склучување на брак²⁵⁶. Ако двете лица кои сакаат да стапат во брак се малолетници со наполнети 16 години, тогаш предлогот до вонпарничниот суд го поднесуваат заедно. Исто така, лицата кои во

---

²⁴⁷ Согласно Законот за наследувањето тестаменталната способност се стекнува со навршувањето на 15 години возраст, доколку лицето кое ја достигнало таа возраст е способно за расудување. Види: чл. 62, Закон за наследувањето, Сл. весник на РМ, бр. 47/96 и 18/01.

²⁴⁸ Види: чл. 62, чл. 66, чл. 68 и чл. 72-74, Закон за наследувањето...

²⁴⁹ Види: чл. 27, Закон за семејството...

²⁵⁰ Исто. Исто така види: К. Чавдар *Коментар на Законот за семејството, со судска практика, обрасци за практична примена, предметен регистар и придружни прописи*, Академик, Скопје, 1998, стр. 77-78.

²⁵¹ Види чл. 28, Закон за семејството... Професорот М. Јухарт смета дека можноста за склучување брак преку полномошник треба да биде во целост укината. Види: М. Јухарт, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 213.

²⁵² Чл. 133, Закон за сопственост и други стварни права, Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 92/08, 139/09 и 35/10. Види и кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за сопственост и други стварни права, Закон за договорен залог, коментари, објаснувања, практика, предметен регистар*, Скопје, 2012, стр. 308-310.

²⁵³ Види: чл. 136-141, Закон за сопственост и други стварни права... Исто види и кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за сопственост и други стварни права... цит. дело*, стр. 311-314.

²⁵⁴ Види: А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 204.

²⁵⁵ Сл. весник на РМ, бр. 9/08 и 77/18.

²⁵⁶ Види: чл. 93-105, Закон за вонпарнична постапка, Сл. весник на РМ, бр. 9/08 и 77/18.

вонпарнична постапка биле прогласени за умрени, треба лично да се јават пред надлежниот вонпарничен суд и да бараат укинување на решението со кое биле прогласени за умрени²⁵⁷.

Правните дејствија кои ги презема застапникот, како што укажува цивилната доктрина, мора да претставуваат дозволени правни дејствија. Во оваа смисла на застапникот не може да му се даде овластување да презема противправни дејствија, ниту пак противправните дејствија преземени од страна на застапникот додека го врши застапувањето можат да му се припишат на застапуваното лице²⁵⁸.

3.2. Во туѓо име

Вториот елемент на застапништво е преземањето на правните работи во туѓо име. Како што може да се забележи, вториот елемент на застапништвото се надоврзува на првиот елемент. Правните работи кои ги презема застапникот се сметаат како да се правни работи преземени од страна на застапуваното лице²⁵⁹. Вториот елемент на застапништвото го изразува правното дејство на застапништво²⁶⁰. Како резултат на ваквото дејство на застапништвото сите правни последици од правните дејствија кои ги презема застапникот настануваат директно (непосредно) за застапуваниот. Како што забележуваат цивилистите, преземањето правни работи во туѓо име од страна на застапникот креира една фиктивна состојба во правото во која како учесник во граѓанско-правниот однос се смета лицето во чие име е преземено правното дејствие, односно е склучена правната работа²⁶¹. За да дојде до еден ваков правен ефект на застапништвото, цивилистите сметаат дека застапникот треба да изјавува правно релевантна волја придружена со намера за застапување²⁶². Намерата за застапување при дејствувањето на застапникот е клучна за да настане правното дејство на застапништвото, односно да се смета дека правната работа застапникот ја презел во туѓо име²⁶³. Намерата за застапување, според цивилистите застапникот може да ја искаже изрично или таа може да биде утврдена на посреден начин „со оглед на околностите“²⁶⁴. За изрично изјавување на намера за застапување цивилистите го сметаат известувањето на третото лице со кое застапникот стапува во граѓанско-правен однос дека тој дејствува во својство на застапник²⁶⁵. Посредно намерата за застапување застапникот може да ја изрази преку вообичаени дејствија во прометот од кои третото лице може да заклучи дека лицето со кое стапува во граѓанско-правен однос дејствува во својството на застапник. Како пример се наведува вработениот кој склучува договори или презема други правни работи како дел

²⁵⁷ Види: чл. 83, Закон за вонпарнична постапка...

²⁵⁸ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224; А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 204. Исто така и: Р. Ковачевиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 325. Види и: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 268.

²⁵⁹ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 377. Исто така и: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 285; М. Vedriš, *Osnove imovinskog prava*, Zagreb, 1971, стр. 264; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 195.

²⁶⁰ D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 269; А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 204.

²⁶¹ Така: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297. Исто така и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 377.

²⁶² Така: Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184. Исто така види и кај: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 229; Р. Ковачевиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 331.

²⁶³ Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184.

²⁶⁴ Исто.

²⁶⁵ Исто.

од своите работни задачи доверени од страна на работодавачот²⁶⁶. Цивилистите, исто така, сметаат дека покажувањето намера за застапување, изрично или посредно, од страна на застапникот не е доволно за да настане правното дејство на застапништвото. Според цивилистите, третото лице на кое му е соопштена намерата за застапување треба да се согласи со тоа, односно да прифати правната работа застапникот да ја преземе во име на застапуваниот (*contemplatio domini*)²⁶⁷. Сметаме дека прифаќањето на намерата за застапување од страна на третото лице може да биде услов за настапување на правното дејство на застапништвото единствено кај договорното застапништво, каде што застапуваното лице е во состојба и лично да ги преземе правните дејствија кои ги презема застапникот во негово име. Кај законското застапништво доволно е третото лице да има сознание за постоење на намера за застапување, но не е нужно да се согласи со тоа затоа што правните дејствија кои ги презема законскиот застапник во име на застапуваното лице не може да бидат преземени лично од застапуваниот.

Непостоењето на намера за застапување кај застапникот кој презема определено правно дејствие, односно склучува определена правна работа, според цивилистите, претставува пречка за застапништвото да произведе правно дејство²⁶⁸. Во таа смисла доколку застапникот не ја покаже својата намера за застапување, ниту пак постоењето на таквата намера може посредно да се утврди со оглед на околностите, тогаш треба да се смета дека преземените правни дејствија, односно склучената правна работа се во име на застапникот, а не во име на застапуваното лице²⁶⁹. Кога застапникот не покажал намера за застапување, односно на третото лице не му било познато дека тој дејствува во својство на застапник, според цивилистите застапуваниот може да бара застапникот дополнително да му ги пренесе користите од преземеното правно дејствие, односно од склучената правна работа доколку пропустот во изразувањето на намерата за застапување е по вина на застапникот²⁷⁰.

Во позитивното право на РС Македонија, т.е. во генералниот Закон за облигационите односи кој го уредува институтот застапништво, правното дејство на застапништвото се условува со постоење намера за застапување²⁷¹. Согласно одредбите на Законот, застапникот е должен изрично да му соопшти на третото лице дека дејствува во својство на застапник. Доколку застапникот не ја исполни оваа законска обврска, со примена на *argumentum a contrario* од законските одредби може да се заклучи дека договорот кој застапникот го склучил нема да произведува правно за застапуваниот, туку ќе се смета за договор склучен помеѓу застапникот и третото лице како договорни страни. Анализата на одредбите на Законот за облигационите односи покажува дека Законот, покрај изреченото изразување на намерата за застапување, го признава и посредното изразување на намерата за застапување. Имено, во одредбата од ставот 3 на членот 77 на Законот се пропишува дека договорот може да произведе правно дејство за застапуваниот иако застапникот изрично не му соопштил на третото лице дека настапува во име на застапуваниот, доколку третото лице „со оглед на

---

²⁶⁶ Исто.

²⁶⁷ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184. Исто: Р. Ковачевиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 331-332.

²⁶⁸ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 332.

²⁶⁹ Исто.

²⁷⁰ Исто.

²⁷¹ Види: чл. 77, ст. 3, Закон за облигационите односи, Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13, 123/13, 215/21, 154/23 и 220/23. Види и: К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за облигационите односи. цит. дело*, стр. 157.

околностите“ можело да утврди дека станува збор за склучување на договор преку застапник.

Кога не постои намера за застапување од страна на застапникот, цивилната доктрина заклучува дека застапување не постои, но тоа не значи дека застапникот не е обврзан кон третото лице²⁷². Цивилистите со право подвлекуваат дека непостоењето на намера за застапување значи дека преземените правни дејствија, односно склучените правни работи нема да имаат правно дејство за застапуваното лице и ќе го обврзуваат застапникот лично²⁷³. Притоа, застапникот не може да се повикува на непостоење на волја за стапување во граѓанско-правниот однос со третото лице бидејќи волјата која ја изразил застапникот во односите со третото лице е правно релевантна и доведува до настанување на односот. Според цивилистите, во тој случај застапникот треба да ги преземе правата и обврските од настанатиот граѓанско-правен однос, а доколку не сака да го задржи стекнатото, тогаш може да му го пренесе на застапуваниот, но врз основа на друг граѓанско-правен институт, а тоа е договорот за комисион²⁷⁴.

3.3. За туѓа сметка

Како трет конститутивен елемент на застапништво покрај елементите преземање правни дејствија, во туѓо име, се јавува елементот за туѓа сметка. Третиот конститутивен елемент на застапништвото – за туѓа сметка означува дека преземените правни дејствија, односно склучената правна работа директно ќе предизвика имотен ефект кој ќе се одрази на имотот на застапуваното лице²⁷⁵. Врз основа на преземените правни дејствија, односно склучените правни работи застапуваното лице ќе стане носител на граѓански субјективни права²⁷⁶. Исто така, застапуваното лице со својот имот ќе одговара и за сите обврски кои произлегле од правните дејствија, односно од склучените правни работи кои застапникот ги презел за сметка на застапуваниот²⁷⁷.

Според цивилистите, конститутивните елементи на застапништвото - во туѓо име и за туѓа сметка треба да се третираат како заемно поврзани²⁷⁸. Имено, според некои цивилисти ако застапникот презема правни работи во туѓо име, тогаш тоа подразбира дека правните работи се преземени и за туѓа сметка заради поврзаноста на двата елемента кои го сочинуваат правното дејство на застапништвото. Сосема е логично да се заклучи дека кога станува збор за правното дејство на застапништвото преземањето на правните дејствија, односно склучувањето на правните работи во туѓо име, воедно значи и дека правните дејствија, односно склучените правни работи се за туѓа сметка. Меѓутоа, треба да се има

---

²⁷² Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 185. Исто така и: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 213.

²⁷³ Исто.

²⁷⁴ Така: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 214.

²⁷⁵ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 377. Види и: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 205. Во определени граѓански законици при дефинирање на институтот застапништво е изоставен елементот “за туѓа сметка”. Така: чл. 96, Полски граѓански законик, чл. 32, ст. 1, Швајцарски граѓански законик; чл. 1388, Италијански граѓански законик. Повеќе за ова види кај: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 195.

²⁷⁶ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 378.

²⁷⁷ Исто.

²⁷⁸ Така: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 298.

предвид дека може да постојат исклучоци од поврзаност помеѓу овие два елемента на застапништвото. Имено, доколку застапникот презел определени правни дејствија, односно склучил определени правни работи во име на застапуваниот, тоа секогаш не значи и дека тие правни дејствија, односно преземените правни работи ќе бидат и за сметка на застапуваниот. Доколку застапникот при вршење на застапништвото ги пречекорил границите на своите овластувања, тогаш правата и обврските кои произлегле од постапувањето на застапникот спротивно на даденото овластување може да не предизвикаат имотен ефект за застапуваниот. Согласно Законот за облигационите односи на РС Македонија, правните дејствија кои застапникот ги презел надвор од границите на своите овластувања може да предизвикаат имотен ефект за застапуваниот само доколку тој дополнително го одобри пречекорувањето²⁷⁹. Преку анализа на законската одредба може да заклучиме дека кога постои пречекорување на овластувањата од страна на застапникот, македонскиот законодавец не допушта правните дејствија преземени во име на застапуваниот непосредно да предизвикаат имотен ефект во неговиот имот. Неспорно е дека на овој начин законодавецот има за цел да го заштити застапуваниот од дејствијата на застапникот кои можат да бидат спротивни на неговите интереси и коишто можат да нанесат штета на неговиот имот. Имајќи ги предвид имотните интереси на застапуваниот, законодавецот допушта и покрај пречекорувањето на овластувањата од страна на застапникот, застапуваниот да дозволи преземените правни дејствија, односно склучените правни работи во негово име да предизвикаат имотен ефект врз неговиот имот. Ако застапуваниот ги одобри преземените правни дејствија, тоа одобрување согласно Законот за облигационите односи има ретроактивно дејство, освен ако страните поинаку не се договорат²⁸⁰. Притоа, законодавецот пропорционално ги заштитува и правата на третото совесно лице со кое застапникот стапил во граѓанско-правниот однос во име на застапуваниот. Третото совесно лице, кое не знаело ниту можело да знае дека застапникот ги пречекорил своите овластувања, може без последици да се откаже од правата и обврските кои произлегуваат од граѓанско-правниот однос во кој стапило. Доколку застапуваниот одбие да ги одобри правните дејствија, односно склучените правни работи кои биле преземени, односно склучени од страна на застапникот со пречекорување на овластувањата, тогаш третото совесно лице може да бара надомест на штетата која ќе ја претрпи како резултат на (не)одобрувањето. За надомест на оваа штета, согласно одредбите на Законот за облигационите односи, застапникот и застапуваниот се солидарно одговорни²⁸¹.

Треба да се има предвид дека одредбите на Законот за облигационите односи со кои се уредуваат правните последици при пречекорување на овластувањата од страна на застапникот се применливи само кај договорното застапништво. Овој заклучок произлегува од фактот што законодавецот ја условува можноста дејствијата, односно правните работи со кои се пречекоруваат овластувањата на застапникот да предизвика имотен ефект врз имотот на застапуваниот само со негова согласност. Оваа согласност може да ја даде застапуваниот кој е способен и самостојно да ги преземе конкретните правни дејствија, односно кој е способен да ги склучи конкретните првни работи. Ако застапуваниот ја нема потребната способност да ги преземе правните дејствија, односно да ги склучи правните работи, тогаш застапуваниот нема способност ниту да ги одобри тие дејствија, односно тие правни работи. Кога застапуваниот ја нема потребната способност да ги одобри преземените правни

²⁷⁹ Види: чл. 79, ст. 1, Закон за облигационите односи...

²⁸⁰ Види: чл. 79, ст. 2 и 3, Закон за облигационите односи...

²⁸¹ Види: чл. 79, ст. 5, Закон за облигационите односи...

дејствија, односно склучените правни работи, тогаш неспорно е дека правниот ефект од овие дејствија, односно правни работи ќе се одрази врз имотот на застапуваниот доколку третото лице е совесна страна во граѓанско-правниот однос. Притоа, ако преземените правни дејствија, односно склучените правни работи предизвикаат негативен имотен ефект, односно се причини штета на имотот на застапуваното лице, таа штета ќе биде должен да ја надомести застапникот кој ги пречекорил овластувањата од вредноста на својот имот. Во случаите кога третото лице е несовесна страна, односно знаело или можело да знае за пречекорувањето во овластувањата, законот треба примарно да ги штити интересите на застапуваното лице. Во таа смисла, ако преземените правни дејствија, односно склучените правни работи би предизвикале позитивен имотен ефект, односно би го зголемиле имотот на застапуваното лице, тогаш треба да се прифатат иако значат пречекорување на овластувањата. Во спротивна ситуација, кога преземените правни дејствија, односно склучените правни работи предизвикуваат негативен имотен ефект, односно се на штета на имотните интереси на застапуваниот, тогаш нивниот ефект врз имотот на застапуваното лице не треба да биде дозволен.

3.4. Со овластување

Четвртиот конститутивен елемент на застапништво е постоењето на овластување за застапување²⁸². Според цивилистите, постоењето на овластувањето за застапување претставува клучниот конститутивен елемент за постоење на институтот застапништвото²⁸³. Врз основа на овластувањето за застапување застапникот го стекнува легитимитетот да настапува во правниот промет, односно да презема правни дејствија и да склучува правни работи во име и за сметка на застапуваниот²⁸⁴. Цивилистите со право укажуваат дека ако некое лице неовластено презема правни дејствија, односно склучува правни работи во туѓо име, тоа лице не може да се смета за застапник, па според тоа преземените правни дејствија, односно склучените правни работи не може да имаат имотен ефект врз имотот на неовластено застапуваниот²⁸⁵.

Иако цивилната доктрина недвосмислено стои на ставот дека без овластување за застапување нема застапништво, сепак ги зема предвид и фактичките состојби во правниот живот кога некое лице без овластување ќе презема правни работи во туѓо име (*falsus procurator*)²⁸⁶. Во овие случаи, кога не се исполнети законските претпоставки за примена на други граѓанско-правни институти, како што е на пример раководството без налог, кај цивилистите се јавува дилемата дали и какво правно дејство може да им се признае на неовластените дејствија и правни работи преземени во туѓо име. При давањето на одговор на поставената дилема цивилистите се раководат од потребата за пропорционална заштита на правата и интересите на сите инволвирани страни. Во таа смисла, според цивилистите оправдано е правните дејствија, односно правните работи кои неовластено биле преземени во туѓо име да бидат признаени и да предизвикаат правен ефект во имотот на неовластено

²⁸² Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 378.

²⁸³ Така: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 268.

²⁸⁴ Така: И. Камбовски, *цит.учебник*, стр. 81.

²⁸⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 378.

²⁸⁶ Така: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 492.

застапуваниот под услов да бидат дополнително одобрени, а третото лице кое се јавува како страна во граѓанско-правниот однос да биде совесно. Токму совесноста на третото лице и одобрувањето на преземените правни дејствија и правни работи од страна на неовластено застапуваниот цивилистите ги сметаат за неопходна претпоставка при обезбедувањето балансирана заштита на правата и интересите на сите инволвирани страни. Третото лице има право на заштита на своите интереси затоа што претставува совесна страна и како таква не смее да трпи штетни последици како резултат на несовесното постапување на лицето кое неовластено преземало правни дејствија, односно правни работи во туѓо име. Интересите на неовластено застапуваниот, пак, се штитат преку давање можност тоа лице да ги одобри преземените правни дејствија и правни работи. Со дополнително одобрување на преземените дејствија од страна на неовластено застапуваниот се отстранува недостатокот во поглед на застапувањето. За разлика од цивилната доктрина, која го застапува становиштето дека покрај совесноста на третото лице, треба да постои и одобрување од страна на неовластениот застапуван за да може неовластеното застапување да произведе правно дејство, судската пракса има поинакво становиште. Во судската пракса преовладува становиштето дека неовластеното преземање правни дејствија, односно склучувањето правни работи во туѓо име може да биде полноважно, па според тоа и да го обврзе застапуваниот доколку третото лице било совесно. Според судската пракса, ако третото лице е совесно, односно не знае ниту може да знае дека лицето кое презема правни дејствија, односно склучува правни работи во туѓо име нема овластување за застапување, тогаш кај тоа лице се создава „привид дека постои застапување“. Бидејќи третото лице има оправдани причини да верува дека лицето кое ги презема правните дејствија, односно кое ја склучува правната работа има својство на застапник, судската пракса смета дека на неовластеното застапување треба да му се признае правно дејство. Анализирајќи го ставот на судската пракса цивилистите заклучуваат дека ваквото проширување на поимот застапување се врши првенствено со цел да се заштитат правните интереси на третото совесно лице кое верува дека застапувањето е овластено. Меѓутоа, како што укажуваат цивилистите, притоа не се внимава доволно на заштитата на правните интереси на неовластено застапуваниот кој во ваков случај би бил обврзан да го трпи правното дејство на неовластеното застапување дури и кога тоа е спротивно на негова волја²⁸⁷. Во поглед на правното дејство на неовластеното застапување, цивилистите заклучуваат дека ако се прифати тоа да има правно дејство и без согласноста од застапуваниот, со тоа се врши промена на значењето на институтот застапништво. Притоа, институтот застапништво не останува ограничен само на овластено преземање правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка, туку во себе го опфаќа неовластено преземање правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка²⁸⁸. Сметаме дека проширувањето на значењето на институтот застапништво со цел да се опфати и т.н. неовластено застапување е неоправдано. Постоенето на овластувањето за застапување како еден од конститутивните елементи на застапништвото е клучно за разликување на застапништвото од други слични институти, како што е институтот раководство без налог. Исто така, признавањето на правно дејство на неовластеното застапување во сите случаи кога третото лице е совесно без согласност на неовластено застапуваниот создава можност за злоупотреби од страна на застапникот и за загрозување на правата и интересите на застапуваните лица. Од тие причини се приклонуваме кон ставот на цивилната доктрина според кој неовластеното застапување може да има правно дејство ако се исполнети двата

---

²⁸⁷ Така: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 482.

²⁸⁸ Исто.

услови, односно третото лице да биде совесно, а неовластено застапуваниот да се согласил со преземените правни дејствија, односно со склучените правни работи. Тоа во крајна линија значи дека на неовластеното застапување може да му се признае правно дејство само кај договорното застапништво. Кај законското застапништво на неовластеното застапување не може да му се признае правно дејство. Лицето кое дејствува како законски застапник без притоа да има овластување, според цивилистите, не може да го стекне својството на застапник дури и кога другите елементи на застапништвото се исполнети²⁸⁹. Тоа е така затоа што кај законското застапништво неовластено застапуваниот не може да изразува правно релевантна волја, па според тоа не може ни да ги одобри правните дејствија, односно правните работи кои биле преземени во негово име без овластување.

Законот за облигационите односи на РС Македонија правните последици од неовластеното застапување ги уредува со членот 80²⁹⁰. Согласно законските одредби кога правните дејствија, односно правните работи се преземени во туѓо име без овластување на застапуваниот, тие немаат правно дејство врз имотот на неовластеното застапуваниот. По исклучок, законодавецот дозволува неовластеното застапување да произведе правно дејство доколку застапуваниот дополнително ги одобри преземените правни дејствија, односно правни работи²⁹¹. Третото лице во граѓанско-правниот однос може да бара од неовластеното застапуваниот да се изјасни дали ќе ги прифати правните дејствија, односно склучената правна работа²⁹². Ако неовластеното застапуваниот не се изјасни во рокот кој го определило третото лице, согласно Законот се смета дека правни дејствија, односно правната работа воопшто не била преземена²⁹³. Доколку третото лице е совесна страна, тогаш како совесна страна има право да бара надомест на штетатата која ја трпи како резултат на неовластеното застапување од лицето кое дејствувало без овластување²⁹⁴. Како што може да се забележи, во македонското позитивно право институтот застапништво се поима исклучиво како преземање на правни работи во туѓо име и за туѓа сметка со овластување. Законодавецот не му признава правно дејство на неовластеното застапување, освен по исклучок кога неовластеното застапуваниот ќе ги одобри преземените правни дејствија, односно правни работи. Со одобрувањето на преземените правни дејствија неовластеното застапуваниот дополнително му дава овластување за застапување на застапникот. Според тоа, можеме да заклучиме дека македонскиот законодавец рестриктивно го определува поимот застапништво и не му признава никакво правно дејство на неовластеното застапување, што е правилно законско решение.

Овластувањето за застапување како четврти конститутивен елемент на застапништвото, може да произлегува од волјата на застапуваниот или може да произлегува од законот или друг општ акт или акт на надлежен државен орган²⁹⁵. Согласно Законот за облигационите односи, извори на овластувањето за застапување се: законот, статут или друг општ акт и изјавата на волја на застапуваниот²⁹⁶. Покрај овластувањето за застапување, како што укажуваат цивилистите застапникот треба пред третото лице да покаже и т.н. намера за застапување со цел застапувањето да има правно дејство непосредно во име и за сметка на

---

²⁸⁹ V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 491.

²⁹⁰ Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Закон за облигационите односи...*, *цит. дело*, стр. 160-161.

²⁹¹ Чл. 80, ст. 1, Закон за облигационите односи...

²⁹² Чл. 80, ст. 2, Закон за облигационите односи...

²⁹³ Чл. 80, ст. 3, Закон за облигационите односи...

²⁹⁴ Чл. 80, ст. 4, Закон за облигационите односи...

²⁹⁵ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 378.

²⁹⁶ Види: чл. 76, ст. 2, Закон за облигационите односи...

застапуваниот²⁹⁷. Намера за застапување застапникот ја покажува преку известување на третото лице дека дејствува во име на застапуваниот. Меѓутоа, како што покажа анализата на законските прописи кои го уредуваат застапништвото, намерата за застапување може да биде утврдена и посредно ако „со оглед на околностите“ третото лице можело да констатира дека страната со која стапува во граѓанско-правен однос дејствува во туѓо име и за туѓа сметка²⁹⁸.

4. Разграничување на застапништвото од други слични институти

Поаѓајќи од четирите конститутивни елементи на застапништвото (преземање правни дејствија, во туѓо име, за туѓа сметка и со овластување) цивилната доктрина врши разграничување на застапништво од другите слични граѓанско – правни институти. Станува збор за институтите: гласник, посредник, комисионер и работодапител без налог. Овие граѓанско-правни институти имаат определени сличности со институтот застапништвото, односно кај нив се среќаваат некои од конститутивните елементи на застапништвото. Меѓутоа, како што забележува цивилната доктрина, иако други граѓанско-правни институти во себе инкорпорираат дел од конститутивните елементи од застапништво тие не треба да се поистоветуваат со застапништвото, ниту да се третираат како подинститути на институтот застапништво. Според цивилната доктрина, клучно за разликување на институтот застапништво од другите слични институт е единствената комбинацијата од четирите конститутивни елементи која се среќава само кај институтот застапништво²⁹⁹.

Во текстот што следи ќе извршиме разликување на институтот застапништво од сличните граѓанско правни институти, потенцирајќи ги разликите во конститутивните елементи кои ги сочинуваат овие институти.

4.1. Разликување на застапникот од гласникот

Застапништвото, како што кажавме, претставува преземање на правни дејствија кои имаат имотен ефект врз имотот на застапуваниот. Со преземање на правните дејствија застапникот учествува во правниот промет и преку изразување на својата правно релевантна волја предизвикува настанување, промена или престанок на граѓанско-правните односи. Тоа значи дека застапникот преку правните дејствија што ги презема предизвикува движење на вредностите помеѓу субјектите во правото. Во овој случај тие субјекти се застапуваниот и

---

²⁹⁷ Така: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184; М. Јухарт, Д. Моџина, В. Новак, А. Полјнар-Равчник, В. Знидаршиќ Скубиќ, *цит. учебник*, стр. 213. Исто така види: Т. Zerres, *Burgeliches Recht Ein einfuhrendes Lehrbuch in das Zivil – und Zivilprozes-recht*, springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New Yourk, London, Pariz, Tokio, Hongkong, Barcelona, 1993, стр. 59. Исто така и: Н. Brox, *Allgemciner Teil des Birgerlichen Gesetzbuchs*, 15, Carl Neumanns Verlag KG, Koln, Vern, Bonn, Munchen, 1991, стр. 223.

²⁹⁸ Види: чл. 77, ст. 3, Закон за облигационите односи...

²⁹⁹ Така: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 494.

третото лице со кое застапникот стапил во граѓанско-правен однос во име и за сметка на застапуваниот.

За разлика од застапникот, гласникот (*nuntius*) не презема правни дејствија, односно не дава изјави на волја кои би довеле до настанување, промена или престанок на определен граѓанско-правен однос во кој како страни се јавуваат други лица³⁰⁰. Гласникот е овластен да презема фактички дејствија. Најчесто улогата на гласникот се состои во тоа да ја пренесе изјавата на волја од еден субјект упатена кон друг субјект во правото. При пренесување на изјавата на волја на гласникот не му е дозволено да ја менува содржината на дадената изјава на волја, ниту пак може да дава изјава на волја со која ќе ја замени изјавата на волја на лицето кое му ја соопштило изјавата. Бидејќи гласникот само пренесува дадена изјава на волја, тој не учествува на било кој начин во граѓанско-правниот однос кој може да настане, да се промени или да престане како резултат на пренесената изјава на волја. Страни во граѓанско-правниот однос се лицето кое му соопштило на гласникот определена изјава на волја и го овластило таа изјава на волја да ја пренесе и лицето кое ја примило изјавата на волја соопштена од страна на застапникот. Некои цивилисти со право укажуваат дека во определени ситуации застапникот може да пренесе изјава на волја и без да ја знае содржината на изјавата која ја пренесува³⁰¹. Тоа би било случај кога, на пример, на гласникот му се дава писмена изјава на волја во затворен коверт или снимка од изјава на волја која застапникот не е овластен да ја преслуша и сл.

Со оглед на фактот што гласникот нема овластување да презема правни дејствија и да изјавува своја волја во име на лицето кое го овластило, во цивилната доктрина се поставува прашањето: Каква способност треба да има гласникот? Според цивилистите, бидејќи гласникот само ја пренесува туѓата изјава на волја, тој не мора да биде деловно способно лице³⁰². Кога се зборува за способност на гласникот во цивилната доктрина, се мисли на способност да се пренесе туѓата изјава на волја. Ако изјавата на волја на гласникот му е дадена во форма на некаков запис (писмо, снимка и сл.), тогаш гласникот треба да биде физички способен да го достави записот до страната до која е упатена запишаната изјава на волја. Доколку, пак, на гласникот изјавата на волја му е соопштена усно, така што тој е должен да ја запомни и доследно да ја пренесе таа изјава на волја до лицето кон кое е упатена, тогаш гласникот треба да има способност да ја разбере и запомни изјавата на волја. Под разбирање на изјавата на волја не се подразбира гласникот да ги разбира правните последици од изјавата на волја која ја пренесува, туку се подразбира способност да го разбере јазичното значење на дадената изјава на волја, што е важно за доследно пренесување на истата.

Доследното пренесување на изјавата на волја од страна на гласникот е од особено значење во граѓанско-правните односи. Доколку гласникот погрешно ја пренесе изјавата на волја до лицето до кое е упатена или пак ја пренесе дадената изјава на волја на погрешно лице, направените грешки доведуваат до соодветни правни последици. Според

---

³⁰⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 375; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225. Исто така: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297; . Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 185; А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 205. Исто така и: V. V. Vodinić, *цит. учебник*, стр. 495, D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 266-267.

³⁰¹ Така: V. V. Vodinić, *цит. учебник*, стр. 495.

³⁰² Така: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 266; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224. Исто така: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubić, *цит. учебник*, стр. 210. Исто така и: С. Цигој, *Теорија на облигации, Општ дел на облигациско право*, Службен весник на СРС Љубљана, 1989, стр. 63.

цивилистите, правните последици од грешките направени од страна на гласникот при пренесување на изјавата на волја, паѓаат на товар на лицето кое го овластило затоа што тоа лице е одговорно за начинот на кој избрало да ја пренесе својата изјава на волја до другата страна во граѓанско-правниот однос³⁰³. На иста линија со ставот на цивилната доктрина се и одредбите на Законот за облигационите односи на РС Македонија. Законот изјавувањето на волја преку гласник го третира за посредно давање изјава на волја. Согласно законските одредби, при посредно давање на изјава на волја „заблудата на лицето преку кое страната ја изјавила својата волја се смета исто како и заблудата во сопственото изјавување на волјата“³⁰⁴.

Недоследното, т.е. погрешното пренесување на изјавата на волја од страна на гласникот треба да се разликува од ситуацијата кога гласникот свесно прави грешки во пренесувањето на изјавената волја, односно свесно ја менува нејзината содржина. Кога гласникот свесно ја менува содржината на изјавата на волја која бил овластен да ја пренесе, тогаш гласникот во суштина изјавува своја волја, и тоа во име на лицето кое го овластило. Во моментот кога гласникот свесно ќе ја измени содржината на изјавата на волја која бил овластен да ја пренесе, тој престанува да дејствува во својството на гласник и започнува да дејствува како неовластен застапник. Последиците од неовластеното застапување беа објаснети погоре во текстот.

4.2. Разликување на застапникот од посредникот

Разликувањето на застапникот од посредникот се врши врз основа на различните улоги кои овие лица ги имаат во граѓанско-правните односи.

Застапникот како лице кое е овластено да презема правни дејствија во туѓо име и за туѓа сметка учествува во граѓанско-правниот однос со третото лице. Иако во правна смисла застапуваниот, а не застапникот е страната во граѓанско-правниот однос, неспорно е дека застапникот влегува во граѓанско-правниот однос и со свои изјави на волја влијае на настанокот, промената или престанокот на граѓанско-правните односи. Последиците кои произлегуваат од дејствијата на застапникот предизвикуваат имотни ефекти врз имотот на застапуваното лице.

Посредникот, за разлика од застапникот, не учествува директно во определен граѓанско-правен однос во име и за сметка на една од страните³⁰⁵. Улогата на посредникот се состои од преземање на фактички дејствија преку кои им овозможува на страните лично да стапат во определен граѓанско-правен однос³⁰⁶. Пример за фактички дејствија кои ги врши посредникот се: собирање податоци, соопштување на податоците, разгледување или

³⁰³ Така: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 267.

³⁰⁴ Види: чл. 56, Закон за облигационите односи...

³⁰⁵ „Со договор за посредување се обврзува посредникот да настојува да најде и да доведе во врска со налогодавецот лице кое со него би преговарало за склучување на определен договор, а налогодавецот се обврзува да му исплати определен надомест ако тој договор биде склучен“. Чл. 869, Закон за облигационите односи. Види кај: К. Чавдар К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит. дело*, стр. 907.

³⁰⁶ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 375; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225, О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194. Исто така: Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 345; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 185; А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297. И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 175-176; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 267.

разменување на информации, договарање состаноци и сл.³⁰⁷. Оттука, сметаме дека дејствијата на посредникот се во функција на олеснување на правниот промет преку овозможување на различни лица кои имаат заеднички интереси непосредно да стапат во граѓанско-правен однос преку кој ќе ги остварат своите права и имотни интереси. Улогата на посредникот има неутрален карактер. Тој не е овластен да штити поедини интереси на една од страните во граѓанско-правниот однос, т.е. да дејствува во нејзино име и за нејзина сметка. Може да се каже дека посредникот кога им овозможува, односно им олеснува на страните да стапат во граѓанско-правен однос, тој во суштина дејствува во свое име и за своја сметка. Притоа, дејствијата кои ги презема посредникот се корисни како лично за него, така и за страните во граѓанско-правниот однос. Користа од преземените дејствија за посредникот се јавува во форма на надомест (провизија) за неговата работа како посредник. За страните во граѓанско-правните односи користа се огледа во правата што овие лице ќе ги остварат во рамките на граѓанско-правниот однос чие склучување го овозможил, односно олеснил посредникот.

Посредникот не е овластен да презема правни дејствија во име и за сметка на страните во граѓанско-правните односи. Тоа значи дека посредникот не е овластен да склучува договори или да презема други правни работи со трети лица во име и за сметка на лицето (или лицата) кои го овластиле да дејствува како посредник³⁰⁸. Посредникот не е овластен ниту да пренесува туѓа волја. Кога посредникот дава изјави на волја при вршење на посредувањето, тие изјави на волја ги дава во свое име и за своја сметка. Притоа, посредникот не може со своја изјава на волја да ја обврзе едната страна да стапи во граѓанско-правен однос со друга страна. Доколку посредникот слично како и гласникот започне да дава изјави на волја или да презема други правни дејствија во име на една од страните во граѓанско-правниот однос, за последиците од дадените изјави на волја или други правни дејствија се применуваат правилата со кои се уредува неовластеното застапување.

4.3. Разликување на застапникот од комисионерот

Разликувањето на застапникот од комисионерот во цивилната доктрина се врши врз основа на правното дејство на правните работи кои овие лица ги преземаат³⁰⁹.

Застапникот, како што кажавме, презема правни дејствија во име и за сметка на застапуваното лице. Притоа, правното дејство на правните работи кои ги презема застапникот настануваат непосредно за застапуваното лице, односно предизвикуваат имотни ефекти врз имотот на застапуваното лице.

---

³⁰⁷ Така: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 495.

³⁰⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 196. Исто така види: Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 345; А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 176; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 267.

³⁰⁹ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194. Исто така види: Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 346; А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 268.

Комисионерот за разлика од застапникот презема правни работи во свое име, но за туѓа сметка³¹⁰. Тоа значи дека во правниот промет комисионерот презема правни дејствија и склучува правни работи како директен учесник во граѓанско-правните односи со третите лица. Правата кои комисионерот ќе ги стекне во граѓанско-правните односи ги стекнува во свое име, а не во име на комитентот³¹¹. Иако комисионерот учествува во граѓанско-правните односи и стекнува права и обврски во свое име, тој е обврзан потоа стекнатите права да ги пренесе на комитентот. Оваа обврска за комисионерот произлегува од договорот за комисион кој тој го склучува со комитентот. Како што забележуваат цивилистите, комисионерот учествува како страна во два граѓанско-правни односи кои се независни еден од друг, но кои односи создаваат права и обврски за комисионерот кои се заемно поврзани. Цивилната доктрина односите во кои учествува комисионерот ги определува како интерен (внатрешен) однос и екстерен (надворешен) однос³¹². Интерниот однос, според цивилистите, е односот кој настанува помеѓу комисионерот и комитентот³¹³. Станува збор за договорен однос во кој комисионерот се обврзува да преземе определени работи кои му ги доверува комитентот за определен надоместок (провизија)³¹⁴. Правните работи доверени од комитентот комисионерот ги презема во односите со трети лица, и тоа во свое име. Односите во кои стапува комисионерот со третите лица цивилната доктрина ги определува како екстерни (надворешни) односи³¹⁵. Интерниот и екстерниот однос се независни односи, во смисла што третите лица кои стапуваат во екстерните односи со комисионерот не знаат за интерниот однос помеѓу комисионерот и комитентот. Комисионерот, за разлика од застапникот, не е должен да ги извести третите лица со кои стапува во граѓанско-правни односи дека дејствува во улога на комисионер. Иако од аспект на третите лица екстерниот однос е потполно независен однос, неспорно е дека за комисионерот постои поврзаност помеѓу правата и обврските кои ги стекнува во свое име во екстерниот однос, со правата и обврските кои за него произлегуваат од интерниот однос со комитентот. Имено, врз основа на интерниот однос комисионерот е должен правата кои ќе ги стекне во односите со трети лица да ги пренесе на комитентот. Комитентот, пак, од своја страна е должен на комисионерот да му плати надоместок (провизија) за пренесените права³¹⁶. Ова пренесување на правата, т.е. на имотните користи стекнати во екстерниот однос од комисионерот на комитентот се врши без знаење на трети лица кои се учесници во екстерниот однос. Бидејќи постојењето на интерниот однос, т.е. договорот за комисион се чува во тајност од третите лица кои се учесници во екстерниот однос, некои цивилисти комисионерот го нарекуваат „таен застапник“ или „застапник во сенка“³¹⁷.

³¹⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324.

³¹¹ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 175; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 494-495.

³¹² Исто. Исто така и: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 268; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194.

³¹³ Исто.

³¹⁴ „Со договорот за комисион се обврзува комисионерот за надомет (провизија) да изврши од свое има и за сметка на комитентот една или повеќе работи што му ги доверува комитентот“..Чл. 827, Закон за облигационите односи. Исто така види: К. Чавдар К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит.дело*, стр. 874.

³¹⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376.

³¹⁶ Чл. 838, Закон за облигационите односи...

³¹⁷ Така: Р. Ковачевиќ-Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324. Исто така и: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 210.

Неспорно е дека и покрај разликите помеѓу застапникот и комисионерот има и многу сличности. Имено, комисионерот исто како и застапникот презема правни дејствија, односно склучува правни работи. Комисионерот, исто како и застапникот, правните работи со трети лица ги презема врз основа на овластување. Ова овластување за застапникот произлегува од закон, друг општ акт, акт на надлежен државен орган или волјата на застапуваниот. За комисионерот овластувањето произлегува од склучениот договор за комисион со комитентот. Комисионерот исто како и застапникот ги презема правните работи за сметка на друг. Застапникот ги презема правните работи за сметка на застапуваниот, а комисионерот за сметка на комитентот. Имајќи ги предвид бројните сличности помеѓу комисионерот и застапникот, некои од цивилистите институтот комисион го третираат како вид посредно застапништво³¹⁸. Според цивилистите, застапувањето кое го врши комисионерот е посредно затоа што комитентот стапува во граѓанско-правните односи во свое име и стекнува имотни користи кои подоцна му ги пренесува на комитентот. Кај т.н. непосредно застапништво користите од граѓанско-правните односи со трети лица застапуваниот ги стекнува непосредно, односно како и самиот лично да учествувал во односот³¹⁹.

Во цивилната доктрина постои и мислење дека интерниот и екстерниот однос кај комисионот на крајот се спојуваат. Спојувањето на односите настанува тогаш кога комисионерот ќе му ги пренесе користите од екстерниот однос на комитентот. Пренесувањето може да се изврши со цесија, преземање на долг или на друг соодветен начин³²⁰. Од моментот на преносот, според цивилистите, комитентот и третото лице стапуваат во правен однос, при што доаѓа до обединување на правниот и економскиот ефект од комисионото дејствување³²¹.

Според друга група на цивилисти, договорот за комисион претставува т.н. непотполно застапништво³²². Причината зошто оваа група на цивилисти договорот за комисион го нарекува непотполно застапништво е во тоа што договорот за комисион ги има трите конститутивни елементи на застапништвото преземање правни работи, за туѓа сметка со овластување. Во поимното определување на договорот за комисион отсутствува само елементот во туѓо име, па затоа договорот за комисион, според цивилистите, претставува непотполно застапништво.

4.3. Разликување на застапникот од работодапителот без налог

Правните дејствија кои ги презема застапникот во име и за сметка на застапуваниот произлегуваат од овластувањето за застапување кое го има застапникот. Врз основа на овластувањето за застапување се димензионира видот и обемот на правните дејствија кои застапникот може да ги преземе во име и за сметка на застапуваниот. Имајќи го ова предвид

---

³¹⁸ Така: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 197; Р. Ковачевиќ-Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324. Исто така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225. Некои цивилисти посредното застапништво го нарекуваат и „неправо застапништво“. Други цивилисти за посредно застапништво го користат и називот „внатрешно застапништво“. Така: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 185.

³¹⁹ Повеќе за ова види кај: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 268.

³²⁰ И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 72.

³²¹ Види: *Исто*.

³²² Така: Р. Ковачевиќ-Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 324.

цивилистите со право заклучуваат дека без овластување за застапување не може да постои застапништво³²³. Цивилистите, исто така, истакнуваат дека вршењето на туѓи правни работи без овластување е недозволено затоа што е спротивно на еден од основните принципи врз основа на кој се уредуваат граѓанско-правните односи, а тоа е принципот на слободна иницијатива.

Иако начелно не е дозволено да се преземаат правни работи во име и за сметка на друго лице без овластување, сепак во граѓанско-правните односи постојат околности кога вршењето на туѓи работи е неопходно. Во овие околности правото допушта вршење туѓи работи иако вршителот на работата за тоа нема овластување од страна на лицето во чие име се врши работата. Станува збор за околности во кои е дозволено т.н. рабоводство без налог, односно неповиканото вршење на туѓи работи³²⁴. Според цивилистите, граѓанско-правните системи го уредуваат рабоводството без налог како инструмент преку кој се обезбедува извршување на работи кои се итни, а чие неизвршување од страна на овластеното лице може да доведе до штетни последици³²⁵. Како што забележуваат цивилистите, граѓанското право дозволува преземање туѓи работи без овластување во точно определени околности. Тие околности се да постои опасност од настанување на штета или опасност од испуштање на очигледна корист и да не постои противење од страна на овластеното лице (господарот на работата) за преземање на правните работи³²⁶. Во зависност од околностите кои допуштаат рабоводство без налог, цивилната доктрина разликува два вида на рабоводство без налог – нужно рабоводство без налог и корисно рабоводство без налог³²⁷. За нужно рабоводство без налог станува збор тогаш кога постои потреба од вршење на туѓите работи со цел да се спречи настанување на штета. Корисно рабоводство без налог претставува вршење на туѓи работи со цел да се спречи пропуштање на определена корист за господарот на работата.

Во позитивното право на РС Македонија институтот рабоводство без налог е уреден во Законот за облигационите односи. Законот рабоводството без налог го допушта тогаш кога преземањето на туѓата работа не трпи одлагање, односно постои опасност од настанување на штета или пропуштање на очигледна корист³²⁸. Како што може да се забележи од законската уреденост на институтот рабоводство без налог, законодавецот ги уредува двата вида на рабоводство без налог – нужното и корисното. Согласно Законот, доколку се исполнети законските претпоставки за рабоводство без налог, рабоводителот без налог (*negotiorum gestor*) може да ги врши туѓите работи, т.е. да дејствува во име и за сметка на господарот на работата. Притоа, рабоводителот без налог, слично како и застапникот, треба да ги има предвид интересите на господарот на работата и во извршувањето на работите да постапува како што смета дека би постапил и самиот господар на работата³²⁹. Исто така, рабоводителот без налог е должен при извршувањето на туѓите работи да покаже должно внимание, т.е. да се однесува како добар домаќин или добар

---

³²³ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 378. Исто така види и: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 267-268.

³²⁴ А. Групче, *цит. учебник*, 1976, стр. 299. Види и: Д. П. Георгиев, *Облигационо право*, Култура, Скопје, 1985, стр. 473.

³²⁵ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376.

³²⁶ Види: Чл. 209, чл. 210 и чл. 217, Закон за облигационите односи...

³²⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 225.

³²⁸ Види: чл. 209, Закон за облигационите односи...

³²⁹ Види: чл. 211, ст. 1, Закон за облигационите односи...

стопанственик³³⁰. Законот за облигационите односи пропишува дека работодапителот без налог и покрај тоа што нема овластување, при вршењето на туѓите работи, ги има истите обврски кои би ги имал налогопримачот во дадените околности³³¹. Слично како и договорниот застапник, работодапителот без налог е должен да го извести господарот на работата за извршените работи и да му положи сметка³³². Исто така, работодапителот без налог има право да бара од господарот на работата да ги преземе сите правни ефекти од работата, односно да ги прифати користите и да ги исполни преземените обврски. Господарот на работата е должен на работодапителот без налог да му плати надомест за вложениот труд, да му ги надомести трошоците кои ги направил при вршење на работата, како и да му ја надомести штетата која притоа ја претрпел³³³. Според цивилистите, кога господарот на работата (*dominus negotii*) ќе ги прифати правни работи преземени од страна на работодапителот без налог (*negotiorum gestor*), тогаш преземените работи ќе предизвикаат правен ефект врз неговиот имот слично како и кај застапништвото³³⁴. Имајќи го предвид последователниот ефект од вршењето на туѓите работи врз имотот на господарот на работата, цивилистите со право забележуваат дека со прифаќање на правата и обврските, господарот на работата во суштина му дава овластување на работодапителот без налог за преземените работи³³⁵. Во тој момент, според цивилистите, работодапителот без налог станува договорен застапник на господарот на работата³³⁶. На иста линија е и Законот за облигационите односи кој во членот 217 пропишува дека при дополнително одобрување на извршените работи од страна на господарот на работата, работодапителот без налог ќе се смета за налогопримач кој како таков уште на почетокот работел по налог на господарот на работата³³⁷.

Неспорно е дека институтот застапништво и институтот работодапителство без налог преставуваат два различни граѓанско-правни институти и покрај сличностите кои постојат меѓу нив. Како што покажавме, работодапителот без налог, слично како и застапникот може да презема правни работи во име и за сметка на друго лице³³⁸. За разлика од застапникот, работодапителот без налог, покрај правни работи, може да врши и фактични работи во корист на господарот на работата. Најголемата разлика помеѓу застапникот и работодапителот без налог се огледа во тоа што застапникот вршењето на правните дејствија во име и за сметка на застапуваниот го базира на постоење на овластување за застапување, додека работодапителот без налог туѓите работи ги врши без овластување. Доколку господарот на работата дополнително ги одобри работите преземени од страна на работодапителот без налог, согласно цивилната доктрина и позитивното право, работодапителот без налог може да стекне својство на налогопримач со ретроактивно дејство. Во ваков случај со право се констатира дека работодапителот без налог се трансформира во договорен застапник, но тоа не значи дека работодапителот без налог во секоја смисла може да се изедначи со застапникот.

---

³³⁰ Види: чл. 211, ст. 2, Закон за облигационите односи...

³³¹ Види: чл. 210, ст. 3, Закон за облигационите односи...

³³² Види: чл. 210, ст. 1 и 2, Закон за облигационите односи...

³³³ Види: чл. 212, Закон за облигационите односи...

³³⁴ Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *Облигационо право, додипломски студии*, Скопје, 2021, стр. 647.

³³⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 377.

³³⁶ Исто.

³³⁷ Види: чл. 217, Закон за облигационите односи...Види и: К. Чавдар, *Закон за облигационите односи*,...*цит. дело*, стр. 380-381.

³³⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376.

5. Лица кои не се сметаат за застапници

Во правниот живот постојат ситуации кога определени лица посредно или непосредно земаат учество во граѓанско-правните односи, преземајќи определени работи за потребите на страните во граѓанско-правниот однос или во корист на трети лица. Независно од формата на учество и природата на работите кои тие ги преземаат, овие лица не може да се сметаат како застапници во граѓанско-правните односи. Такви лица се: привидниот застапник, т.н. „подметнато лице“, помошникот, примачот на писма, детенторот и договарачот во корист на трето лице.

- Привидниот застапник е лице кое стапува во граѓанско-правните односи претставувајќи се како застапник без притоа да има овластување за застапување. Во позитивното право на РС Македонија привидниот застапник се третира како неовластено лице чиешто дејствија не можат да предизвикаат имотни ефекти врз имотот на неовластено застапуваниот³³⁹. Правните работи кои ќе ги склучи привидниот застапник во македонското позитивно право немаат правно дејство, односно се смета како воопшто да не настанале³⁴⁰.

- Во цивилната доктрина како „подметнато лице“ се третира лицето кое се согласило само да фигурира како страна во определен граѓанско-правен однос³⁴¹. Како што забележуваат цивилистите, ова лице иако се претставува како страна во граѓанско-правниот однос, тоа нема волја да учествува во тој однос³⁴². Улогата на „подметнатото лице“ се сведува на прикривање на вистинскиот учесник во граѓанско-правниот однос чијашто волја доаѓа до израз преку дејствијата преземени од страна на „подметнатото лице“.

- Помошникот цивилистите го определуваат како лице кое презема работи со кои ги помага активностите на една од страните во граѓанско-правниот однос. Помошникот иако навидум изгледа како да учествува во граѓанско-правниот однос помагајќи го остварувањето на правата и обврските во тој однос, цивилистите со право забележуваат дека дејствијата на тоа лице не можат да се сметаат за застапување³⁴³. Работите кои ги презема помошникот цивилистите ги квалификуваат како стручно-технички работи кои може да се состојат од техничка подготовка на договор или некоја друга изјава на волја, преведување на текст, подготовка на материјали и сл.

- Примачот на писма како лице кое е овластено да ја прима поштата и останатата кореспонденција на друг, исто така не може да се смета за негов застапник. Цивилистите истакнуваат дека примачот на писма презема фактички, а не правни дејствија за друго лице³⁴⁴. Во таа смисла лицето кое ќе прими за друг определено писмо, дури и писмото да содржи изјава на правно релевантна волја, примачот на писмо не го прима писмото како изјава на волја, туку како исправа во која е содржана изјавата на волја. Затоа, заклучуваат цивилистите, примачот на писма не може да биде ниту посреден ниту непосреден застапник³⁴⁵.

³³⁹ Види: чл. 80, Закон за облигационите односи...

³⁴⁰ Види: чл. 80, ст. 3, Закон за облигационите односи...

³⁴¹ Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 495; А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297.

³⁴² Исто.

³⁴³ А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297.

³⁴⁴ V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 495.

³⁴⁵ Види: *Исто*.

- Детенторот или простиот држател во граѓанското право се определува како лице кое извршува фактичка власт на определена ствар во корист на друг³⁴⁶. Според цивилистите, детенторот не може да има својство на застапник на лицето во чија корист ја врши фактичката власт затоа што детенторот при извршување на фактичката власт не изразува сопствена волја, туку ја исполнува волјата на сопственикот на стварта³⁴⁷. Така, на пример детентор е вработениот кој извршува фактичка власт на апаратите и механизацијата во сопственост на работодавецот при извршување на доверените работни задачи или куќната помошничка која извршува фактичка власт на апаратите од домаќинството во сопственост на нејзиниот работодавец, а со цел да ги изврши своите работни задачи.

- Лицето кое склучува договор во корист на трето лице, според цивилистите, исто така не може да се смета за застапник на третото лице во чија корист го склучува договорот³⁴⁸. Имено, како што забележуваат цивилистите, третото лице во чија корист е склучен определен договор не може да се смета за застапувана страна. Склучениот договор во корист на трето лице го обврзува должникот на барање на договарачот да го изврши тоа што е договорено во корист на третото лице. Овој договор не дејствува непосредно во корист на третото лице бидејќи третото лице не е обврзано да ја прими користа договорена за негова сметка³⁴⁹. Со оглед на фактот што третото лице по своја волја одлучува дали ќе ја прими користа или не, договарачот за друг не дејствува во име на третото лице, па според тоа нема својство на застапник.

6. Правна природа на застапништво

Во правната наука постојат повеќе различни теории преку кои правните теоретичари се обидуваат да ја разјаснат правната природа на институтот застапништво. Една група правни теории институтот застапништво го поимаат како форма на претставување на лицата во правните односи. Според друга група правни теории, застапништвото се објаснува како правен однос на соработка помеѓу застапникот и застапуваниот кој резултира со имотни ефекти врз имотот на застапуваниот. Трета група на теории застапништвото го објаснува како институт кој има за цел да предизвика имотни ефекти врз имотот на застапуваниот, без притоа да постои личен ангажман од страна на застапуваниот. Четвртата група теории го објаснуваат застапништвото од позитивистички аспект како правна категорија преку која може да се склучуваат правни работи во корист на друг, односно правна категорија на која правото ѝ припишува определени функции.

1. Во првата група на правни теории кои застапништвото го гледаат како форма за претставување на лицата спаѓаат: теоријата на фикција, теоријата на репрезентација и мешовитата теорија.

- Теоријата на фикција во цивилната доктрина се определува како прва и најстара теорија за правната природа на институтот застапништво³⁵⁰. Претставник на оваа теорија е

³⁴⁶ Така: Р. Живковска, *Стварно право, книга I*, Европа 92, Скопје, 2005, стр. 223-224.

³⁴⁷ Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 495.

³⁴⁸ Исто.

³⁴⁹ Види: чл. 139, Закон за облигационите односи...

³⁵⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 397. Исто така и: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 285-286; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 227; Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 191.

Савињи. Според теоријата на фикција, учеството на застапникот како страна во граѓанско-правниот однос во име на застапуваниот е фиктивно затоа што вистинската страна во односот секогаш е застапуваното лице. Приврзаниците на теоријата на фикција улогата на застапникот ја сведуваат на преземање фактичко дејствие кое се состои во пренесување на волјата на застапуваното лице. Во таа смисла застапникот само фингира дека изјавува волја како страна во граѓанско-правниот однос, а во суштина правниот однос настанува како резултат на волјата на застапуваното лице кое претставува „вистинска“ страна во односот³⁵¹. Анализирајќи ја теоријата на фикција, цивилистите заклучуваат дека оваа теорија не е соодветна за целосно објаснување на правната природа на институтот застапништво. Како значаен недостаток на оваа теорија се истакнува третирањето на застапникот како лице кое само го претставува застапуваниот, односно само ја изразува (пренесува) волјата на застапуваниот. Поимајќи ја на овој начин улогата на застапникот, теоријата на фикција застапникот го изедначува со гласникот кој исто така има улога на пренесувач на изјава на волја³⁵². Друг значаен недостаток на теоријата на фикција, според цивилистите, е неможнота преку постулатите на оваа теорија да се објасни постоењето на законското застапништво. Имено, ако застапникот се третира само како претставник на застапуваното лице која ја изразува (пренесува) волјата на тоа лице, тогаш оваа теорија би се однесувала само на договорното застапништво во кое се застапувани деловно способни лица кои можат и самостојно да изразуваат правно релевантна волја. Цивилистите со право укажуваат дека теоријата на фикција не може да ја објасни правната природа на законското застапништво каде што улогата на застапникот не може да се сведе на пренесување на волјата на застапуваното лице. Кај законското застапништво застапуваниот е потполно деловно неспособно лице. Како потполно деловно неспособно лице, застапуваниот не може да изјавува правно релевантна волја, па според тоа ни застапникот на ова лице не може таа волја да ја пренесува при стапувањето во правни односи со трети лице³⁵³. Според современите цивилисти теорија на фикција не успева да го надмине традиционалното сфаќање дека правата и обврските се преземаат лично, односно по волја на лицето, дури и тогаш кога таа волја ја изразува (пренесува) некој друг³⁵⁴.

- Теоријата на репрезентација, слично на теоријата на фикција, застапникот го гледа како претставник на застапуваното лице. Застапници на теоријата на репрезентација се Виндшајд и Јеринг. За разлика од теоријата на фикција, теоријата на репрезентација прифаќа дека застапникот се јавува како страна во граѓанско-правните односи при склучување правни дела и преземање други правни работи. Во моментот, пак, на реализација на правните дела и правните работи кога се исполнуваат правата и обврските, правните последици имаат ефект директно во однос на застапуваниот. Теоријата на репрезентација, како што може да се забележи, прави разликување на два моменти во правниот однос. Првиот е моментот кога настануваат правата и обврските, а тоа е моментот кога се склучува правното дело, односно се презема друга правна работа. Вториот е моментот на реализација

---

³⁵¹ Така: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 191.

³⁵² Исто.

³⁵³ Според теорија на фикција, застапникот се јавувал во улога на гласник и на тој начин доаѓало до израз римското правило – „*Qui mandat ipse facisse videtur*“, што означува дека она лице кое го дало налогот се сметало како исто лице што ја извршува работата. Повеќе за ова види кај: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 192-193.

³⁵⁴ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 227. Исто и: Д. Стојановиќ, *цит. учебник*, стр. 285.

на правата и обврските³⁵⁵. Според теоријата на репрезентација, застапникот учествува само во првиот момент од правниот однос кога ја дава изјавата на волја. Во вториот момент од правниот однос кога се реализираат стекнатите права и обврски, учествува застапуваниот со оглед на фактот што правните последици од стекнатите права и обврски се одразуваат непосредно за застапуваниот³⁵⁶. Основен недостаток на теоријата на репрезентација, според современата цивилна доктрина, е неможноста на оваа теорија да ја објасни правната природа на законското застапништво³⁵⁷.

- Мешовитата теорија која ја застапувал Матеус врши поврзувањето на теорија на фикција со теорија на репрезентација³⁵⁸. Согласно постулатите на оваа теорија, застапникот го претставува застапуваното лица во правните односи како страна во тие односи, но не ја исклучува можноста за лично учество на застапуваниот во тие односи. Според приврзаниците на оваа теорија, мерата во која застапникот и застапуваниот ќе учествуваат во правните односи зависи од обемот на овластувањата кои ги има застапникот. Оваа теорија не ја исклучува ниту можноста застапникот и застапуваниот покрај наизменично во граѓанско-правниот однос да учествуваат и заеднички бидејќи, според мешовитата теорија, улогите на застапникот и застапуваниот во правниот однос се комплементарни и заемно поврзани. Како резултат на таа поврзаност полноважноста на правните дејствија зависат не само од волјата на застапникот, туку и од волјата на застапуваниот. Мешовитата теорија ги има истите недостатоци како и теоријата на фикција и теоријата на репрезентација. Не го надминува сфаќањето дека правата и обврските се преземаат лично и не успева да ја објасни правната природа на законското застапништво.

2. Втората група теории кои застапништвото го поимаат како правен однос на соработка, се вбројуваат теоријата на волја и теоријата на заедничка волја.

- Теоријата на волја поаѓа од претпоставката дека изјавената волја го обврзува непосредно лицето кое ја дало таа изјава на волја. Во таа смисла ако некое лице изјави волја да стапи во определен правен однос, тоа лице ги стекнува и правата и обврските во тој однос. Според постулатите на оваа теорија чиј претставник е Пухта, лицето кое изјавило волја за стапување во правен однос станува застапник доколку се обврзало правата кои ги стекнало во правниот однос да ги пренесе на друг³⁵⁹. Можеме да констатираме дека од аспект на теоријата на волја лицето кое стекнало определени права во определен правен однос се смета за застапник доколку воедно изјавило и волја стекнатите права да ги пренесе на друго лице. Имајќи ги предвид постулатите на теоријата на волја, очигледно е дека со оваа теорија може да се објасни правната природа на договорот за комисион, но не и правната природа на институтот застапништво.

- Теоријата на заедничка волја, за разлика од теоријата на волја, поаѓа од становиштето дека застапништвото создава однос на соработка помеѓу застапникот и застапуваниот. Застапници на теоријата на заедничка волја се Митај и Демог. Според теоријата на заедничка волја, како резултат на соработката помеѓу застапуваниот и застапникот изјавата на волја врз основа на која се стапува во определен однос не може да

---

³⁵⁵ Види: Л. Марковиќ, *Граѓанско право (Општи део и стварно право)*, Београд, 1927, стр. 249. Види и кај: В. Спасић, *цит. учебник*, стр. 269.

³⁵⁶ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 227.

³⁵⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 376.

³⁵⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 398.

³⁵⁹ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 227.

се идентификува исклучиво како волја на застапникот или исклучиво како волја на застапуваниот. Според тоа правните последици од застапништвото се резултат на кооперација на волјата на застапникот и на волјата на застапуваниот. Бидејќи помеѓу застапникот и застапуваниот постои кооперација, ако дојде до несогласување на нивните волји, тогаш не треба да се има предвид само правниот интерес на застапникот, туку и треба да се води сметка и за правниот интерес на застапуваниот³⁶⁰. Ставајќи го акцентот на поврзаноста на волјите кои ги изјавуваат застапникот и застапуваниот, теоријата на заедничка волја не успева во целост да ја објасни правната природа на институтот застапништво. Примената на оваа теорија е ограничена на објаснување на природата на интерниот однос кој постои помеѓу застапуваниот и застапникот кај договорното застапништво.

3. Трета група на теории застапништвото го објаснува како институт кој има за цел да предизвика имотни ефекти врз имотот на застапуваниот, без притоа да постои личен ангажман од страна на застапуваниот. Од оваа група на теории најпозната е теоријата на имотен ефект.

Теоријата на имотен ефект се обидува да го објасни застапништвото од аспект на влијанието на правните последици кои произлегуваат од овој институт врз имотот на застапуваниот. Во таа смисла, теоријата на имотен ефект поаѓа од пресумпцијата дека имотот на определено лице може да биде ставен во правниот промет од страна на лицето на кое му припаѓа или пак имотот може да биде ставен во правниот промет од страна на друго лице. Притоа, според теоријата на имотен ефект, најзначајно е какви имотни ефекти ќе бидат постигнати при ставањето на имотот во правен промет, а не кој ги склучил правните дела кои ги овозможиле тие имотни ефекти. Кога постои застапништво, застапникот по барање на застапуваниот го става во промет имотот на застапуваниот. Притоа, застапникот иако располага со имотот на застапуваниот, тој лично стапува во правните односи со третите лица. Бидејќи застапникот во правните односи со третите лица располага со имотот на застапуваниот, правните последици (прават и обврските) кои произлегле од правните односи со трети лица во кои стапил застапникот имаат директен имотен ефект во имотот на застапуваното лице³⁶¹. Поаѓајќи од начинот на кој теоријата на имотен ефект ја објаснува природата на застапништвото, може да се заклучи дека оваа теорија, исто како и теоријата на волја, има ограничена примена во објаснување на природата на договорот за комисион, но не може во целост да ја објасни правната природа на застапништвото.

4. Четвртата група теории го објаснуваат застапништвото од позитивистички аспект, т.е. како правна категорија. Според застапниците на позитивистичките теории, застапништвото претставува збир од правни правила со кои се уредува можноста за склучување на правни дела во корист на трето лице³⁶². Како творба на објективното право, смислата на застапништвото се огледа во неговите правни функции. Притоа, за основна функција на застапништвото, според позитивистичките теории, е овозможувањето да се преземаат правните работи во корист на друг³⁶³. Недостаток на позитивистичките теории е тоа што не се прави разлика помеѓу институтот склучување договори во корист на трето

³⁶⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 398.

³⁶¹ Види повеќе за ова кај: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 179-180.

³⁶² Види повеќе за ова кај: Р. Ковачевиќ – Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 192.

³⁶³ Исто.

лице и застапништвото. Исто така, позитивистичките теории не придаваат значење на волјата на застапуваниот, туку го сметаат за трето пасивно лице во чија корист се презема определена правна работа. Имајќи го ова предвид, може да се констатира дека позитивистичките теории ја објаснуваат правната природа само на законското застапништво, но не се соодветни за објаснување на правната природа на договорното застапништво.

Современата цивилна доктрина не ги прифаќа традиционалните теории за правната природа на застапништвото затоа што врз основа на тие теории не може во целост да се објасни правната природа на институтот застапништво. Како што покажавме, повеќето од традиционалните теории објаснуваат само еден вид на застапништво, а притоа не ги земаат предвид другите видови на застапување. Дел од традиционалните теории го поистоветуваат застапништвото со други слични институти, како што се комисионот и склучувањето договори во корист на трето лице.

Според современата цивилна доктрина, застапништвото претставува посебен граѓанско-правен институт кој овозможува преземање правни дејствија во корист и за сметка на друго лице врз основа на овластување. Застапникот, според современата цивилна доктрина, стапува во граѓанско-правните односи во име на застапуваниот, при што се фингира дека правното дело склучено од страна на застапникот го склучил застапуваниот лично. Имотните ефекти кои произлегуваат од дејствијата на застапникот во правните односи со трети лице се одразуваат директно врз имотот на застапуваниот, а не посредно, т.е. откако застапникот ќе му ги пренесе правата на застапуваниот. Во поглед на волјата на застапникот, современата цивилна доктрина смета дека тој при застапувањето ја изразува својата правно релевантна волја, но во рамките на даденото овластување за застапување, имајќи ги притоа предвид интересите на застапуваниот³⁶⁴.

7. Функции на застапништво

Според цивилната доктрина, без институтот застапништвото не би можело да замисли современото граѓанско право. Како резултат на развој на економските односи, правниот промет станува мошне комплексен и разновиден. Заради непречено одвивање на бројните активности во рамките на правниот промет, често се јавува потребата да се преземат правните дејствија преку лице кое ќе дејствува во својство на застапник. Лицето кое постапува во својство на застапник ги штити интересите на застапуваниот во случаите кога тој не е во можност тоа да го стори самостојно, а воедно се грижи да се исполнат сите права и обврски кои застапникот ги има во односите со третите лица. Имајќи ја предвид комплексноста на институтот застапништво, цивилната доктрина потенцира дека застапништвото има повеќе функции³⁶⁵.

---

³⁶⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 399.

³⁶⁵ Види: *Исто*.

Првата функција на застапништвото се состои во олеснувањето на правниот промет³⁶⁶. Како резултат на регулирањето на правната можност правните дејствија да се преземаат преку застапник, се овозможува непречено одвивање на правниот промет затоа што застапникот има овластување и должност да ги презема правните дејствија во име и за сметка на застапуваниот. Како резултат на правните дејствија кои ги презема застапникот настануваат, се менуваат или престануваат граѓанско-правните односи, при што доаѓа до движење на вредности од еден кон друг субјект во правото, односно доаѓа до непречено остварување на правниот промет. Како што подвлекуваат цивилистите, застапништвото често претставува и најрационалниот начин на преземање на правните дејствија во правниот промет, особено во случаите кога застапникот е лице кое ги има потребните знаења и способности за преземање на определени правни дејствија³⁶⁷.

Втора функција на застапништво е да овозможи вклучување во правниот живот на лицата кои ја немаат потребната деловна способност самостојно да преземаат правни дејствија. Застапникот се грижи за личните и имотните интереси на лицата кои се делумно деловно способни или се потполно деловно неспособни. Овие лица со помош на застапникот учествуваат во правниот промет и стекнуваат граѓански субјективни права преку кои влегуваат во нивниот имот како материјална база за задоволување на нивните потреби. Без застапник овие лица би биле крајно маргинализирани без никаква можност да ги заштитат своите правни интереси. Според цивилистите, ова се смета за мошне значајна функција на застапништво која покрај граѓанско-правна има и хумана димензија³⁶⁸.

Третата функција на застапништво се состои во проширување на можностите на субјектите во правото за учество во разновидните граѓанско-правни односи. Застапниците кои дејствуваат во име и за сметка на застапуваното лице овозможуваат тоа лице истовремено да учествува во повеќе различни граѓанско-правни односи, без да мора за тоа да одвои посебно време. Оваа функција на застапништвото доаѓа до израз кај договорното застапништво. Договорниот застапник ги штити интересите на застапуваниот кој поради недостаток на време, потребни знаења, просторна оддалеченост или други причини не е во можност или не сака самостојно да преземе определени правни дејствија.

Четвртата функција на застапништвото се состои во обезбедување заштита на правните интереси на отсутните лица или на непознати или отсутни сопственици на имот³⁶⁹. Отсутните лица како лица со непознато живеалиште или престојувалиште кои можат да се јават како страни во граѓанско-правните односи или како учесници во судски и други постапки, објективно не се во можност да ги заштитат своите права и правни интереси во тие односи. Тоа го прави застапникот во име на отсутното лице. Застапници исто така се овластуваат да водат грижа за заштита на имотот чиј сопственик е непознат или отсутен.

Петтата функција на застапништвото е во создавање можност третите лица да ги остварат своите права и интереси во однос на застапуваниот³⁷⁰. Како што забележува цивилната доктрина, функциите на застапништвото во современите правни системи не се ограничени само на заштита на интересите на застапуваните. Преку застапништвото посредно се штитат и интересите на третите лица кои имаат определени побарувања или сакаат да остварат други права во однос на застапуваното лице. На пример, тужителот кој

---

³⁶⁶ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 400. Исто така и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 495.

³⁶⁷ Види: *Исто*.

³⁶⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 400. Исто така и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 483.

³⁶⁹ Исто. Исто така и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 484.

³⁷⁰ V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 485.

поднесува тужба против отсутно лице како тужен, може да обезбеди правна заштита на своите права во парничната постапка против тужениот само доколку тужениот има застапник во таа постапка кој ќе настапува во негово име и за негова сметка.

8. Видови класификации на застапништво

Институтот застапништво претставува комплексен граѓанско-правен институт. Како резултат на комплексноста на институтот застапништво се издвојуваат повеќе различни видови на застапништво кои покрај општите карактеристики на овој институт, имаат и определени специфичности по кои се разликуваат едни од други. Различните видови застапништво цивилната доктрина ги класифицира врз основа на повеќе критериуми, како што се: а) постоење волја за застапување, б) основот за застапување, в) овластувањата на застапникот, г) начинот на застапување, д) бројот на застапници и ё) областа на граѓанското право во која застапник презема правни дејствија.

а) Поаѓајќи од постоењето, односно непостоењето на волја за застапување цивилистите застапништвото го класифицираат на вондоговорно и договорно застапништво³⁷¹.

Застапништвото кое не зависи од волјата на застапуваниот цивилната доктрина го определува како вондоговорно застапништво³⁷². Кај вондоговорното застапништво овластувањето за застапување не го дава застапуваниот по своја волја, туку произлегува од закон или од акт на надлежен државен орган. Бидејќи волјата на застапуваниот отсутствува, вондоговорното застапништво го карактеризира ексклузивност на волјата на застапникот кој е исклучиво овластен да ги презема правните дејствија во име и за сметка на застапуваниот³⁷³. Ексклузивниот и исклучив карактер на вондоговорното застапништво означува дека изјавите на волја на застапуваниот не можат да ја заменат (супституираат) волјата на застапникот, ниту пак застапуваниот може да презема правни дејствија лично наместо неговиот застапник³⁷⁴. Како застапувани кај вондоговорното застапништво се јавуваат деловно неспособните лица, отсутните лица, непознатите сопственици на имот, правните лица над кои е отворена стечајна постапка и др. Цивилистите разликуваат три вида на вондоговорно застапништво – законското, судското и управно. Разликувањето се врши во

---

³⁷¹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 378; А. Групче, *цит. учебник*, стр. 297; Р. Ковачевиќ - Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 326; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 234; А. Gams, Лј. Ѓуровиќ, *цит. учебник*, стр. 205; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 199; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 307; Р. Ковачевиќ - Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 170; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 176. Освен класификацијата на застапништвото на законско и договорно, во правната доктрина се сретнува и процесно застапништво. Повеќе за ова види кај: Р. Ковачевиќ - Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 336. Според други цивилисти е предвидена и поделба на законско, договорно, судско и статутарно застапништво. Види: Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 347-348, S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 89. Во правната теорија се среќава и поделбата на законско, судско (управно) и волево застапништво. Види кај: V. V. Vodinelic, *цит. учебник*, стр. 485-490.

³⁷² Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 378. О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 199; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 197-203.

³⁷³ Исто. Исто така и: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 203.

³⁷⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 379.

зависност од тоа дали овластувањето за застапување произлегува од законот, одлука на суд или од акт на надлежен државен орган³⁷⁵.

Договорното застапништво е застапништвото кое е израз на волјата на застапуваниот. Волјата за застапување застапуваниот може да ја изрази во форма на еднострана изјава или во договор за застапување. За разлика од вондоговорното застапништво, кај договорното застапништво не постои ексклузивност на волјата на застапникот, ниту пак исклучивост. Тоа значи дека застапуваниот и покрај тоа што определил свој застапник, во секој момент може и лично да дава изјави на волја и самостојно да презема правни дејствија³⁷⁶. Од природата на договорното застапништво јасно произлегува дека тоа е вид на застапништво кај кое застапувани се потполно деловно способни лица.

б) Во зависност од тоа што е основ за застапување, цивилната доктрина застапништвото го класифицира на законско, договорно и статутарно³⁷⁷.

Законско застапништво е вид на застапништво кај кое основот за застапување произлегува од определена законска одредба. Така на пример, согласно Законот за семејството, родителите се определени како законски застапници на своите малолетни деца³⁷⁸, во Законот за катастар на недвижности е определено дека директорот ја претставува и застапува Агенцијата за катастар на недвижности во правните односи со трети лица³⁷⁹, со Законот за државното правобранителство се определува државниот правобранител како законски застапник на државата³⁸⁰ итн.

Договорно застапништво, според цивилистите, е застапништво кое настанува врз основа на полномошно или договор за застапување (договор за трговско застапување, договор за налог)³⁸¹.

Статутарното застапништво е вид на застапништво кое настанува врз основа на статут или друг општ акт. Кај овој вид на застапништво застапувани се исклучиво правни лица³⁸².

в) Поаѓајќи од тоа какви се овластувањата на застапникот, цивилната доктрина разликува активно и пасивно застапништво³⁸³. Активно застапништво се смета застапништвото кај кое застапникот е овластен да презема правни дејствија и да стапува во односи со трети лица во име и за сметка на застапуваниот. Пасивно застапништво постои тогаш кога застапникот е овластен да ги прима изјавите на волја и другите правни дејствија во име и за сметка на застапуваното лице. Така на пример, застапникот кој е овластен да склучи определен договор со трето лице во име и за сметка на застапуваниот дејствува како активен застапник. Застапникот кој е овластен да ја прими тужбата упатена до тужениот како застапуван дејствува како пасивен застапник. Во однос на поделбата на застапништвото на активно и пасивно, цивилната доктрина констатира дека оваа поделба во основа е

³⁷⁵ Така: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 485-490.

³⁷⁶ Види: *Исто*.

³⁷⁷ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 380; О. Станковић, В. Водинелић, *цит. учебник*, стр. 197; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233. Некои од цивилистите го класифицираат застапништвото на: договорно, законско, судско и статутарно. Види кај: S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 89.

³⁷⁸ Види: чл. 48, Закон за семејството...

³⁷⁹ Види: чл. 15, Закон за катастар на недвижности, Сл. весник на РМ, бр. 55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16, 172/16, 64/18 и 124/19.

³⁸⁰ Види: чл. 2, чл. 4 и чл. 9, Закон за државното правобранителство, Сл. весник на РМ, бр. 87/07, 167/10 104/15 и 53/24.

³⁸¹ Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за облигационите односи...цит. дело*, стр. 163.

³⁸² Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 394.

³⁸³ А. Групче, *цит. учебник*, стр. 296.

теоретска. Во правниот живот најчесто застапувањето најчесто ги вклучува како активното, така и пасивното застапништво. На пример, адвокатот како застапник е овластен да ги прима поднесоците упатени до лицето кое го застапува (пасивно застапување), но исто така е овластен и да презема правни дејствија во име и за сметка на застапуваниот (активно застапување).

г) Имајќи го предвид начинот на застапување, цивилистите разликуваат застапништво и подзастапништво. Подзастапништвото настанува тогаш кога застапникот може во рамките на своите овластувања да овласти друго лице да го врши застапувањето (подзастапник)³⁸⁴. Овластувањето за застапување на подзастапникот може да биде исто со овластувањето за застапување на застапникот или може да биде потесно. Кога застапникот дава овластување за застапување на подзастапникот кое е потесно од овластувањето за застапување кое тој го има, застапникот останува и понатаму застапник на застапуваното лице. Во случаите кога застапникот му дава на подзастапникот овластување за застапување кое е идентично по обем, тогаш, во зависност од околностите, на застапникот може да му престане својството на застапник или може да остане како застапник покрај подзастапникот. Кога постои застапништво и подзастапништво, важно е да се укаже дека подзастапникот иако добива овластување за застапување од страна на застапникот, не го врши застапувањето во име на застапникот, туку во име на застапуваниот. Како пример за подзастапништво во цивилната доктрина се наведува случајот кога родителот овластува адвокат да ги застапува интересите на неговото дете во судска постапка³⁸⁵.

д) Врз основа на бројот на застапници цивилната доктрина застапништвото го определува како поединечно (индивидуално) застапништво и (со)застапништво, односно групно застапништво³⁸⁶. Поединечно застапништво е застапништвото во кое застапувањето го врши едно лице. Кога две или повеќе лица заедно го вршат застапувањето, тогаш станува збор за (со)застапништво. Како пример за (со)застапништво цивилната доктрина го наведува застапувањето на малолетното дете од страна на неговите родители.

ѓ) Поаѓајќи од областа на граѓанското право во која застапникот презема правни дејствија во име и за сметка на застапуваниот, цивилната доктрина застапништвото го класифицира на материјално-правно или деловно застапништво и процесно-правно, односно процесно застапништво³⁸⁷.

Поаѓајќи од различните класификации на видовите застапништво, во овој труд во посебни глави ќе бидат претставени видовите застапништво во зависност од правниот основ за нивно настанување – вондоговорното (законско) застапништво, договорното застапништво и статутарното застапништво.

---

³⁸⁴ Така: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 490.

³⁸⁵ V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 491.

³⁸⁶ V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 490. Исто така види и кај: M. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит.учебник*, стр. 212.

³⁸⁷ Види: M. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит.учебник*, стр. 212.

ГЛАВА III

ВОНДОГОВОРНО (ЗАКОНСКО) ЗАСТАПНИШТВО

1. Правен основ и претпоставки за настанување на вондоговорно застапништво

Вондоговорното застапништво се определува како застапништво кое настанува врз основа на закон, судска одлука или акт на надлежен орган³⁸⁸. Овој вид на застапништво не резултира од волјата на застапуваниот, туку од објективна потреба за застапување на лица кои не се способни или не се во состојба тоа да ги направат самостојно. Оттука се гледа и основната функција на вондоговорното застапништво, а тоа е заштита на правата и интересите на деловно неспособните лица, отсутните лица, непознатите сопственици на имот, како и други лица кои од објективни причини не можат самостојно да се грижат за своите права и правни интереси. Преку вондоговорното застапување се елиминира недостатокот на правно релевантна волја кој се должи или на недостаток на потребна деловна способност или постои отсуство на волјата на застапуваниот³⁸⁹. Притоа волјата на застапникот ја заменува во целост волјата на застапуваниот на ексклузивен и исклучив начин.

Имајќи ја предвид природата на вондоговорното застапништво, можеме да констатираме дека основни претпоставки за настанок на овој вид на застапништво се: а) непостоењето на правно релевантна волја на застапуваниот, б) постоењето објективна потреба за вондоговорно застапување и в) правен основ за застапување.

а) Непостоењето на правно релевантна волја може да резултира од различни причини. Како најчеста причина за непостоење на правно релевантна волја во правниот живот се јавува недостатокот на потполна деловна способност. Физичките лица кои се делумно деловно способни можат да изјавуваат правно релевантна волја само за преземање на определени правни дејствија, односно да склучуваат само определени правни работи, што значително ја ограничува нивната можност самостојно да учествуваат во граѓанско-правните односи и да се стекнуваат со граѓански субјективни права³⁹⁰. Потполно деловно неспособните физички лица, пак, речиси и да не можат да учествуваат во правниот промет бидејќи ним им е дозволено самостојно да склучуваат само т.н. „секојдневни договори“³⁹¹. Друга причина за непостоење на правно релевантна волја е отсуството на физичкото лице од кое се бара да изрази правно релевантна волја или пак кога е непознато физичкото лице кое треба да изјави правно релевантна волја. Правните лица, пак, поради својата природа како субјекти во правото мора да имаат застапници преку кои ќе изјавуваат правно релевантна волја за учество во правниот промет.

---

³⁸⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 379; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 284. Исто така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 238. Исто така и: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 206.

³⁸⁹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 369. Исто така види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 238.

³⁹⁰ Види: чл. 48, Закон за облигационите односи...

³⁹¹ Види: чл. 47-а, Закон за облигационите односи. За деловната способност на физичките лица во граѓанско право, види: Т. Лалевска, *Деловната способност на физичките лица во граѓанското право*, Зборник на трудови, Општествени промени во глобалниот свет, Десетта меѓународна конференција, Штип, 2023.

б) Објективната потреба за вондоговорно застапништво се оценува врз основа на околностите кои доведуваат до тоа да не постои правно релевантна волја. Кога станува збор за физичките лица кои ја немаат потребната деловна способност и правните лица кои поради својата природа не можат непосредно да изразуваат правно релевантна волја, објективната потреба за вондоговорно застапништво е резултат на заложбата на правните системи да обезбедат инклузивност во правниот промет. Инклузивноста значи создавање можност за сите лица да учествуваат во правниот промет и да се стекнуваат со граѓански субјективни права преку отстранување на пречките кои го оневозможуваат тоа. За отсутните физички лица објективната потреба за вондоговорно застапништво произлегува од инволвираноста на овие лица во граѓанско-правните односи во кои тие се јавуваат како страна (доверител или должник). Со оглед на фактот што овие лица поради своето отсуство не можат ефективно да ги заштити своите права ниту да ги исполнуваат своите обврски кои произлегуваат од граѓанско-правните односи во кои тие учествуваат, неопходно е нивните права и интереси во тие односи да ги заштити законски застапник, а обврските да се наплатат од имотот на отсутното лице (доколку го има). Во однос на непознатите сопственици на имот, објективната потреба од вондоговорно застапништво произлегува од фактот што имотот не може да биде оставен без правна заштита, односно некој мора да се грижи за имотот чиј сопственик е непознат.

в) Правниот основ за застапување кај вондоговорното застапништво произлегува од самиот закон. Притоа законската одредба како таква може непосредно да биде правен основ за востановување на застапништво или пак правниот основ може да биде судската одлука или акт на надлежен орган донесени врз основа на закон. Независно дали правниот основ за застапување е непосредно законската одредба или одлуката, односно актот донесен врз основа на закон, сметаме дека тоа не ја менува природата на застапништвото, односно и во едниот и во другиот случај станува збор за законско застапништво³⁹².

Покрај исполнување на основите претпоставки, цивилистите напоменуваат дека вондоговорното (законското) застапништво може да се врши само доколку не постојат пречки за застапување кога застапникот не може да настапува во име и за сметка на застапуваниот³⁹³. Како пречки за застапување цивилистите ги споменуваат конфликтот на интереси помеѓу застапникот и застапуваниот, одземање на родителското право, казни санкции, мерки и забрани изречени против застапникот и сл. Кога пречките за застапување се од привремен карактер, на застапуваното лице му се именува друг привремен законски застапник. Доколку пак пречките се од траен карактер, се менува лицето кое ќе го врши застапувањето.

---

³⁹² Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 380. Исто така: D. Stojanović, *цит.учебник*, стр. 284. Исто така и: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 238-239; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 187. Некои цивилисти прават дистинкција помеѓу законското застапништво и судското, односно управно застапништво. Според мислењето на оваа група цивилисти, судското, односно управното застапништво претставуваат посебни видови застапништво затоа што се засноваат на судска одлука или акт на надлежен државен орган. Како пример за ваков вид на застапување го наведуваат старателското застапување. Поблиску види: А. Gams, *цит.учебник*, стр. 486; Исто така види и: И. Бабиќ, *цит.учебник*, стр. 178-179. О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 203.

³⁹³ Види: V. V. Vodinelić *цит.учебник*, стр. 493.

2. Страни кај вондоговорното (законското) застапништво

Цивилната доктрина констатира дека кај застапништвото се среќаваат три страни, и тоа: застапник, застапуван и трето лице³⁹⁴. Оваа општа определба на страните на застапништвото постои кај сите видови на застапништво затоа што произлегува од правната природа на застапништвото како граѓанско-правен институт.

Иако е неспорно дека застапникот, застапуваниот и третото лице се страни кај застапништвото, важно е да се подвлече дека поблиското определување на страните на застапништвото зависи од тоа за каков вид на застапништво станува збор. Спецификите на секој посебен вид застапништво доведуваат до тоа да постојат разлики во поглед на лицата кои може да ги сочинуваат страните на застапништвото.

Кога станува збор за вондоговорното застапништво, спецификата која го условува поблиското определување на лицата кои ги сочинуваат страните кај вондоговорното застапништво е фактот што овој вид на застапништво настанува независно од волјата на застапуваниот врз основа на закон, судска одлука или акт на надлежен орган. Како што кажавме, вондоговорното застапништво настанува со цел да го компензира недостатокот на правно релевантна волја кај застапуваниот.

2.1. Застапник

Застапникот цивилната доктрина го определува како страна која е овластена да презема правни дејствија и да склучува правни работи во име и за сметка на застапуваниот³⁹⁵. За да може да презема правни дејствија и да склучува правни работи, застапникот кај вондоговорното застапништво мора да биде потполно деловно способно лице³⁹⁶. Кај вондоговорното застапништво застапник не може да биде лице кое е делумно деловно способно. Застапникот треба да биде способен потенцијално да ги презема сите правни дејствија и да ги склучува сите правни работи во правниот промет во име и за сметка на застапуваното лице бидејќи тоа лице не е во состојба самостојно да ги штити своите права и интереси. Од истите причини застапникот кај вондоговорното застапништво има широки овластувања да презема најразлични правни дејствија во правниот промет кои ги смета за неопходни и кои се во интерес на застапуваниот.

Покрај грижата за имотните интереси кај некои видови вондоговорно застапништво обврските на застапникот вклучуваат и грижа за личноста на застапуваниот. На пример, родителот како застапник на своето малолетно дете е должен да се грижи како за имотот, така и за личноста на детето³⁹⁷. Исто така, старателот е должен да се грижи како за имотните,

---

³⁹⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 369-370; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 193. Исто така: А. Групче, *цит. учебник*, стр. 296; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224; Р. Ковачевиќ - Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 180; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 174.

³⁹⁵ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 372.

³⁹⁶ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 373. Во позитивното право на РС Македонија исто така се бара застапникот да има потполна деловна способност. Види: Законот за семејството (чл. 39, ст. 1, т. 2), Закон за трговските друштва (чл. 65, ст. 1, чл. 69, ст. 1), Законот за наследувањето (чл. 126), Закон за парничната постапка (чл. 81) и др.

³⁹⁷ Види: чл. 44, Закон за семејството...

така и за личните интереси на лицето кое е ставено под старателство³⁹⁸. Кај правните лица вондоговорниот застапникот е должен да ги заштитува како имотните интереси на правното лице, така и неговиот деловен углед.

Заради специфичната улога на застапникот кај вондоговорното застапништво, вообичаено е како застапници да се јавуваат пред сè потполно деловно способни физички лица. Правни лица само во исклучителни ситуации се јавуваат како вондоговорни застапници. Пример за правно лице кое може да е јави во улога на вондоговорен застапник во правниот систем на РС Македонија е Центарот за социјална работа³⁹⁹.

Вондоговорниот застапник освен тоа што треба да поседува потполна деловна способност, исто така треба да поседува лични квалитети, а во одредени случаи да има и посебни квалификации. Во законодавството не постојат општи критериуми за оцена на личните квалитети на вондоговорниот застапник, меѓутоа во законските прописи постојат ограничувања во поглед на тоа кои лица може да се јават како вондоговорни застапници. Така на пример, согласно Законот за семејството старател не може да биде лице на кое му е одземено родителското право, како ни лице чиешто поведење и лични својства се индикација дека не може да се очекува правилно да ја врши функцијата на старател⁴⁰⁰. Што се однесува до професионалните квалитети, одделни законски прописи ги пропишуваат посебните стручни способности кои треба да ги поседува застапникот. Така на пример, Законот за јавни претпријатија пропишува дека за директор на јавно претпријатие може да биде избрано лице кое исполнува определени услови: да има македонско државјанство, да има соодветен степен на образование (240 кредити според ЕКТС или завршен VII/1 степен), да не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност, да има најмалку пет години работно искуство и да поседува меѓународно признат сертификат за познавање на англиски јазик⁴⁰¹.

2.2. Застапуван

Застапуван кај вондоговорното застапништво е лице чиешто права и интереси е овластен да ги заштитува вондоговорниот застапник. Поконкретно, застапувани кај вондоговорното застапништво се: малолетни лица, полнолетни лица кои немаат потполна деловна способност, отсутни лица, непознати сопственици на имот, правни лица и други лица за кои постои објективна потреба да им се именува вондоговорен застапник.

Малолетните лица под 14 години кои се потполно деловно неспособни лица се застапувани од страна на вондоговорниот застапник (родител или старател) во сите правни работи⁴⁰². Овие лица самостојно можат да ги преземат само оние правни дејствија кои подразбираат склучување на т.н. „секојдневни договори“⁴⁰³.

---

³⁹⁸ Види: чл. 142, Закон за семејството...

³⁹⁹ Види: чл. 125, Закон за семејството...

⁴⁰⁰ Види: чл. 139, Закон за семејството...

⁴⁰¹ Види: чл. 23, ст. 5, Закон за јавните претпријатија, Сл. весник на РМ, бр. 38/96, 9/97, 6/02, 19/02, 40/03, 49/06, 22/07, 83/09, 97/10, 6/12, 119/13, 41/14, 138/14, 25/15, 61/15, 39/16, 64/18, 35/19; 275/19, 89/22 и 274/22.

⁴⁰² Види: чл. 456, ст. 3, Закон за облигационите односи.. Види и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 370.

⁴⁰³ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 121.

Малолетниците со навршени 14 години се делумно деловно способни⁴⁰⁴. Овие лица можат да изразуваат правно релевантна волја во определени правни работи, како што е на пример примањето дар, склучувањето договор за работа со навршени 15 години, составувањето тестамент со навршени 15 години, барањето дозвола за стапување во брак со навршени 16 години⁴⁰⁵. Овие лица се застапувани од вондоговорните застапници во правните работи кои не можат самостојно да ги преземат и за кои им е потребна дозвола од вондоговорниот застапник (родителот или старателот)⁴⁰⁶.

Полнолетните лица на кои вонпарничниот суд со решение им ја одзел деловната способност се потполно деловно неспособни лица⁴⁰⁷. Овие лица немаат деловна способност, па според тоа не можат да изразуваат правно релевантна волја во правниот промет, со исклучок на склучувањето т.н. „секојдневни договори“⁴⁰⁸. Вондоговорниот застапник на полнолетно потполно деловно неспособно лице го застапува лицето во сите правни работи⁴⁰⁹.

Што се однесува до полнолетните лица на кои вонпарничниот суд со решение им ја ограничил деловната способност, тие се лица со делумна деловна способност. Овие лица можат да ги преземаат сите правни работи, освен оние кои со судската одлука со која им се одзема деловната способност им биле забранети⁴¹⁰. Вондоговорните застапници ги застапуваат овие лица во правните работи за кои не им е дозволено самостојно да изразуваат правно релевантна волја.

Отсутни лица се лицата чиешто живеалиште или престојувалиште е непознато, како и исчезнати лица кои не се прогласени за умрени. Вондоговорниот застапник е овластен да ги застапува овие лица во граѓанско-правните односи во кои тие се јавуваат како страна на односот, како и во судски постапки во кои се јавуваат како странки или учесници.

Кога е непознат сопственикот на определен имот, се назначува вондоговорен застапник кој е должен да се грижи за имотот на непознатиот сопственик. Според тоа, може да се заклучи дека вондоговорниот застапник го застапува непознатиот сопственик на имот во правните работи поврзани со управувањето и заштитата на неговиот имот.

Иако повеќето цивилисти правните лица ги вбројуваат во листата на застапувана страна кај вондоговорното (законското) застапништво, мора да се укаже дека има и цивилисти кои аргументираат дека правните лица не може да имаат законски застапници⁴¹¹. Основен аргумент во прилог на оваа теза е дека правните лица се субјекти во правото кои стекнуваат правна и деловна способност во моментот на нивното основање. Како деловно способни субјекти правните лица можат да изразуваат правно релевантна волја, па според тоа не можат да влезат во категоријата на застапувани лица кај вондоговорното (законското) застапништво⁴¹². Поаѓајќи од таква аргументација, цивилистите сметаат дека застапувањето на правните лица претставува друг посебен вид застапништво познат како корпоративно

---

⁴⁰⁴ Види: чл. 456, ст. 4, Закон за облигационите односи.. Види и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 370.

⁴⁰⁵ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 120.

⁴⁰⁶ Исто.

⁴⁰⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 121.

⁴⁰⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 121. Види и: чл. 47а, Закон за облигационите односи...

⁴⁰⁹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 370.

⁴¹⁰ Види: чл. 48, ст. 2, Закон за облигационите односи...

⁴¹¹ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 188.

⁴¹² Види: *Исто*.

застапништво или статутарно застапништво⁴¹³. Аргументите на цивилистите за (не)конзистентноста на концептот за законско застапувањето на правните лица се сосема оправдани. Меѓутоа, мора да се земе предвид посебната природа на правните лица како субјекти во правото која налага тие во правниот промет да дејствуваат со посредство на физички лица кои ќе ги претставуваат и застапуваат правните лица во односите со трети лица. Ако овие физички лица своето овластување за застапување на правното лице го црпат од закон или друг акт на надлежен орган донесен врз основа на закон, тогаш станува збор за вондоговорно (законско) застапништво во кое правното лице претставува застапувана страна. Фактот што правното лице се јавува како застапувана страна кај вондоговорното (законското) застапништво, не ја исклучува можноста правното лице да се јави како застапувана страна и кај договорното и кај статутарното застапништво. Сè зависи од тоа од каде произлегува овластувањето за застапување на застапникот на правното лице.

2.3. Трето лице

Трето лице е лицето со кое застапникот стапува во граѓанско-правни односи во име и за сметка на застапуваниот⁴¹⁴. Бидејќи се работи за учество како страна во граѓанско-правните односи, третото лице треба да биде лице кое ја има потребната деловна способност за да изразува правно релевантна волја врз основа на која ги стекнува правата и обврските кои произлегуваат од тој правен однос. Третото лице исто така може да учествува во граѓанско-правниот однос лично или преку свој застапник. Иако во граѓанско-правниот однос со третото лице *de facto* непосредно стапува вондоговорниот застапник, од правен аспект се смета дека третото лице стапува во граѓанско-правниот однос со застапуваниот, независно што застапуваниот во овие случаи на застапништво не е способен да изразува правно релевантна волја.

2.4. Односи помеѓу страните кај вондоговорното застапништво

Помеѓу страните кај вондоговорното застапништво настануваат два правни односи. Овие два правни односи цивилистите ги определуваат како интересен (внатрешен) однос и екстерен (надворешен) однос⁴¹⁵.

а) Интерниот, односно внатрешниот однос е односот кој настанува помеѓу застапникот и застапуваниот. Кај вондоговорното застапништво интерниот однос е однос од кој за вондоговорниот застапник произлегува овластувањето да настапува во правниот промет во име и за сметка на застапуваното лице. Притоа, вондоговорниот застапник е должен да постапува на начин кој е во најдобар интерес за застапуваното лице⁴¹⁶. Застапуваното лице не е во можност непосредно да изразува правно релевантна волја, па според тоа не е во можност да му дава упатства и насоки на вондоговорниот застапник.

⁴¹³ Така: М. Јухарт, Д. Моџина, В. Новак, А. Полјнар-Павчник, В. Џнидаршиќ Скубиќ, *цит. учебник*, стр. 211.

⁴¹⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 373.

⁴¹⁵ Види: Д. Стојановиќ, *цит. учебник*, стр. 266.

⁴¹⁶ Види. *Исто*.

Затоа одлуката што е во најдобар интерес за застапуваното лице вондоговорниот застапник ја донесува самостојно. Покрај должноста да се грижи за заштита на имотните интереси на застапуваното лице, кај некои видови на вондоговорно (законско) застапништво застапникот е должен да се грижи и за личноста и личната добросостојба на застапуваниот. Така на пример, кога се застапувани малолетни лица (деца), согласно Законот за семејството законскиот застапник (родителот или старателот) е должен да ги штити имотните интереси на детето, но исто така треба да се грижи за неговиот живот, здравје, воспитување и образование⁴¹⁷. Старателот кој е законски застапник на полнолетно делумно деловно способно лице или потполно деловно неспособно лице, исто така е должен да се грижи за личноста на лицето под старателство, а не само за неговите имотни права и интереси⁴¹⁸.

Односот помеѓу застапникот и застапуваниот кај вондоговорното (законското) застапништво претставува однос од личен карактер. Личниот карактер на интерниот однос помеѓу застапникот и застапуваниот кај вондоговорното застапништво подразбира дека застапникот треба лично да ги извршува како овластувањата, така и должностите кои произлегуваат од интерниот однос. Меѓутоа, не треба да се предвиди дека Законот за облигационите односи дозволува пренесување на овластувањата во определени случаи⁴¹⁹. Кај вондоговорното застапништво случаите во кои застапникот може да ги пренесе овластувањата се определуваат со закон. Во исклучителни ситуации застапникот може да ги пренесе овластувањата на друг, ако постои итна потреба од преземање на определени дејствија во интерес на застапуваното лице, а застапникот не е во можност да ги преземе лично. Така на пример, доколку треба да е заштитиуваат правата и интересите на застапуваното лице пред надлежните судски органи, а застапникот ги нема потребните знаења и способности за ефективно да ги штити правата и интересите на застапуваниот во тие постапки, тој може да овласти адвокат кој ќе дејствува како подзастапник. Како друг пример може да се наведе спреченоста на застапникот да преземе определени правни дејствија заради болест, отсуство и сл. Важно е да се подвлече дека можноста за пренесување на овластувањата се однесува само на оние овластувања кои вклучуваат заштита на имотните права и интереси на застапуваниот. Што се однесува до должностите кои вклучуваат грижа за личноста и личната благосостојба на застапуваното физичко лице, овие должности застапникот не може да ги пренесе на друг.

Кај некои видови вондоговорно (законско) застапништво можноста за пренесување на овластувањата е ограничена на начин што се определува на кои лица овластениот законски застапник смее да ги пренесе своите овластувања. Како пример може да се наведе Државниот правобранител кој е законски застапник на државата. Државниот правобранител може да ги пренесе своите овластувања за застапување само на лицата кои се вработени во Државното правобранителство и имаат положено правосуден испит⁴²⁰.

Во поглед на пренесувањето на овластувањата од страна на застапникот, мошне интересно е становиштето на професорот D. Stojanović кој смета дека застапникот кој овластува друго лице да преземе определени правни дејствија кои се дел од неговите овластувања не ги пренесува своите овластувањата, туку се создава ново овластување за

⁴¹⁷ Види: чл. 46, Закон за семејството...

⁴¹⁸ Види: чл. 142, Закон за семејството...

⁴¹⁹ Види: чл. 78, Закон за облигационите односи. Можноста застапникот да ги пренесе овластувањата за застапување во цивилната доктрина се нарекува супституција. Според цивилистите, супституцијата може да настане врз основа на закон, врз основа на договор (кај договорното застапништво) или во исклучителни случаи (нужна супституција). Така: Д. Попов, *цит. учебник*. 230.

⁴²⁰ Види: чл. 6, Закон за државното правобранителство...

новиот застапник. Притоа, професорот D. Stojanović подвлекува дека новиот застапник не го заменува застапникот кој му ги пренел овластувања, ниту пак дејствува како негов застапник. Новиот застапник (супститутот) исто така дејствува во име и за сметка на застапуваното лице⁴²¹.

Имајќи го предвид мислењето на професорот D. Stojanović, кое е сосема оправдано, можеме да заклучиме дека кога вондоговорниот застапник ќе пренесе некои од своите овластувања на друг, тогаш тоа лице, кое исто така станува застапник, влегува во интерниот однос со застапуваниот заедно со застапникот кој му ги пренел овластувањата. Притоа, новиот застапник во интерниот однос ги има само оние должности кои произлегуваат од пренесените овластувања, а тоа се должности поврзани со грижата за имотните права и интереси на застапуваниот.

б) Екстерниот однос е односот во кој застапникот стапува во граѓанско-правен однос со третото лице во име и за сметка на застапуваниот. Карактеристиките на овој однос се идентични како кај договорното, така и кај вондоговорното застапништво. Како што укажуваат цивилистите, застапникот во екстерниот однос настапува врз основа на овластување за застапување кое произлегува од интерниот однос со застапуваното лице⁴²². Бидејќи застапникот во екстерниот однос стапува врз основа на овластување за застапување, кое подразбира и должност да се грижи за имотните права и интереси на застапуваниот, волјата која ја изразува застапникот во екстерниот однос има посебни карактеристики. Имено, кога застапникот стапува во екстерниот однос со третото лице, правно релевантната волја што тој ја изјавува не е израз на неговата субјективна внатрешна волја. Волјата изјавена од застапникот е сублимат на неговата процена што е во најдобар интерес на застапуваното лице. Затоа цивилистите со право укажуваат дека застапникот можеби се јавува како *de facto* страна во екстерниот однос со третото лице, но вистинска, т.е. *de jure* страна во тој однос е застапуваниот. Ваквото поимање на улогата на застапникот во екстерниот однос со третото лице, според цивилистите, овозможува правата и обврските кои ќе настанат од екстерниот однос да имаат непосреден имотен ефект врз имотот на застапуваниот⁴²³. Застапникот кој го преземал правното дејствие, односно склучил правната работа не претставува титулар на правата и обврските⁴²⁴.

Специфично за вондоговорното (законското) застапништво е што правно релевантната волја која ја изразува застапникот во екстерниот однос со третото лице има ексклузивен карактер. Тоа значи дека единствено вондоговорниот застапник може да изрази правно релевантна волја во екстерниот однос и само тој може да ги преземе дејствијата кои треба да бидат преземени во тој однос. Кај вондоговорното застапништво не постои можност за лично учество на застапуваниот во екстерниот однос.

Во поглед на учеството на застапникот во екстерниот однос со третото лице, цивилната доктрина укажува дека застапникот е должен во тој однос да постапува во границите на своето овластување за застапување кое произлегува од интерниот однос. Доколку вондоговорниот застапник ги пречекори границите на своите овластувања, се постапува прашањето каков ќе биде ефектот од екстерниот однос во кој стапил во име и за

---

⁴²¹ Поблиску за ова кај: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 271.

⁴²² Така: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 193.

⁴²³ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 325; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 193; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 229.

⁴²⁴ Види: *Исто*.

сметка на застапуваниот. Согласно Законот за облигационите односи, ако застапникот ги пречекорил границите на своето овластување, тогаш дејствијата на застапникот ќе го обврзат застапуваниот само доколку тој ги одобри⁴²⁵. Одредбата од Законот за облигационите односи очигледно не може директно да се примени кога станува збор за вондоговорно застапништво затоа што застапуваниот не е во состојба да изразува правно релевантна волја со која ќе ги одобрува постапките на својот застапник. Одредбата од членот 78 на Законот за облигационите односи може да најде на соодветна примена во случаите кога пречекорувањето на овластувањата е извршено од подзастапникот на кој вондоговорниот застапник му пренел дел од овластувањата. Притоа, застапникот е тој што ќе треба да ги одобри дејствијата на подзастапникот за тие да дејствуваат непосредно во име и за сметка на застапуваниот. Друг случај кога е можна соодветна примена на членот 78 на Законот за облигационите односи, е случајот кога застапникот презел правни дејствија во екстерниот однос со третото лице без да ја прибави потребната согласност или одобрение од надлежниот орган. Во ваков случај дополнителното прибавување на потребната согласност или одобрение ќе овозможи дејствијата на застапникот да дејствуваат непосредно во име и за сметка на застапуваниот.

Според цивилистите, од особено значење е застапникот при стапување во екстерниот однос со третото лице да покаже и волја за застапување. Покажувањето волја за застапување е од особено значење за да дојде до израз правното дејство на застапништвото, односно дејствијата на застапникот да имаат директен имотен ефект врз имотот на застапуваниот. Според цивилистите, ако застапникот не покажал волја за застапување, тогаш треба да се смета дека застапникот стапил во однос со третото лице во свое име и за своја сметка⁴²⁶. Во случај на постоење на сомнение дали едно лице постапило во својство на застапник или во свое име, тогаш, според цивилистите, треба да се смета дека правното дејствие е преземено, односно правната работа е склучена во свое име и за своја сметка⁴²⁷. Согласно Законот за облигационите односи, како што кажавме, ако застапникот не покажал намера за застапување, односно не го известил третото лице дека се јавува во својството на застапник, ниту пак третото лице со оглед на околностите би можело посредно да увиди дека станува збор за застапник, тогаш правните дејствија на застапникот се сметаат како да се преземени во свое име и за своја сметка⁴²⁸.

3. Видови вондоговорно (законско) застапништво

1. Поаѓајќи од правната основа врз основа на која се воспоставува застапништвото (закон, судска одлука, акт на надлежен орган), цивилната доктрина вондоговорното (законското) застапништво го класифицира на посредно и непосредно законско застапништво⁴²⁹.

---

⁴²⁵ Види: чл. 79, Закон за облигационите односи...

⁴²⁶ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184.

⁴²⁷ Така: О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194. Исто така и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 224.

⁴²⁸ Види: чл. 77, ст. 3, Закон за облигационите односи..

⁴²⁹ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 379. Исто така и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 239.

- Непосредно законско застапништво, според цивилната доктрина, претставува застапништвото кое настанува непосредно врз основа на закон⁴³⁰. Кај овој подвид на законско застапништво застапникот и овластувањето за застапување се определени во законските одредби. Притоа, застапникот своето овластување за застапување го црпи директно од самиот закон, што значи дека на застапникот не му е потребно да прибави дополнителен правен основ за да може да дејствува како застапник на определено лице.

- Посредно законското застапништво е застапништвото кое настанува врз основа на судска одлука или акт на надлежен орган донесени врз основа на закон⁴³¹. За разлика од непосредното законско застапништво кај посредното законско застапништво обемот на овластувањата на застапникот се определуваат со закон, додека лицето кое ќе го врши застапувањето – застапникот, го определува судот со одлука, односно надлежниот орган со соодветен акт (одлука, решение и сл.). Застапникот во правниот промет се идентификува како застапник со приложување на правната основа, судската одлука, односно актот на надлежниот орган. Посредното законско застапништво цивилистите понатаму го класифицираат на законско-судско и судско застапништво во потесна смисла⁴³². Под законско-судско застапништво цивилистите го подразбираат она застапништво кое настанува врз основа на судска одлука или акт на надлежен орган со кои се определува лицето кое ќе го врши застапувањето⁴³³. Во групата на законско-судско застапништво цивилистите го вбројуваат и т.н. *ad hoc* застапништво кога на определени лица им се назначува привремен застапник за заштита на определени нивни права или правни интереси. Судското застапништво во потесна смисла цивилистите го определуваат како вид на посредно законско застапништво во кое овластувањата на застапникот и лицето кое ќе го врши застапувањето се определува со судска одлука⁴³⁴.

2. Покрај класификацијата на законското застапништво на посредно и непосредно, некои цивилисти законското застапништво го делат на законско застапништво во потесна смисла и законско застапништво во поширока смисла⁴³⁵.

- Според оваа група цивилисти, законско застапништво во потесна смисла е застапништвото кое настанува директно по сила на закон (*ex lege*).

- Како законско застапништво во поширока смисла на зборот, цивилистите го определуваат застапништвото кое настанува независно од волјата на застапуваното лице врз основа на некаков правен акт од надлежен орган⁴³⁶.

- Интересно е што оваа група на цивилисти разликуваат и друг посебен вид на застапништво т.н. „корпоративно застапништво“⁴³⁷. Под поимот „корпоративно застапништво“ цивилистите го подразбираат застапништвото во кое застапниците на

---

⁴³⁰ Исто. Исто така види и кај: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазеиќ, *цит. учебник*, стр. 334.

⁴³¹ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 380

⁴³² Исто. Исто така и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 240.

⁴³³ Исто.

⁴³⁴ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 240; О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 204; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазеиќ, *цит. учебник*, стр. 334. Според Д. Стојановиќ и О. Антиќ, судското застапништво се нарекува и *ad hoc* застапништво, т.е. старателство за посебни случаи.

⁴³⁵ Види: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 211.

⁴³⁶ Види: *Исто*.

⁴³⁷ Исто.

правното лице своите овластувања ги црпат од закон, од именуваната функција или од актите на правното лице (договор за друштво или статут)⁴³⁸.

3. Во цивилната доктрина се среќава и класификацијата на вондоговорното застапништво на законско и судско⁴³⁹. Притоа, законското застапништво се определува како застапништво кај кое застапникот и неговите овластувања се определуваат со закон⁴⁴⁰. Судското застапништво се определува како застапништво кај кое застапникот и обемот на неговите овластувања ги определува судот⁴⁴¹. Покрај законското и судското застапништво, според мислењето на цивилистите кои ја прифаќаат оваа класификација, постојат и два вида на вондоговорно застапништво кои се помеѓу законското и судското застапништво. Станува збор за рабоводството без налог и законското-судско застапништво. Рабоводството без налог не го сметаат за „чисто“ законско застапништво затоа што со закон се определени само овластувањата, а не и лицето кое ќе биде застапник. Според мислењето на оваа група цивилисти, застапникот (рабоводителот без налог) самоиницијативно ја прифаќа улогата на застапник⁴⁴². Законско-судското застапништво, според ставот на цивилистите, не е „чисто“ законско, ниту судско застапништво затоа што тука овластувањата на застапникот се определуваат со закон, а лицето кое ќе го врши застапувањето (застапникот) се определува со судска одлука⁴⁴³.

4. Треба да се спомене и ставот на цивилната доктрина според кој застапништвото кое настанува врз основа на судска одлука или акт на државен орган претставуваат посебен вид на застапништво различен од законското застапништво. Ова становиште го застапува професорот V. V. Vodinelić, кој смета дека законско застапништво е само застапништвото кое настанува непосредно врз основа на закон. Притоа, како форми на законско застапништво ги определува родителското застапување и застапувањето од страна на рабоводителот без налог⁴⁴⁴. Судското, односно управното застапување според професорот V. V. Vodinelić, е вид на застапништво кое настанува врз основа на судска одлука или управен акт⁴⁴⁵. Во рамките на судското, односно управното застапништво професорот V. V. Vodinelić разликува старателско застапување на деловно неспособно или делумно деловно способно дете, старателско застапување на полнолетно лице потполно или делумно лишено од деловна способност, старателско застапување во посебни случаи и застапување од страна на извршителот на тестамент⁴⁴⁶.

Како што може да се забележи, во цивилната доктрина не постои единствен став за тоа како треба да се класифицираат видовите вондоговорно застапништво. Меѓутоа, од анализите на ставовите на цивилната доктрина јасно произлегува дека цивилистите вондоговорното застапништво го гледаат како комплексен поединститут на институтот застапништво кој опфаќа повеќе различни видови вондоговорно застапништво. Иако секоја

---

⁴³⁸ Исто.

⁴³⁹ О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 203.

⁴⁴⁰ Види: *Исто*.

⁴⁴¹ О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 204.

⁴⁴² О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 203.

⁴⁴³ О. Станковиќ, В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 204.

⁴⁴⁴ V. V. Vodinelić *цит.учебник*, стр. 485.

⁴⁴⁵ V. V. Vodinelić *цит.учебник*, стр. 486.

⁴⁴⁶ V. V. Vodinelić *цит.учебник*, стр. 487-488.

од класификациите на видовите вондоговорно застапништво си има свое логично оправдување, се приклонуваме кон групата на цивилисти кои вондоговорно застапништво го нарекува уште и законско застапништво, а видовите вондоговорно, односно законско застапништво го класифицира на непосредно законско застапништво и посредно законско застапништво.

Во текстот што следи во посебни потточки ќе биде претставено непосредното и посредното застапништво.

3.1. Непосредно законско застапништво

Непосредно законско застапништво, како подвид на вондоговорното (законското) застапништво, се определува како застапништво кај кое обемот на овластувањата и застапникот се прецизно определени со законски одредби. Како што забележуваат цивилистите, непосредното законско застапништво е директен израз на волја на законодавецот преточена во определена правна норма⁴⁴⁷. Притоа, законскиот застапник самото овластување за застапување и обемот на овластувањето ги црпи непосредно од законската одредба во која е изразена волјата на законодавецот.

Во правниот систем на РС Македонија постојат бројни прописи со кои се уредува непосредното законско застапништво. Од овие прописи може да се забележи дека непосредни законски застапници можат да имаат како физичките, така и правните лица.

3.1.1. Непосредно законско застапништво на физички лица

Непосредно законско застапништво на физичките лица преставува родителското застапување, како и старателското застапување кое го врши Центарот за социјална работа.

а) Родителско застапување

1. Родителското застапување е застапувањето кое го вршат родителите како законски застапници на нивните малолетните деца⁴⁴⁸. Како непосредни законски застапници родителите се определени со Законот за семејството⁴⁴⁹.

Децата во моментот на нивното раѓање стануваат субјекти во правото и стекнуваат општа правна способност. Општата правна способност подразбира апстрактна можност малолетните деца да бидат потенцијални носители на граѓански субјективни права и обврски. За да може оваа потенцијална можност да се конкретизира, односно децата да станат носители на определени права, тие треба да можат активно да учествуваат во правниот промет, односно самостојно да прибавуваат права и самостојно да ги исполнуваат настанатите обврски. Меѓутоа, самостојното учество во правниот промет е условено од имањето потполна деловна способност која се стекнува во моментот на полнолетството, т.е.

⁴⁴⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 381.

⁴⁴⁸ Исто.

⁴⁴⁹ Види: Чл. 48, Закон за семејството...

со навршување на 18 години возраст. Според тоа, децата пред полнолетството, односно додека се деца, немаат потполна деловна способност. Како резултат на недостатокот на потполна деловна способност децата не се во можност да изјавуваат правно релевантна волја и самостојно да стекнуваат и да ги вршат стекнатите граѓански субјективни права. Овој недостаток на деловна способност кај децата се компензира со родителското застапување. Преку родителите како нивни непосредни законски застапници децата се вклучуваат во правниот промет и стануваат носители на граѓански субјективни права. Овие права во нивно име и за нивна сметка секако дека ги прибавуваат нивните родители. Овластувањето да настапуваат во правниот промет во име и за сметка на своите деца, родителите го црпат директно од позитивното право, т.е. од Законот за семејството. Со овој Закон воедно се определува и обемот на овластувањата на родителите како непосредни законски застапници на своите деца. Имајќи го предвид обемот на овластувањата на родителите, т.е. нивните права и должности поврзани со застапувањето на децата, цивилистите со право забележуваат дека овластувањата на родителите имаат пошироко значење и не можат да се сведат единствено на застапување на децата во правниот промет⁴⁵⁰. Имено, како што забележуваат цивилистите, родителите покрај тоа што имаат право и должност да ги застапуваат своите малолетни деца, тие се должни да се грижат и за другите права и интереси на децата кои се од лична природа. Според цивилистите, тоа значи дека родителското застапување иако е се јавува како непосредното законско застапништво, тоа ги надминува границите на застапништвото како граѓанско правен институт и опфаќа пообемна форма на застапување која вклучува грижа како за имотните така и за личните интереси и благосостојба на детето⁴⁵¹.

Согласно одредбите на Законот за семејството, малолетните деца имаат право да бидат застапувани од страна на нивните родители кои се јавуваат во својство на непосредни законски застапници⁴⁵². Поаѓајќи од фактот што со одредбите на Законот за семејството родителското застапување се третира како право на детето, можеме да заклучиме дека овластувањата на родителите како непосредни законски застапници вклучуваат и должност на родителите да го вршат застапувањето на своите малолетни деца. Родителското застапување родителите по правило го вршат заеднички и спогодбено⁴⁵³. Во исклучителни ситуации родителското застапување може да се врши само од страна на еден од родителите. Станува збор за ситуации кога при развод на брак судот ќе одлучи за чувањето и воспитувањето на детето да се грижи едниот родител, како и во ситуации кога еден од родителите ја изгубил деловната способност, кога му е одземено родителското право, кога е непознат или е починат⁴⁵⁴. Во овие ситуации од објективни причини родителското

---

⁴⁵⁰ Така: J. Hauser, „De la nature juridique de la représentation des mineurs (à propos de Cass.ch. mixte 9 févr. 2001)”, RJPf, 6 juin 2001, 7. Цитирано според: L. Francoz-Terminal, La capacité de l'enfant dans les droits français, anglais et écossais, Thèse de doctorat de droit, Université Jean Moulin Lyon 3. Види: https://scd-resnum.univ-lyon3.fr/out/theses/2007_out_francoz-terminal_1.pdf

⁴⁵¹ Исто.

⁴⁵² „Родителите имаат право и должност да ги застапуваат своите малолетни деца. Детето има право да биде застапувано од своите родители”. Види: чл. 48, ст. 1 и ст. 2, Закон за семејството. Исто така види: К. Чавдар, Коментар на Законот за семејството, со судска практика, образци за практична примена, предметен регистар и придружни прописи, Академик, Скопје, 1998, стр. 125.

⁴⁵³ Чл. 76, ст. 1, Закон за семејството. Види: К. Чавдар, Коментар на Законот за семејството..цит. дело, стр. 168.

⁴⁵⁴ Види: Чл. 80, ст. 1, Закон за семејството...

застапување ќе го врши родителот кој сам се грижи за чувањето и воспитувањето на детето, односно децата.

Овластувањата на родителите кои произлегуваат од родителското застапување можеме да ги класифицираме на овластувања за застапување во правниот промет и овластувања за застапување од лична природа. Анализата на одредбите на Законот за семејството со кои се уредуваат овластувањата на родителското застапување покажува дека законодавецот приоритет им дава на овластувањата од лична природа. Станува збор за овластувањата на родителите да се грижат за личноста на детето, за неговото воспитание и образование⁴⁵⁵. Грижата за личноста на детето опфаќа грижа за животот и здравјето на детето, како и негова подготовка за самостоен живот и работа⁴⁵⁶. Родителите, исто така, треба да се грижат за воспитување на своето дете како дел од процесот на социјализација на детето и овозможување на негово вклучување во општествениот живот. Исто така, родителите се тие кои примарно се грижат за образование на детето преку овозможување на негово школување и стручно оспособување. Што се однесува до овластувањата за застапување во правниот промет, нивниот обем зависи од тоа дали детето е на возраст кога нема никаква деловна способност или достигнало возраст на која се стекнува делумна деловна способност. Со оглед на фактот што Законот за семејството не го уредува стекнувањето на деловна способност во поглед на определувањето на степенот на деловна способност кај детето, се применуваат одредбите од генералниот Закон за облигационите односи⁴⁵⁷. Согласно Законот за облигационите односи, малолетните лица (децата) под 14 години возраст се потполно деловно неспособни. Потполно деловно неспособните лица, согласно одредбите на Законот за облигационите односи, не можат самостојно да учествуваат во правниот промет. Овие лица самостојно можат да склучуваат само т.н. секојдневни договори⁴⁵⁸, како и да примат дар⁴⁵⁹, а детето постаро од 12 години може да даде и согласност за посвојување, што е услов за полноважност на посвојувањето⁴⁶⁰. Сите правни дејствија во правниот промет кои потполно деловно неспособните деца не можат самостојно да ги преземат, се преземаат од страна на нивните родители како непосредни законски застапници⁴⁶¹. Малолетните лица, т.е. децата со наполнети 14 години возраст стануваат делумно деловно способни и можат самостојно да стапуваат во правниот промет, но само во точно определени правни односи⁴⁶². Дете со навршени 14 години може да прими дар, со навршени 15 години може да стапи во работен однос⁴⁶³ и да состави тестамент⁴⁶⁴, со навршени 16 години може да побара дозвола

---

⁴⁵⁵ Види: чл. 44 и чл. 45, Закон за семејството. Исто така види: К. Чавдар, *Коментар на Законот за семејството, ...цит. дело*, стр. 165.

⁴⁵⁶ Види: чл. 46, Закон за семејството...

⁴⁵⁷ Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13, 123/13, 215/21, 154/23 и 220/23.

⁴⁵⁸ Види: чл. 47-а, Закон за облигационите односи...

⁴⁵⁹ Види: чл. 558, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁴⁶⁰ Види: чл. 103, ст. 1, Закон за семејството...

⁴⁶¹ Види: чл. 45-б, ст. 3, Закон за облигационите односи...

⁴⁶² Види: чл. 45-б, ст. 4, Закон за облигационите односи. Исто и: чл. 48, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁴⁶³ Види: чл. 18, Закон за работните односи, Сл. весник на РМ, бр. 62/05, 3/06, 44/06, 65/06, 16/07, 57/07, 77/07, 106/08, 161/08, 63/09, 114/09, 130/09, 149/09, 10/10, 50/10, 52/10, 58/10, 124/10, 132/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 106/14, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 134/16, 120/2018, 110/19, 267/20, 151/21, 288/21 и 111/2023.

⁴⁶⁴ Види: чл. 62, Закон за наследувањето...

од судот да стапи во брак⁴⁶⁵ и да даде изјава за признавање на татковство⁴⁶⁶. Во споменатите правни односи правните дејствија за стапување во правните односи ги преземаат децата самостојно и за тоа не им е потребна согласност или одобрение од родителите како нивни непосредни законски застапници. Кога детето е делумно деловно способно, овластувањата на родителите за застапување на детето во правниот промет се ограничени на преземање на правните дејствија кои детето не може самостојно да ги преземе, како и давање согласност за склучување на договори и преземање на други правни работи од страна на детето⁴⁶⁷.

Овластувањето за застапување во правниот промет секако дека вклучува и грижа за имотот на детето. Законот за семејството овластувањата на родителите во поглед на имотот на детето ги уредува во делот за имотните односи на децата и родителите⁴⁶⁸. Овластувањата на родителите како непосредни законски застапници во однос на имотот на детето вклучува овластување да се управува со имотот, како и овластување да се прибираат приходите кои произлегуваат од имотот. Родителите како законски застапници се овластени да управуваат со имотот на своите малолетни деца сè додека тие не станат полнолетни. Меѓутоа, нивното овластување за управување со имотот не е неограничено. Овластувањето за управувањето со имотот на детето опфаќа само преземање работи кои спаѓаат во редовното управување со имотот. Како составен дел од редовното управување со имотот на детето, Законот за семејството ги овластува родителите самостојно да ги преземаат сите дејствија кои се потребни за тековно одржување, чување и унапредување на имотот. Правни дејствија на управување со имотот на детето кои ги надминуваат границите на редовното управување, родителите можат да ги преземат во име и за сметка на детето како титулар на тој имот само со одобрение од Центарот за социјална работа. Во оваа смисла Законот за семејството пропишува дека родителите не можат да го отуѓуваат или оптоваруваат имотот на своето дете без одобрение од Центарот за социјална работа⁴⁶⁹. Законот, исто така, содржи директивна норма за Центарот за социјална работа во поглед на тоа кога може да се одобри отуѓување или оптоварување на имотот на детето. Согласно законските одредби, оптоварувањето или отуѓувањето на имотот на детето може да се врши само ако на тој начин се прибават средства заради издржување, воспитување и образование или заради други интереси на детето, како и доколку постојат неопходни потреби на семејната заедница⁴⁷⁰. Законот не прецизира што се подразбира под формулацијата „други интереси на детето“ и под формулацијата „неопходни потреби на семејната заедница“. Сметаме дека под формулацијата „други интереси на детето“ треба да се подразбира располагање со имотот на детето преку кое ќе се овозможи остварување на лични или имотни интереси на детето кои ќе водат кон подобрување на неговата општа благосостојба. Во поглед на формулацијата „неопходни потреби на семејната заедница“ сметаме дека во интерес на детето е оваа формулација да се толкува рестриктивно, односно располагањето со имотот на детето во овој случај да биде дозволено само за обезбедување на нужни средства за живот на членовите кои ја сочинуваат семејната заедница, а кои не можеле да се обезбедат на друг начин. Што се однесува до овластувањето да се прибираат приходите од имотот на детето, како што кажавме, Законот допушта родителите да ги собираат овие приходи во име и за

---

⁴⁶⁵ Повеќе за оваа постапка види: чл. 93-105, Закон за вонпарнична постапка...

⁴⁶⁶ Види: чл. 55, Закон за семејството...

⁴⁶⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 120.

⁴⁶⁸ Види: чл. 219-222, Закон за семејството...

⁴⁶⁹ Види: чл. 219-221, Закон за семејството...

⁴⁷⁰ Види: чл. 221, ст. 2, Закон за семејството...

сметка на детето. Овластувањето на родителите да располагаат со прибраните приходи, исто така, е ограничено. Имено, Законот за семејството децидно пропишува дека сите приходи кои произлегуваат од имотот на детето родителите се должни да ги употребуваат исклучиво за негово издржување, воспитание и образование. Во исклучителни ситуации приходите од имотот на детето родителите можат да ги употребат за задоволување на потребите на семејната заедница. Станува збор за ситуации кога родителите немаат доволно сопствени средства за задоволување на потребите на семејната заедница во која живее и детето⁴⁷¹.

Родителското застапување, како што кажавме, е застапување кое настанува врз основа на закон и тоа не зависи од волјата на застапуваното дете. Специфично за родителското застапување е тоа што овој вид на непосредно законско застапништво не зависи ниту од волјата на застапниците – родителите. Овој заклучок го извлекуваме од фактот што родителското застапување се дефинира во Законот за семејството како законско право на детето и законска должност на родителите. Имајќи ја предвид законската уреденост на родителското застапување, исто така може да се заклучи дека ова застапништво престанува во услови предвидени со закон. Во оваа смисла родителското застапување престанува кога детето ќе стекне потполна деловна способност, со губење на потполната деловна способност на родителот, со одземање на родителското право и со смртта на родителот или на детето.

- Причина за постоење на родителското застапување е фактот што детето до одредена возраст не е способно самостојно да се грижи за своите права и правни интереси затоа што нема потполна деловна способност. Сосема е логично родителското застапување да престане кога таа причина ќе престане да постои, односно детето ќе стане потполно деловно способно. Во правниот систем на РС Македонија потполната деловна способност се стекнува со навршување на 18 години возраст⁴⁷². Оваа возраст во семејното право се нарекува и полнолетство и се смета за момент кога детето престанува да биде дете и станува полнолетно деловно способно лице⁴⁷³. Родителското застапување може да престане и пред полнолетството на детето доколку детето се еманципира. Еманципацијата во цивилната доктрина се дефинира како стекнување потполна деловна способност пред полнолетството⁴⁷⁴. Во правниот систем на РС Македонија малолетните лица со наполни 16 години се еманципираат во моментот кога ќе стапат во брак пред полнолетството со дозвола од вонпарничниот суд. Од тој момент малолетното лице станува потполно деловно способно и може самостојно да учествува во правниот промет. Стекната деловна способност по пат на еманципација малолетното лице ја задржува дури и ако бракот престане пред тоа да стане полнолетно. Тоа значи дека по еманципацијата не постои можност одново да се воспостави родителското застапување.

- Законските застапници мора да бидат потполно деловно способни лица. Оваа констатација произлегува од фактот што сите законски застапници имаат широки овластувања да се грижат за правата и интересите на застапуваното лице. Тоа особено важи за родителите како законски застапници на своите деца. Затоа, доколку еден или двајцата родители ја загубат потполната деловна способност, со губење на деловната способност

---

⁴⁷¹ Исто.

⁴⁷² Види: чл. 456, Закон за облигационите односи...

⁴⁷³ „Родителското право престанува со полнолетство на детето или на друг начин предвиден со овој закон. Полнолетството се стекнува со наполнување 18 години од животот, кога полнолетното лице се здобива со деловна способност”. Види: чл. 10, Закон за семејството...

⁴⁷⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 121.

престанува и нивното овластување за застапување. Доколку само еден од родителите ја изгубил деловната способност, сосема е логично родителското застапување да продолжи да го врши самостојно другиот родител. Во ретките случаи кога и двата родители ќе ја изгубат деловната способност, родителското застапување престанува во целост, а овластувањето за застапување на детето преминува на Центарот за социјална работа, кој потоа е овластен да именува друг законски застапник на детето (старател).

- Родителското застапување престанува и кога на родителите ќе им биде одземено родителското право. Согласно Законот за семејството, родителското право му се одзема на родителот на детето (или на родителите) ако тоа право е злоупотребено или родителските должности се грубо занемарени⁴⁷⁵. Притоа, под злоупотреба или грубо занемарување на родителските должности Законот подразбира: физичко и/или емоционално насилство врз детето, полово искористување на детето, присилна работа несоодветна за возраста на детето, наведување на употреба на алкохол, дрога и други психотропни супстанции, искористување или наведување на детето на питачење, наведување на детето на општествено неприфатливи поведенија, напуштање на детето подолго од три месеци и секое друго грубо кршење на правата на детето⁴⁷⁶. Со оглед на тоа кои се причините за одземање на родителското право, можеме да заклучиме дека од родителот на кој му е одземено родителското право не може да се очекува совесно да ги врши овластувањата кои произлегуваат од родителското застапување. Според тоа, престанокот на родителското право воедно значи и престанок на овластувањето за застапување на детето во однос на кое го изгубил родителското право. Поконкретно, родителот го губи овластувањето за застапување врз основа на одлуката на вонпарничниот суд со која му се одзема родителското право. Доколку на родителот му биде вратено родителското право⁴⁷⁷, тогаш врз основа на одлуката со која му се враќа родителското право, доаѓа и до враќање на овластувањето за застапување.

- Смртта како правен факт доведува до престанок на родителското застапување. Доколку настапи смрт на еден од родителите, Законот за семејството пропишува дека родителското застапувањето, како и сите други права и должности ќе ги врши другиот родител на детето⁴⁷⁸. Во случај на настапување на смртта на двајцата родители, родителското застапување престанува во целост⁴⁷⁹. Важно е да се укаже дека кога ќе престане родителското застапување поради смрт на родителите, не престанува потребата од грижа и застапување на малолетното дете кое останало без родителска грижа. Во вакви случаи грижата за детето и овластувањето за негово застапување преминува по сила на закон на Центарот за социјална работа како институција надлежна да обезбеди грижа да децата без родители и без родителска грижа. Центарот во рамките на своите овластувања може да обезбеди заштита на детето со именување на старател кој ќе ги преземе должностите поврзани со грижата и застапувањето на детето. Настапувањето на смрт кај детето, исто така доведува до престанок на родителското застапување затоа што во моментот на смртта на детето престанува неговиот правен субјективитет и се гасат сите права и должности кои ги имале родителите во однос на тоа дете.

---

⁴⁷⁵ Види: чл. 90, ст. 1, Закон за семејството...

⁴⁷⁶ Види: чл. 90, ст. 2, Закон за семејството...

⁴⁷⁷ Види: чл. 92, Закон за семејството...

⁴⁷⁸ „Ако еден од родителите е умрен или не е познат или му е одземено родителското право или ако од други причини е спречен да го врши родителското право, родителското право го врши другиот родител.“ Види: чл. 45, ст. 2, Закон за семејството...

⁴⁷⁹ Така: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *Семејно право*, Скопје, 2015, стр. 243.

Прогласување на исчезнатото лице за умрено доведува до исти правни последици во поглед на родителското застапување како и смртта.

Во поглед на престанокот на родителското застапување, треба да се напомене дека овој вид на застапување не може да престане на лично барање на застапниците (родителите). До овој заклучок доаѓаме врз основа на фактот што родителското застапништво согласно Законот за семејството се поима како една од должностите на родителите во однос на нивното малолетно дете, односно деца.

2. Во исклучителни ситуации родителско застапување родителите можат да вршат и на нивните полнолетни деца⁴⁸⁰. Станува збор за ситуации кога на родителите врз основа на судска одлука донесена од вонпарничниот суд им било продолжено родителското право⁴⁸¹. Судот одлучува за продолжување на родителското право по полнолетството на детето доколку оцени дека детето и по полнолетството нема да развие способност самостојно да се грижи за своите права и правни интереси поради пречки во психичкиот развој⁴⁸². Со продолжување на родителското право по полнолетството се оневозможува лицето (детето) да се стекне со потполна деловна способност⁴⁸³. Оваа вонпарнична постапка треба да започне и да заврши пред детето да ја достигне возраста на полнолетството⁴⁸⁴. Доколку судот донесе решение со кое се продолжува родителското право на родителите, тогаш како резултат на тоа решение по полнолетството на детето продолжува и родителското застапување.

Родителите кои продолжуваат да го застапуваат своето дете и по полнолетството ги задржуваат истите овластувања од родителското застапување кои ги имале додека детето било малолетно.

Родителското застапување кое родителите го вршат на полнолетно дете, покрај вообичаените начини на престанок (смрт, одземање на родителското право, губење на потполната деловна способност на родителите), може да престане и ако престанат причините за продолжување на родителското право⁴⁸⁵. Тоа значи дека продолжувањето на родителското право нема траен карактер, односно постои можност по предлог на родителите или на Центарот за социјална работа судот да одлучи за престанок на продолженото родителско право. Доколку продолженото родителско право престане со одлука на судот, тогаш престанува и потребата од родителското застапување.

б) Старателско застапување од страна на Центарот за социјална работа

Старателско застапување од страна на Центарот за социјална работа се воспоставува заради застапување на малолетни деца без родители, односно без родителска грижа⁴⁸⁶, како

---

⁴⁸⁰ Види: чл. 94, Закон за семејството...

⁴⁸¹ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 381. Исто така види кај: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 218-219 и стр. 243. Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, вонпарнично право*, Скопје, 2010, стр. 107-111.

⁴⁸² Види: чл. 112, Закон за вонпарнична постапка.

⁴⁸³ Така: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, цит.учебник*,...стр. 109.

⁴⁸⁴ Повеќе за постапката за продолжување на родителските права и должности по полнолетство, види: чл. 112-119, Закон за вонпарничната постапка, Сл. весник на РМ, бр. 9/08. Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, цит.учебник*,...стр. 107-111.

⁴⁸⁵ Види: чл. 94, ст. 2, Закон за семејството...

⁴⁸⁶ Види: чл. 159, ст. 1, Закон за семејството...

и за застапување на полнолетните лица на кои целосно или делумно им е одземена деловната способност⁴⁸⁷. Согласно Законот за семејството, непосреден законски застапник на овие лица е Центарот за социјална работа⁴⁸⁸. Старателското застапување на Центарот за социјална работа се разграничува на старателско застапување на малолетни лица и старателско застапување на полнолетни лице кои се делумно деловно способни или потполно деловно неспособни.

Центарот за социјална работа постои како институција која игра значајна улога во социјалната и друга заштита на лицата кои поради определени причини не се во состојба самостојно да се грижат за своите права и правни интереси. Законот за семејството Центарот за социјална работа го определува како орган за старателството на кој му се доверени работите поврзани со организирањето и спроведувањето на законските мерки за заштита на личноста, правата и интересите на лицата кои имаат потреба од старателска заштита и застапување⁴⁸⁹. Центарот за социјална работа како орган на старателство согласно со Законот за семејството врши старателско застапување на лицата на кои сè уште им нема определено поедини старатели, кога му ги ограничил овластувањата на старателот, како и кога одлучил одделни работи да ги врши непосредно или ако одлучил самиот да го застапува лицето ставено под старателство, односно штитеникот⁴⁹⁰.

Како орган за старателство Центарот за социјална работа дејствува во рамките на својата месна надлежност. Месната надлежност на Центарот за вршење на старателските и други работи се определува според местото во кое лицето кое има потреба од старателска заштита има регистрирано живеалиште⁴⁹¹. Доколку лицето нема регистрирано живеалиште, тогаш месната надлежноста на Центарот за социјална работа се определува врз основа на престојувалиште на лицето кое има потреба од старателска заштита⁴⁹².

Согласно Законот за семејството, Центарот за социјална работа има три категории на надлежности: надлежност за вршење непосредни работи, надлежност за работи кои подразбираат раководење и надлежност за работи кои опфаќаат надзор и давање помош⁴⁹³. Старателското застапување од страна на Центарот за социјални работи спаѓа во надлежноста за вршење на непосредни работи. Станува збор за застапување кое Центарот го врши непосредно, односно без да определи посебно физичко лице кое ќе дејствува како старател на лице под старателство. Улогата на непосреден законски застапник Центарот за социјална работа ја презема тогаш кога постои потреба од итно постапување во преземањето соодветни мерки за заштита на личноста, правата и интересите на лицето под старателство⁴⁹⁴. Кога дејствува како непосреден законски застапник, Центарот за социјална работа е овластен да се грижи за личните и имотните интереси на лицето под старателство. Овластувањата од старателското застапување во овој случај ги вршат вработените во

---

⁴⁸⁷ Види: чл. 165, Закон за семејството... За одземање и ограничување на деловната способност види: чл. 34, ст. 1, Закон за вонпарнична постапка. Исто и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, цит.учебник*, стр. 77.

⁴⁸⁸ Види: чл. 124, ст. 1, Закон за семејството. Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 382. Исто така: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 275. Исто така и: К. Чавдар, *Коментар на Законот за семејството, цит. дело*., стр. 237-241.

⁴⁸⁹ Види: К. Чавдар, *Коментар на Законот за семејството, цит. дело*., стр. 238.

⁴⁹⁰ Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 284.

⁴⁹¹ Види: чл. 125, ст. 1, Закон за семејството...

⁴⁹² Исто.

⁴⁹³ Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 278.

⁴⁹⁴ Види: чл. 129, ст. 1, Закон за семејството...

Центарот кои се должни да поднесат извештај за преземените правни дејствија во рамките на вршењето на старателските овластувања⁴⁹⁵. Старателското застапување на Центарот за социјална работа опфаќа и грижа за имотот на лицето под старателство. Со цел да се заштити имотот на лицето под старателство од незаконско управување и употреба, Законот за семејството го задолжува Центарот за социјална работа да изврши попис и процена на имотот на лицето под старателство.

При вршењето на старателското застапување Центарот за социјална работа, согласно Законот за семејството, е должен да ги преземе сите неопходни дејствија за да ја обезбеди потребната заштита на личноста и имотот на лицето кое е ставено под старателство⁴⁹⁶. Кога Центарот за социјална работа непосредно го врши старателското застапување, надзор на работата на Центарот врши Министерството за труд и социјална политика. Правото на надзор од страна на Министерството законодавецот го пропишува со цел да обезбеди совесно и правилно вршење на старателското застапување од страна на Центарот за социјална работа. Приговор за пропусти во старателското застапување од страна на Центарот за социјална работа до Министерството има право да поднесе лицето под старателство⁴⁹⁷. Со оглед на фактот што лицето под старателство не секогаш е во состојба да поднесе приговор за неправилности во работата на Центарот за социјална работа, Законот за семејството допушта вакво приговор до Министерството да поднесе и секој граѓанин кој забележал пропусти во постапувањето на Центарот⁴⁹⁸.

Старателското застапување од страна на Центарот за социјална работа може да престане од повеќе причини, и тоа: со определувањето на старател на лицето, со воспоставување на родителско право на малолетното дете под старателство, со стекнување потполна деловна способност на малолетното лице под старателство, со враќање на деловната способност на полнолетното лице под старателство и со смртта, односно со прогласување на исчезнатото лице за умрено⁴⁹⁹.

- Една од надлежностите на Центарот за социјална работа е и надлежноста за определување на посебен старател на малолетните лице без родители, односно без родителска грижа и на полнолетните лица кои се делумно деловно способни или потполно деловно неспособни. Кога Центарот за социјална работа ќе му определи посебен старател на лицето кое има потреба од старателска заштита, тогаш овластувањата од старателското застапување ги врши определениот старател. Сепак, треба да се има предвид дека и во вакви случаи овластувањата на Центарот за социјална работа кои произлегуваат од старателското застапување не престануваат во целост. Имено, Центарот за социјална работа и покрај тоа што определил старател, може да одлучи да ги ограничи овластувањата на старателот или да одлучи определени правни работи за лицето под старателство да ги презема непосредно. Исто така, Центарот за социјална работа е должен да врши надзор на начинот на кој старателот ги остварува старателските овластувања и да постапува по приговорите на

---

⁴⁹⁵ Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 285.

⁴⁹⁶ Види: чл. 158, Закон за семејството...

⁴⁹⁷ „Ако Министерството за труд и социјална политика најде дека приговорот е основан, ќе даде упатство на Центарот за социјална работа. Центарот за социјална работа по добиеното упатство решава кои мерки ќе ги презема и за тоа го известува второстепенениот орган“, чл. 132, ст. 2 и ст. 3, Закон за семејството...

⁴⁹⁸ Види: чл. 131, Закон за семејството...

⁴⁹⁹ „Старателството на малолетното лице престанува со неговото полнолетство, со склучување на брак, со посвојување или кога ќе престане било која од причините утврдено во член 159 став 2 на овој закон“, чл. 163, ст. 1, Закон за семејството...

лицето под старателство и по приговорите на третите лица за неправилности во работата на старателот.

- Кога под старателство е ставено малолетно дете без родители, односно без родителска грижа, старателското застапување на Центарот за социјална работа може да престане доколку на детето се воспостави родителско право. Доколку детето било без родителска грижа затоа што родителите се сметале за умрени, ако двајцата или еден од нив се појави жив, тогаш тој родител, односно родители ќе може да го вршат родителското право и врз основа на родителското право да вршат и родителско застапување на своето дете⁵⁰⁰. Истото ќе се случи и доколку на родителите на кои им било одземено родителското право тоа право им биде вратено. Родителот, односно родителите на детето кои не можеле да го вршат родителското право поради губење на деловната способност доколку ја повратат деловната способност, односно станат потполно деловно способни, тогаш тие ќе можат одново да го вршат родителското право и следствено на тоа родителското застапување. До воспоставување на родителското право доаѓа и со посвојување на детето. Во тој случај посвоителите се тие кои ќе ги вршат овластувањата од родителското застапување на посвоеното дете.

- Старателското застапување на Центарот за социјална работа на малолетното дете под старателство ќе престане и кога детето ќе стане полнолетно и ќе се стекне со потполна деловна способност. Еманципацијата на малолетното лице кое наполнило 16 години исто така доведува до престанок на старателското застапување затоа што лицето и во овој случај стекнува потполна деловна способност. Во вакви случаи треба да се има предвид дека престанокот на старателското застапување не значи и престанок на секаква помош која е овластен да ја пружи Центарот за социјална работа. Имајќи предвид дека лицето кое станало полнолетно не секогаш ќе биде во можност да се оспособи за самостојно живеење, во духот на хуманоста законодавецот дозволува Центарот за социјална работа да продолжи да му помага на тоа лице, иако старателските овластувања на Центарот престанале⁵⁰¹.

- Кога под старателско застапување на Центарот за социјална работа биле ставени полнолетни делумно деловно способни или потполно деловно неспособни лица⁵⁰², тогаш старателското застапување престанува кога тие лица ќе си ја повратат потполната деловна способност⁵⁰³.

- Старателското застапување на Центарот за социјална работа престанува и со настапување на смртта на лицето под старателство. Исти правни последици има и прогласување на исчезнатото лице за умрено⁵⁰⁴.

3.1.2. Непосредно законско застапништво на правните лица и субјектите со својство на правно лице

---

⁵⁰⁰ Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит.учебник*, стр. 291.

⁵⁰¹ Види: чл. 163, ст. 2, Закон за семејството...

⁵⁰² Види: чл. 165, Закон за семејството...

⁵⁰³ Види: чл. 171 и чл. 172, Закон за семејството...

⁵⁰⁴ Повеќе за постапката за прогласување на исчезнатото лице за умрено, види: чл. 74-86, Закон за вонпарнична постапка. Исто така види кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора,...цит. учебник*, стр. 89-96.

Во цивилната доктрина, како што кажавме, дискутабилно е прашањето за законско застапување на правните лица. Меѓутоа, поаѓајќи од изворот на овластувањето за застапување, застанавме на становиштето дека законски застапници на правните лице се оние кои своите овластувања за застапување ги стекнуваат врз основа на закон или врз основа на акт на надлежен орган донесен врз основа на закон. При определувањето дали законскиот застапник на правното лице е непосреден или посреден законски застапник, поаѓаме од тоа каде се определува застапникот и неговите овластувања. Ако застапникот на правното лице и неговите овластувања се определени со закон, тогаш станува збор за непосредно законско застапништво на правното лице. Притоа, за непосредни законски застапници ги третираме и физичките лица кои се дел од органот на правното лице кој врз основа на закон е определен како орган овластен да го застапува и претставува правното лице во правните односи со трети лице, независно од фактот што тие лица биле избрани, односно именувани како членови на тој орган врз основа на одлука или друг акт донесен од страна на надлежен орган⁵⁰⁵. Истото важи и за другите субјекти со својство на правно лице (државата, државни органи и институции, единици на локалната самоуправа и сл.).

а) Непосредни законски застапници (застапници по закон) на правните лица

1. Застапувањето на трговските друштва како вид на правни лица се определува со Законот за трговските друштва⁵⁰⁶. Согласно одредбите на Законот, непосреден законски застапник, т.е. за застапник по закон на трговското друштво е физичко лице кое има овластување да ја застапува одделната форма на трговско друштвото во правните односи со трети лица⁵⁰⁷. Од законската одредба јасно произлегува дека непосредни законски застапници на трговските друштва можат да бидат само физички лица, што е сосема логично ако се земе предвид дека само физичкото лице како такво е способно самостојно да формира и да изразува правно релевантна волја⁵⁰⁸. Во овој случај физичкото лице изразува

---

⁵⁰⁵ Некои цивилисти ја отфрлаат идејата дека органите на правното лице можат да се третираат како негови застапници. Според мислењето на оваа група цивилисти, не е логично органите на правното лице кои се составен дел од внатрешната организациона структура на правното лице (директор, управител, управен одбор и сл.) истовремено да се сметаат и за негови законски застапници. Цивилистите со право укажуваат дека е мошне парадоксално органот во правното лице кој управува со правното лице и се смета за негова персонификација, воедно да се перципира и како посебен субјект – застапник различен од правното лице, а кој е овластен да дејствува во име и за сметка на правното лице (Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр.188). Аргументите на цивилистите за (не)конзистентноста на концептот за застапувањето на правните лица од страна нивните органи на управување се сосема оправдани. Меѓутоа, повторно мора да се земе предвид посебната природа на правните лица како субјекти во правото. Правните лица во правниот промет можат да учествуваат само преку физички лица кои ги сочинуваат нивните органи на управување. Овие физички лица ја формираат и изјавуваат правно релевантната волја на правното лице во правните односи со трети лица. Според тоа, физичкото лице кое е член на органот на управување на правното лице, а кое воедно е овластено и да го застапува и претставува правното лице во правниот промет како негов законски застапник има двојна улога. Физичкото лице како член на органот на управување со правното лице е дел од тој орган и од таа внатрешна структура која има улога да го персонифицира правното лице и да раководи со работата на правното лице. Кога истото тоа физичко лице го претставува и застапува правното лице во односите со трети лица, има друга улога, т.е. тогаш тоа физичко лице дејствува како законски застапник на правното лице.

⁵⁰⁶ Сл. весник на РМ, бр. 84/05, 71/06, 25/07, 87/08, 17/09, 23/09, 42/10, 48/10, 8/11, 21/2011, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 217/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18, 120/18, 195/18, 225/18, 239/18, 290/20, 215/21 и 99/22.

⁵⁰⁷ Види: чл. 65, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁵⁰⁸ Повеќе за ова види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 145.

правно релевантна волја во име и за сметка на трговското друштво кое е овластено да го застапува врз основа на одредбите на Законот за трговските друштва⁵⁰⁹. Физичките лица кои се непосредни законски застапници (застапници по закон) на трговското друштво, воедно се дел и од внатрешната организациона форма на тоа трговско друштво (извршен член на Одборот на директори, член на Управен одбор, управител, содружник)⁵¹⁰.

Законот за трговските друштва посебно ги определува застапниците по закон за секоја форма на трговско друштво. Непосредни законски застапници, т.е. застапници по закон на јавното трговско друштво согласно со Законот за трговските друштва се содружниците на друштвото кои имаат законски определени овластувања за застапување на друштвото во односите со трети лица⁵¹¹. Кај друштво со ограничена одговорност како непосреден законски застапник овластен да го застапува трговското друштво во односи со трети лица е определен управителот⁵¹². Кај акционерските друштва застапникот по закон различно се определува во зависност од тоа дали акционерското друштво има едностепен или двостепен систем на управување⁵¹³. Согласно Законот за трговските друштва, во акционерските друштва со едностепен систем на управување непосредни законски застапници се извршните членови на Одборот на директори кои се овластени за застапување на друштвото во односите со трети лица⁵¹⁴. Кај акционерските друштва со двостепен систем на управување за непосредни законски застапници Законот ги определува членови на Управниот одбор кои заедно го застапуваат друштвото во односите со трети лица⁵¹⁵.

Обемот на овластувањата на застапникот по закон ги определува Законот за трговските друштва, но допуштено е овие законски овластувања на застапникот да бидат ограничени, т.е. застапникот да биде ограничен во неговата слобода да го застапува и претставува правното лице во односите со трети лица, како и да биде ограничен во преземањето на други работи на управување со правното лице. Меѓутоа, и покрај тоа што Законот допушта овластувањата на застапникот по закон да се ограничуваат, правната наука укажува дека тие ограничувања имаат правно дејство само во интерниот однос помеѓу застапникот и трговското друштво како застапувана страна⁵¹⁶. Ограничувањата на овластувањата на застапникот по закон немаат правно дејство во екстерниот однос, т.е. во односот помеѓу застапникот и третите лица, без оглед на тоа дали тие знаеле или со оглед на околностите морале да знаат за ограничувањата⁵¹⁷.

Иако ограничувањата на овластувањата на застапникот по закон немаат правно дејство во екстерниот однос со третите лица заради обезбедување правна сигурност во правниот промет, тоа не значи дека непочитувањето на ограничувањата од страна на застапникот е без правни последици. Застапникот по закон е одговорен пред трговското друштво кое го застапува за штетните последици кои ќе настанат за друштвото како резултат на непочитување на ограничувањата кои му биле поставени. Така на пример, Законот за

---

⁵⁰⁹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 174.

⁵¹⁰ Види: чл. 3, ст. 1, т. 16, Закон за трговските друштва...

⁵¹¹ Види: чл. 135, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁵¹² Види: чл. 236, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁵¹³ Така: М. Недков, Т. Беличанец, Е. Градишки Лазаревска, *Право на друштва*, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје, Скопје, 2009, стр. 184.

⁵¹⁴ Види: чл. 371, ст. 2 и ст. 4, Закон за трговските друштва...

⁵¹⁵ Види: чл. 377, ст. 1 и ст. 3, Закон за трговските друштва...

⁵¹⁶ М. Недков, Т. Беличанец, Е. Градишки Лазаревска, *цит. учебник*, стр. 185.

⁵¹⁷ Исто.

трговските друштва пропишува дека управител на друштво со ограничена одговорност кој знаел дека презема правно дејство во име на трговското друштво без да има овластување за тоа, лично одговара за штетата која настанала како резултат на преземеното правно дејствие⁵¹⁸. Личната одговорност на застапникот за непочитување на ограничувањата на овластувањето за застапување е со цел да се спречи злоупотреба на овластувањата кои ги има застапникот по закон и да се заштити трговското друштво како застапувана страна.

По правило, застапникот по закон е овластен да стапува во правни односи со трети лица во име и за сметка на застапуваното трговско друштво. На законските застапници (посредни и непосредни) вообичаено не им е дозволено да стапуваат во правни односи сами со себе, односно од едната страна во својство на застапник, а на друга страна како трето лице – содоговарач на застапуваниот. Меѓутоа, Законот за трговските друштва отстапува од ова општо правило. Имено, согласно законските одредби, застапникот по закон може да склучи договор сам со себе на една страна во име и за сметка на трговското друштво кое го застапува, а на друга страна во свое име и за своја сметка. За ова на застапникот по закон му е потребно посебно овластување од страна на застапуваното трговско друштво⁵¹⁹.

Физичките лица кои се овластени да дејствуваат како застапници по закон на трговските друштва, заради обезбедување правна сигурност во правниот промет се запишуваат во соодветниот регистар во кој е запишано трговското друштво⁵²⁰. При уписот во регистарот застапникот по закон е должен да го приложи и својот на потпис. Се приложува потпис солемнизиран кај нотар или личен електронски потпис во соодветен образец за упис во електронска форма⁵²¹. Кога како законски застапник на трговско друштво се јавува странско физичко лице, тогаш ова лице треба да достави потпис солемнизиран кај надлежен орган од државата во која е државјанин⁵²². Секоја промена на физичкото лице кое дејствува како застапник по закон на трговското друштво, исто така се запишува во регистарот во кој е запишано застапуваното трговско друштво.

За разлика од законското застапништво кај физичките лица, кое може да престане кога ќе престане причината поради која на физичкото лице му бил определен законски застапник, законското застапништво кај правните лица трае сè додека постои правното лице, односно трговското друштво. Овластувањата на застапникот по закон престануваат само во случај на престанок на трговското друштво, поточно во моментот на отворање на стечајна постапка или постапка за ликвидација на трговското друштво⁵²³. Во овие постапки на трговското друштво му се определува посреден законски застапник, т.е. стечаен управник или ликвидатор кој ќе го застапува трговското друштво сè до неговиот конечен престанок со бришење од трговскиот регистар.

2. Установите претставуваат правни лица од јавното право⁵²⁴. Тие се основаат заради вршење на услуги од јавен интерес. Преку дејноста на установите се задоволуваат определени потреби на корисниците на услугите кои ги пружа установата. Станува збор за

---

⁵¹⁸ Види: чл. 236, ст. 5, Закон за трговските друштва...

⁵¹⁹ Види: чл. 65, ст. 4, Закон за трговските друштва...

⁵²⁰ Види: чл. 65, ст. 2, Закон за трговските друштва...

⁵²¹ Исто.

⁵²² Исто.

⁵²³ М. Недков, Т. Беличанец, Е. Градишки Лазаревска, *цит. учебник*, стр. 215.

⁵²⁴ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 161.

дејности во областа на образованието, науката, здравството и сл.⁵²⁵. За непречено остварување на дејноста на установата, Законот за установите предвидува соодветна организациона структура на установите која се состои од управен одбор или друг соодветен орган на управување и еден или повеќе директори⁵²⁶. Согласно Законот за установите, непосреден законски застапник на установата е директорот на установата. Во рамките на своите законски овластувања директорот е овластен да го води работењето на установата, да ја претставува и застапува установата во правните односи со трети лица и да се грижи за законито работење на установата. Имајќи предвид дека директорот е овластен да ја застапува установата во правните односи со трети лица, логично е што Законот пропишува дека како директор на установата може да биде именувано само физичко лице (домашно или странско)⁵²⁷. Директор на установата се избира на отворен повик или јавен конкурс, а за директор се бира лицето кое понудило најдобрата програма за работа и дало соодветни финансиски средства или друга гаранција за нејзина реализација⁵²⁸. Мандатот на директорот трае четири години со можност за повторен избор⁵²⁹.

3. Високообразовните установи се посебен вид на установи кои уживаат автономија и како такви подлежат на посебен правен режим. Дејноста, организацијата, управувањето, развојот и финансирањето на високообразовната дејност се уредени со Законот за високото образование. Во овој Закон исто така се уредува и внатрешната организациона структура на универзитетот и високообразовните установи. Согласно Законот за високото образование, основната организационата структура на универзитетот ја сочинуваат: универзитетскиот сенат, ректорот и ректорската управа⁵³⁰. Органот надлежен за застапување на универзитетот, т.е. непосреден законски застапник на универзитетот согласно Законот за високото образование е ректорот⁵³¹.

4. Академијата за судии и јавни обвинители е јавна установа со својство на правно лице која се основа со Законот за Академија на судии и јавни обвинители⁵³². Академијата е основана со цел да се обезбеди професионално, независно, непристрасно и ефикасно извршување на судската функција и функцијата на јавните обвинители⁵³³. Исто така, Академијата цели да обезбеди ефикасно извршување на работите во стручните служби во судството и во јавното обвинителство⁵³⁴. Органите кои ја сочинуваат организационата структура на Академијата се Управниот одбор, директорот и Програмскиот совет. Органот кој е непосреден законски застапник на Академијата е директорот. Согласно законските одредби, директорот е овластен да раководи со Академијата, како и да ја претставува и застапува Академијата пред домашни и меѓународни институции⁵³⁵. Директорот го именува Управниот одбор на Академијата врз основа на објавен јавен оглас. За директор може да

⁵²⁵ Види: чл. 2, ст. 1, т. 21, Закон за установите...Повеќе за ова види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 161-163.

⁵²⁶ Види: чл. 41, Закон за установите, Сл. весник на РМ, бр. 32/05, 120/05, 51/11 и 99/22.

⁵²⁷ Види: чл. 46, ст. 2, Закон за установите...

⁵²⁸ Види: чл. 46, ст. 2, Закон за установите...

⁵²⁹ Види: чл. 48, Закон за установите...

⁵³⁰ Види: чл. 92, Закон за високото образование, Сл. весник на РМ, бр. 82/18, 154/19, Сл. весник на РСМ, бр. 178/21 и 58/24.

⁵³¹ Види: чл. 92, Закон за високото образование...

⁵³² Види: чл. 3, Закон за Академија за судии и јавни обвинители, Сл. весник на РСМ, бр. 129/23 и 53/24.

⁵³³ Види: чл. 16, Закон за Академија за судии и јавни обвинители...

⁵³⁴ Исто.

⁵³⁵ Види: чл. 2, Закон за Академија за судии и јавни обвинители...

биде именувано физичко лице кое има најмалку осум години работен стаж како судија во судовите на РС Македонија, во Уставниот суд на РС Македонија, во меѓународен суд или како јавен обвинител во обвинителствата во РС Македонија⁵³⁶. Покрај условите кои се однесуваат на стручните и професионалните квалитети од областа на правото на физичкото лице кое може да биде избрано за директор, Законот предвидува и дополнителни услови за избор кој се однесуваат на други стручни знаења и квалитети на лицето (познавање на англиски, француски или германски јазик, да не е осудувано за кривично дело, да не му е изречена прекршочна санкција забрана за вршење на дејност или должност итн.)⁵³⁷.

5. Работите и задачите од областа на акредитацијата во државата ги врши Институтот за акредитација. Институтот се основа со Законот за акредитација⁵³⁸ како јавна установа која врши дејности од јавен карактер. Согласно Законот, Институт има својство на правно лице⁵³⁹. Органи на Институтот се: Совет, директор и Одбор за надзор на материјално-финансиското работење⁵⁴⁰. Непосреден законски застапник на Институтот е директорот⁵⁴¹. За директор може да биде избрано само домашно физичко лице⁵⁴². Директорот се избира во постапка по јавен оглас, а го избира Советот на Институтот од кандидатите кои се пријавиле на јавниот оглас, а кои ги исполнуваат законските услови за избор⁵⁴³.

6. Во Закон за стандардизација⁵⁴⁴ се уредува основањето на единствено национално тело за стандардизација на државата кое има статус на јавна установа. Станува збор за Институтот за стандардизација кој има својство на правно лице⁵⁴⁵. Организационата структура на Институтот се состои од: Собрание, Совет, директор и Одбор за контрола на материјално-финансиското работење⁵⁴⁶. Непосреден законски застапник на Институтот е

⁵³⁶ Види: чл. 15, ст. 8, Закон за Академија за судии и јавни обвинители...

⁵³⁷ Види: чл. 15, ст. 10, Закон за Академија за судии и јавни обвинители...

⁵³⁸ Сл. весник на РМ, бр. 120/09.

⁵³⁹ Види: чл. 4, Закон за акредитација...

⁵⁴⁰ Види: чл. 10, Закон за акредитација...

⁵⁴¹ Види: чл. 11, Закон за акредитација...

⁵⁴² Види: чл. 19 и чл. 20, Закон за акредитација...

⁵⁴³ „За директор може да биде избрано лице кое ги исполнува следниве услови, и тоа:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на изборот со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) да има минимум пет години работно искуство;

5) да има најмалку три години работно искуство на раководно место;

6) да има искуство во областа на акредитацијата и со неа поврзани активности;

7) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).“ Види: чл. 15, ст. 3, Закон за акредитација...

⁵⁴⁴ Сл. весник на РМ, бр. 54/02, 84/12, 23/13, 41/14, 53/16 и 83/18.

⁵⁴⁵ Види: чл. 6, Закон за стандардизација...

⁵⁴⁶ Види: чл. 12, Закон за стандардизација...

директорот⁵⁴⁷. Исто како и во претходните примери за непосредно законско застапништво, и во овој случај директор на Институтот може да биде само домашно физичко лице кое ги исполнува условите таксативно определени со Законот за стандардизација.

7. Јавните претпријатија се мешовити правни лица кои се основаат за вршење на дејности од јавен интерес⁵⁴⁸. Во Законот за јавни претпријатија⁵⁴⁹ со кој се уредува основањето, организацијата, работата и престанокот на јавните претпријатија не е прецизно определено кој субјект е овластениот законски застапник на јавното претпријатие. Меѓутоа, имајќи предвид дека Законот во членот 23 определува дека со работата на јавното претпријатие раководи директор, може да се заклучи дека директорот како раководен орган на јавното претпријатие воедно претставува и негов непосреден законски застапник во правните односи со трети лица. Директор на јавно претпријатие може да биде домашно физичко лице кое поседува соодветни стручни и професионални квалитет за вршење на функцијата⁵⁵⁰. Мандатот на директорот изнесува четири години.

б) Непосредни законски застапници (застапници по закон) на други субјекти со својство на правно лице

1. За непосреден законски застапник на РС Македонија е определено Државното правобранителство. Согласно Законот за државното правобранителство⁵⁵¹, Државното правобранителство е овластено да презема мерки и правни средства за заштита на имотните права и интереси на државата⁵⁵². Државното правобранителство овластувањето за застапување го врши преку Државниот правобранител на РС Македонија и државните правобранители⁵⁵³.

Интересно е што и самото Државно правобранителство како државен орган има свој непосреден законски застапник, а тоа е Државниот правобранител. Имено, согласно членот 9 на Законот за државно правобранителство, Државниот правобранител е овластен да го претставува и застапува Државното правобранителство, како и да презема други дејствија во рамките на своите законски овластувања.

⁵⁴⁷ Види: чл. 15-г, Закон за стандардизација...

⁵⁴⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 158-159.

⁵⁴⁹ Сл. весник на РМ, бр. 38/96, 9/97, 6/02, 19/02, 40/03, 49/06, 22/07, 83/09, 97/10, 6/12, 11913, 41/14, 138/14, 25/15, 61/15, 39/16, 64/18, 35/19; 275/19, 89/22 и 274/22.

⁵⁵⁰ „За директор и заменик на директор од ставот 1 на овој член може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

- е државјанин на Република Македонија,

- има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/1 степен образование,

- во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност,

- има минимум пет години работно искуство,

- поседува еден од следните меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години и тоа: ТОЕФЕЛ ИБТ (TOEFL iBT) - најмалку 74 бода, ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода, ИЛЕЦ (ILEC Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво, ФЦЕ (FCE Cambridge English: First) - положен, БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).“ Види: чл. 23, ст. 4, Закон за јавните претпријатија...

⁵⁵¹ Сл. весник на РМ, бр. 87/07, 167/10, 104/15 и 53/24.

⁵⁵² Види: чл. 2 и чл. 5, Закон за државното правобранителство...

⁵⁵³ Види: чл. 4, ст. 1, Закон за државното правобранителство...

2. Во Законот за локална самоуправа општините се определени како правни лица кои ги извршуваат своите надлежности преку органи кои се избрани непосредно од страна на граѓаните⁵⁵⁴. Такви органи на општината се: Советот на Општината и Градоначалникот⁵⁵⁵. Притоа, за непосреден законски застапник на единица на локална самоуправа според Закон за локална самоуправа, се определува Градоначалникот на Општината⁵⁵⁶. Според одредбите на Законот, тој се избира на непосредни, општи и слободни локални избори со тајно гласање кои се спроведуваат на секои 4 години во општините⁵⁵⁷.

3. Со Законот за катастар на недвижности⁵⁵⁸ се предвидува основање на Агенција за катастар на недвижности со својство на правно лице. Станува збор за субјект кој се основа по сила на закон и кој се стекнува со правен субјективитет како резултат на волја на законодавецот⁵⁵⁹. Согласно одредбите на Законот за катастар на недвижности, Агенцијата за катастар на недвижности има својство на правно лице чиишто права, обврски, одговорности се утврдени од страна на Законот⁵⁶⁰. Организационата структура на Агенцијата за катастар на недвижности е сочинета од два органи - Управен одбор и директор⁵⁶¹. За непосреден законски застапник на Агенцијата за катастар на недвижности во Законот за катастар на недвижности е определен директор. Застапувањето на Агенцијата во правните односи со трети лица се вбројува како една од надлежностите на директорот, кој покрај застапувањето на Агенцијата, врши и други работи кои се составен дел од надлежностите на Агенцијата⁵⁶². Согласно Законот, за директор се избира домашно физичко лице кое поседува соодветни стручни квалификација за вршење на функцијата⁵⁶³.

4. Законот за основање на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој⁵⁶⁴ го уредува основањето, работата и финансирањето на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој. Агенцијата се основа како

⁵⁵⁴ Види: чл. 3, Закон за локална самоуправа, Сл. весник на РМ, бр. 5/02.

⁵⁵⁵ Види: чл. 31, Закон за локална самоуправа...

⁵⁵⁶ Види: чл. 50, ст.1, т.1, Закон за локална самоуправа...

⁵⁵⁷ Види: чл. 49, Закон за локална самоуправа...

⁵⁵⁸ Сл. весник на РМ, бр. 55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16, 172/16, 64/18 и 124/19.

⁵⁵⁹ Повеќе за ова види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, цит. учебник, стр. 146.

⁵⁶⁰ Види: чл. 6 и чл. 7, Закон за катастар на недвижности...

⁵⁶¹ Види: чл. 9, Закон за катастар на недвижности...

⁵⁶² Види: чл.15, Закон за катастар на недвижности...

⁵⁶³ „ За директор и за заменик на директорот може да биде избрано лице кое ги исполнува следниве услови, и тоа:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на изборот со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) има минимум пет години работно искуство;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода,

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).“Види: чл. 13, ст. 2, Закон за катастар на недвижности...

⁵⁶⁴ Сл. весник на РМ, бр.72/07.

самостоен орган на државната управа со својство на правно лице⁵⁶⁵. За непосреден законски застапник на Агенцијата Законот го определува директорот давајќи му непосредно овластување да раководи со Агенцијата⁵⁶⁶. Како директор може да биде избрано исклучиво физичко лице кое ги исполнува условите за избор определени со Законот⁵⁶⁷.

5. Во правната теорија фондовите се сметаат за посебен вид на установи, а кога определен фонд се основа заради остварување на работи од јавен интерес, тогаш се смета дека тие имаат статус на јавни фондови, како што е и Фондот за пензиско и инвалидско осигурување⁵⁶⁸. Овој Фондот се основа со Законот за пензиското и инвалидското осигурување⁵⁶⁹. За непосреден законски застапник на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување во Законот е определен директорот на Фондот⁵⁷⁰. Директор може да биде само домашно физичко лице со потребните квалификации утврдени во Законот⁵⁷¹.

---

⁵⁶⁵ Види: чл. 3, Закон за основање на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој...

⁵⁶⁶ Види: чл. 11, Закон за основање на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој...

⁵⁶⁶ Исто.

⁵⁶⁷ „За директор може да биде именувано лице кои ги исполнува следниве услови:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) има најмалку пет години работно искуство;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ - најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2.“. Види: чл. 11, ст. 5, Закон за основање на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој...

⁵⁶⁸ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 162.

⁵⁶⁹ Види: чл. 8, Закон за пензиското и инвалидското осигурување, Сл. весник на РМ, бр. 98/12, 166/12, 15/13, 170/13, 43/14, 44/14, 97/14, 113/14, 160/14, 188/14, 20/15, 61/15, 97/15, 129/15, 147/15, 154/15, 173/15, 217/15, 27/16, 120/16, 132/16, 27/18, 35/18, 220/18, 245/18, 180/19, 275/19, 31/20, 267/20, 67/22 и 79/23.

⁵⁷⁰ Види: чл. 161, ст. 1, Закон за пензиското и инвалидското осигурување...

⁵⁷¹ „За директор, односно заменик директор на Фондот се именува домашно физичко лице кое ги исполнува следниве услови:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на изборот со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има завршено високо образование со стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) има минимум пет години работно искуство од областа на правото, финансиите, економијата и пензиското осигурување;

5) ќе понуди најквалитетна програма за работа на Фондот;

6) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) најмалку B2 (B2) ниво,

6. Фондот за здравствено осигурување согласно Законот за здравствено осигурување претставува јавна служба која врши дејност од јавен интерес⁵⁷². Исто како Фондот за пензиско и инвалидско осигурување, Фондот за здравствено осигурување има својство на правно лице⁵⁷³. Како непосреден законски застапник на Фондот за здравствено осигурување во Законот е определен раководниот орган кој го сочинуваат двајца директори. Станува збор за колективно законско застапништво во кое двајцата директори се подеднакво одговорни за работењето на Фондот и за исполнување на правата и обврските во правниот промет со трети лица⁵⁷⁴. За директори на Фондот можат да бидат избрани исклучиво домашни физички лица кои ги исполнуваат посебните услови пропишани со Законот⁵⁷⁵.

7. Законот за нотаријатот⁵⁷⁶ го уредува основањето на Нотарската комора на РС Македонија како субјект со својство на правно лице⁵⁷⁷. Во рамките на надлежностите на Нотарската комора спаѓа грижата за законито работење на нотарите, чување на угледот и честа на нотарите, заштита на нивните права и интереси, како и донесување одлука во врска со нивните права, обврски и одговорности⁵⁷⁸. Организационата структура на Комората ја сочинуваат неколку органи, и тоа: Собрание, Управен одбор, претседател, Дисциплински совет, Стручен совет, Надзорен одбор и други органи⁵⁷⁹. За непосреден законски застапник на Комората, Законот го определува претседателот на Комората⁵⁸⁰.

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) најмалку ниво Б2 (B2)“. Види: чл. 160, Закон за пензиското и инвалидското осигурување.

⁵⁷² Види: чл. 3, Закон за здравствено осигурување, Сл. весник на РМ, бр. 25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/06, 18/07, 36/07, 82/08, 98/08, 6/09, 67/09, 50/10, 156/10, 53/11, 26/12, 16/13, 91/13, 187/13, 43/14, 44/14, 97/14, 112/14, 113/14, 188/14, 20/15, 61/15, 98/15, 129/15, 150/15, 154/15, 192/15, 217/15, 27/16, 37/16, 120/16, 142/16 и 171/17, 275/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 77/21, 285/21, 60/23 и 154/23.

⁵⁷³ Види: чл. 53, Закон за здравствено осигурување...

⁵⁷⁴ Види: чл. 57, ст. 1, Закон за здравствено осигурување...

⁵⁷⁵ „За директор може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

а) е државјанин на Република Северна Македонија;

б) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

в) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VIII/I степен - високо образование од областа на менаџментот, економските науки, финансиите, бизнис администрацијата, менаџмент со јавното здравство, медицинските науки или правните науки;

г) има минимум пет години работно искуство од областа на финансиите или менаџментот или од системот и организацијата на здравствената заштита и здравственото осигурување и

д) поседува еден од следните меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ - најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку Б2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода,

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2)“. Види: чл. 57, ст. 4, Закон за здравствено осигурување...

⁵⁷⁶ Сл. весник на РМ, бр. 72/16, 142/16, 25/18 и 233/18.

⁵⁷⁷ Види: чл. 117, Закон за нотаријатот...

⁵⁷⁸ Види: чл. 117, ст. 1, Закон за нотаријатот...

⁵⁷⁹ Види: чл. 117, ст. 6, Закон за нотаријатот...

⁵⁸⁰ Види: чл. 123, Закон за нотаријатот...

8. Со Закон за државна ревизија⁵⁸¹ се основа Државниот завод за ревизија како државен орган со својство на правно лице⁵⁸². Заводот ги врши работите на државната ревизија како орган кој е независен во своето работење. Непосреден законски застапник на Заводот е Главниот државен ревизор. Согласно Законот за државна ревизија, Главниот државен ревизор е овластен да раководи со Заводот, што значи меѓу другото и да го застапува Заводот во правните односи со трети лица. Како Главен државен ревизор може да биде избрано домашно физичко лице кое треба да ги исполнува условите за избор утврдени со Законот за државна ревизија⁵⁸³. Мандатот на Главниот државен ревизор изнесува 9 години, без можност на повторен избор⁵⁸⁴. Во рамките на своите законски надлежности Главниот државен ревизор го застапува Државниот завод за ревизија, обезбедува законито и ефикасно вршење на работите, раководи и ја организира работата на Државниот завод за ревизија⁵⁸⁵. Исто така, Главниот државен ревизор е претставник на Државниот завод за ревизија пред меѓународните организации на врховните ревизорски институции⁵⁸⁶.

9. Во Законот за индустриската сопственост⁵⁸⁷ се уредува основањето и работата на Државниот завод за индустриска сопственост. Заводот се основа за вршење на работите поврзани со стекнувањето и заштита на правата од индустриска сопственост⁵⁸⁸. По својата организациона форма Заводот претставува управна организација со својство на правно лице⁵⁸⁹. Непосреден законски застапник на Заводот е директор. Директорот е овластен да раководи со Заводот, коешто вклучува застапување на Заводот во правните односи со трети лица⁵⁹⁰. Директорот се избира по пат на јавен оглас, а го именува и разрешува Владата на РС Македонија. Мандатот на директорот изнесува четири години. Функцијата на директор

---

⁵⁸¹ Сл. весник на РМ, бр. 66/10, 145/10, 12/14, 43/14, 154/15, 192/15, 27/16 и 83/18.

⁵⁸² Види: чл. 3, Закон за државна ревизија...

⁵⁸³ „Главниот државен ревизор, односно заменикот треба да ги исполнува следниве услови:

- 1) да е државјанин на Република Северна Македонија;
- 2) да има високо образование од областа на економските или правните науки;
- 3) да има најмалку седум години искуство во областа на економијата или правото;
- 4) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:
  - ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,
  - ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,
  - ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку Б2 (B2) ниво,
  - ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,
  - БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или
  - АПТИС (APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2).
- 5) да не врши друга јавна функција или професија, да не е член во органи на политичка партија, член на управен одбор, надзорен одбор или кој било друг орган кај друг правен субјект и
- 6) да не му е изречена прекршочна санкција, односно казна забрана за вршење на професија, дејност или должност.“. Види: чл. Види: чл. 4, ст. 2, Закон за државна ревизија...

⁵⁸⁴ Види: чл. 4, ст. 1 и ст. 4, Закон за државна ревизија...

⁵⁸⁵ Види: чл. 8, ст. 1, Закон за државна ревизија...

⁵⁸⁶ Види: чл. 8, ст. 2, Закон за државна ревизија...

⁵⁸⁷ Сл. весник на РМ, бр. 21/09, 24/11, 12/14, 41/14, 152/15, 53/16 и 83/18.

⁵⁸⁸ Види: чл. 9, ст. 1, Закон за индустриска сопственост...

⁵⁸⁹ Види: чл. 9, ст. 2 и 3, Закон за индустриска сопственост...

⁵⁹⁰ Види: чл. 10, ст. 1 и 6, Закон за индустриска сопственост...

може да ја врши само домашно физичко лице кое ги исполнува и другите законски услови за избор⁵⁹¹.

10. Законот за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги⁵⁹² го уредува основањето на Агенцијата за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги. Согласно Законот, Агенцијата претставува самостојно и независно непрофитно регулаторно тело со статус на правно лице со јавни овластувања⁵⁹³. Како непосреден законски застапник се определува директорот кој заедно со Советот ја сочинува организационата структура на Агенцијата⁵⁹⁴. Директор може да биде само физичко лице кое покрај стручно-технички услови, треба да исполнува и некои дополнителни, негативно определени услови, како што се: во последните 10 години да не било на раководни функции во државни органи, јавни претпријатија и акционерски друштва и да не биде член на политичка пратија додека ја врши функцијата⁵⁹⁵.

11. Законот за метрологијата⁵⁹⁶ го уредува основањето на Бирото за метрологија како орган во состав на Министерството за економија со својство на правно лице. Бирото е надлежно за вршење на стручни и други работи во областа на метрологијата. Исто така, Бирото ја претставува РС Македонија во меѓународните и регионалните организации кои вршат работи од областа на метрологијата. Непосреден законски застапник на Бирото е директорот кој го именува Владата на РС Македонија⁵⁹⁷. За директор може да се именува физичко лице кое ги исполнува стручно-техничките услови предвидени со Законот за метрологија⁵⁹⁸.

---

⁵⁹¹ „За директор и заменик директор може да биде именувано лица кое ги исполнува следниве услови, и тоа:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) да има минимум пет години работно искуство;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).“ Види: чл. 10, ст. 5, Закон за индустриска сопственост...

⁵⁹² Сл. весник на РМ, бр. 184/13, 13/14 и 44/14.

⁵⁹³ Види: чл. 4, Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги...

⁵⁹⁴ Види: чл. 11 и 20, Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги...

⁵⁹⁵ Види: чл. 19, Закон за аудио и аудиовизуелни медиумски услуги...

⁵⁹⁶ Сл. весник на РМ, бр. 55/02, 120/09, 136/11, 6/12 и 41/14.

⁵⁹⁷ Види: чл. 7, Закон за метрологија...

⁵⁹⁸ „За директор може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови, и тоа:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) има најмалку пет години работно искуство во областа на метрологијата;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

12. Агенцијата за електронски комуникации претставува еден од надлежните органи кои ги врши работите од областа на електронски комуникации согласно со Законот за електронските комуникации⁵⁹⁹. Оваа Агенција претставува самостојно, непрофитно регулаторно тело на пазарите за електронски комуникации во државата и има статус на правно лице со јавни овластувања⁶⁰⁰. Органи на Агенцијата се: комисија и директор. Како непосреден законски застапник на Агенцијата е определен директорот кој според законските одредби е овластен за ја застапува Агенцијата и да потпишува договори во име на Агенцијата⁶⁰¹. Директорот е домашно физичко лице кое ги исполнува законските услови за именување⁶⁰². Мандатот на директорот изнесува 5 години со можност за уште еден последователен избор⁶⁰³.

13. Во Законот за лековите и медицинските помагала⁶⁰⁴ за надлежен орган кој ги врши управните и стручните работи во врска со лековите и медицински помагала е Агенција за лекови како самостоен орган на државната управа со својство на правно лице⁶⁰⁵. Како раководен орган на Агенцијата, Законот го определува директор. За директор може да биде именувано домашно физичко лице ако ги исполнува стручно-техничките и други услови предвидени во Законот⁶⁰⁶. Директорот го избира Владата на РС Македонија за мандат од

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2).“ Види: чл. 4, Закон за метрологија...

⁵⁹⁹ Сл. весник на РМ, бр. 39/14, 188/14, 44/15, 193/15, 11/18 и 21/18.

⁶⁰⁰ Види: чл. 6, Закон за електронските комуникации...

⁶⁰¹ Види: чл. 24, Закон за електронски комуникации...

⁶⁰² „За директор на Агенцијата може да биде именувано лице кое:

- е државјанин на Република Македонија;

- во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

- активно го користи македонскиот јазик;

- една година пред денот на објавувањето на јавниот конкурс да не е вработен кај оператор;

- има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен образование од областа на електротехничките науки, информатиката, правото или економијата;

- има најмалку пет години соодветно работно искуство во областа на електронските комуникации;

- поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ- најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку Б2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво Б2 (B2); и

- поседува сертификат за познавање на компјутерски програми за канцелариско работење.“ Види: чл. 22, Закон за електронските комуникации...

⁶⁰³ Види: чл. 22, ст. 6, Закон за електронските комуникации...

⁶⁰⁴ Сл. весник на РМ, бр. 106/07, 88/10, 36/11, 136/11, 55/11, 11/12, 147/13, 154/13, 27/14, 43/14, 88/15, 154/15, 228/15, 7/16, 53/16, 83/18, 113/18, 245/18, Сл. весник на РСМ, бр. 28/21, 122/21 и 60/23.

⁶⁰⁵ Види: чл. 3, Закон за лековите и медицинските помагала...

⁶⁰⁶ „За директор на Агенцијата може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

1) е државјанин на Република Македонија;

2) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

четири години, со можност за повторен избор⁶⁰⁷. Неспорно е дека директорот како раководен орган претставува и непосреден законски застапник на Агенцијата.

14. Агенција за храна и ветеринарство претставува самостоен орган на државна управа кој има статус на правно лице. Според Законот за безбедност на храната⁶⁰⁸, Агенцијата е надлежна за вршење на работите од областа на безбедноста на храна и храна за животни, спроведување, контрола, надзор и следење на ветеринарните активности во областа на здравствената заштита на животните, нивна благосостојба, ветеринарното јавно здравство, како и контрола на национални референтни и овластени лаборатории кои даваат поддршка за потребите на Агенцијата⁶⁰⁹. Законодавецот предвидува дека со Агенцијата раководи директор⁶¹⁰. Како директор на Агенцијата може да биде именувано домашно физичко лице кое ги исполнува условите за негово именување определени со Законот за безбедност на храната⁶¹¹. Директорот го именува Владата за мандат од четири години со можност за повторен избор⁶¹².

---

3) да има завршен фармацевтски факултет односно да има стекнати најмалку 300 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен од областа на фармацијата;

4) има минимум шест години работно искуство во областа на фармацијата и да има завршено последипломски студии, специјализација или докторат од областа на фармацијата;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).

б) поседува потврда за активно познавање на компјутерски програми за канцелариско работење.“. Види: чл. 4-а, Закон за лековите и медицинските помагала...

⁶⁰⁷ Види: чл. 4, Закон за лековите и медицинските помагала...

⁶⁰⁸ Сл. весник на РМ, бр. 157/10, 53/11, 1/12, 164/13, 187/13, 43/14, 72/15, 84/15, 129/15, 213/15, 39/16, 64/18 и Сл. весник на РСМ, бр. 209/23.

⁶⁰⁹ Види: чл. 15, Закон за безбедност на храната...

⁶¹⁰ Види: чл. 18, Закон за безбедност на храната...

⁶¹¹ „За директор на Агенцијата за храна и ветеринарство може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

1) е државјанин на Република Северна Македонија;

2) во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен образование;

4) има минимум пет години работно искуство;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ (TOEFEL) - најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) - најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) - најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) - положен,

- БУЛАТС (BULATS) - најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) - најмалку ниво B2 (B2).“ Види: чл. 18, ст. 4, Закон за безбедност на храната...

⁶¹² Види: чл. 18, ст. 1 и 2, Закон за безбедност на храната...

15. Во Законот за медијација⁶¹³ се предвидува формирање на Комора на медијатори, која претставува независна и самостојна организација со својство на правно лице⁶¹⁴. Комората се основа заради организирање на работите во врска со медијацијата како вонинституционален облик на заштита на правата⁶¹⁵. Основна задача на Комората е да се грижи за развој и унапредување на медијацијата. Во Комората се организирани и членуваат лица наречени медијатори кои поседуваат лиценца за вршење на медијаторски работи. Организационата структура на Комората ја сочинува: Собранието (како највисок орган), Надзорниот одбор, Управниот одбор, претседателот и Етичкиот совет. Како орган надлежен за застапување и претставување на Комората е определен претседателот, што значи дека согласно Законот за медијација непосреден законски застапник на Комората е нејзиниот претседател⁶¹⁶. Претседателот е физичко лице – член на Комората. Согласно Законот, претседателот го избираат членовите на Комората за мандат од две години со можност за уште еден последователен избор⁶¹⁷.

16. Согласно одредбите на Законот за заштита на личните податоци⁶¹⁸, се основа Агенција за заштита на личните податоци како државен орган со својство на правно лице. Агенцијата претставува самостоен и независен орган кој има надлежност да врши надзор над законитоста на преземените активности при обработката на личните податоци во државата, како и да ги штити темелните права и слободи на физичките лица во однос на обработката на нивните лични податоци⁶¹⁹. Раководен орган на Агенција е директорот. За директор на Агенцијата може да биде избрано домашно физичко лице кое ги исполнува условите за избор пропишани со Законот за заштита на личните податоци⁶²⁰. Како непосреден законски застапник, директорот е овластен да ја претставува и да ја застапува Агенцијата пред надлежните органи⁶²¹. Важно е да се подвлече дека овластувањата на

⁶¹³ Сл. весник на РСМ, бр. 294/21.

⁶¹⁴ Види: чл. 3, ст. 1 и чл. 38, Закон за медијација...

⁶¹⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 440.

⁶¹⁶ Види: чл. 49, Закон за медијација...

⁶¹⁷ Види: чл. 46, Закон за медијација...

⁶¹⁸ Сл. весник на РСМ, бр. 42/20 и 294/21.

⁶¹⁹ Види: чл. 57, Закон за заштита на личните податоци...

⁶²⁰ „За директор може да биде избрано лице кое ги исполнува следниве услови:

1) е државјанин на Република Северна Македонија;

2) во моментот на изборот со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) да има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен правни науки;

4) не е член на орган на политичка партија;

5) да има најмалку 10 години работно искуство по завршување на високото образование;

6) да има најмалку пет години работно искуство, како и стручни квалификации и вештини во областа на заштитата на личните податоци;

7) поседува сертификат за познавање на компјутерски програми за канцелариско работење и

8) поседува еден од следните меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англискиот јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) најмалку B2 (B2) ниво, ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) положен,

- БУЛАТС (BULATS) најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) најмалку B2 (B2) ниво.“ Види: чл. 60, Закон за заштита на личните податоци...

⁶²¹ Види: чл. 63, Закон за заштита на личните податоци...

директорот во поглед на застапувањето на Агенцијата се ограничени кога станува збор за заштита на имотните права и интереси на Агенцијата пред надлежните судови и други органи. За застапување на Агенцијата пред судовите и другите органи се овластува Државното правобранителство на РС Македонија⁶²².

17. Со Законот за проценка⁶²³ се уредува основањето на Комората на проценувачи како субјект со својство на правно лице кое се запишува во Централниот регистар⁶²⁴. Организационата структура на Комората е сочинета од неколку органи, и тоа: Собрание на Комората, Управен одбор, Надзорен одбор, претседател на Комората, Дисциплинска комисија и Комисија за ревизија на проценка. Непосреден законски застапник на Комората е претседателот на Комората кој е овластен да ја претставува и застапува комората⁶²⁵. Претседателот го избира собранието на Комората од редот на членовите на Комората за мандат од две години со право на уште еден избор⁶²⁶.

18. Со Законот за инспекциски надзор⁶²⁷ се предвидува статусот, надлежностите и работењето на Инспекцискиот совет како самостоен орган на државна управа кој има својство на правно лице⁶²⁸. Раководен орган на Инспекцискиот совет е претседателот кој е овластен да го претставува и застапува Советот⁶²⁹. Претседател на Советот може да биде само домашно физичко лице кое ги исполнува стручно-техничките и други услови за избор утврдени во Законот за инспекциски надзор⁶³⁰.

19. Законот за јавните набавки⁶³¹ пропишува дека работите во врска со развојот на системот на јавните набавки, како и обезбедувањето рационалност, ефикасност и транспарентност во спроведувањето на јавните набавки ги врши Бирото за јавни набавки. Бирото се дефинира како орган на државната управа во состав на Министерството за

⁶²² Види: чл. 63, ст. 1, Закон за заштита на личните податоци...

⁶²³ Сл. весник на РМ, бр. 115/10, 158/11, 185/11, 51/12, 64/12, 188/14, 104/15, 153/15, 192/15 и 30/16.

⁶²⁴ Види: чл. 32, Закон за проценка...

⁶²⁵ Види: чл. 37, Закон за проценка...

⁶²⁶ Види: чл. 33, ст. 8, Закон за проценка...

⁶²⁷ Сл. весник на РМ, бр. 102/19.

⁶²⁸ Види: чл. 16, Закон за инспекциски надзор..

⁶²⁹ Види: чл. 17, Закон за инспекциски надзор..

⁶³⁰ „За претседател на Советот може да биде избрано лице кое:

1) има државјанство на Република Северна Македонија;

2) во моментот на изборот со правосилна судска пресуда не му е изречена казна затвор или прекршочна санкција забрана за вршење на професија, дејност или должност;

3) има стекнато најмалку 240 кредити според ЕКТС или завршен VII/I степен;

4) има најмалку шест години работно искуство на раководно работно место, по дипломирањето;

5) поседува еден од следниве меѓународно признати сертификати или уверенија за активно познавање на англиски јазик:

- ТОЕФЕЛ ИБТ најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) најмалку B2 (B2) ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) положен,

- БУЛАТС (BULATS) најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) најмалку ниво B2 (B2).

б) поседува потврда за активно познавање на компјутерски програми за канцелариско работење.“ Види: чл. 21, ст. 1, Закон за инспекциски надзор..

⁶³¹ Сл. весник на РМ, бр. 24/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 87/21.

финансии кој има својство на правно лице⁶³². Како раководен орган на Бирото, Законот го определува директорот. Директорот го претставува Бирото, а исто така го организира и обезбедува законитото и ефикасно вршење на работите, задачите и мерки кои се во надлежност на Бирото⁶³³. Согласно законските одредби, за директор на Бирото може да биде именувано домашно физичко лице кое исполнува услови за избор утврдени со Законот⁶³⁴. Директорот на Бирото го избира Владата на РС Македонија по предлог на министерот за финансии. Мандатот на директорот на Бирото изнесува четири години.

20. Со Законот за спречување на корупцијата и судирот на интереси се уредува меѓу другото и основањето на Државна комисија за спречување на корупција. Државната комисија претставува субјект со својство на правно лице⁶³⁵. Согласно Законот, Државната комисија ја претставува и застапува претседателот на Комисијата⁶³⁶. Претседателот се грижи и за организација и работа на Комисијата. Согласно Законот, за претседател може да биде именувано домашно физичко лице кое ги исполнува законските услови за избор⁶³⁷.

---

⁶³² Види: чл. 43, ст. 2, Закон за јавни набавки...

⁶³³ Види: чл. 44, ст. 2 и ст. 3, Закон за јавни набавки...

⁶³⁴ „За директор на Бирото може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

1. е државјанин на Република Македонија;

2. во моментот на именувањето со правосилна судска пресуда не му е изречена казна или прекршочна санкција забрана за вршење професија, дејност или должност;

3. има стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС, односно завршен VII/I степен образование од областа на правото или економијата и

4. има работно искуство од најмалку седум години од кои најмалку пет години од областа на јавните набавки;

5. поседува еден од следните меѓународно признати сертификати за познавање на англиски јазик не постар од пет години:

- ТОЕФЕЛ (TOEFL) со најмалку 74 бода,

- ИЕЛТС (IELTS) со најмалку 6 бода,

- ИЛЕЦ (ILEC) (Cambridge English: Legal) со најмалку B2 ниво,

- ФЦЕ (FCE) (Cambridge English: First) – положен,

- БУЛАТС (BULATS) со најмалку 60 бода или

- АПТИС (APTIS) – најмалку ниво B2 (B2)“. Види: чл. 44, ст. 3, Закон за јавни набавки...

⁶³⁵ Види: чл. 9, Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РМ, бр. 12/19.

⁶³⁶ Види: чл. 15, Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси...

⁶³⁷ „За претседател на Државната комисија може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

а. да е државјанин на Република Македонија и да има постојано место на живеење во Република Македонија;

б. да има деловна способност;

в. да има високо образование со стекнати најмалку 300 ЕКТС или VII/I степен на образование од областа на правните науки или високо образование со стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или VII/I степен на образование од областа на политичките, комуниколошките или економските науки;

г. да има најмалку десет години работно искуство по завршување на високото образование, од кои најмалку осум години работно искуство во областите на откривање или спречување корупцијата, владеење на правото или добро управување;

д. да не му е изречена забрана за вршење професија, дејност или должност;

е. во последните десет години да не било пратеник во Собрание на Република Македонија, член на Владата на Република Македонија, да не било донатор на политичка партија или да не вршело функција во органи на политичка партија;

е. не го искористило правото од членот 10 став (1) од овој закон.

(2) За член на Државната комисија може да биде именувано лице кое ги исполнува следниве услови:

а. да е државјанин на Република Македонија и да има постојано место на живеење во Република Македонија;

б. да има деловна способност;

Именувањето на претседателот го врши Собранието за мандат од пет години без право на повторен избор⁶³⁸.

21. Со Законот за стопанските комори⁶³⁹ се уредува основањето, организацијата, работењето и престанокот на стопанските комори⁶⁴⁰. Целта за основање на стопанските комори се гледа во унапредувањето на стручните и деловните обичаи и норми, како и за застапување и заштита на интересите на територија на државата⁶⁴¹. Согласно Законот, Комората е независна и самостојна организација со својство на правно лице. Својството на правно лице Комората го стекнува на денот на уписот во регистарот на други правни лица при Централниот регистар⁶⁴². Организационата структура на Комората е составена од Собрание, Управен одбор, Надзорен одбор и претседател⁶⁴³. Застапувањето на Комората во правните односи со трети лице Законот го доверува на претседателот и на извршниот директор на Комората. Претседателот на Комората е овластен да ја застапува и претставува Комората, како и да раководи со нејзината работа⁶⁴⁴. Исто така, претседателот е одговорен за законитоста во работењето на Комората. Како што може да се забележи од законските одредби, претседателот е застапник кој ја персонифицира Комората и ја застапува во правните односи со трети лица. Меѓутоа, ограничувањата на претседателот во поглед на застапувањето се ограничени. Имено, согласно законските одредби, претседателот нема овластување да ја застапува Комората во имотните односи при преземање на правни дејствија и склучување на правни работи. Овластувањата за ваков вид на застапување на Комората му припаѓаат на извршниот директор на Комората⁶⁴⁵.

3.2. Посредно законско застапништво

Посредно законско застапништво како законско застапништво во поширока смисла на зборот, се јавува во случаите кога овластувањата на застапникот се определени од страна

в. да има високо образование со стекнати најмалку 300 ЕКТС или VII/1 степен на образование од областа на правните науки или високо образование со стекнати најмалку 240 кредити според ЕКТС или VIII/1 степен на образование од областа на политичките, комуникациски или економските науки;

г. да има најмалку десет години работно искуство по завршување на високото образование, од кои најмалку шест години работно искуство во областите на откривање или спречување корупцијата, владеене на правото или добро управување;

д. да не му е изречена забрана за вршење професија, дејност или должност;

ѓ. во последните десет години да не било пратеник во Собрание на Република Македонија, член на Владата на Република Македонија, да не било донатор на политичка партија или да не вршело функција во органи на политичка партија;

е. не го искористило правото од членот 10 став (1) од овој закон.“ Види: чл. 11, Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси...

⁶³⁸ Види: чл. 10, Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси...

⁶³⁹ Сл. весник на РМ, бр. 17/11.

⁶⁴⁰ Види: чл. 1, Закон за стопанските комори...

⁶⁴¹ Види: чл. 2, Закон за стопанските комори...

⁶⁴² Види: чл. 3, ст. 1 и ст. 2, Закон за стопанските комори...

⁶⁴³ Види: чл. 11, Закон за стопанските комори...

⁶⁴⁴ Види: чл. 17, Закон за стопанските комори...

⁶⁴⁵ Види: чл. 18, Закон за стопанските комори...

на законодавецот, а лицето кое ќе го врши застапувањето се определува со акт на надлежен орган или со одлука на судот⁶⁴⁶.

Цивилната доктрина посредното законско застапништво го дели на законско-судско застапништво и судско застапништво⁶⁴⁷. Првиот вид на посредно законско застапништво, т.е. законско-судско застапништво постои во случаите кога условите за именување застапник и обемот на неговите овластувања при застапувањето се определени со закон, а лицето кое се јавува во својство на застапник се одредува со одлука на суд или друг надлежен орган. Вториот вид на посредно законско застапништво, т.е. судско застапништво настанува како резултат на одлука донесена од страна на судот, односно и обемот на овластувањата и застапникот се определени со судска одлука. Разликата помеѓу законско-судско застапништво и судско застапништво, според цивилистите, е изразена во присуството на волјата на законодавецот која е присутна во определување на обемот овластувања на застапникот кај законско-судско застапништво, но не и кај судско застапништво во кое и обемот на овластувањата на застапникот и самиот застапник ги предвидува судот.

Во овој труд ја прифаќаме поделбата на законското застапништво на посредно и непосредно. Притоа забележуваме дека кај непосредно законското застапништво доминира волјата на законодавецот како во поглед на определувањето на овластувањата на застапникот, така и во поглед на лицето коешто ќе го врши застапувањето. За разлика од непосредното законско застапништво, кај посредното законско застапништво волјата на законодавецот доминира само во поглед на определувањето на овластувањата на застапникот, но не и во поглед на определувањето на лицето кое го врши застапувањето. Фактот што волјата на законодавецот кај посредното законско застапништво е послаба, правната положба на посредниот законски застапник се разликува од правната положба на непосредниот застапник. Имено, како што кажавме, непосредното застапништво се поимаше како право, но и како должност на застапникот. Како резултат на тоа лицето кое ќе се најде во својството на непосреден законски застапник, нема опција да се откаже од овластувањата затоа што тие овластувања воедно претставуваат и негова должност врз основа на закон. Правната положба на посредниот застапник е поповолна затоа што посредниот застапник сепак има можност да избира дали ќе се согласи да го врши застапувањето или не. Со актот на надлежниот орган или со судската одлука за непосреден законски застапник може да биде определено само лице кое се согласува со тоа да настапува во својството на застапник.

Посредното законско застапништво слично како и непосредното законско застапништво е уредено со повеќе прописи во правниот систем на РС Македонија. Анализата на прописите покажува дека посредни законски застапници имаат и физичките и правните лица. Во текстот што следи ќе биде претставено и анализирано во посебни потточки посредното законско застапништво на физичките лица и посредното законско застапништво на правните лица.

---

⁶⁴⁶ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 383. Исто така: Д. Попов, *цит. учебник* стр. 239. Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 334.

⁶⁴⁷ Некои од правните цивилисти наместо поимот посредно законско застапништво и посебни случаи на посредно законско застапништво, како вид застапништво го определуваат судско (управно) застапништво. Ова застапништвото настанува врз основа на одлука на суд или управен акт во кој се определува кое лице претставува застапник, а кои правни дејства ги презема одлучува законодавецот. Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 486. За застапништво врз основа на одлука на надлежен државен орган, види кај: И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 178.

3.2.1. Посредно законско застапништво на физички лица

1. Посредното законско застапништво на физичките лица е старателското застапништво. Старателот е физичко лице кое е овластено за застапување на малолетни деца без родители или без родителска грижа и полнолетни лица кои се делумно деловно способни или се потполно деловно неспособни. Старателот се вбројува во групата на посредни законски застапници затоа што неговите овластувања за застапување се определени со Законот за семејството, а лицето кое ќе го врши старателското застапување се определува со решение од страна на Центарот за социјална работа како надлежен орган⁶⁴⁸.

Преку институтот старателство, односно со старателското застапување во правниот систем на РС Македонија се обезбедува посебна правна заштита на малолетните деца кои се без родители или без родителска грижа и на полнолетни лица на кои им е одземена или ограничена деловната способност. Овие лица кои поради недостаток на потполна деловна способност не се во состојба да се грижат за своите права и интереси во правниот промет и во другите правни односи, се застапувани од страна на старателот како нивен посреден законски застапник⁶⁴⁹.

Обемот на овластувањата за застапување на старателот се определени со одредбите на Законот за семејството. Согласно одредбите на Законот за семејството, старателското застапување опфаќа грижа за личноста на застапуваниот, како и грижа за неговите имотни права и интереси. Од општото определување на овластувањата на старателот може да заклучиме дека старателското застапување исто како и родителското застапување ги надминува границите на застапништвото како граѓанско-правен институт затоа што подразбира и овластувања поврзани со грижата за личноста и личната благосостојба на лицето под старателство. Некои цивилисти сметаат дека овластувањата од старателското застапување кое го врши старателот како посреден законски застапник треба првенствено да бидат насочени кон заштита на личноста на лицето под старателство, а не кон заштита на имотните права и интереси на лицето под старателство. Како што укажуваат цивилистите, во праксата преовладува ставот дека грижата за имотните права и интереси, како и за имотот на лицето треба да биде препуштена на Центарот за социјална работа кој како непосреден законски застапник би ги остварувал старателските овластувања во оваа сфера⁶⁵⁰.

Сметаме дека старателското застапување треба да претставува сеопфатно застапување на лицето под старателство. Тоа значи старателот да има овластување да се грижи за личноста на лицето под старателство, но и за неговите имотни права и интереси. Според нашето мислење, ова е најпрактично решение затоа што старателот кој ги врши старателските овластувања е во постојан контакт во лицето под старателство, па затоа е во најдобра позиција да знае кои се личните, но и кои се имотните потреби на тоа лице. Тоа не значи дека поддржуваме целосно исклучување на Центарот за социјална работа од непосредна грижа за лицето под старателство. Имено, кога Центарот за социјална работа определува старател на лицето под старателство, тој е должен за старател да определи лице за кое оценил дека најдобро ќе се грижи за личноста, правата и интересите на лицето под старателство. Исто така, Центарот за социјална работа има право да врши надзор над работата на старателот. Преку вршењето надзор Центарот за социјална работа исто така има

⁶⁴⁸ Чл. 140, ст. 1 и чл. 165, ст. 1, Закон за семејството...

⁶⁴⁹ Чл. 124, Закон за семејството...

⁶⁵⁰ Така: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит. учебник*, стр. 278.

можност да го штити лицето под старателство доколку определениот старател несовесно или неправилно го врши старателското застапување. Од друга страна, ако старателските овластувањата се делат помеѓу старателот и Центарот за социјална работа, така што старателот ќе се грижи за личноста на лицето под старателство, а Центарот за имотните права и интереси на лицето под старателство, постои голема веројатност дека тоа ќе доведе од бирократизација на старателските овластувања. Сето тоа може да се одрази негативно на имотот и имотните интереси на лицето под старателство. Ако заштитата во тие динамични граѓанско-правни односи „заглави“ во административни процедури за одлучување пред Центарот за социјална работа, тоа може да резултира со губење на правата на лицето под старателство поради нивно ненавремено вршење. Сметаме дека и во овој случај како и во случајот на родителското застапување, Центарот за социјална работа треба да биде инволвиран во заштитата на имотните интереси на лицето под старателство само кога треба да се располага со имотот на лицето под старателство, но не и во делот кој подразбира тековна грижа за имотните права и интереси на лицето под старателство.

Имајќи го предвид значењето на институтот старателство и потребата од правилно вршење на старателските овластувања, Закон за семејството пропишува дека старателот треба да поседува посебни лични својства и способности за вршење на должноста старател⁶⁵¹. Исто така, Законот пропишува дека лицето кое ќе биде определено за старател треба да има волја да го врши старателското застапување. Волјата за вршење на старателско застапување старателот ја изразува преку давање согласност за негово определување како старател⁶⁵². Станува збор за претходна согласност, што значи дека лицето треба да се согласи пред неговото „официјално“ назначување како старател. Важно е да се подвлече дека законодавецот упатува при определување на лицето кое ќе го врши старателското застапување, да се земат предвид и желбите на лицето по старателство ако со оглед на околностите тоа е во состојба да ги изрази, како и желбите на неговите блиски роднини. Како што може да се забележи, законодавецот води грижа и за личните желби на лицето под старателство, иако тоа во правниот живот нема способност да учествува самостојно и да изразува правно релевантна волја. Почитувањето на желбите на лицето под старателство секако дека е индикација за заложбите на законодавецот да се почитува личноста на овие субјекти кои со оглед на нивната состојба не се во целост способни самостојно да се грижат за себе. Стремежот на законодавецот да обезбеди најдобра можна старателска заштита за лицето под старателство се гледа и во фактот што во Законот за семејството е содржана директивна норма за Центарот за социјална работа која упатува при определување на лицето кое ќе го врши старателското застапување, приоритет да се даде на блиските роднини на лицето под старателство. Ова е мошне рационално законско решение затоа што блиските роднини на лицето под старателство се во најдобра позиција да воспостават блиски односи со лицето под старателство коишто ќе се базираат на доверба, блискост и непосредност, што би резултирало и со поквалитетна старателска заштита. При определување на старателот Законот упатува да се води соодветна грижа лицето кое ќе биде определено за старател да поседува лични квалитети кои би биле индикатор дека тоа лице правилно и совесно ќе ги врши доверените овластувања од старателското застапување. Законодавецот не дефинира кои лични квалитети треба да ги има старателот, но определува кои лица не можат да бидат определени како старатели⁶⁵³. Согласно законските одредби, за старател не може да биде

⁶⁵¹ Види: чл. 135, ст. 2, Закон за семејството...

⁶⁵² Исто.

⁶⁵³ Види: чл. 139, Закон за семејството...

определено лице на кое му е одземено родителското право, лице кое е делумно деловно способно или кое е потполно деловно неспособно, лице чиешто интереси се во спротивност со интересите на лицето по старателство, како и лице кое со оглед на неговото севкупно однесување и лични својства не може да се очекува правилно да ги врши старателските овластувања. Исто така, за старател не може да се определи лице чиешто односи со лицето под старателство и со неговите родители биле нарушени, па затоа не може да се очекува правилно да ги врши старателските овластувања. Ограничувањата кои законодавецот ги пропишува во поглед на тоа кое лице може, односно не може да биде определено за старател се сосема оправдани. Имено, од лице на кое му е одземено родителското право или кое се однесува неморално и/или постапува незаконито, страда од зависности и сл. не може да се очекува дека правилно и совесно ќе ги врши старателските овластувања. Исто така, не може да се очекува дека ќе постапува на начин кој е во најдобар интерес за лицето под старателство ако неговите интереси се во спротивност со интересите на лицето под старателство. Лице кое има нарушени односи со лицето под старателство или со неговите родители, не може да се очекува дека ќе воспостави односи на доверба и блискост со лицето под старателство, што е мошне важно за правилно остварување на овластувањата кои се поврзани со грижата за личноста на лицето под старателство. Лицето на кое му е одземена или ограничена деловната способност, не може да биде старател затоа што тоа лице не може самостојно да се грижи ниту за своите, ниту за правата и интересите на други лица. Таквото лице има потреба од старател и не може да биде старател.

Доколку се исполнети законските претпоставки за именување старател, односно лицето кое треба да биде старател ги има потребната деловна способност и лични квалитети за вршење на старателското застапување и изјавило волја да го врши старателското застапување, тогаш Центарот за социјална работа со решение лицето го определува за старател⁶⁵⁴. Во решението Центарот поблиску го определува и обемот на овластувањата за застапување на старателот, односно определува кои се неговите права и должности при вршење на старателското застапување. Важно е да се подвлече дека Центарот за социјална работа покрај тоа што поблиску ги определува правата и должностите на старателот со решение, исто така има обврска пред донесувањето на решението да го запознае потенцијалниот старател со неговите права и должности и нивното значење⁶⁵⁵. Оваа законска обврска за „поучување“ на старателот за правата и должностите кои произлегуваат од старателското застапување неспорно е дека има за цел да обезбеди квалитетно застапување на правата и интересите на лицето под старателство. Откако Центарот за социјална работа ќе го определи со решение старателот, на старателот му се издава т.н. „старателска исправа“ во која се содржани податоци за обемот на овластувањата на старателот⁶⁵⁶. Оваа исправа е мошне корисна за старателот, кој врз основа на исправата ќе може пред сите трети лице и пред надлежните судски и други органи да го докажува своето својство на старател. За воспоставувањето на старателското застапување се известува матичната служба, како и Агенцијата за катастар на недвижности со цел да се направат соодветни забелешки, односно приобелешки на фактот дека на определено лице му е определен старател⁶⁵⁷. На овој начин се обезбедува јавност во вршење на старателско застапување.

---

⁶⁵⁴ Види: чл. 140, ст. 1, Закон за семејството...

⁶⁵⁵ Види: чл. 140, ст. 2, Закон за семејството...

⁶⁵⁶ Види: чл. 140, ст. 3, Закон за семејството...

⁶⁵⁷ Види: чл. 141, Закон за семејството...

Овластувањата, односно правата и должностите кои произлегуваат од старателското застапување согласно Законот за семејството, како што кажавме, можат да се поделат на овластувања поврзани со грижата за личноста на лицето под старателство и овластувања поврзани со грижата за имотните права и интереси, односно имотот на лицето под старателство⁶⁵⁸.

Во однос на грижата за личноста на лицето под старателство, Законот пропишува дека старателот е должен да се грижи личноста и за правата и интересите на лицето под старателство⁶⁵⁹. Законот не прецизира што се подразбира под грижа за личноста на лицето под старателство, меѓутоа, може да се заклучи дека таа грижа треба да опфаќа заштита на личните права и интереси на лицето под старателство преку кои ќе се обезбеди благосостојба на тоа лице.

Што се однесува до грижата за имотните права и интереси, односно грижата за имотот на лицето под старателство, Законот пропишува дека старателот е должен совесно да управува со имотот на тоа лице⁶⁶⁰. Старателот е овластен да ги презема работите од редовното управување со имотот на лицето под старателство⁶⁶¹. Исто така, старателот е овластен да располага со имотот на лицето под старателство кога тоа располагање е неопходно, односно може да се смета како работа од редовното управување со имотот на лицето под старателство. Станува збор за отуѓување на плодови и други стоки од помала вредност кои се подложни на расипување, како и отуѓување на други ствари ако тоа спаѓа во редовното работење⁶⁶². Паричните средства кои старателот ќе ги добие при редовното располагање со имотот на лицето под старателство, тој е должен да ги употреби за задоволување на потребите на лицето под старателство⁶⁶³. За работите од вонредното управување на старателот му е потребно одобрение од Центарот за социјална работа⁶⁶⁴. Како работи од вонредното управување со имотот за кои на старателот му е потребна согласност од Центарот за социјална работа, Законот ги определува располагањата со имотот кои вклучуваат: отуѓување или оптоварување на недвижните ствари сопственост на лицето под старателство, отуѓување подвижни ствари кои имаат афектна вредност за лицето под старателство, располагање со имотни права кои имаат поголема вредност, откажување од наследство, легат или подарок и други располагања определени со закон⁶⁶⁵. Кога Центарот за социјална работа одобрил располагање со имотот на лицето под старателство, тој е должен со одобрението да ја определи и намената на средствата кои ќе се стекнат како резултат на извршеното располагање. Исто така, Центарот е должен да врши надзор на начинот на кој старателот ќе ги употребува добиените средства, односно дали ќе ги користи согласно намената која ја определил Центарот за социјална работа⁶⁶⁶. Ова е мошне важна обврска на Центарот за социјална работа со цел да се спречат злоупотреби на имотот на лицето под старателство од страна на старателот. Треба да се подвлече дека Законот изрично забранува определени располагања со имотот на лицето под старателство. Согласно Законот, на старателот му е забрането да располага со имотот на лицето под старателство преку

---

⁶⁵⁸ Види: чл. 142-153, Закон за семејството...

⁶⁵⁹ Види: чл. 142, Закон за семејството...

⁶⁶⁰ Види: чл. 142, Закон за семејството...

⁶⁶¹ Види: чл. 142, Закон за семејството...

⁶⁶² Види: чл. 142, Закон за семејството...

⁶⁶³ Види: чл. 149, ст. 2, Закон за семејството...

⁶⁶⁴ Види: чл. 149, Закон за семејството...

⁶⁶⁵ Види: чл. 147, Закон за семејството...

⁶⁶⁶ Види: чл. 147, ст. 2, Закон за семејството...

давање подароци и други слични располагања без надомест, ниту пак смее лицето под старателство да го обврзува како гарант⁶⁶⁷.

Посебна мерка која ја презема Центарот за социјална работа заради заштита на имотот на лицето под старателство е пописот и процената на неговиот имот⁶⁶⁸. Оваа мерка Центарот ја презема пред да му го предаде имотот на управување на старателот. Пописот и процената ги врши комисија која ја именува Центарот за социјална работа. Старателот е должен да присуствува за време на пописот⁶⁶⁹. За време на пописот треба да бидат присутни и лицата во чие владение се наоѓа имотот на лицето под старателство. На пописот може да присуствува и лицето под старателство доколку е во состојба да го сфати значењето на пописот.

Друга посебна мерка за заштита на имотот на лицето под старателство која може да ја преземе Центарот за старателство е обезбедување на непосредна заштита на имотот на лицето под старателство кој се наоѓа надвор од подрачјето на Центарот кој е месно надлежен за грижа за лицето под старателство⁶⁷⁰. Во овој случај Центарот месно надлежен за грижа на лицето под старателство може грижата за имотот надвор од подрачјето на неговата надлежност да му ја довери на Центарот за социјална работа, кој е месно надлежен во подрачјето каде што се наоѓа тој имот. Притоа, Центарот за социјална работа на чиешто подрачје на месна надлежност се наоѓа имотот на лицето под старателство, може непосредно да се грижи за тој имот или да определи посебен старател кој ќе се грижи исклучиво за имотот на лицето под старателство. Независно од тоа кој ќе се грижи за тој имот, одлуките поврзани со располагањето со имотот овластен е да ги носи Центарот за социјална работа кој е месно надлежен да се грижи за лицето под старателство.

Со цел спречување на конфликт на интереси, Законот забранува старателот да го застапува лицето под старателство во правни работи во кои другата договорна страна е негов брачен другар или близок роднина⁶⁷¹. Законот децидно не забранува старателот да склучува правни дела сам со себе (на едната страна како застапник, на другата страна како трето лице – содоговарач) при старателското застапување. Меѓутоа, со оглед на фактот што Законот забранува старателот да склучува правни дела во име и за сметка на лицето под старателство со нему блиски лица (брачен другар, блиски роднини), дотолку повеќе треба да се смета дека на застапникот му е забрането случувањето договори сам со себе при старателското застапување.

Старателот е одговорен за совесно исполнување на должностите кои произлегуваат од старателското застапување пред Центарот за социјална работа. Одговорноста на старателот вклучува обврска за редовно поднесување извештаи за својата работа⁶⁷². Согласно Законот за семејството, старателот е должен секоја година да поднесува извештај за својата работа. Покрај редовниот годишен извештај, старателот може да биде задолжен да поднесе и посебен извештај по барање на Центарот за социјална работа. Во извештајот старателот е должен да наведе податоци за тоа како ги исполнувал своите должности

---

⁶⁶⁷ Види: чл. 142, ст. 3, Закон за семејството...

⁶⁶⁸ Види: чл.143, ст. 1, Закон за семејството. Пописот и процената како мерка за заштита на имотот на лицето под старателство, Центарот за социјална работа може да ја преземе и пред да донесе решение за определување на старател доколку за тоа постојат оправдани причини. Како оправдана причина законодавецот го наведува постоењето непосредна опасност по имотот на лицето под старателство. Види: чл. 144, Закон за семејството...

⁶⁶⁹ Види: чл.143, ст. 2, Закон за семејството...

⁶⁷⁰ Види: чл.145, Закон за семејството...

⁶⁷¹ Види: чл.148, Закон за семејството...

⁶⁷² Види: чл.151, Закон за семејството...

поврзани со грижата за личноста на лицето под старателство, како и да наведе податоци за начинот на управување и располагање со имотот на лицето под старателство. Во поглед на грижата на лицето под старателство, извештајот треба да содржи податоци за здравјето на лицето, неговото издржување и оспособување за самостоен живот. Ако лицето под старателство е малолетно дете, извештајот треба да содржи податоци и за воспитанието и образованието на детето, како и други податоци релевантни за личноста на лицето под старателство. Податоците за начинот на управување и располагање со имотот на лицето под старателство треба да содржат преглед на приходите и расходите остварени во годината за која се дава извештајот, како и податок за крајната состојба на имотот во време на поднесување на извештајот.

Одговорноста на старателот пред Центарот за социјална работа вклучува и одговорност за несовесно и неправилно извршување на старателското застапување. Во случаите кога старателот несовесно и неправилно го врши старателското застапување, односно кога старателот ги злоупотребува своите овластувања, Центарот за социјална работа може да преземе конкретни мерки против старателот, какви што се ограничувањето на овластувањата на старателот, разрешување од должноста старател и сл⁶⁷³. За преземањето конкретни мерки против старателот Центарот за социјална работа одлучува по поднесен приговор против работата на старателот. Приговорот може да го поднесе лицето под старателство (ако е во состојба), негови роднини, матичните служби, државните органи, претпријатија, установи, месни заедници и други организации, како и граѓаните⁶⁷⁴. Во зависност од содржината на приговорот и неговата основаност, Центарот за социјална работа одлучува за тоа дали и каква мерка ќе преземе против старателот⁶⁷⁵.

За совесно и правилно извршување на своите должности од старателското застапување застапникот има и граѓанско-правна одговорност⁶⁷⁶. Согласно одредбите на Законот за семејството, старателот е должен да ја надомести штетата која му ја причинил на лицето под старателство како резултат на несовесно, неправилно или невнимателно вршење на своите должности. Центарот за социјална работа е овластен да ја утврди висината на причинетата штета. Со цел да се обезбеди ефикасност во надоместувањето на причинетата штета за лицето под старателство, Законот пропишува дека Центарот за социјална работа е овластен да побара надомест на штета од старателот и да му определи рок за исплата на надоместот. Доколку старателот не ја надомести доброволно причинетата штета во рокот кој му го определил Центарот за социјална работа, тогаш штетата на лицето под старателство му ја надоместува непосредно Центарот. Кога штета причинета од старателот на лицето под старателство ќе му ја надомести Центарот за социјална работа, тој има право да бара надомест на исплатениот износ од старателот во постапка пред надлежниот суд.

Своите должности кои произлегуваат од старателското застапување старателот по правило ги извршува без надомест⁶⁷⁷. Меѓутоа, во исклучителни случаи согласно Законот за семејството, дозволено е Центарот за социјална работа да му определи надомест на старателот како награда. Станува збор за ситуации кога старателот вложил дополнителен труд или се истакнал во начинот на кој ги извршувал своите должности од старателското застапување. Исто така, Центарот за социјална работа може да му определи на старателот и

---

⁶⁷³ Види: чл. 130, Закон за семејството...

⁶⁷⁴ Види: чл. 131, Закон за семејството...

⁶⁷⁵ Види: чл. 132, Закон за семејството...

⁶⁷⁶ Види: чл. 153, Закон за семејството...

⁶⁷⁷ Види: чл. 152, ст. 1, Закон за семејството...

соодветен надомест на трошоците кои старателот ги има при извршувањето на своите должности. Наградата и надоместот на трошоците за работата на старателот по правило се надоместуваат од приходите добиени од имотот на лицето под старателство. Меѓутоа, доколку со тоа се загрозува издржувањето на лицето под старателство, тогаш наградата и трошоците се надоместуваат од буџетот на државата⁶⁷⁸.

2. Поаѓајќи од статусот на лицето под старателство, Законот разликува старателство на малолетни лица и старателство на полнолетни лица.

- Старателство на малолетни лица е старателство на децата без родителска грижа. Како деца без родителска грижа Законот ги определува децата чии родители не се живи, се исчезнати, непознати или на кои повеќе од една година им е непознато живеалиштето⁶⁷⁹. Исто така, како деца без родителска грижа Законот ги смета и децата чии родители привремено или трајно не ги извршуваат своите родителски права и должности од најразлични причини (болест, деловна неспособност, одземено родителско право и сл.)⁶⁸⁰. Со оглед на фактот дека лицето под старателство е малолетно дете без родителска грижа, законодавецот должностите на старателот од старателското застапување ги определува на сличен начин како и должностите на родителите од родителското застапување. Во таа смисла Законот определува дека старателот е должен да се грижи како родител за личноста на детето, за неговото здравје, воспитување, образование и оспособување за самостоен живот⁶⁸¹. На старателот не му е дозволено без согласност на Центарот за социјална работа да го прекине или промени видот на образованието на детето, да го избира или менува занаетот на малолетникот или да презема други мерки кои би влијаеле на личниот развој на малолетникот⁶⁸². Доколку малолетното дете е делумно деловно способно, тогаш должностите на старателот се однесуваат на застапување и помагање на малолетното лице во правните работи во кои тоа самостојно не може да учествува. Притоа, старателот е овластен да дава одобрение на правните работи од поголемо значење кои малолетникот не може самостојно да ги преземе. Кога се работи за преземање на работа која и самиот старател не е овластен самостојно да ја преземе, тогаш согласност се бара од Центарот за социјална работа⁶⁸³. Согласно Законот за семејството работите кои делумно деловно способното малолетно дете самостојно може да ги преземе се: стапувањето во работен однос и располагањето со остварената плата. Во контекст на можноста за самостојно учество во правните односи на делумно деловно способното дете под старателство, важно е да се укаже на потребата од усогласување на Законот за семејството со Законот за облигационите односи. Имено, согласно Законот за облигационите односи малолетните лица (деца) стануваат делумно деловно способни со навршување на 14 години возраст. Како делумно деловно способни лица, малолетниците можат самостојно да стапуваат во таксативно определени правни односи, и тоа: да примат дар, да стапат во работен однос (на 15 години), да состават тестамент (на 15 години), како и да побараат дозвола да стапат во брак (на 16 години).

---

⁶⁷⁸ Види: чл. 131, Закон за семејството...

⁶⁷⁹ Види: чл. 159, Закон за семејството...

⁶⁸⁰ Исто.

⁶⁸¹ Види: чл. 160, Закон за семејството...

⁶⁸² Види: чл. 161, Закон за семејството...

⁶⁸³ Види: чл. 162, Закон за семејството...

Кога малолетното лице остварува плата од работен однос, тоа согласно Законот за семејството е должно самостојно да придонесува за своето издржување, воспитување и стручно образование⁶⁸⁴.

- Старателството на полнолетните лица е старателство на лица на кои им е одземена или ограничена деловна способност со одлука на вонпарничниот суд. Центарот за социјална работа на овие лица е должен да им определи старател веднаш штом ќе ја добие одлуката со која се одзема или ограничува деловната способност на полнолетното лице. Старателот на полнолетно лице е должен да се грижи за личноста на лицето под старателство. Грижата опфаќа грижа за правата, интереси, сместување и здравје, како и оспособување за самостоен живот и работа во рамките на можностите на лицето под старателство⁶⁸⁵. Поконкретно, Законот за семејството должностите на старателот ги определува во зависност од тоа дали на полнолетното лице под старателство му е одземена или ограничена деловната способност. Според тоа, старателот на полнолетното лице на кое со одлука на суд делумно му е одземена деловната способност, ги има истите овластувања како и старател на малолетно лице над 15-годишна возраст. Старателот на полнолетното лице на кое со одлука на суд потполно му е одземена деловната способност ги има истите овластувања како и старател на малолетно лице под 15-годишна возраст⁶⁸⁶. И во овој случај неопходно е усогласување на Законот за семејството со Законот за облигационите односи кој поинаку ја определува деловната способност на полнолетните лица на кои судот им ја одзел или ограничил деловната способност. Како што кажавме, согласно Законот за облигационите односи полнолетното лице на кое му е ограничена деловната способност е делумно деловно способно лице и тоа може да ги склучува сите правни работи во правниот промет, освен оние кои му се забранети со судската одлука со која му се ограничува деловната способност. Полнолетните лица на кои судот им ја одзел деловната способност се потполно деловно неспособни и тие не можат самостојно да учествуваат во правните односи, со исклучок на можноста за склучување на секојдневни договори и примање на дар.

3. Различните причини за престанок на старателското застапување може да ги поделиме на причини за престанок на старателството и причини за престанок на овластувањата и должностите на старателот.

Во првата група на причини спаѓаат причините кои доведуваат до целосен престанок на старателството како резултат на престанок на потребата од старател⁶⁸⁷. Како причини за престанок на старателството може да се наведат: воспоставување на родителско право врз детето под старателство (појава на родителите, враќање на родителските права на родителите, посвојување), стекнувањето потполна деловна способност со полнолетство или со еманципација ако лицето било малолетно, враќање на деловната способност на полнолетното лице и смртта на лицето под старателство.

Втората група причини се причини кои доведуваат до престанок на овластувањата и должностите на старателот, но не и до престанок на потребата од старател. Станува збор за престанок на старателското застапување по барање на старателот, губење на деловната

---

⁶⁸⁴ Види: чл. 162, ст. 1, Закон за семејството...

⁶⁸⁵ Види: чл. 167, Закон за семејството...

⁶⁸⁶ Види: чл. 167 и чл. 168, Закон за семејството...

⁶⁸⁷ Види: чл. 163 и чл. 172, Закон за семејството...

способност на старателот, смрт на старателот или негова спреченост за вршење на должностите и негово разрешување од страна на Центарот за социјална работа⁶⁸⁸.

По престанокот на старателството старателот е должен на барање на Центарот за социјална работа да поднесе извештај за својата работа и за состојбата на имотот на лицето под старателство⁶⁸⁹. Старателот исто така е должен да го предаде имотот на управување на лицето под старателство (кога тоа станало потполно деловно способно), на неговите родители или посвоители (кога се воспоставило родителско застапување) или на новиот старател определен од Центарот за социјална работа⁶⁹⁰.

3.2.2. Посредно законско застапништво на правни лица и други субјекти со својство на правно лице

Покрај непосредните законски застапници, т.е. застапниците по закон, правните лица може да имаат и посредни законски застапници. Посредените законски застапници кај правните лица најчесто се определуваат кога ќе настапат околности поради кои застапниците по закон не можат повеќе да го вршат застапувањето или кога со закон не е определен непосреден застапник на правното лице.

1. Посреден законски застапник му се определува на правното лице во моментот на отворање на стечајната постапка⁶⁹¹. Стечајната постапка е судска постапка која се спроведува на правни лица кои не се во можност да ги исполнат своите обврски кон доверителите кои произлегуваат од граѓанско-правните, деловните или други имотни односи. Согласно Законот за стечај⁶⁹², кога на правното лице му е отворена стечајна постапка, судот во постапката за стечај со решение именува стечаен управник. Стечајниот управник претставува посреден законски застапник затоа што неговите овластувања во поглед на застапувањето на правното лице во стечај се определени со закон, а лицето кое ќе го врши застапувањето, како што кажавме, го определува судот со решение⁶⁹³. Стечајниот управник се избира со користење на електронски метод за избирање врз основа на утврдена листа на овластени стечајни управници⁶⁹⁴.

За стечаен управник може да биде именувано физичко лице кое се стекнало со лиценца за вршење на работите на стечаен управник и се регистрирало во трговскиот регистар како трговец поединец, или како јавно трговско друштво, или друштво со ограничена одговорност кои имаат лиценца за вршење на работите на стечаен управник и се регистрирани за вршење на дејноста⁶⁹⁵. Независно дали стечајниот управник е регистриран како трговец поединец или како трговско друштво, судот секогаш во решението определува физичко лице како стечаен управник. Ако стечајниот управник е регистриран како трговско друштво, тогаш се бира лице кое е вработено во трговското

⁶⁸⁸ Види: чл. 154 и чл. 155, Закон за семејството...

⁶⁸⁹ Види: 157, ст. 1, Закон за семејството...

⁶⁹⁰ Види: 157, ст. 2, Закон за семејството...

⁶⁹¹ За стечајната постапка како начин на престанок на правното лице види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 194-196. Исто така види: М. Недков, Т. Беличанец Е. Градишки Лазаревска, *цит. учебник*, стр. 215.

⁶⁹² Сл. весник на РМ, бр. 34/06, 126/06, 84/07, 3/08, 122/09, 47/11, 95/12, 79/13, 164/13, 29/14, 98/15 и 192/15.

⁶⁹³ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 383.

⁶⁹⁴ Види: чл. 31. ст. 1 и ст. 2, Закон за стечај...

⁶⁹⁵ Види: чл. 30, Закон за стечај...

друштво и кое има лиценца за стечаен управник. Со цел да се спречи конфликт на интереси, Законот за стечај предвидува дека во конкретна стечајна постапка за стечаен управник не може да биде определено лице кое: е во роднинска врска⁶⁹⁶ со стечајниот судија или со членови на стечајниот совет, е солидарен должник на стечајниот должник, било во договорен однос со стечајниот должник во последните три години пред покренувањето на стечајната постапка, бил акционер или член на орган на управување или орган на надзор во правното лице во последните три години пред покренувањето на стечајната постапка, било вработено кај стечајниот должник три години пред покренувањето на стечајната постапка, е доверител на стечајниот должник, е лице кое било вработено кај доверител на стечајниот должник три години пред покренувањето на стечајната постапка, било должник на стечајниот должник во последните три години пред покренувањето на стечајната постапка, е конкурент на стечајниот должник или е вработено кај конкурентот, имало некаков конфликт на интереси со стечајниот должник во последните три години пред покренувањето на стечајната постапка, работело како советник на стечајниот должник во имотни односи во последните три години пред покренување на стечајната постапка или е во сродство со лице кое од други причини не може да биде именувано како стечаен управник. Исто така, за стечаен управник не може да биде именувано лице кое во времето на именување веќе води стечајни постапки во најмалку три претпријатија⁶⁹⁷. За пречките во именувањето на стечаен управител судот води сметка по службена должност во времето кога треба да се определи стечајниот управник⁶⁹⁸. Доколку постојат пречки за именување на стечаен управник, судот има овластување да бара од доверителите да предложат нов стечаен управник од листата на стечајни управници за подрачјето на тој суд⁶⁹⁹. Ако тие не предложат стечаен управник во определен рок од приемот на барањето на стечајниот судија, тогаш стечајниот судија има овластување именувањето на стечајниот управник да го спроведе според методот на електронски избор⁷⁰⁰.

Согласно Законот за стечај, стечајниот управник е овластен да го застапува и претставува стечајниот должник во текот на стечајната постапка⁷⁰¹. Притоа, овластувањата на стечајниот управник ги опфаќаат само оние работи кои се однесуваат на управувањето со стечајната маса во текот на стечајната постапка. Доколку стечајниот должник продолжува да работи за времетраење на стечајната постапка, тогаш стечајниот управник е овластен и да управува со работата на правното лице. Со оглед на фактот што постапката за стечај на правното лице води кон престанок или реорганизација, сосема е оправдано што законодавецот овластувањата на стечајниот управник за управување со работата на правното лице во стечај ги ограничува само на вршење на оние работи поврзани со управувањето и впаричувањето на стечајната маса. Покрај овластувањата поврзани со работата на друштвото, стечајниот управник е должен да се грижи за стечајната маса во текот на стечајната постапка, како и да одговара на барањата од стечајните доверители кои се поврзани со добивањето информации за текот на стечајната постапка⁷⁰².

---

⁶⁹⁶ Во права линија неограничено, во странична линија до четврти степен, сродство по сватовство до втор степен или брачен другар. Види: чл. 22, Закон за стечај...

⁶⁹⁷ Види: чл. 22-а, Закон за стечај...

⁶⁹⁸ Види: чл. 31. ст. 3, Закон за стечај...

⁶⁹⁹ Види: чл. 31. ст. 4, Закон за стечај...

⁷⁰⁰ Исто.

⁷⁰¹ Види: чл. 33, Закон за стечај...

⁷⁰² Види: чл. 34 и чл. 34-а, Закон за стечај...

За својата работа стечајниот управник одговара пред стечајниот судија и одборот на доверители⁷⁰³.

Овластувањата на стечајниот управник во поглед на застапувањето на правното лице во стечај можат да престанат со завршување на стечајната постапка и со разрешување на стечајниот управник⁷⁰⁴. Иако во Законот не е прецизиран како начин на престанок на овластувањата на стечајниот управник, неспорно е дека ако стечајниот управник ја изгуби лиценцата за работа, неговите овластувања за застапување на правното лице во текот на стечајната постапка ќе престанат.

2. Кога основачите на правното лице донеле одлука за доброволен престанок на правното лице, имотот на лицето се впаричува во постапка за ликвидација⁷⁰⁵. Исто така, постапка за ликвидација се спроведува доколку се утврди ништовност на трговското друштво, како и во други случаи кога поради правни недостатоци друштвото не може да продолжи со работа или истекло времето за кое било основано трговското друштво⁷⁰⁶. Правното лице во постапката за ликвидација го застапуваат посредни законски застапници кои се нарекуваат ликвидатори⁷⁰⁷. Доколку престанува јавно трговско друштво, тогаш во својство на ликвидатори постапуваат содружниците на друштвото. Кога се спроведува постапка за ликвидација на командитно друштво со акции, тогаш ликвидатори се комплементарите. При ликвидација на друштво со ограничена одговорност ликвидатор е управителот на друштвото со ограничена одговорност. Постапката за ликвидација на акционерско друштво ја спроведуваат членовите на органот на управување со друштвото. Лицата кои како ликвидатори ќе го застапуваат правното лице во постапката за ликвидација, по правило ги определуваат содружниците, односно акционерите во правното лице. Во исклучителни ситуации кога со закон е определена надлежност на судот за спроведување на постапка на ликвидација, тогаш ликвидаторите ги именува надлежниот суд⁷⁰⁸.

Како посредни законски застапници, ликвидаторите се овластени да го застапуваат правното лице (трговското друштво) во ликвидација⁷⁰⁹. Кога како ликвидатори на правното лице се определени повеќе физички лица, тогаш ликвидаторите застапувањето го вршат заеднички (колективно)⁷¹⁰. Законот за трговски друштва дозволува ликвидаторите кои колективно го застапуваат друштвото да можат извршувањето на некои од работите кои се овластени како ликвидатори да ги преземат, да им ги доверат на еден или повеќе ликвидатори. Притоа посебно овластените ликвидатори во име и за сметка на правното лице во ликвидација можат самостојно да ја преземат само работата, односно видовите работи кои им биле доверени. Правните дејствија кои ги преземаат ликвидаторите во име и за сметка на правното лице во ликвидација се поврзани со впаричување на имотот на правното лице. Во таа смисла ликвидаторите се овластени и должни да ги завршат деловните работи кои биле во тек пред отворањето на ликвидационата постапка, а по завршување на тековните работи, ликвидаторите се должни да го претворат во пари имотот на правното лице и од

⁷⁰³ Види: чл. 35, Закон за стечај...

⁷⁰⁴ Види: чл. 36, Закон за стечај...

⁷⁰⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 194-196. Исто така види: М. Недков, Т. Беличанец Е. Градишки Лазаревска, *цит. учебник*, стр. 230.

⁷⁰⁶ Види: чл. 33, Закон за трговските друштва...

⁷⁰⁷ Види: чл. 539, Закон за трговските друштва...

⁷⁰⁸ Види: чл. 540, Закон за трговските друштва...

⁷⁰⁹ Види: чл. 534, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁷¹⁰ Види: чл. 534, ст. 2, Закон за трговските друштва...

паричниот износ да ги намират побарувањата на доверителите⁷¹¹. Ликвидаторите по правило не се овластени да преземаат нови правни работи (зделки), освен ако преземањето на тие правни работи се врши за потребите на постапката за ликвидација⁷¹².

Ликвидаторите се одговорни за правилно извршување на работите поврзани со застапувањето на правното лице во ликвидација. Согласно Законот за трговски друштва, ликвидаторот сноси лична одговорност за целата штета која ќе им ја причини на доверители во постапката за ликвидација⁷¹³. Доколку ликвидаторите го застапувале правното лице колективно, тогаш тие се солидарно одговорни за причинетата штета.

Со завршување на постапката за ликвидација и со бришење на друштвото од трговскиот регистар, престануваат овластувањата на ликвидаторот, односно ликвидаторите⁷¹⁴.

Освен кај трговските друштва, ликвидаторите се јавуваат како посредни законски застапници во постапката за ликвидација на здруженија.

- Согласно Законот за здруженија и фондации⁷¹⁵, ликвидаторот ја застапува организацијата во ликвидација од моментот на отворање на постапката за ликвидација⁷¹⁶.

- Законот за инвестициски фондови⁷¹⁷ определува овластувања на ликвидаторот во случај на ликвидација на отворен фонд⁷¹⁸. Согласно законските одредби, ликвидаторот е овластен да ја спроведе постапката за ликвидација. Со имотот на фондот ликвидаторот управува исклучиво за потребите на ликвидацијата и може да ги презема само оние правни дејствија кои водат кон ликвидација на тој имотот. Ликвидаторот не е овластен да дозволи продажба или откуп на удели во отворениот фонд. Исто така, на ликвидаторот му се забранети располагања, како што се наплата на надоместоци, со исклучок на надоместокот на депозитарната банка, трошоци за постапката на ликвидација и ревизија на ликвидацијата и трошоците за извештаите на вложувачите на фондот.

3.3. Законско застапништво во посебни случаи (ad hoc застапништво)

Во правниот живот настануваат ситуации кога под влијание на најразлични објективни околности, определено лице во определени ситуации не е во можност непосредно да ги остварува своите граѓански-субјективни права и граѓански субјективни обврски. Кога ќе настапат такви „посебни околности“, законодавецот предвидува

---

⁷¹¹ Види: чл. 542, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁷¹² Види: чл. 534, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁷¹³ Види: чл. 542, Закон за трговските друштва...

⁷¹⁴ Види: чл. 545-в, Закон за трговските друштва...

⁷¹⁵ Сл. весник на РМ, бр. 52/10, 135/11, 55/16 и 239/22.

⁷¹⁶ Види: чл. 69, Закон за здруженија и фондации...

⁷¹⁷ Сл. весник на РМ, бр. 12/09, 67/10, 24/11, 188/13, 145/15, 23/16 и Сл. весник на РСМ, бр. 31/20, 150/21 и 288/21.

⁷¹⁸ Види: чл. 21, Закон за инвестициски фондови. Повеќе за инвестициски фондови, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 163.

определување на застапници во посебни случаи, кои во цивилната доктрина се нарекуваат *ad hoc* законски застапници⁷¹⁹.

Законското застапништво во посебни случаи (*ad hoc* застапништвото) по своите карактеристики е најблиско со посредното законско застапништво, со оглед на сличностите во начинот на определување на овластувањата на *ad hoc* застапникот и начинот на неговото именување. Со закон е определено во кои случаи на физичко или на правно лице може да му се определи законски застапник во посебни случаи. Најчесто во законот се определува и обемот на овластувањата на законскиот застапник во посебни случаи. Лицето, пак, кое ќе го врши застапувањето, се определува со судска одлука или со акт на надлежен орган. Покрај сличностите, треба да се има предвид дека законското застапништво во посебни случаи има и определени специфични карактеристики по кои се разликува од останатите видови законско застапништво. Една од специфичните карактеристики на законското застапништво во посебни случаи е тоа што овој вид на застапништво не се воспоставува само на деловно неспособни физички лица. Имено, законското застапништво во посебни случаи може да се воспостави и за застапување на деловно способно физичко лице кое не може самостојно да се грижи за своите права и интереси затоа што е непознато, исчезнато или отсутно, односно не му се знае живеалиштето, а нема свој застапник. Исто така, законско застапништво во посебни случаи може да се воспостави и за физичко лице кое веќе има законски застапник, меѓутоа тој застапник од определени околности не е во можност да ги врши овластувањата на застапување на лицето. На пример, кога постои конфликт на интереси помеѓу законскиот застапник и застапуваното лице или правното лице нема избрано лице кое ќе ги врши работите на застапување и сл. Друга специфика на законското застапништво во посебни случаи е тоа што овој вид на застапништво е ограничено временски и/или во однос на обемот на овластувањата кои ги има застапникот. Временското ограничување на законското застапништво најчесто е поврзано со престанок на околностите кои довеле до негово воспоставување. На пример, отсутното лице да се врати или именува свој застапник, правното лице да ги избере лицата кои го сочинуваат органот надлежен за застапување на правното лице итн. Обемот на овластувањата на застапникот во посебни случаи најчесто е ограничен и опфаќа овластување за застапување на лицето во определени околности, во определена постапка, во остварувањето на определени права и правни интереси и сл.

Во текстот што следи ќе бидат анализирани видовите законско застапништво во посебни случаи (*ad hoc* застапништво) уредени во позитивното право на РС Македонија.

3.3.1. Старател во посебни случаи

Во услови кога поради постоење на „вонредни околности“ заштитата на личноста, имотните права и интересите на лицата не може да се обезбеди по редовен пат, Законот за семејството предвидува определување на т.н. старатели во посебни случаи⁷²⁰.

Согласно Законот за семејството, Центарот за социјална работа, определува старател во посебни случаи, и тоа: а) на лице чие место на живеење не е познато, а нема свој

---

⁷¹⁹ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 384; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 207; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 334. Исто така и: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 240.

⁷²⁰ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 384.

застапник; б) на непознат сопственик на имот кога е потребно некој да се грижи за тој имот; в) кога постои спор на интереси помеѓу застапуваниот и негов законски застапник или помеѓу застапуваните лица кои имаат ист законски застапник; г) на лице кое е странски државјанин; д) на барање на лицето кое поради оправдани причини не е способно да се грижи за својата личност, правата и интересите и ѓ) на малолетни деца - жртви на трговија со луѓе⁷²¹.

а) Отсутните лица кои немаат свои застапници од објективни причини не се во состојба самостојно да се грижат за своите имотни права и интереси во правниот живот. Покрај тоа, отсуството на лицето може да биде пречка и за трети лица кои стапиле во граѓанско-правни односи со отсутното лице да ги остварат своите права и обврски од тие односи. Затоа, со цел да се обезбеди непречено одвивање на правниот промет, а воедно и да се заштитат правата и интересите на отсутното лице, во Законот за семејството е предвидена можност на ова лице доколку тоа пред своето отсуство не определило застапник, застапник да му определи Центарот за социјална работа⁷²².

Анализата на одредбата од Законот за семејството со која се пропишува определувањето на старател на отсутно лице покажува дека за определувањето на старателот треба да бидат исполнети три претпоставки, и тоа: лицето да е отсутно, да нема свој застапник во РС Македонија и да постои објективна потреба од заштита на правата и интересите на отсутното лице. Постоенето на отсутност на лицето како прва претпоставка за определување на старател во посебни случаи се оценува врз основа на тоа дали може да се утврди каде е живеалиштето или престојувалиштето на лицето. Доколку местото на живеење на лицето е непознато, односно од достапните информации не може да се утврди каде лицето навистина живее или престојува, тогаш станува збор за отсутно лице. Во поглед на отсуството на лицето, важно е да се напомене дека фактот што тоа лице има регистрирано живеалиште на територијата на РС Македонија, не ја исклучува можноста за утврдување на отсуството на лицето. Имено, пријавувањето на живеалиште на територијата на РС Македонија е формално правно дејствие, додека отсуството на лицето е фактичко прашање. Од тие причини сметаме дека формулацијата на законодавецот според која за отсутно лице се смета лицето „*чие место на живеење не е познато*“ треба екстензивно да се толкува. Притоа, треба да се смета дека отсутно лице е не само лицето чие место на живеење не е познато, туку и лицето кое има познато место на живеење, т.е. живеалиште, но лицето подолго време не може да се најде на тоа место, ниту пак е познато дали и каде престојува надвор од своето место на живеење. Втората претпоставка е тоа лице да нема свој застапник на територијата на РС Македонија. Ова подразбира лицето да нема определено договорен застапник, ниту пак од надлежен орган да не му е определен законски застапник. Третата претпоставка е да постои објективна потреба за заштита на правата и интересите на отсутното лице. Објективна потреба постои тогаш кога се загрозени правата на отсутното лице, кога постои опасност од настанување на штета, кога против лицето се води постапка пред судовите или други државни органи, лицето има имот со кој треба да се управува и сл. Старателот на отсутното лице е овластен да се грижи за заштита на правата и интересите на лицето и да ги врши оние работи од кои произлегла објективната потреба за именување на старател.

---

⁷²¹ Види: чл. 173 и 174, Закон за семејството...Види и: К. Чавдар, *Коментар на Законот за семејството*,...цит. дело, стр. 277-278.

⁷²² Види: чл. 173, Закон за семејството...

Овластувањата на старателот на отсутно лице траат сè додека се исполнети трите претпоставки за воспоставување на овој вид на застапништво во посебни случаи. Во таа смисла доколку отсутното лице се врати или определи свој застапник, овластувањата на старателот ќе престанат. Доколку престане објективната потреба за заштита на правата и интересите на отсутното лице, исто така ќе престанат овластувањата на старателот на отсутното лице. На пример, имотот за кој се грижел старателот пропадне, постапките завршиле и сл. Потребата од старателство на отсутното лице ќе престане и доколку се утврди дека лицето починало или биде прогласено за умрено.

Иако во Законот тоа децидно не е пропишано, сметаме дека старател на отсутно лице Центарот за социјална работа треба да постави и за исчезнато лице кое нема свој застапник на територијата на РС Македонија. Притоа, старателот ќе биде овластен да се грижи за правата и интересите на исчезнатото лице сè додека тоа не биде пронајдено или не биде прогласено за умрено.

Согласно Законот за семејството, надлежноста за определување старател на отсутно лице првенствено му припаѓа на Центарот за социјална работа. Меѓутоа не се исклучува можноста старателот на отсутно лице да биде определен од друг надлежен орган кој со друг посебен закон е овластен да определува законски застапници во посебни случаи. Фактот што старателот на отсутното лице го определил друг орган, не ги менува овластувањата кои Центарот за социјална работа ги има во однос на определениот старател⁷²³. Органот кој именувал старател на отсутно лице, согласно Законот за семејството е должен за тоа да го извести Центарот за социјална работа⁷²⁴.

б) Старател во посебни случаи се определува и за непознат сопственик на имот⁷²⁵. Старателот на непознат сопственик на имот се разликува од старателот на отсутното лице во тоа што старателот на отсутното лице го знае идентитетот на застапуваниот, а старателот на непознатиот сопственик на имот не знае кој е титуларот на правото, односно не знае кој е застапуваниот. Во граѓанското право имотот се поима како збир од права од имотна природа кои му припаѓаат на определен субјект⁷²⁶. Една од основните карактеристики на имотот како правна категорија е тоа што тој се смета за нераздвојно поврзан со определен титулар на тој имот. Во таа смисла цивилистите со право укажуваат дека може да постои субјект без имот, но не може да постои имот без субјект. Овој став на цивилната доктрина резултира од фактот што во поимното определување на имотот како правна категорија преовладува субјективната теорија⁷²⁷. Поаѓајќи од ваквото поимање на имотот, важно е да се подвлече дека старателот на непознатиот сопственик на имот иако точно не знае кое е лицето кое го застапува, неспорно е дека тој го застапува лицето, а не имотот како правна категорија.

Што се однесува до условите за определување на старател на непознат сопственик на имот, тие се слични како и условите за определување старател на отсутно лице. Имено,

---

⁷²³ Исто.

⁷²⁴ Види: чл. 173, ст. 2, Закон за семејството... К.Чавдар, *Коментар на Законот за семејството*, цит.дело, стр. 278.

⁷²⁵ Поблиску кај: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит. учебник*, стр. 295.

⁷²⁶ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 249. Исто така и: Р. Живковска, Т. Пржеска, *Правни норми, промет, имот..цит. учебник*, стр. 43.

⁷²⁷ Повеќе за значењето на имотот како правна категорија види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 245; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 163; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 207; V. V. Vodinelic, *цит. учебник*, стр. 276; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 140.

за определување старател на непознат сопственик на имот треба исто така да бидат исполнети три основни претпоставки: да постои имот, сопственикот на тој имот да биде непознат и да постои објективна потреба од заштита на имотните интереси на сопственикот на имот. Постоенето на имот е прва претпоставка затоа што без постоење на имот не може да стане збор за исполнување на останатите две претпоставки. Иако имотот како правна категорија може да се состои од различни права од имотна природа, како на пример стварни, облигациони, права од интелектуална сопственост и сл., сепак треба да се има предвид дека во праксата најчесто кога станува збор за потребата од заштита на сопственик на непознат имот, првенствено се мисли на право на сопственост на ствари (подвижни или недвижни). Тоа е така затоа што во правниот живот многу малку е веројатно дека нема да биде познат носителот на облигациони субјективни права поради *inter partes* дејството на овие односи⁷²⁸. Како резултат на *inter partes* дејството на облигационите односи однапред се знае кои се страните на односот, односно се знаат носителите на облигационите субјективни права и обврски. Кај правата од интелектуална сопственост возможно е да се случи ситуација кога носителот на право од интелектуална сопственост може да биде непознат. Тоа е случај кај авторските права кои како такви настануваат и уживаат правна заштита со самото креирање на авторското дело. Притоа може да се случи авторот на делото да биде непознат и како резултат на тоа да не се знае кој е титуларот кој има право да ја остварува личната и имотната компонента на тие права⁷²⁹. Втората претпоставка, како што кажавме, е сопственикот на имотот да биде непознат. Некои цивилисти сметаат дека станува збор за напуштен имот или имот чии наследници се непознати. Можеме само делумно да се согласиме дека под имот на кој не му се знае сопственикот, може да се смета оставината чии наследници се непознати, но не и напуштениот имот. Категоријата „напуштен имот“ повеќето цивилисти не ја поимаат како имот чиј сопственик е непознат, туку ја поимаат како имот за кој сопственикот на недвосмислен начин изјавил волја дека не сака да го има како свој. Според тоа, напуштениот имот не може да биде имот за кој не се знае сопственикот затоа што ако не се знае сопственикот, не би можело да се констатира дека имотот бил напуштен и според тоа престанал да биде негова сопственост. Со цел да се спречи напуштениот имот да стане „ничии“ кога тој имот се состои од сопственост на недвижни ствари, тогаш согласно одредбите на Законот за сопственост и други стварни права⁷³⁰, тој имот по сила на закон станува сопственост на државата⁷³¹. Напуштените подвижни ствари, пак, можат да бидат предмет на окупација од секое лице кое стварта ќе ја земе со намера да ја присвои⁷³². Бидејќи сопственикот на имотот е непознат, сосема е логично да се заклучи дека тоа лице не е во објективна можност да се грижи и да ги заштитува правата кои го сочинуваат тој имот. Затоа има потреба од старател кој би ја презел грижата за тој имот сè додека сопственикот не се најде. Трета претпоставка се надоврзува на претходните две. Имено, ако постои имот чиј сопственик е непознат, оттука произлегува и објективната потреба од заштита на тој имот затоа што имотот не може да остане без лице кое ќе се грижи и ќе управува со тој имот. Во такви околности секогаш постои опасност имот да се оштети, уништи или на друг начин да

⁷²⁸ За дејството на облигационите односи, поблиску види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 210. Повеќе за ова види кај: Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *Облигационо право*, Скопје, 2021, стр. 193.

⁷²⁹ За правната природа на авторското и сродните права поблиску кај: Ј. Дабовиќ - Анастасовска, В. Пепељугоски, *Право на интелектуална сопственост, второ изменето и дополнето издание*, Скопје, 2012, стр. 111.

⁷³⁰ Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 92/08, 139/09 и 35/10.

⁷³¹ Види: чл. 135, Закон за сопственост и други стварни права...

⁷³² Види: чл. 133, Закон за сопственост и други стварни права...

се повредат правата на непознатиот сопственик на имот или постои неопходност некој да се грижи за определен имот. Со цел да се избегнат штетни последици по имотот, грижата за имотот му се доверува на старателот на непознатиот сопственик на имот.

Овластувањата на старателот на непознат сопственик на имот се состојат од управување со имотот на сопственикот. При управувањето со имотот старателот треба да се грижи за тековно одржување на имотот, за негово правилно користење, за собирање на плодовите, приходите и другите користите што произлегуваат од имотот, да спречи причинување на штета и намалување на вредноста на имотот. Исто така, како составен дел од управувањето со имотот е должноста на старателот да се грижи за навремено исполнување на обврските кои произлегуваат од управувањето со имотот⁷³³. Иако во Законот не е прецизирано, сосема е логично да се заклучи дека старателот на непознатиот сопственик на имот е овластен да ги врши работите од редовното управување со имотот. Доколку постои потреба од преземање на работи од вонредното и управување со имотот, какви што се работите на располагање со имотот, тогаш старателот може да ги преземе тие работи само со одобрение од страна на Центарот за социјална работа. Исто така, сметаме дека во вакви случаи иако Законот тоа децидно не го пропишува, Центарот за социјална работа треба да преземе и дополнителни мерки за заштита на имотот на непознатиот сопственик на имот како што е мерката на вршење попис и процена на имотот пред тој да се предаде на управување на старателот.

Овластувањата на старателот на непознат сопственик на имот во поглед на управувањето со имотот престануваат кога сопственикот ќе се пронајде и ќе ја преземе грижата за својот имот лично или преку застапник. Ако се утврди дека станува збор за сопственик на имот кој не е деловно способен и како резултат на тоа не може самостојно да управува со својот имот, а нема ниту свој законски застапник, тогаш Центарот за социјална работа треба да постапи согласно одредбите на Законот за семејството со кои се уредува старателството на малолетни лица или полнолетни лица кои се делумно деловно способни или се потполно деловно неспособни, во зависност од околностите на случајот.

Согласно Законот за семејството, старател на непознат сопственик на имот може да определи и друг орган ако за тоа е овластен со посебен закон. Во овој случај исто како и кај старателот на отсутно лице, органот кој наместо Центарот за социјална работа именува старател на непознат сопственик на имот е должен за тоа да го извести Центарот во најкраток можен рок. Центарот за социјална работа во однос на старателот ги има истите овластувања како и самиот да го определил⁷³⁴.

в) Старател во посебни случаи Центарот за социјална работа е овластен да определи и тогаш кога постои судир на интереси помеѓу законскиот застапник и застапуваното лице или кога постои конфликт на интереси помеѓу повеќе лица кои се застапувани од ист законски застапник⁷³⁵.

Во Законот за семејството се дефинирани три случаи на конфликт на интереси кои налагаат определување на посебен старател, и тоа: конфликт на интереси помеѓу родителите кои го вршат родителското право и децата над кои се врши родителското право; конфликт на интереси помеѓу старателот и лицето под старателство и конфликт на интереси помеѓу

---

⁷³³ Исто.

⁷³⁴ Види: чл. 173, ст. 2, Закон за семејството...

⁷³⁵ Види: чл. 174, Закон за семејството...

малолетници на кои ист родител го врши родителското право, односно конфликт помеѓу повеќе лица под старателство кои имаат ист старател.

- Конфликтот на интереси помеѓу родителите и децата над кои тие го вршат родителското право Законот го определува како водење на спор во кој тие се спротивставени страни (тужител и тужен, предлагач и противник), склучување правни дела во кои едната договорна страна ја претставува родителот, односно родителите кои го врши родителското право, а другата договорна страна децата, како и други случаи на спротивставени интереси⁷³⁶.

- На ист начин законодавецот го дефинира и конфликтот на интереси помеѓу старателот и лицето под старателство.

- Конфликтот помеѓу лицата под старателство Законот го определува како постоење на спор помеѓу тие лица како спротивставени страни, постоење на спротивставени интереси при склучување на правно дело и други случаи кога лицата под старателство имаат спротивставени интереси. Овој трет случај на конфликт на интереси се разликува од претходните по тоа што тука не постои конфликт помеѓу застапникот и застапуваниот, но застапникот не е во можност подеднакво да ги штити интересите на сите лица кои ги застапува затоа што нивните меѓусебни интереси се спротивставени.

Кога постои конфликт на интереси, сосема е оправдано определување на посебен старател кој ќе ги застапува лицата при остварувањето на правата и интересите кои се конфликтни едни со други. Имено, кога постои конфликт на интереси, не може да се очекува ефективна заштита на правата и интересите на сите инволвирани страни. Притоа можно е да дојде до еден од два исходи - застапникот да ги жртвува своите права и интереси во корист на застапуваното лице или обратно, застапникот да ги жртвува интересите на застапуваното лице во корист на своите интереси. Со оглед на фактот што ниту еден од потенцијалните исходи во вакви ситуации не е пожелен од аспект на принципите на граѓанското право, законодавецот со право определува мерки за надминување на конфликтот на интереси, без притоа да обезбедува привилегирана положба за која било од страните.

Во случаите кога постои конфликт помеѓу законскиот застапник (родител или старател) и застапуваното лице, посебен старател му се определува на застапуваното лице бидејќи тоа е лицето кое не може самостојно да ги штити своите права и интереси. Доколку конфликтот постои помеѓу повеќе застапувани лица кои имаат ист застапник, тогаш на секое од тие лица му се определува посебен старател кој ќе ги застапува лицата во остварувањето на правата и интересите кои се во конфликт. Во овој случај погрешно би било едно од застапуваните лица да остане да биде застапувано од „заедничкиот“ застапник. Ако „заедничкиот“ застапник се најде во позиција да ги штити интересите на еден од застапуваните, тоа значи дека ќе мора во процесот да постапува спротивно на интересите на другите застапувани лица, што во крајна линија може да ги наруши односите на доверба помеѓу застапникот и застапуваните лица. Затоа сметаме дека законската одредба треба доследно да се применува и при ваков конфликт на интереси секое лице да добие посебен старател, со тоа исклучувајќи го учеството на „заедничкиот застапник“ во остварувањето на конфликтните правата и интереси помеѓу засегнатите страни.

---

⁷³⁶ Во цивилната доктрина ова се нарекува склучување договор сам со себе од страна на застапникот. Кај законското застапништво ова по правило е забрането, освен ако со посебен закон поинаку не е определено. Законот за семејството очигледно е дека се држи до ставот дека законскиот застапник нема овластување да склучува „договор сам со себе“.

Овластувањата на посебниот старател во случај на конфликт на интереси се ограничени на застапување во остварувањето на конфликтните права и интереси. Ако конфликтот е резултат на водење спор, овластувањата на посебниот застапник се поврзани со водењето на спорот и траат сè до неговото завршување. Доколку конфликтот на интереси се изразува како спротивставени интереси помеѓу договорни страни, тогаш посебниот застапник има овластување да го застапува лицето при склучување на правното дело, по што неговите овластувања престануваат. Кога се работи за други случаи на спротивставени интереси, овластувањата на старателот се состојат од преземање на правни работи поврзани со разрешување на конфликтот на интереси, а по неговото разрешување овластувањата на посебниот застапник престануваат.

Престанокот на конфликтот на интереси цивилистите со право го сметаат за момент на престанок на овластувањата на посебниот старател⁷³⁷.

г) Центарот за социјална работа е овластен да определи старател во посебни случаи и на лице кое е странски државјанин⁷³⁸. Станува збор за мерка за заштита на правата и интересите на странскиот државјанин во случаите кога тие мерки за заштита не се преземени од страна на државата чиј државјанин е странецот. Во законската одредба не е прецизирано на кои лица – странски државјани може да им се определи старател во посебни случаи. Меѓутоа, ако се има предвид кои се причините за постоење на институтот старателство во посебни случаи, а тоа е обезбедувањето заштита на лицата кои од објективни околности не се во состојба самостојно да се грижат за своите права и интереси, одговорот на прашањето станува евидентен. На странскиот државјанин може да му се определи старател во посебни случаи во истите околности и под истите услови под кои Центарот за социјална работа определува старател во посебни случаи на македонските државјани. Исто така, сметаме дека Центарот за социјална работа може да му определи старател во посебни случаи и на странскиот државјанин доколку утврди дека странецот е малолетно лице без родители или без родителска грижа или е полнолетно лице кое е делумно деловно способно или потполно деловно неспособно.

Обемот на овластувањата на старателот на странскиот државјанин, Центарот за социјална работа го определува во зависност од тоа каква заштита е потребна со оглед на околностите кои довеле до настанување на потребата за определување старател во посебни случаи⁷³⁹. Притоа, во зависност од околностите овластувањето за застапување може да биде ограничено на преземање на определена работа или на определен вид на работи во име и за сметка на застапуваното лице.

Старателот во посебни случаи определен за заштита на интересите на странскиот државјанин е овластен да го застапува странецот сè додека надлежниот орган на државата чиј државјанин е не му именува застапник на лицето, или преземе други соодветни мерки на заштита во согласност со прописите на таа земја. Кога органот на странската држава, кој е изворно надлежен да презема мерки за заштита на правата и интересите на странскиот државјанин ќе постапи согласно своите надлежности, овластувањата на старателот определен од Центарот за социјална работа ќе престанат по сила на закон.

---

⁷³⁷ Така: Д. Мицковиќ, А. Ристов, *цит. учебник*, стр. 296.

⁷³⁸ Види: чл. 175, Закон за семејството...

⁷³⁹ Види: чл. 177, Закон за семејството...

д) Согласно одредбите на Законот за семејството, Центарот за социјална работа може да определи старател во посебни случаи и по барање на застапуваниот. Специфично за овој вид на старателство во посебни случаи е тоа што застапуваниот очигледно е лице кое ја има потребната деловна способност да изразува правно релевантна волја бидејќи старателот се определува по барање на застапуваниот. Оттука се наметнува прашањето: Зошто лицето кое е овластено да бара да му се определи застапник, да не си определи самото застапник, односно да овласти полномошник (договорен застапник) кој ќе ги презема правните работи во негово име и за негова сметка? Одговорот на ова прашање делумно може да се бара во заложбата на законодавецот да обезбеди остварување на социјалните функции на државата преку нејзините органи и институции со јавни овластувања, како што е Центарот за социјална работа. На пример, Центарот да определи старател за старо и изнемоштено лице кое поради својата општа здравствена состојба не е во можност самостојно да се грижи за своите права и интереси, а кое е во тешка имотна состојба и не може да си дозволи да определи полномошник. Во дадениот пример лицето бара Центарот за социјална работа да му определи застапник затоа што самото не може да си дозволи да именува полномошник. Дадениот пример покренува и друго прашање: Дали старателот во посебни случаи има право на надоместок за својата работа и на чиј товар е исплатата на надоместокот? Законодавецот во одредбите со кои го уредува старателството во посебни случаи не прецизира дали старателот во посебни случаи има право на надоместок во форма на награда за својата работа и следствено не прецизира кој е должен да го плаќа тој надоместок доколку биде определен. Ако се земат предвид општите одредби за старателското застапување, може да се заклучи дека старателот во посебни случаи има право на надоместок за својата работа под исти услови како и „редовниот“ старател. Надоместокот по правило се наплаќа од имотот на застапуваното лице, а доколку тој имот не е доволен, односно би се довело во прашање издржувањето на застапуваното лице, тој надоместок се наплаќа од државниот буџет. Тоа од аспект на дадениот пример значи дека одлуката на лицето да бара од Центарот за социјална работа да му определи старател е мотивирана од социјални причини кои го принудуваат лицето да ја жртвува својата автономија како субјект во правото барајќи да биде ставено под старателство.

Поднесувањето на барање до Центарот за социјална работа за определување старател во посебни случаи го третираме за жртвување на автономијата на волја на застапуваното лице затоа што во овие случаи Центарот за социјална работа го определува старателот и неговите овластувања⁷⁴⁰. Имајќи ги предвид можните негативни ефекти од ваквото поимање на старателството уредено во членот 176 на Законот за семејството, сметаме дека овој вид на старателство во посебни случаи треба да биде предмет на попрецизна регулатива која првенствено ќе гарантира заштита на автономијата на волја на застапуваното лице. Исто така, сметаме дека заштитата на лицата во социјален ризик кои поради здравствени и други причини не можат самостојно да ги преземаат правните дејствија и другите правни работи, а притоа се потполно деловно способни, треба да се остварува преку други мерки на државна помош. Притоа тие мерките не треба да создаваат законска пречка деловно способните лица самите да си определат застапник. Доколку тешката имотна состојба е причината поради која овие лица не се во можност да определат полномошник, заштитата од страна на државата треба да биде фокусирана на обезбедување рго воно застапување, а не ставање на лицата под старателска заштита. Сметаме дека во суштина интенцијата на законодавецот е со одредбата од членот 176 да уреди еден поинаков вид на застапување во

---

⁷⁴⁰ Види: чл. 176, Закон за семејството...

посебни случаи, иако самата одредба не е доволно прецизна за тоа јасно да го рефлектира. Имено, во споредбеното право постојат законски можности лица за кои се очекува поради болест или други медицински причини да ја изгубат способноста за расудување, како и способноста за самостојно дејствување, самите да си определат законски застапници. Овие лица имаат право да определат свој законски застапник кој ќе ги штити нивните права и интереси откако ќе се најдат во состојба да не можат да расудуваат и самостојно да дејствуваат⁷⁴¹. Притоа, лицето не само што има можност самото да го определи својот законски застапник туку има можност да го определи и обемот на овластувањата на застапникот, како и да остави упатства за начинот на постапување на застапникот во време кога тоа лице ќе стане неспособно за расудување и за самостојно дејствување. Сметаме дека ваков вид на застапништво ќе биде мошне корисно да се уреди и во македонското позитивно право, и тоа на јасен и прецизен начин.

Што се однесува до старателството уредено со членот 176, сметаме дека одредбата треба да се толкува на начин што волјата на лицето кое се става под старателство да биде ставена во прв план. Тоа значи дека при определувањето на старателот и обемот на неговите овластувања, Центарот за социјална работа треба да се раководи од волјата на лицето кое бара да му се определи старател.

Во поглед на престанокот на овластувањата на старателот, Законот определува дека тие престануваат со решение на Центарот за социјална работа кое се донесува по барање на лицето под старателство⁷⁴².

г) Придружувајќи се на меѓународната заложба за обезбедување ефикасна заштита на лицата жртви на трговија со луѓе, македонскиот законодавец во Законот за семејството воведува посебен вид на старателство, а тоа е старателство над малолетни лица – жртви на трговија со луѓе⁷⁴³.

Согласно законските одредби со овој вид на старателско застапување, како што укажува и самиот термин, се опфатени деца кои станале жртви на трговија со луѓе за цели на нивна експлоатација. Под терминот „*дете – жртва на трговија со луѓе*“ Законот подразбира малолетно лице до навршени 18 години живот кое со или без негова согласност станало жртва на трговија со луѓе⁷⁴⁴. Сметаме дека законската формулација со која се определува детето како жртва на трговија со луѓе е во одредена мера дискутабилна. Имено, законодавецот при дефинирање на детето – жртва пропишува дека станува збор за малолетно лице кое „*со или без негова согласност, на било кој начин, станало жртва на трговија со луѓе*“. Формулацијата „*со или без негова согласност*“ е беспредметна затоа што имплицира дека некој, во овој случај малолетно дете, може да се согласи да биде експлоатиран. Таквата импликација е апсурдна затоа што секоја експлоатација е форма на злоупотреба и како таква е напад на физичкиот и моралниот интегритет на лицето кој согласно Уставот на РС Македонија е неприкосновен⁷⁴⁵. Врз основа на укажувањата, сметаме дека законската одредба треба да се ревидира, така што ќе се покаже поголема доза на сензитивност при термилошко изразување, имајќи ја предвид сериозноста на проблематиката која е предмет на законско уредување.

⁷⁴¹ Така: Шпански граѓански законик (Art. 223).

⁷⁴² Види: чл. 176, ст. 2, Закон за семејството...

⁷⁴³ Види: чл. 177-а – 177-м, Закон за семејството...

⁷⁴⁴ Види: чл. 177-а, ст. 1, Закон за семејството...

⁷⁴⁵ Види: чл. 11, Устав на РС Македонија, Сл. весник на РМ, бр. 52/91.

Законот, како што кажавме, во обезбедувањето на овој вид на старателска заштита поаѓа од возраста на детето – жртва. Притоа, од законските одредби јасно произлегува дека со овој вид на старателска заштита се опфатени лицата (децата) кои се на возраст до 18 години. Оттука произлегува дека пред да се обезбеди старателската заштита на жртвата, треба да се утврди нејзината возраст. Доколку возраста на жртвата не може да се утврди, а постојат причини да се верува дека таа е дете, тогаш се поаѓа од претпоставката дека се исполнети законските услови за преземање на мерките за старателска заштита на жртвата. Согласно законските одредби, обезбедувањето на старателска заштита на децата – жртви на трговија со луѓе се врши согласно начелото на недискриминација. Тоа подразбира дека заштитата ја ужива секое дете-жртва на трговија со луѓе и неговото семејство, без оглед на вера, раса, пол, национална припадност, социјално потекло, генетски карактеристики, јазик, религија, психички и физички способности, сексуална ориентација, возраст итн⁷⁴⁶.

Со цел да се обезбеди брза и ефикасна старателска заштита на децата – жртви на трговија со луѓе, Законот пропишува обврска за Центарот на социјална работа блиску да соработува со Министерството за внатрешни работи, јавниот обвинител, како и други органи, установи и институции кои се дел од системот за превенција и заштита на лицата жртви на трговија со луѓе. Исто така, Центарот за социјални работи е должен да соработува со старателот, семејството, родителите и други лица кои можат да дадат свој придонес кон заштита на детето – жртва на трговија со луѓе⁷⁴⁷.

Прва и основна должност на Центарот за социјална работа во процесот на заштита на детето – жртва на трговија со луѓе е да му обезбеди старателска заштита со определување на старател. Постапката за определување на старател Центарот ја започнува веднаш штом ќе добие известување од Министерството за внатрешни работи дека е пронајдено дете – жртва на трговија со луѓе⁷⁴⁸. Навременото исполнување на оваа должност игра клучна улога во ефективноста на заштитата. Лицето кое ќе биде определено за старател на детето – жртва на трговија со луѓе мора да биде обучено за остварување на старателска заштита во вакви посебни случаи⁷⁴⁹.

Овластувањата на старателот на дете – жртва на трговија со луѓе опфаќаат грижа за личноста, правата и интересите на детето. Остварувањето на овие овластување се врши врз основа на истите принципи на кои почива вршењето на родителското право и родителското застапување. Кога детето ставено под старателска заштита има навршено 15 години возраст, тогаш тоа дете како делумно деловно способно лице има право и самостојно да дејствува во правниот живот во рамките на неговата делумна деловна способност⁷⁵⁰. Во Законот за семејството посебно се потенцира остварувањето на правото на работа на детето кое има навршено 15 години. Согласно законските одредби, детето има право да се вработи и да остварува самостојна дејност, но за работи како што се изборот на вработување и движење, детето треба да го извести својот старател⁷⁵¹. Доколку детето под старателска заштита е странец, тогаш правото на работа може да го остварува доколку тоа е во согласност со Законот за вработување и работа на странци.⁷⁵²

---

⁷⁴⁶ Види: чл. 177-л, Закон за семејството...

⁷⁴⁷ Види: чл. 177-в, Закон за семејството...

⁷⁴⁸ Види: чл. 177-б, Закон за семејството...

⁷⁴⁹ Види: чл. 177-б, ст. 2, Закон за семејството...

⁷⁵⁰ Види: чл. 177-е, Закон за семејството...

⁷⁵¹ Види: чл. 177-е, ст. 3, Закон за семејството...

⁷⁵² Сл. весник на РМ, бр. 217/15 и Сл. весник на РСМ, бр. 163/21.

Законот за семејството определува и листа на должности кои ги има старателот на дете - жртва на трговија со луѓе. Листата на должности вклучува: чување на идентитетот на детето во тајност, чување во тајност на идентитетот на семејството во кое се наоѓа детето, обезбедување здравствена заштита и психо-социјална помош за детето, обезбедување правна помош, вадење лични документи за детето, обезбедување комуникација со детето на неговиот мајчин јазик, создавање можност детето да продолжи со своето образование, како и давање помош во процесот на утврдување на земјата на потекло на детето, пронаоѓање на семејството на детето и враќање на детето во рамките на тоа семејство⁷⁵³. Старателот при вршење на старателското застапување, исто така е должен да биде во постојан контакт со Центарот за социјална работа, како и со Министерството за внатрешни работи, јавното обвинителство и други надлежни институции и установи⁷⁵⁴. Соработката со Центарот за социјална работа и со другите надлежни органи, институции и установи е со цел на старателот да му се обезбеди потребната стручна поддршка во остварувањето на своите овластувања од старателското застапување. Определени овластувања старателот на дете – жртва на трговија со луѓе може да ги остварува само со одобрение на Центарот за социјална работа. Станува збор за овластувањето на старателот да го смести детето кај родител, друго лице или во установа, да го смени местото на престој на детето, да го врати детето во неговото семејство, да го врати детето во неговата матична држава, како и да му обезбеди здравствена заштита и психо-социјална помош⁷⁵⁵. Посебно одобрение од Центарот за социјална работа му треба на старателот и за донесување на одлуки кои значително би се одразиле на животот, здравјето и личноста на детето⁷⁵⁶. Во рамките на вршењето на своите старателски овластувања, старателот е должен да доставува неделен извештај за својата работа до Центарот за социјална работа. Покрај неделниот извештај, старателот е должен да даде извештај за својата работа и секогаш кога тоа од него ќе го побара Центарот за социјална работа⁷⁵⁷. Извештајот за работа треба да содржи податоци за активностите на старателот насочени кон обезбедување старателска заштита на детето - жртва на трговија со луѓе, односно во извештајот треба да се наведат: податоци за дејствијата преземени од страна на старателот преку кои се обезбедува грижа за потребите на детето; податоци за здравствената состојба на детето со предлози за можностите за подобрување на состојбата на детето; податоци за остварени контакти со надлежни органи, податоци за настанати проблеми со лицата кои го злоупотребиле детето, како и други релевантни податоци од кои може да се утврди состојбата на детето и неговите потреби⁷⁵⁸.

Старателската заштита на детето – жртва на трговија со луѓе трае сè додека постојат околностите кои довеле до воспоставување на овој вид на заштита. Доколку престанат причините кои довеле до старателска заштита или настапат други околности поради кои заштитата ќе стане беспредметна, тогаш овластувањата на старателот ќе престанат. Согласно одредбите на Законот за семејството, старателската заштита на детето - жртва на трговија со луѓе престанува кога детето ќе се врати во своето семејство или ако настапи смрт на детето⁷⁵⁹. Иако не е прецизирано во Законот, старателската заштита ќе престане и кога детето ќе наполни 18 години. Престанокот на старателската заштита треба да се

---

⁷⁵³ Види: чл. 177-д, Закон за семејството...

⁷⁵⁴ Види: чл. 177-г, Закон за семејството...

⁷⁵⁵ Види: чл. 177-ѓ, Закон за семејството...

⁷⁵⁶ Исто.

⁷⁵⁷ Види: чл. 177-к, ст. 1, Закон за семејството...

⁷⁵⁸ Види: чл. 177-к, ст. 2, Закон за семејството...

⁷⁵⁹ Види: чл. 177-м, Закон за семејството...

разликува од престанокот на овластувањата на определено лице како старател. Овластувањата на лицето определено за старател можат да престанат по негово барање, по барање на родителите на детето или со одлука на Центарот за социјална работа⁷⁶⁰. Притоа важно е да се подвлече дека престанокот на овластувањата на старателот нужно не подразбираат престанок на старателската заштита затоа што на детето – жртва на трговија со луѓе по потреба може да му се определи друго лице како старател.

Покрај основната должност на Центарот за социјална работа во поглед на заштитата на децата – жртви на трговија со луѓе, а тоа е обезбедувањето старателска заштита и застапување, Центарот остварува и други превентивни, заштитни и надзорни должности. Превентивните должности подразбираат преземање мерки, како што е надзор над вршењето на родителското право ако постои опасност од вклучување на детето во трговија со луѓе или друг вид на присилна работа⁷⁶¹. Заштитните должности ги опфаќаат следните мерки: одземање на детето од родителот или родителите и доверување на чување и воспитување кај другиот родител, кај друго лице или установа доколку има сознанија дека родителите учествувале во вклучување на детето во трговија со луѓе⁷⁶², оценување на подобноста на семејството во кое е сместено детето, следење на однесувањето на детето, давање стручна помош на детето и на семејството, соработка во пронаоѓање на семејството на детето и оцена на условите и можностите за враќање на детето во семејството и преземање на други мерки кои се во интерес на детето⁷⁶³. Надзорните должности опфаќаат надзор на старателот во вршење на старателските овластување и надзор на семејството кај кое е сместено детето.

3.3.2. Привремен застапник

Привремен застапник како законски застапник во посебни случаи се именува во околности кога треба да се преземат правни дејствија и други правни работи кои не трпат одлагање во име и за сметка на застапуваното лице кое не е во можност тоа да го направи лично, а нема свој застапник. Определувањето на привремен застапник е во интерес на застапуваниот, но и во интерес на третите лица затоа што на тој начин се отстрануваат пречките кои би довеле до одолговлекување на процесот на остварување на правата и интересите во правните односи. Одредби со кои се уредува определувањето на привремен застапник се содржани во повеќе правни прописи, како што се: Законот за семејството, Законот за наследувањето, Законот за установите, Законот за високото образование, Законот за парничната постапка, Законот вонпарнична постапка и Законот за управни спорови.

1. Законот за семејството пропишува определување на привремен застапник на полнолетно лице за кое е покрената постапка за одземање на деловната способност⁷⁶⁴. Привремениот старател го определува Центарот за социјална работа откако ќе добие известување од судот пред кој се води вонпарничната постапка. Определувањето на

---

⁷⁶⁰ Види: чл. 177-м, Закон за семејството...

⁷⁶¹ Види: чл. 177-с, Закон за семејството...

⁷⁶² Види: чл. 177-и, Закон за семејството... На родителот кој на било кој начин учествувал во вклучување на детето во трговија со луѓе му се одзема родителското право во вонпарнична постапка. Види: чл. 177-ј, Закон за семејството...

⁷⁶³ Види: чл. 177-в, чл. 177-ж, чл. 177-з, и чл. 177-љ, Закон за семејството...

⁷⁶⁴ Види: чл. 169, Закон за семејството...

привремениот старател Законот го остава на дискреција на Центарот за социјална работа прво да оцени дали има потреба на лицето да му се определи старател, а потоа со решение да определи старател. Овластувањата на привремениот старател се определени во Законот за семејството⁷⁶⁵. Согласно законските одредби, привремениот старател кој го застапува лицето против кое е поведена постапка за одземање на деловната способност ги има истите овластувања како и старател на малолетно лице кое навршило 15 години возраст. Овластувањата на привремениот старател престануваат во моментот кога на лицето ќе му се определи „постојан“ старател или кога судот правосилно ќе го одбие предлогот за одземање на деловната способност на лицето⁷⁶⁶.

2. Во Законот за наследувањето е пропишано определување на старател на оставината како привремен старател⁷⁶⁷. Старателот на оставината го именува судот во случаите кога не се познати наследниците на оставината, кога се отсутни, односно кога се лица со непознато престојувалиште или постојат други околности кои доведуваат до тоа да постои потреба од определување на старател на оставината. Старателот на оставината согласно Законот за наследувањето, е овластен да ги застапува наследниците во работите поврзани со остварување на нивните наследни субјективни права⁷⁶⁸. Кога судот ќе именува старател на оставината, должен е за тоа да го извести Центарот за социјална работа, кој како орган за старателство има право да определи друг старател кој ќе ги застапува наследниците⁷⁶⁹. Овластувањата на старателот на оставината се ограничени единствено на застапување на наследниците во остварување на нивните наследни права. Старателот на оставината не е овластен да го прими и да управува со делот од оставината кој му припаднал на застапуваниот наследник. Законот за наследувањето е дециден дека кога за наследник е прогласено лице со непознато престојувалиште, со неговиот дел од оставината ќе управува старател определен од Центарот за социјална работа согласно Законот за семејството⁷⁷⁰.

3. Законот за установи пропишува можност за поставување привремен застапник, т.е. времен вршител на должноста директор на установата⁷⁷¹. Времениот вршител на должноста директор се определува со цел да се обезбеди непречено функционирање на установата и остварување на дејноста од јавен интерес заради која установата е основана. Согласно законските одредби, времениот вршител се именува доколку директорот биде разрешен. Времениот вршител ги има истите овластувањата како и директорот на установата, вклучително и овластувањето за застапување на установата. Овластувањата на времениот вршител престануваат во моментот кога ќе биде именуван нов директор на установата.

4. Определување времен вршител на должноста директор пропишува и Законот за здравствена заштита⁷⁷². Времениот вршител на должноста директор во овој случај се

---

⁷⁶⁵ Види: чл. 170, Закон за семејството...

⁷⁶⁶ Види: чл. 169, ст. 2, Закон за семејството...

⁷⁶⁷ Види: чл. 126, ст. 1, Закон за наследувањето...

⁷⁶⁸ Исто.

⁷⁶⁹ Види: чл. 126, ст. 2, Закон за наследувањето...

⁷⁷⁰ Види: чл. 126, ст. 3, Закон за наследувањето...

⁷⁷¹ Види: чл. 48, ст. 4, Закон за установите...

⁷⁷² Сл. весник на РМ, бр. 43/12, 145/12, 164/13, 39/14, 43/14, 101/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 93/17, 20/19, 101/19, 153/19, 180/19, 275/19, и Сл. весник на РСМ, бр. 122/21, 150/22, 236/22, 199/23, 263/23 и 30/24.

именува доколку: не се именува директор по распишан конкурс во законски определениот рок, се утврдат неправилности во работата на директорот кои не биле навремено отстранети или директорот на здравствената установа биде разрешен⁷⁷³.

5. Со Законот за парничната постапка се уредени два вида на привремени застапници, а тоа се привремениот застапник на тужен (*curator ad litem*) и привремениот застапник за примање на писмена⁷⁷⁴.

а) Привремен законски застапник на тужен именува парничниот суд доколку утврди потреба од застапување на тужениот во постапката, а редовниот процес на именување законски застапник би довел до непотребно одолговлекување на постапката и штетни последици по правата и интересите на двете страни⁷⁷⁵. Со Законот за парнична постапка таксативно се определени неколку ситуации кога судот треба да определи привремен застапник на тужениот⁷⁷⁶. Тоа се ситуации кога: тужениот не е парнично способен и нема свој законски застапник, постои конфликт на интереси помеѓу тужениот и неговиот законски застапник⁷⁷⁷, тужениот и тужителот се застапувани од исто лице како нивен законски застапник, тужениот е лице со непознато живеалиште, односно престојувалиште, тужениот и неговиот застапник се во странство и немаат определено полномошник на територијата на РС Македонија поради што постои опасност од одолговлекување на постапката⁷⁷⁸.

Кога судот ќе одлучи да определи привремен застапник на тужениот, тој е должен за тоа да го извести Центарот за социјална работа. Исто така, судот треба да ги извести и странките за определување на привремен застапник ако со оглед на околностите тоа е возможно⁷⁷⁹. Кога судот определил привремен застапник на тужител со непознато живеалиште и престојувалиште или на тужител кој заедно со неговиот законски застапник се наоѓаат во странство, тогаш именувањето на застапникот се објавува во Службен весник

⁷⁷³ Види: чл. 108 ст. 5, чл. 110, ст. 4, ст. 7 и 10, чл. 111, ст. 4 и чл. 288, Закон за здравствена заштита...

⁷⁷⁴ Види: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва, парнично право, второ изменето и дополнето издание*, Скопје, 2012, стр. 236-237. Исто така и: Т. Зороска - Камиловска, М. Ракочевиќ, *Практикум по парнично право*, Скопје, 2019, стр. 47.

⁷⁷⁵ Види: чл. 76, Законот за парничната постапка...

⁷⁷⁶ Иако законодавецот во своите одредби децидно пропишува дека привремен законски застапник му се определува на тужениот, во процесната теорија постои мислење дека не постојат причини за да не се определи привремен законски застапник и на тужителот кога е несомнено дека има потреба од помош, а не постојат можности за итно поставување на старател од страна на органот за старателство. Поблиску за ова види кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *Граѓанско процесно право*, Службени гласник, 2023, стр. 178 - 179.

⁷⁷⁷ Според цивилистите, утврдување дали постои конфликт на интереси помеѓу тужениот и неговиот законски застапник не треба да се врши само врз основа на тоа дали тие се спротивставени страни во постапката. Кога тужениот и застапникот се спротивставени страни во постапката, секако дека постои конфликт на интереси, но постоенето конфликт на интереси треба да се оценува и од поширок аспект, односно треба да се утврди дали постои потенцијална можност да се појават спротивставени интереси помеѓу тужениот и неговиот законски застапник. Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за парничната постапка, со коментари, судска практика, примери за практична примена и предметен регистар, трето изменето и дополнето издание*, Агенција „Академик“, Скопје, 2016, стр. 164.

⁷⁷⁸ Во ситуацијата кога тужениот и неговиот застапник се во странство, цивилистите сметаат дека пред да се именува законски застапник, ако се знае адресата на тужениот или неговиот законски застапник, пожелно е прво да се направи обид за доставување во странство преку директна достава или во постапка за меѓународна правна помош. Доколку доставата не успее, тогаш, според цивилистите, судот има оправдана причина да постави привремен застапник на тужениот. Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за парничната постапка, цит. дело*, стр. 165.

⁷⁷⁹ Види: чл. 76, ст. 3, Закон за парничната постапка...

на Република Северна Македонија и на огласната табла на судот, како и на друг погоден начин⁷⁸⁰.

Согласно Законот за парничната постапка, привремениот застапник на тужениот во парничната постапка има овластувања и должности на законски застапник. Тоа значи дека привремениот застапник може во име и за сметка на тужениот да ги презема сите парнични дејствија кои би можел самостојно да ги преземе и постојан законски застапник на тужениот. Овластувањата на привремениот застапник траат сè додека постојат околностите поради кои бил именуван привремен застапник. Доколку причините за именување на привремен застапник бидат отстранети (тужениот или негов полномошник се појави, Центарот за социјална работа определи постојан застапник и го извести судот за тоа), тогаш овластувањата на привремениот застапник престануваат⁷⁸¹. Сметаме дека престанокот на овластувањата е по сила на закон, но сепак е пожелно за тоа судот да донесе одлука на записник.

Процесно-правната теорија подвлекува дека привремениот законски застапник е овластен да се грижи и да ги штити интересите на странките само за одредено време и само во одредена, конкретна парница. Според процесно-правната теорија, привремениот законски застапник се разликува од законскиот застапник определен непосредно врз основна на закон или со акт на надлежен орган затоа што е поставен со одлука на суд, а неговото овластување како законски застапник не е од траен карактер. Исто така, овластувањата на привремениот законски застапник се врзани само за определена парница. Определувањето на привремен законски застапник во парнична постапка од страна на судот не е исклучиво за заштита на правата и интересите на застапуваниот, туку тоа е израз и на начелото економичност и ефикасност во постапката⁷⁸². Процесно-правната теорија исто така укажува дека овластувањето за застапување на привремениот законски застапник произлегува од законот, но се конкретизира во решението на парничниот суд во кое се определува и лицето кое ќе го врши застапувањето во конкретен случај, т.е. во определена парница⁷⁸³. Овластувањето на привремениот законски застапник важи само за парницата во која е овластен да ги штити права и интереси на тужениот. Тоа значи дека привремениот застапник нема овластување да презема парнични дејствија надвор од парницата⁷⁸⁴. Доколку лице во својство на адвокат биде определено за привремен законски застапник од страна на судот, адвокатот не смее овие овластувања за застапување да ги пренесе на друг адвокат или друг вработен во неговата канцеларија. Исто така, овластувањето за застапување како привремен законски застапник дадено на адвокат не може да биде пренесено на друг адвокат во случај овластениот адвокат да го изгуби својството на адвокат (пензионирање, смрт, одземање на лиценца, забрана за вршење дејност или професија итн.)⁷⁸⁵.

---

⁷⁸⁰ Види: чл. 78, Закон за парничната постапка...

⁷⁸¹ Види: чл. 77, ст. 1 и ст. 2 Законот за парничната постапка...

⁷⁸² Така: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *Граѓанско процесно право*, Службени гласник, 2023, стр. 178.

⁷⁸³ Исто.

⁷⁸⁴ Види: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 179. Исто така види и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камилоска, *Граѓанско процесно право, книга прва...цит.учебник*, стр. 237.

⁷⁸⁵ Види: Професорите А. Јаневски и Т. Зороска - Камилоска потенцираат дека можностите за супституција на полномошникот се различни во зависност од тоа дали во својство на полномошник е адвокат или не. За полномошник кој не е во својство на адвокат, може да го пренесе полномошното на друго лице, само ако странката изрично го овластила за тоа. Доколку настапи смрт на полномошникот или ја изгуби својата деловна способност, се смета дека престанува и парничното полномошно. Исто така, со престанокот на правото да ја врши адвокатската дејност, престанува и парничното полномошно на адвокатот. Види: А. Јаневски, Т. Зороска

Во постапката за обезбедување на докази судот исто така може да именува привремен застапник на противникот ако тој е непознат или е непознато неговото престојувалиште⁷⁸⁶. При определувањето на привремениот застапник во постапка за обезбедување докази се применуваат одредбите со кои се уредува определувањето на привремен застапник на тужен⁷⁸⁷. Во овој случај на именување привремен застапник не е потребно издавањето на оглас со цел именувањето да се направи јавно.

б) Привремен законски застапник за примање на писмена судот е овластен да определи тогаш кога странката или нејзиниот законски застапник се наоѓаат во странство, а немаат определено полномошник на територијата на РС Македонија⁷⁸⁸. Судот привремениот застапник го именува доколку странката, односно нејзиниот законски застапник не определи свој полномошник. За именувањето на привремениот застапник судот ја известува странката, односно нејзиниот застапник. Трошоците за работата на привремениот застапник се на товар на странката. Заради економичност и ефикасност во водењето на парничната постапка, привремен законски застапник за примање писмена, судот може да им определи на лица кои заеднички тужат или се сопарничари⁷⁸⁹. Во овој случај судот определува привремен законски застапник ако тужителите не определиле заеднички полномошник за примање на писмена, односно тоа не го сториле ни дополнително во рок определен од судот. За привремен законски застапник за примање на писмена судот го определува еден од тужителите, односно еден од сопарничарите и за тоа ги известува странките.

Процесно-правната теорија укажува дека законскиот застапник за примање писмена значително се разликува од законскиот застапник и од привремениот законски застапник⁷⁹⁰. Првата разлика, според процесно-правната теорија, е во видот на овластувањата. Законскиот застапник и привремениот застапник се овластени да преземаат активни и пасивни дејствија на застапување, односно можат да преземаат процесни дејствија во име и за сметка на застапуваниот, но и да ги примаат процесните дејствија од другата страна. Законскиот застапник за примање писмена е овластен само за пасивно парнично дејствие, а тоа е за примањето писмена во име на застапуваниот. Втората разлика е во обемот на овластувањата. Законскиот застапник може во име и за сметка на застапуваниот да учествува во секоја парница во која застапуваниот ќе се јави како тужител или тужен⁷⁹¹. Привремениот законски застапник е овластен во име и за сметка на тужениот да презема парнична дејствија во точно определена парнична постапка.

- Камиловска, *Граѓанско процесно право...цит.учебник*, стр. 248-250. Исто така види кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за парничната постапка, цит. дело*, стр. 172.

⁷⁸⁶ Во постапката за обезбедување докази, согласно начелото на контрадикторност, поднесокот во кој е содржан предлогот за обезбедување докази, судот треба да го достави до противникот на предлагачот доколку е познат за да се изјасни по истиот. Но, ако противникот на предлагачот не е познат или е со непознато престојувалиште, со цел да ги заштити неговите правни интереси во постапката, односно за учество на рочиштето за изведување докази, судот му назначува привремен застапник. Види: чл. 260, ст. 4, Закон за парничната постапка. Види и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва...цит.учебник*, стр. 347.

⁷⁸⁷ Види: чл. 76, Закон за парничната постапка.

⁷⁸⁸ Види: чл. 141, Закон за парничната постапка. Исто така види: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва...цит.учебник*, стр. 237.

⁷⁸⁹ Види: чл. 142, Закон за парничната постапка...

⁷⁹⁰ Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит.учебник*, стр. 180.

⁷⁹¹ Така: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит.учебник*, стр. 181. Исто така и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва...цит.учебник*, стр. 233.

6. Со Закон за вонпарнична постапка е пропишано определувањето на привремен застапник на учесник во постапката. Согласно законските одредби, судот во вонпарнична постапка може да му определи привремен застапник на учесник во постапката со супсидиерна примена на одредбите од Законот за парнична постапка со кои се уредува именувањето привремен застапник на тужениот⁷⁹².

Исто така, судот во вонпарнична постапка може да определи привремен застапник на лицето во однос на кое се води постапката за одземање на деловната способност доколку постојат итни и оправдани причини за тоа. Пред определување на привремен застапник судот има должност да го сослуша лицето во однос на кое се води постапката за одземање на деловната способност. Со оглед на околностите доколку судот одлучи на лицето да му определи привремен застапник, за тоа го известува Центарот за социјална работа. Законот не прецизира кои се овластувањата на привремениот застапник, но може да се констатира дека застапникот е овластен да ги штити интересите на лицето во текот на постапката за одземање на деловната способност. Кога ќе престанат причините кои довеле до именување на привремениот застапник (предлогот за одземање на деловната способност биде одбиен со правосилна одлука, постапката биде запрена, Центарот за социјална работа определи старател), тогаш привремениот застапник се разрешува, со што престануваат неговите овластувања⁷⁹³.

Судот во текот на оставинската постапка е овластен да определи старател на оставина како привремена мерка за обезбедување на оставината⁷⁹⁴. Доколку судот оцени дека е неопходно поставувањето на привремен старател на оставината, пред да определи лице кое ќе ги го врши старателските овластувања, судот е должен да побара мислење за личноста на старателот од лицата кои се повикани за наследство. Интересно е што Законот за вонпарнична постапка, старателот на оставината го поима како лице кое е старател на оставината, а не како лице кое е старател на наследниците. Според тоа, станува дискутабилно дали старателот на оставината може да се третира како вид на законско застапништво во посебни случаи или не. Во цивилната доктрина секое застапништво се поима како форма на застапување на лица (физички или правни), никогаш како застапништво на имот или имотни целини. Имајќи го ова предвид, сметаме дека старателот на оставината не претставува форма на законско застапништво, туку претставува мерка за обезбедување на оставината. Именувањето на лицето кое е овластено да се грижи за оставината како старател на оставината креира забуни во правниот живот за природата на овој институт, затоа сметаме дека е пожелно ова лице да се именува како управител на оставината или да се користи некој друг термин.

7. Законот за управни спорови⁷⁹⁵ пропишува можност управниот суд да постави привремен застапник на наследниците на тужител кој починал⁷⁹⁶. Судот определува привремен застапник кој ќе може да го прими донесеното решение за запирање на постапката поради смрт на тужителот. Привремениот застапник судот го поставува ако

---

⁷⁹² Види: чл. 6, Закон за вонпарнична постапка...Види и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, ...цит.учебник*, стр. 43.

⁷⁹³ Види: чл. 40, ст. 1, Закон за вонпарнична постапка. Исто види и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, ...цит.учебник*, стр. 79.

⁷⁹⁴ Види и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга втора, ...цит.учебник*, стр. 125. Повеќе за постапка за расправање оставина, чл. 120-191, Закон за вонпарнична постапка...

⁷⁹⁵ Сл. весник на РМ, бр. 96/12.

⁷⁹⁶ Види: чл. 48, Закон за управните спорови...

оцени дека оставинската постапка може да трае долго, што подразбира дека ќе помине подолго време пред да се определат правните следбеници на тужителот. Анализата на одредбите на Законот за управни спорови покажува дека во овој случај примарен мотив на законодавецот не е поставување на привремен застапник заради заштита на правата и интересите на наследниците, туку интенцијата е да се обезбеди непречено спроведување на процесните дејствија на судот. Поконкретно, станува збор за обезбедување уредна достава на решението за запирање на постапката донесено од страна на судот.

3.3.3. Заменичко законско застапување

Заменичкото законско застапување како вид на застапништво во посебни случаи во правниот систем на РС Македонија се среќава како застапувањето на правните лице и други субјекти со својство на правно лице. Заменичко законско застапување подразбира законско определување на лице кое е овластено да го заменува застапникот по закон на правното лице во случаите кога тој не е во можност непосредно да го врши застапувањето на правното лице и да ги презема другите работи кои се во рамките на неговите овластувања (користи отсуство, боледување, кога е на службен пат и сл.). На пример, Законот за јавни претпријатија пропишува именување на заменик- директор на јавното претпријатие⁷⁹⁷; во Законот за пензиско и инвалидско осигурување пропишува именување на заменик- директор на Фондот за пензиско и инвалидско осигурување⁷⁹⁸, именување заменик- директор се определува и со Законот за Управата за јавни приходи⁷⁹⁹ и др.

Заменикот застапник законски не треба да се поистоветува со привремениот застапник на правното лице. Привремениот застапник на правното лице го застапува правното лице во случаи кога не е избрано лицето кое ќе ги врши овластувањата на застапникот по закон или кога на лицето тие овластувања му биле одземени или на друг начин му престанале.

4. Вондоговорното (законското) застапништво во споредбеното право

Вондоговорното (застапништво) како вид на застапништво го познаваат и правните системи на земјите во Европа. Ова застапништво е уредено со граѓанските законици на европските земји или со посебни прописи од областа на граѓанското право во земјите кои немаат граѓански кодификации.

Во текстот што следи ќе биде анализирана правната уреденост на вондоговорното (законското) застапништво во правните системи на Р. Германија, Р. Швајцарија, Р. Франција, Р. Италија, Р. Шпанија, Р. Словенија, Р. Хрватска и Р. Србија.

---

⁷⁹⁷ Види: чл. 23, Закон за јавните претпријатија...

⁷⁹⁸ Види: чл. 159, Закон за пензиското и инвалидското осигурување...

⁷⁹⁹ Види: чл. 10, Закон за Управата за јавни приходи, Сл. весник на РМ, бр. 43/14, 61/15, 27/16, 35/18, 83/18, 7/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 87/23.

4.1. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Германија

Законското застапништво во правниот систем на Р. Германија е уредено со Германскиот граѓански законик. Законски застапници, според Законикот, имаат малолетните лица, како и полнолетните лица кои не се способни самостојно да изразуваат правно релевантна волја. Законски застапници, односно застапници по закон имаат и здружувањата конституирани како правни лица.

4.1.1. Законско застапништво на физички лица

1. Согласно одредбите на Германскиот граѓански законик во правниот промет не можат самостојно да учествуваат лицата кои немаат навршено 7 години возраст, како и лица кои поради психички растројства не можат слободно да изразуваат волја (освен ако не се работи за привремена состојба) (§ 104). Овие лица, согласно Законикот, во правниот промет учествуваат преку нивните законски застапници. Малолетните лица кои се делумно деловно способни, а според Законикот тоа се лица над 7 години, може да изразуваат правно релевантна волја за склучување на правни дела од кои за нив произлегуваат само права (§ 107), за сите останати правни дела на малолетниците со навршени 7 години им е потребна согласност од законскиот застапник. Ако малолетникот склучил правно дело без согласност на законскиот застапник, тогаш тоа правно дело може да остане во сила само ако законскиот застапник дополнително го одобри (§ 108).

Малолетните лица, исто така, можат да водат свој бизнис или да се вработат во услужни дејности со дозвола од нивниот законски застапник⁸⁰⁰. Кога на малолетниот му е дозволено да води свој бизнис или да заснова работен однос, тогаш малолетното лице може самостојно да ги презема сите правни работи поврзани со водењето на бизнисот, односно извршување на работа (§ 112 и § 113).

2. Законското застапништво на малолетните лица и на полнолетните лица кои немаат потполна деловна способност подетално е уредено во четвртиот дел од Законикот насловен - Семејно право. Во овој дел од Законикот се уредени: а) родителското застапување, б) старателското застапување на малолетници, в) старателско застапување на полнолетни лица (згрижувачко старателство) и г) застапувањето во посебни случаи (кураторство).

а) Родителското застапување произлегува од родителското право кое согласно Законикот, по правило го вршат родителите заеднички (§ 1626). Родителското застапување опфаќа грижа за личноста, односно за личните интереси на детето и грижа за имотните интереси, односно имотот на детето (§ 1629). Доколку на детето му е определен застапник во посебни случаи (куратор), тогаш родителите не можат да ги остваруваат овластувањата за застапување на детето за кои е овластен да ги врши кураторот (§ 1630). Исто така, трети лица можат да ги ограничат овластувањата на родителите како законски застапници на детето во поглед на управувањето со имотот кое детето го стекнало врз основа на наследство

---

⁸⁰⁰ Дозволата за водење на бизнис од страна на малолетно лице дадена од законскиот застапник мора да биде ратификувана од семејниот суд. Види: § 112 (1), Германски граѓански законик.

или подарок. Дародавачот, односно тестваторот можат да ги ограничат овластувањата на родителите во поглед на управувањето, така што ќе определат упатства како да се управува со имотот кој го стекнува детето, да определат дека само еден од родителите ќе управува со имотот на детето или да определат дека родителите не смеат да управуваат со тој имот на детето (§ 1638 и § 1639). Кога родителите се исклучени од управувањето со имотот кое детето го стекнало по пат на наследување или врз основа на дар, тоа исклучување се однесува и на приходите и другите користи кои ќе произлезат од тој имот, како и надоместоците на штета причинета на тој имот.

Во управувањето со имотот на детето родителите се должни да покажат внимание на добар домаќин, односно да се грижат за имотот на детето како што би се грижеле за свој имот (§ 1664). При управувањето со имотот на детето родителите се овластени да стопанисуваат со тој имот, да го инвестираат имотот на детето, како и да стекнуваат ствари и права во корист на детето (§ 1642, 1646). Приходите од имотот родителите се должни да ги користат за издржување на детето. Ако приходите од имотот на детето не се доволни за издржување на детето, родителите за таа намена можат да ги користат и приходите кои ги остварува детето со работа. По правило приходите од имотот на детето родителите не смеат да ги користат за сопствено издржување и за издржување на браќата и сестрите на детето, освен во случаите кога родителите немаат доволно свои средства за издржување (§ 1649). За определени работи поврзани со управувањето со имотот на детето на родителите им е потребна дозвола од судот. Станува збор за преземање работи, како што се: вложувања во нови бизнис активности, располагање со недвижниот имот на детето, откажување од наследство и други права и сл. (§ 1643, 1645). Во поглед на управувањето со имотот на детето, Законикот децидно забранува родителите да го подаруваат имотот на детето (§ 1641). Меѓутоа, забраната за подарување не ги вклучува пригодните подароци кои вообичаено се даваат во определени пригоди.

За штетата која родителите ќе му ја причинат на детето при управување со неговиот имот, тие одговараат доколку не покажале внимание на добар домаќин. За надоместот на штетата родителите се заеднички и солидарно одговорни (§ 1664).

Доколку родителите во остварувањето на овластувањата од родителското застапување направиле нужни издатоци, тие имаат право на надомест на оние издатоци кои според Законик не се обврзани да ги сносат (§ 1648).

Германскиот граѓански законик определува дека во вршењето на родителското застапување родителите, односно родителот кој самостојно го застапува детето може да побара определување на правен советник. Правниот советник на барање на родителот го именува Канцеларија за младинска заштита. Овластувањата на правниот советник се од советодавна природа и можат да се однесуваат на прашања поврзани со утврдување на татковство и остварување на право на издршка (§ 1712). Определувањето на правен советник не ги ограничува овластувањата од родителското застапување (§ 1716).

Родителското застапување престанува кога детето ќе стекне потполна деловна способност (навршување на 18 години), со смрт на детето или родителот, како и кога на родителот ќе му биде одземено или ограничено родителското право.

Кога детето е сместено во згрижувачко семејство подолго време, согласно Германскиот граѓански законик овластувањата од родителското застапување ги остварува лицето овластено да се грижи за детето (§ 1688).

б) Старателското застапување на малолетни лица Германскиот граѓански законик го предвидува кога малолетници кои се без родителска грижа, кога родителите не се овластени да се грижат за личноста или за имотот на детето, како и кога личниот статус на малолетното лице не може да биде утврден (§ 1773). Согласно Германскиот граѓански законик, старател на малолетно лице може да се определи од страна на родителите или од страна на судот (§ 1776, 1780). Германскиот граѓански законик пропишува дека за старател на малолетно лице може да се определи физичко лице кое е потполно деловно способно (§ 1780). Старателското застапништво на малолетни лица Германскиот граѓански законик го определува како должност која физичкото лице определено за старател мора да ја прифати, освен ако не постојат оправдани причини за одбивање утврдени со Законикот (§ 1785, 1786). Ако лицето, без оправдана причина одбива да ја прифати должноста на старател, судот може да го задолжи лицето да плаќа принудна казна (§ 1778). Во случаите кога не можело да се најде физичко лице подобно за старателско застапување на малолетник, тогаш дозволено е за старател да се определи правно лице. За старател може да биде определено правно лице за кое Канцеларијата за младинска заштита оценила дека е подобен старател. За разлика од физичкото лице кое има законска обврска да ја прифати должноста старател, правното лице може да биде определено за старател само ако се согласува да ја прифати должноста (§ 1771a). Ако не се нашло физичко или правно лице кое може да биде определено за старател на малолетникот, тогаш судот за старател ја именува Канцеларијата за младинска заштита (§ 1779b). По сила на закон Канцеларијата за младинска заштита станува старател на родено дете кое има потреба од старателска заштита (§ 1779c).

Покрај старателот Германскиот граѓански законик пропишува дека за малолетникот може да биде определен и надзорен старател. За определување на надзорен старател важат истите правила како и за определување на старател (§ 1792).

Овластувањата на старателот вклучуваат грижа за личноста и за имотот на малолетникот (§ 1793). Обемот на овластувањата, начинот на нивно извршување и одговорноста на старателот на малолетник се во претежност идентични како и кај родителско застапување.

в) Старателство на полнолетни лица – згрижувачко старателство согласно Законикот се воспоставува кога полнолетното лице има ментална болест или физички, ментален и психолошки хендикеп кој е пречка лицето самостојно да се грижи за своите права и интереси (§ 1896). Старателот – згрижувач го именува судот по службена должност или по барање на полнолетното лице. Ако се работи за лице кое не може самостојно да се грижи за своите права и интереси поради физички хендикеп, тогаш старател – згрижувач се именува исклучиво по негово барање ако лицето е во состојба да ја изјави својата волја. Независно од состојбата на лицето, старател – згрижувач не може да се определи спротивно на волјата на лицето (§1896 (1a)). За старател – згрижувач по правило се определува физичко лице. За определениот старател – згрижувач старателството е должност која мора да се прифати, освен ако не постојат оправдани причини за одбивање на должноста (§ 1898). Ако не може да се најде соодветно физичко лице за вршење на должноста старател – згрижувач, за старател – згрижувач се именува правно лице кое е познато и признато како соодветен вршител на старателско застапување (§ 1900).

Овластувањата на старателот – згрижувач се ограничени на застапување во оние правни работи кои лицето под старателство не може самостојно да ги извршува како резултат на неговата состојба (§ 1896 (2)). Кога се работи за донесување одлуки поврзани со

здравствената состојба на лицето под старателство, старателот –згрижувач е должен да ги земе предвид желбите на лицето изразени во т.н. „тестамент за време на живот“ кој лицето го составило пред да ја изгуби способноста самостојно да изразува правно релевантна волја (§ 1901).

г) Застапништвото во посебни случаи, т.е. кураторство согласно одредбите на Германскиот граѓански законик се воспоставува под посебни услови и во посебни околности. Германскиот граѓански законик уредува: супсидиерно кураторство, кураторство на отсутни, кураторство на неродено дете, кураторство на непозната личност инволвирана во правна работа и куратор на имотна целина.

- Супсидиерен куратор, согласно Законикот, се определува тогаш кога родителите кои го вршат родителското застапување, односно старателот кој го врши старателското застапување е ограничен во овластувањата да се грижи за личноста или за имотот на застапуваниот (§ 1909). Најчесто куратор се определува за управување со имотот кој застапуваниот го стекнал врз основа на наследство или подарок каде тестаторот, односно дародавачот го ограничил или исклучил овластувањето на родителите, односно на старателот да управува со тој имот.

- Куратор на отсутно лице, се определува тогаш кога има потреба да се поведе грижа за имотните интереси на отсутното лице (§ 1911). Вообичаено овој вид на кураторство се определува кога отсутното лице не определило договорен застапник. Во исклучителни ситуации, согласно Законикот, куратор на отсутно лице може да се определи и кога постојат причини за отповикување на овластувањето на договорниот застапник.

- На неродено дете, согласно Германскиот граѓански законик, може да му се определи куратор ако тоа е неопходно за заштита на идните права на нероденото дете (§ 1921).

- Германскиот граѓански законик пропишува определување куратор на непозната личност доколку постои потреба од заштита на правата на тоа лице поврзани со правната работа во која тоа е инволвирано (§ 1913). Ваков вид на куратор вообичаено се определува кога треба да се заштитат наследните права на потенцијален наследник кој сè уште не е зачат или лице чиј идентитет допрва треба да се утврди како резултат на иден настан.

- Куратор на имотна целина, согласно одредбите на Законикот, се определува за имот кој бил создаден како резултат на јавни донации (§ 1914). Овластувањето на кураторот е ограничено на управување со тој имот и негова употреба за целта поради која средствата биле собрани. Куратор се определува во случаите кога лицето кое било именувано да управува со имотната целина не е достапно за да ги врши своите овластувања.

4.1.2. Законско застапништво на правни лица

Согласно одредбите на Законикот, правните лице се застапувани од работоводен орган наречен одбор (§ 26). Одборот е овластен да го застапува правното лице во правните односи со трети лица и пред судовите. Согласно Законикот, одборот може да се состои од едно или повеќе лица. Кога одборот се состои од повеќе лица, застапувањето го вршат заеднички, односно како (со)застапници, а одлуките ги носат со мнозинство гласови. Што се однесува до пасивното застапување, т.е. примање изјави на волја од трети лица, тоа застапување може да го врши секој (со)застапник самостојно (§ 26(2)).

Законскиот застапник, односно застапници на правното лице се должни своите овластувања за застапување да ги извршуваат законито и правилно. Доколку застапникот со своите дејствија му нанесе штета на правното лице, тој е одговорен за надоместување на причинетата штета. Меѓутоа, степенот на одговорност варира во зависност од тоа дали застапникот своите овластувања ги остварувал со надомест или без надомест, како и со надомест кој не ја надминува сумата од 840 евра на годишно ниво. Во случај кога застапникот ги остварувал овластувањата без надомест или со надомест не поголем од 840 евра, тогаш тој одговара само за штета што ја причинил со неправилно застапување намерно или од крајно невнимание (§ 31a).

Покрај непосредното законско застапништво (застапништвото по закон) на правните лица, Германскиот граѓански законик го познава и посредното законско застапништво кое доаѓа до израз во постапката за ликвидација на правното лице. Согласно одредбите на Законикот, во постапката за ликвидација правното лице го застапува ликвидатор чиј правен статус е идентичен со статусот на раководниот орган на правното лице (одборот) (§ 48). Ликвидаторот го определува раководниот орган на правното лице или друг овластен субјект. Овластувањата на ликвидаторот во поглед на застапувањето на правните лица се состојат од завршување на тековните правни работи на друштвото, впаричување на имотот на друштвото и исполнување на побарувањата на доверителите (§ 49). Интересно е што Законикот не забранува ликвидаторот да склучува и нови правни работи во име на правното лице во ликвидација.

Сите законски застапници на правните лица се должни да се запишат во регистарот на правни лица како овластени застапници на правното лице (§ 77).

4.2. Вондоговортното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија

Во правниот систем на Р. Швајцарија исто како и во правниот систем на Р. Германија, законското застапништво е уредено со Швајцарскиот граѓански законик. Согласно Законикот, законски застапници можат да имаат како физичките, така и правните лица.

4.2.1. Законско застапување на физичките лица

1. Согласно одредбите на Швајцарскиот граѓански законик, физичките лица стекнуваат способност самостојно да дејствуваат (деловна способност) по достигнување на возраста на полнолетството, односно со навршување на 18 години возраст (Art. 13 и 14). Овие лица се способни самостојно да стапуваат во граѓанско-правните односи и да се стекнуваат со права и обврски.

Физичките лица кои се малолетни (немаат навршено 18 години) и полнолетните лица на кои им е ограничена способноста самостојно да дејствуваат, не можат самостојно да учествуваат во граѓанско-правните односи. Овие малолетни и полнолетни физички лица, по правило во правните односи учествуваат преку нивните законски застапници, а во исклучителни ситуации може и самостојно да преземаат правни работи (Art. 17). При определување кои правни работи може да ги преземат лицата кои не се способни самостојно

да дејствуваат, Швајцарскиот граѓански законик поаѓа од тоа дали лицата кои не се способни самостојно да дејствуваат се способни или не се способни за расудување. За лица кои се неспособни за расудување, Законикот ги смета лицата кои не можат да дејствуваат рационално како резултат на возраста, ментални недостатоци, ментални нарушувања, интоксикација и слични околности (Art. 16). Лицата кои не се способни да расудуваат не можат да изјавуваат правно релевантна волја, освен во случаи определени со закон (Art. 18). Лицата, пак, кои не можат самостојно да дејствуваат, но имаат способност за расудување, можат да стапуваат во граѓанско-правни односи и да се откажуваат од свои права со согласност на нивниот законски застапник (Art. 19). Без согласност на законскиот застапник лицата кои се способни за расудување можат да склучуваат т.н. „секојдневни договори“ и да прифаќаат добричини располагања во нивна корист (Art. 19 (2)). Исто така, лицата способни за расудување можат самостојно да ги вршат своите лични права, а согласност на законскиот застапник се бара само во случаи кога тоа е со Законикот децидно пропишано. Ако правата се од строго лична природа, тогаш вршењето на овие права преку застапник, согласно Законикот, не е дозволена (Art.19c)

2. Законското застапништво на малолетните лица и на полнолетните лица кои немаат способност самостојно да дејствуваат е уредено во вториот дел од Законикот насловен – Семејно право. Законикот ги уредува: а) родителското застапување, б) старателското застапување на малолетни лица, в) застапување на полнолетни лица и г) застапувањето во посебни случаи.

а) Родителите, односно родителот кој го врши родителското право на малолетното дете е овластено да го застапува своето дете (родителско застапништво). Родителите кои заеднички го вршат родителското право, заеднички го застапуваат своето малолетно дете (Art. 304). Согласно одредбите на Законикот, родителите се овластени да го застапуваат своето малолетно дете во сите правни односи со трети лица. Кога малолетното дете е под родителско застапништво, тогаш самостојно може да ги остварува само правата од лична природа и да презема обврски при вршењето на тие права (Art. 305). Специфично е што Швајцарскиот граѓански законик допушта детето кое е способно за расудување, може со согласност на родителите да презема правни работи во име на семејната заедница со кои ќе ги обврзе своите родители (Art. 306(1)). Од одредбата произлегува дека малолетното дете со согласност на родителите може да дејствува како застапник на семејната заедница.

Родителското застапување опфаќа грижа за детето како личност и грижа за неговиот имот. Родителите при застапување на своето дете не смеат во негово име и за негова сметка да даваат финансиски гаранции, да основаат фондации или да даваат подароци (освен ако не се работи за пригоден подарок) (Art. 304 (3)). Грижата за имотот на детето опфаќа управување со имотот на детето и собирање на приходите од тој имот. Приходите од имотот првенствено се користат за потребите на издржување, воспитување и образование на детето. Кога постојат оправдани причини, приходите можат да се користат и за потребите на семејната заедница (Art. 319). Вишокот приходи влегува во имотот на детето.

б) Старателското застапништво на малолетни лица (деца) согласно Швајцарскиот граѓански законик се воспоставува кога детето не е под родителско застапништво. Старателот на детето ги има истите овластувања за застапување како и родителите (Art.327a, 327b, 327c).

в) Застапувањето на полнолетни лица кои не се способни да расудуваат согласно Швајцарскиот граѓански законик може да се врши од страна на сопружникот или регистрираниот партнер на лицето кое ја изгубило способноста за расудување, институција за згрижување или заменик-застапник. Кога полнолетното лице кое ја изгубило способноста за расудување има сопружник или регистриран партнер способен за расудување, тој е овластен согласно Швајцарскиот граѓански законик за заштита на правата и интересите на застапуваното лице (Art. 374). Доколку лицето е згрижено во институција за згрижување, институцијата е овластена да се грижи за застапувањето на лицето кое е неспособно за расудување (Art. 382). Заменик – застапник се определува за застапување на: полнолетни лица кои поради интелектуални недостатоци, ментални нарушувања или слични наследни нарушувања не се способни да се грижат за своите права и интереси; полнолетни лица кои привремено ја загубиле способноста за расудување и не можат да ги штитат своите права и интереси и отсутни лица кои немаат свој застапник (Art. 390). Овластувањата на заменикот-застапник органот за заштита на полнолетни лица ги определува во зависност од потребите на застапуваното лице (Art. 391).

Врз основа на видот и обемот на овластувањата, Законикот разликува неколку вида заменичко застапништво, и тоа: ограничено заменичко застапништво, генерално заменичкозастапништво, асистентско заменичко застапништво и советодавно заменичко застапништво. Ограниченото заменичко застапништво подразбира овластување за застапување на полнолетното лице во определени правни работи за кои тоа ја нема потребната способност самостојно да ги преземе (Art. 394). Генерално заменичко-застапништво подразбира овластување застапникот да ги презема сите правни работи за застапуваниот кој нема способност самостојно да дејствува (Art. 398). Асистентското заменичко-застапништво не претставува застапување во вистинска смисла на зборот бидејќи задачата на заменик-застапникот е да му асистира на лицето во преземањето на определени правни работи по негово барање (Art. 393). Советодавното заменичко застапништво се воспоставува по барање на застапуваното лице кое има ограничена способност самостојно да дејствува (ограничена деловна способност) и подразбира давање согласност на правните работи кои самостојно ќе ги преземе застапуваното лице (Art. 396). Целта на советодавното заменичко застапништво е да му обезбеди поголема правна сигурност на застапуваното лице во поглед на правните работи кои тоа самостојно ги презема.

г) Како форми на застапување во посебни случаи, Швајцарскиот граѓански законик ги уредува: заменичкото застапување во посебни случаи и застапување во медицински процедури.

- Заменичко застапување во посебни случаи се воспоставува кога надлежниот орган ги ограничил овластувањата за застапување на родителите, односно на старателот. Во таков случај се овластува заменикот-застапник кој ќе се грижи за заштита на права и интереси на детето за кои не се овластени да ги штитат родителите. Доколку на родителите им биде одземено родителското право, а со тоа и правото да го застапуваат своето дете, заменикот-застапник ги врши сите овластувања кои произлегуваат од родителското застапување (Art. 314a). Заменичко застапување во посебни случаи се воспоставува и тогаш кога помеѓу родителите и малолетното дете, односно помеѓу лицето под старателство и старателот постои конфликт на интереси. Тогаш органот надлежен за заштита на децата на детето му определува заменик-застапник кој ќе го застапува детето во разрешување на конфликтот на

интереси (Art. 206 (2)). Овој вид на застапување може да го врши и самиот орган надлежен за заштита на децата.

- Застапувањето во медицински процедури опфаќа донесување одлуки поврзани со здравствената заштита на пациент кој станал неспособен за расудување. Застапувањето го врши лицето кое пациентот го определил со т.н. „наредба на пациент“ во време кога бил способен за расудување (Art. 377). Доколку не е оставена „наредба на пациент“, тогаш пациентот го застапува „редовниот“ законски застапник (сопругник, регистриран партнер, заменик-застапник итн.) во соработка со докторот кој го лекува пациентот (Art. 377 (1)).

4.2.2. Законско застапување на правните лица

Согласно Швајцарскиот граѓански законик, правните лица претставуваат субјекти во правото кои се способни да учествуваат во правниот живот и да стекнуваат права и обврски под исти услови како и физичките лица, со исклучок на оние права кои се својствени за физичките лица (Art. 53). Правните лица од приватното право својот субјективитет го стекнуваат со регистрација во трговски регистар, а правните лица од јавното право стануваат субјекти во моментот на нивното настанување, без да има потреба да се регистрираат (Art. 52).

Способноста самостојно да дејствуваат во правниот промет правното лице ја стекнува во моментот кога ќе се конституира работоводниот орган определен во закон или во основачкиот акт на правното лице (Art. 54). Работоводниот орган, согласно Законикот, изразува правно релевантна волја во име на правното лице со која непосредно го обврзува правното лице во правните односи (Art. 55). Тоа значи дека работоводниот орган дејствува во правниот промет како застапник на правното лице. Овластувањето за застапување на работоводниот орган, како што може да се види од анализираните одредби на Законикот, може да произлезе од закон или од основачкиот акт на правното лице. Оттука, може да се заклучи дека согласно Швајцарскиот граѓански законик правните лица можат да имаат законски застапници (застапници по закон) или т.н. статутарни застапници. Како законски застапници на здружувањата како правни лица Законикот ги определува членовите на одборот (Art. 69).

4.3. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Франција

Институтот застапништво во правниот систем на Р. Франција е уредено со Францускиот граѓански законик. Во Законикот постојат повеќе одредби со кои се дефинираат различни форми на законското застапништво на физички лица.

4.3.1. Законско застапување на физички лица

Францускиот граѓански законик ги познава следниве форми на законско застапништво на физички лица: а) родителско застапување, б) старателско застапување на малолетници, в) законско застапување на полнолетни лица и г) посебни случаи на законско застапништво.

а) Родителското застапување го вршат родителите, односно родителот кој има родителско право на малолетното дете. Во одделот од Законикот со кои се уредуваат односите помеѓу родителите и децата, Законикот пропишува дека родителите се должни да се грижат за малолетното дете до неговото полнолетство или еманципација. Грижата на родителите особено опфаќа заштита на детето, обезбедување безбедност на детето, заштита на неговото здравје, морал, образование и развој на детето како личност (Art. 371-1). Должностите кои произлегуваат од родителското право, како и родителското застапување родителите го вршат заеднички (Art. 372, 389, 389-1). Доколку еден од родителите почине или биде лишен од вршењето на родителското право, тогаш другиот родител го врши родителското право спрема детето и го застапува детето (Art. 373, 389). Родителите се овластени да го застапуваат своето дете во сите правни работи во кои тоа не може самостојно да настапува (Art. 389-3). Исто така, родителите се овластени да управуваат со целиот имот на детето, освен со имотот кое детето го стекнало врз основа на наследство или подарок со услов тој имот да биде управуван од страна на трето лице (Art. 389-3). Кога станува збор за управувањето со имотот од страна на родителите, Законикот е дециден дека родителите не смеат да располагаат со имотот на детето така што ќе го отуѓуваат тој имот (или негови делови), ќе ги вложуваат недвижностите сопственост на детето како основна главнина во правно лице и ќе земаат заем во негово име. Откажувањето од права кои му припаѓаат на детето, давањето согласност за договорна делба на заеднички имот и давањето согласност за начинот на распределба на ликвидациона маса, родителите можат да го направаат во име на детето само со согласност на старателскиот суд (Art. 389-5).

б) Старателско застапување на малолетни лица согласно Законикот се воспоставува тогаш кога родителите на детето се починати, непознати или се лишени од родителското право (Art. 390).

Старателот е овластен да се грижи за личноста на малолетникот и да го застапува во сите граѓанско-правни односи, освен во оние во кои правото ги овластува малолетниците да преземаат правни дејствија самостојно (Art. 450). Исто така, старателот е овластен да управува со имотот на детето како добар домаќин. Доколку како резултат на несовесно или неправилно управување со имотот му била причинета штета на детето, старателот е одговорен да ја надомести причинетата штета (Art. 450(2)). Старателот не смее да располага со имотот на малолетникот или да склучува одредени договори во врска со имотот, освен ако за тоа не добил овластување од страна на семејниот совет (Art. 450 (3)).

Кога родителите се починати или лишени од родителско право, старателскиот суд може да определи и законски администратор на имотот на детето. Кога за детето е определен старател и законски администратор, старателот е овластен да се грижи за личноста, правата и интересите на детето, додека администраторот е овластен да го застапува детето во граѓанско-правните односи во кои тоа не може самостојно да учествува (Art. 389-2). Согласно одредбите на Законикот можно е старателскиот суд да определи исто лице кое ќе дејствува и како старател и како законски администратор (Art. 391).

Специфично за старателското застапување на малолетни лица во правниот систем на Р. Франција е тоа што на секој старател му се определува и надзорен старател. Надзорниот

старател се именува од редот на членовите на т.н. семеен совет. Именуваниот надзорен старател е должен да врши надзор (супервизија) на начинот на кој старателот ги врши старателските овластувања. Надзорниот старател исто така е овластен да ги штити интересите на детето кога тие интереси се во конфликт со интересите на неговиот старател (Art. 420).

в) Законското застапување на полнолетни лица ги опфаќа лицата кои навршиле 18 години возраст, но кои поради своите ментални капацитети не се во состојба самостојно да се грижат за своите права и интереси (немаат потполна деловна способност). Во зависност од состојбата на овие полнолетни лица, тие согласно Законикот можат да бидат застапувани од законски застапници повремено и во определени правни работи или континуирано во сите правни работи кои не се способни самостојно да ги преземат (Art. 488). Законското застапување на полнолетни лица во Францускиот граѓански законик се јавува во неколку облици: судска супервизија, старателство на возрасни и кураторство на возрасни.

- Судската супервизија е облик на законско застапување на полнолетни лица кои поради своите ментални капацитети, болест, изнемоштеност заради старост или физички хендикеп не се во состојба да се грижат за своите права и интереси (Art. 390). Супервизорот е овластен да ги заштитува интересите на лицата под супервизија во граѓанско-правните односи (Art. 491). Заштитата на интересите не опфаќа овластување на супервизорот да ја заменува волјата на застапуваното лице, туку опфаќа овластување да бара поништување на правните работи кои ги склучило застапуваното лице, а кои се очигледно и особено штетни за лицето (Art. 491-2).

- Старателското застапување на возрасни се воспоставува за лицата кои како резултат на недостаток на ментални капацитети, болест, изнемоштеност заради старост или физички хендикеп имаат трајна потреба од згрижување (390). Старателското застапување согласно Законот по својот карактер е од трајна природа и опфаќа застапување на возрасното лице во сите граѓанско-правни односи. За старател на возрасно лице вообичаено се именува лицето со кое застапуваниот живеел во брачна или друг вид на трајна заедница или друго лице (Art. 496 (1)). Законикот допушта старателското застапување да го врши и правно лице (Art. 496 (2)).

Старателот по правило е овластен да го застапува лицето во граѓанско-правните односи и да се грижи за личноста и за имотот на тоа лице. Меѓутоа, Законикот допушта старателскиот суд посебно да определи администратор на имотот на лицето под старателство. Како администратор на имотот на лицето под старателство обично се определуваат сродниците на лицето под старателство (крвни сродници или сродници по брак) (Art. 497).

Старателското застапување, согласно Законикот, може да се воспостави и на еманципирано малолетно лице. За старателското застапување на еманципирано лице важат истите одредби со кои се уредува старателското застапување на возрасни.

На секој старател му се именува и надзорен старател кој ќе ги врши надзор над работата на старателот под исти услови како и надзорен старател на малолетници (Art. 495).

- Кураторството на возрасни се воспоставува за лица кои се способни самостојно да дејствуваат во граѓанско-правните односи, но кои поради своите лични состојби (ментални, здравствени и сл.) имаат потреба да бидат советувани и ставени под надзор (Art. 508). Одредбите од Законикот со кои се уредува старателството на возрасни на соодветен начин се применуваат и за кураторството на возрасни (Art. 509, 509-2). За разлика од старателот на

возрасни за кој се именува и надзорен старател, за кураторот на возрасни не е предвидено именување на надзорен куратор (Art. 509-1).

г) Посебни случаи на законско застапништво согласно Законикот се воспоставуваат кога постои конфликт на интереси помеѓу законскиот застапник и застапуваниот, кога треба да се заштитат правата на отсутните лица и во други случаи кога за тоа постои потреба.

- Во случај на конфликт на интереси помеѓу малолетникот и неговите законски застапници (родител, старател), старателскиот суд определува *ad hoc* администратор кој е овластен да ги штити интересите на малолетникот кои се во конфликт со интересите на неговиот законски застапник (Art. 389-3).

- Лицата кои престанале да се појавуваат на местото кое е нивно живеалиште, односно домицил, се сметаат за отсутни лица (Art. 112). На овие лица им се определува законски застапник кој е овластен да се грижи за остварувањето на правата на отсутното лице, како и да управува со целиот или дел од неговиот имот. Застапникот ги врши своите овластувања под надзор на судот. Судот го врши надзорот на ист начин како и во случај на надзор на работата на законски застапник на малолетно лице (Art. 113).

4.4. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Италија

Во правниот систем на Р. Италија законското застапувањето на физичките и правните лица во граѓанско-правните односи е уредено со Италијанскиот граѓански законик. Институтот застапништво и потребата за застапување на физичките и правните лица е уредена во општите одредби на Законикот со кој се уредува субјективитетот на физичките и правните лица. Во посебните делови од Законикот пак се уредуваат посебните видови законско застапништво.

4.4.1. Законско застапување на физички лица

Согласно одредбите на Италијанскиот граѓански законик, физичките лица се стекнуваат со способност самостојно да дејствуваат (деловна способност) во граѓанско-правните односи со полнолетството, т.е. со навршување на 18 години возраст (Art.2). На оваа возраст, согласно Законикот, физичките лица можат да стапуваат во сите граѓанско-правни односи, освен во оние односи за кои е пропишана друга возраст (Art. 2).

Законикот исто така прецизира дека со специјални закони може да се определи и пониска возраст за стапување во правни односи, што особено важи за работните односи (Art. 2 (2)). Лицата кои се малолетни, како и полнолетните лица кои немаат способност самостојно да дејствуваат, се под грижа и заштита на нивните законски застапници.

Италијанскиот граѓански законик ги уредува следниве облици на законско застапништво на физички лица: а) родителско застапување, а) старателско застапување на деца (туторство), б) законско застапување на полнолетни лица и г) посебни случаи на застапување.

а) Родителското застапување согласно Италијанскиот граѓански законик го вршат родителите на детето, односно родителот на детето кој е носител на родителското право (Art. 320). Родителите се овластени да ги застапуваат нивните родени и нивните зачнати деца со цел заштита на нивните права во граѓанско-правните односи и заштита на нивниот имот (Art. 320). Овластувањето на родителите да ги застапуваат своите деца согласно одредбите на Законикот трае до полнолетството или до еманципацијата на детето (Art. 320 (1)).

Застапувањето на своите малолетни деца родителите го вршат заеднички. Кога станува збор за редовни работи на управување со имотот на детето, застапувањето може да го врши и еден од родителите, но застапувањето кое подразбира прибавување на права во корист на детето родителите го вршат исклучиво заедно (Art. 320(1)). При застапувањето на своето дете родителите не смеат да го отуѓуваат или заложуваат имотот на детето (Art. 320 (3)). Родителите, исто така, не можат самостојно, т.е. без одобрение на судот да прифаќаат или да одбиваат наследство и легати во корист на детето, да прифаќаат донации, да се согласуваат на делба на имотот, да востановат закуп на имот на детето подолго од 9 години или да преземаат други работи кои го надминуваат редовното управување со имотот на детето. Без одобрение на судот родителите не можат да прифаќаат спогодби во арбитражни постапки, освен ако не се работи за спогодби кои очигледно се во корист на детето (Art. 320 (3)). Приходите од имотот на детето можат да ги собираат родителите со одобрение на судот и истите можат да ги користат само на начин определен во одобрението на судот (Art. 320 (4)). Родителите, исто така, не се овластени да управуваат со претпријатие на детето без одобрение на судот (Art. 320 (5)).

б) Старателското застапување на деца (туторство) се воспоставува тогаш кога родителите се починати или од други причини не се во состојба да го вршат родителското застапување (Art. 343). Старателот (туторот) го определува судот. Истовремено судот определува и провизорен старател (протутор) (Art. 346).

Старателот (туторот) е овластен да се грижи за личноста на детето, да го застапува во сите граѓанско-правни работи и да управува со имотот на детето (Art. 357).

Провизорниот старател е овластен да го застапува детето во правните работи за кои постои конфликт на интереси помеѓу детето и неговиот старател (Art. 360)⁸⁰¹. Провизорниот старател согласно Законикот е овластен да предлага определување на нов старател во случаите кога старателот на детето починал или не ги извршува своите старателски должности. Сè до определувањето на нов старател, провизорниот старател е должен да се грижи за интересите на детето и да ги преземе работите што пропуштил да ги преземе старателот во поглед на управувањето со имотот на детето, како и да ги преземе сите правни дејствија кои не трпат одлагање (Art. 360 (3)).

Старателот и провизорниот старател се должни и одговорни за правилно извршување на своите овластувања во поглед на застапувањето на детето. Старателот одговара за штетата кој ќе ја предизвика на имотот на детето како резултат на повреда на неговите должности (Art. 382). Под исти услови одговара и провизорниот старател заради неизвршување на своите надлежности во однос на старателот (Art. 382).

в) Законското застапување на полнолетните лица кои не се способни за самостојно дејствување (немаат потполна деловна способност) го врши т.н. администратор за

---

⁸⁰¹ Ако постои конфликт на интереси помеѓу провизорниот старател и детето, тогаш интересите на детето ќе ги застапува специјален старател (Art. 360 (2)).

поддршка. Администраторот го определува судот за полнолетно лице за кое ќе се утврди дека не е способно да се грижи за своите права и интереси како резултат на физички или психички недостатоци (Art. 404). Администраторот се грижи за преземање на правните работи за кои застапуваното лице не е способно или не е во состојба да ги изврши. При преземање на правните работи, администраторот мора да ги има предвид потребите и желбите на застапуваното лице (Art. 410 (1)). Администраторот е одговорен за својата работа пред судот. Доколку администраторот направи пропусти штетни за застапуваниот или покаже негрижа во застапувањето, застапуваното лице, јавен обвинител или друго лице може да бара од судот да преземе соодветни мерки за заштита на застапуваниот (Art. 410 (2)).

Застапуваното лице на кое му е определен администратор не ја губи во целост способноста самостојно да дејствува. Лицето може да ги врши оние правни работи за кои ја има потребната способност, односно оние правни работи за кои не е исклучиво овластен администраторот или за кои се бара согласност од администраторот (Art. 409).

г) Законско застапништво во посебни случаи се воспоставува за исчезнати лица, кога постои конфликт на интереси помеѓу застапникот и застапуваниот, кога застапникот не може или не сака да преземе работи во интерес на застапуваниот и во други случаи кога постои потреба за тоа.

- Законски застапник во посебни случаи им се определуваат на исчезнати лица кои немаат свои застапници. За исчезнато лице се смета лице кое престанало да се појавува во своето место на живеење, односно во својот домицил. Застапник на исчезнато лице (куратор на исчезнат) именува судот по барање на заинтересирани лица, потенцијалните наследници или по барање на јавен обвинител. Кураторот се овластува да го застапува исчезнатиот во постапки на ликвидација, попис или поделба на неговиот имот. Исто така, кураторот е овластен да презема неопходни мерки за зачувување на имотот на исчезнатиот.

- Специјален старател на дете судот определува кога постои конфликт на интереси помеѓу детето и родителите, односно родителот кој е негов законски застапник. Застапувањето се врши само во однос на правната работа во која постои конфликтот (Art. 320(6)). Ако двајцата родители го вршат родителското застапување, а конфликтот на интереси постои само помеѓу еден од родителите и детето, тогаш во таа правна работа детето го застапува исклучиво другиот родител.

Исто така, судот определува специјален старател на дете кога родителите, односно родителот кој е овластен да го застапува детето не сака или не е во состојба да преземе правни работи кои се во интерес на детето, а кои го надминуваат редовното управување со имотот на детето (Art. 321). Во овој случај специјалниот старател го именува судот по барање на детето, јавен обвинител или роднина на детето кој за тоа има правен интерес. При именувањето на специјален старател судот ги сослушува и родителите, односно родителот кој го врши родителското застапување.

Од истите причини специјален старател може да се именува и за лице под старателство.

4.4.2. Законско застапување на правни лица

Правните лица како субјекти во граѓанско-правните односи во Италијанскиот граѓански законик се класифицирани на правни лица од јавното право, фондации и претпријатија. Како правни лица од јавното право во Законикот се определени провинциите и општините, како и други јавни организации на кои им се признава својство на правно лице (Art. 11). Посебни одредби за застапувањето на правните лица Законикот содржи само во поглед на фондацииите и корпорациите. Правните лица подлежат на поинаков правен режим кој не е предмет на уредување на Законикот.

Во поглед на фондацииите, Законикот пропишува дека нивни законски застапници се нивните директори (администратори). Директорот како законски застапник е овластен да ја застапува фондацијата во правниот промет, односно при стапување во граѓанско-правни односи. Во поглед на овластувањата на директорот како законски застапник, Законикот пропишува дека директорот ги врши овластувањата согласно правилата кои важат за мандатарот (Art. 18).

Согласно Италијанскиот граѓански законик, претпријатијата во граѓанско-правните односи и во судските постапи ги застапуваат нивните основачи (Art. 2266).

4.5. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Шпанија

Во правниот систем на Р. Шпанија законското застапништво е уредено со Шпанскиот граѓански законик. Притоа, Законикот содржи општи одредби за законското застапување на физички и на правните лица, но посебно го уредува само застапувањето на физичките лица. Во поглед на законското застапување на правните лица, Законикот определува дека тоа се уредува со прописите со кои поблиску се уредува основањето и работата на поедини форми на правни лица (Art. 37).

4.5.1. Законско застапништво на физички лица

Шпанскиот граѓански законик уредува повеќе видови законско застапништво на физичките лица преку кои се обезбедува заштита на правата и интересите на лицата кои не се во можност тоа лично да го прават. Станува збор за малолетни лица и полнолетни лица кои немаат потполна деловна способност.

Во Шпанскиот граѓански законик се уредени следните видови законско застапништво: а) родителско застапување на малолетни деца, б) старателско застапување и в) застапување во посебни случаи на законско застапништво.

а) Родителското застапување го вршат родителите на малолетно (не)еманципирано дете (Art. 162). Согласно Законикот родителите се овластени да го застапуваат своето дете и да управуваат со неговиот имот (Art. 154). Родителското застапување по правило го вршат двајцата родители. Ако застапувањето го врши еден од родителите, законска претпоставка е дека од другиот родител дал премолчена согласност (Art. 156). Кога постои несогласување помеѓу родителите за начинот на вршење на родителското застапување или во други ситуации кога се попречува вршењето на родителското застапување, судијата има овластување да определи еден од родителите да го врши застапувањето или да ги

распредели овластувањата за застапување меѓу нив (Art. 156(2)). Вршењето на родителското застапување се доверува на едниот родител и кога другиот родител не е способен, кога е отсутен или од други причини не може да го врши родителското право, па според тоа и родителското застапување (Art. 156 (4)). Кога родителите живеат одвоено, родителското право го врши родителот со кој живее детето. Родител кој не живее со детето, може да бара заедничко вршење на родителското застапување ако тоа е во интерес на детето (Art. 156 (5)).

Согласно Законикот родителското застапување подразбира грижа за личноста на детето и грижа за неговиот имот, права и интереси (Art. 162). Во поглед на грижата за имотот на детето, родителите се должни да постапуваат со должно внимание, односно да се грижат за имотот на детето како што би се грижеле за свој имот (Art. 164). Родителите можат да бидат исклучени од можноста да управуваат со имотот на детето стекнат по пат на наследство или подарок, доколку отстапувачот (тестаторот, дародавачот) така определил (Art. 164 (2)). При вршење на родителското застапување родителите не смеат да се откажуваат од права кои му припаѓаат на детето, ниту пак да располагаат и да го оптоваруваат недвижниот имот на детето, деловните и индустриските потфати, вредни ствари и сл. (Art.166). Родителите можат да се откажат од наследство во име на детето, но само со одобрение на судот (Art. 166 (2)).

Родителското право, согласно одредбите на Шпанскиот граѓански законик, престанува со настапување на смрт на родителите, со еманципација и со посвојување на детето и кога детето ќе наполни 18 години возраст (Art. 169).

б) Старателското застапување Законикот го уредува како форма на заштита на малолетните (не)еманципирани лица, запоставени малолетници, полнолетни лица над кои е продолжено родителското и полнолетните лица на кои им е одземена деловната способност (Art. 222). Родителите за своите деца можат да определат старател со тестамент. Исто така, старател за себе може да определи и лицето кое се очекува во иднина да ја изгуби деловната способност (Art. 223). Доколку старателот не е определен од страна на другите овластени лица, за определување на старателот одлучува судот (Art. 225).

Старателот е должен да го застапува лицето во сите правни работи во кои тоа не може самостојно да учествува. Притоа, старателот треба да ја почитува личноста на штитеникот и да го почитува неговиот психофизички интегритет (Art. 268). Исто така старателот е должен да се грижи за имотот на лицето под старателство (Art. 267). Надзор над работата на старателот врши судот (Art. 216).

Согласно Законикот, како старател пожелно е да биде определено лице кое го избрал самиот штитеник, сопружникот кој живее со штитеникот, родителите, лицето или лицата кои биле именувани за старатели во тестаментот на родителите, како и сродници, брат или сестра на штитеникот (Art. 234). Доколку нема соодветно лице во потесниот семеен круг на штитеникот, судот за старател ќе го постави лицето за кое смета дека е најсоодветно со оглед на интересите на штитеникот и односот на старателот со штитеникот (Art. 235).

Согласно Законикот, старателството престанува кога: малолетното лице навршило 18 години живот, освен ако со одлука на суд не било прогласено за недоволно способно, со посвојување на малолетниот штитеник или со смрт на штитеникот (Art. 276).

Посебен вид на старателско застапништво се определува на: еманципирани малолетници чии родители починале или станале неспособни да ја пружат потребната заштита, полнолетни лица со ограничена деловна способност и лица кои се прогласени за расипници (Art. 286). Старателот на овие лица е овластен да дава согласност на правните

работи кои штитениците се овластени самостојно да ги преземат, како и да бара поништување на штетните правни работи кои овие лица самостојно ги презеле (Art. 288).

в) Законикот познава и застапништво во посебни случаи кога лицата кои вообичаено го вршат застапувањето не се во можност тоа да го сторат од објективни околности или лицето нема свој законски застапник, а постои потреба од негово застапување.

- Законски застапник во посебни случаи им се определува на отсутните и исчезнати лица (Art. 181). Тоа се лица со непознато живеалиште или престојувалиште (отсутни лице) и лица за кои нема никакви вести (исчезнати лица). Согласно Законикот за правата и интересите на овие лица се грижи т.н. судски бранител кој го именува судот.

- Судот определува законски застапник во посебни случаи, односно судски бранител и за заштита на интересите на лицата во следниве случаи: кога постои конфликт на интереси за која било правна работа помеѓу малолетните или неспособните лица и нивните законски застапници, кога постои конфликт на интереси помеѓу родителите во поглед на начинот на вршење на родителското право или кога старателот од кои било причини не ги извршува своите должности и во други случаи кога е неопходно (Art. 299).

- Законски застапник во посебни случаи се определува и за управување со оставина со цел да се обезбеди намирување на доверителите. Застапникот на оставината, т.е. управителот е должен да се грижи за оставината сè до целосно намирување на доверителите на оставителот. Како управителот на оставината може да биде определен некој од наследниците или друго лице кое ја има потребната способност да управува со оставината (Art. 1026).

4.6. Вондоговортото (законското) застапништво во правниот систем на Р. Словенија

Законското застапување на физички и правни лица во правниот систем на Р. Словенија слично како и во македонскиот правен систем е уредено со повеќе правни прописи. Во текстот што следи ќе ги анализираме најзначајните прописи кои уредуваат поедини видови законско застапништво.

4.6.1. Законско застапување на физички лица

Во словенечкиот Закон за брак и семејните односи⁸⁰² се уредени повеќе видови законско застапништво на физичките лица, какви што се: а) родителското застапништво, б) старателското застапништво на малолетни лица, в) старателското застапништво на полнолетни лица и г) посебни случаи на законско застапништво.

а) Родителското застапување согласно Законот за брак и семејните односи го вршат родителите на малолетното дете. Родителите по сила на закон стануваат законски застапници на своите деца од моментот на нивното раѓање (čl. 107). Овластувањата за

⁸⁰² Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih, Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US, 82/15 – odl. US, 15/17 – DZ in 30/18 – ZSVI, достапно на: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO40>

застапување на родителите вклучуваат лични и имотни компоненти. Имено, родителите се овластени и должни да се грижат за личноста на своето дете, за неговото воспитување и образование и негово оспособување за самостоен живот. Покрај овластувањата поврзани со грижата за личноста на детето, родителите исто така се овластени да ги штитат имотните права и интереси, како и имотот на детето.

б) Старателското застапување на малолетните деца е уредено во шестиот дел од Законот за брак и семејните односи. Согласно Законот, старател се определува за малолетното лице кое нема родители или чии родители не се грижат за детето. Согласно словенечкиот Закон, старателското застапување може да го врши Центарот за социјална работа непосредно или може да определи физичко лице како старател (čl. 201). Физичкото лице кое се определува како старател треба да има квалитети и способности кои се потребни за вршење на должностите на старател. Дополнителен услов е лицето да се согласи да биде определено како старател. Исполнетоста на условите за определување старател ги утврдува Центарот за социјална работа како орган кој е надлежен да го определи старателот на малолетното лице.

Согласно Законот, старателот на малолетно лице е овластен и должен да се грижи за малолетното лице исто како што би се грижеле и родители (čl. 202). Поконкретно, старателот на малолетното лице е должен да се грижи за развивање на личноста на детето, обезбедувајќи соодветна грижа, воспитување и образование за детето, како и негово оспособување самостојно и лично да ги остварува своите права и интереси. Старателот, исто така, е овластен да го застапува детето во правниот живот.

Во одредени случаи застапувањето на детето може да биде поделено помеѓу старателот и Центарот за социјална работа. Притоа, старателот ќе биде овластен да го застапува детето за сите правни работи, освен во оние правни работи за кои Центарот за социјална работа одлучил непосредно да го застапува малолетното дете (čl. 192) Во основа станува збор за ситуации кога Центарот ги ограничил овластувањата на старателот.

Старателското застапување на малолетно лице престанува со полнолетство на детето, кога малолетното лице ќе склучи брак, со посвојување, ако стане родител и ако со судска одлука му се признае потполна деловна способност (čl. 205).

в) Во словенечкиот Закон за брак и семејните односи, како што кажавме, се уредува и старателско застапување на полнолетни лица на кои им е одземена деловната способност (čl. 206).

Старателот на лице на кое му е одземена деловна способност е овластен да се грижи за личноста на застапуваниот. При остварување на старателските овластувања, старателот на полнолетно лице мора да ги земе предвид причините поради кои на застапуваното лице му е одземена деловната способност и да се стреми да ги елиминира овие причини со цел да го оспособи застапуваниот да може самостојно да живее и да работи (čl. 207).

Овластувањата на старателот се определуваат и во зависност од степенот на деловна способност, односно неспособност на лицето под старателство. Ако на застапуваното лице целосно му е одземена деловната способност, тогаш старателот има исти права и должности како и старател на малолетно лице кое е под 15-годишна возраст. Доколку застапуваниот е лице на кое делумно му е одземена деловната способност, тогаш старателот има права и должности како и старател на малолетно лице кое навршило 15-годишна возраст. На застапуваните лица кои се делумно деловно способни, со одлука на Центарот за социјална

работа може да им се определи кои правни дејствија може да ги преземаат самостојно без потреба од одобрение на старателот (čl. 208).

Старателството на полнолетни лица престанува кога на застапуваното лице со одлука на судот ќе му биде вратена деловната способност (čl. 210). Смртта на застапуваниот, исто така, доведува до престанок на старателското застапување.

г) Словенечкиот Закон за брак и семејните односи го уредува и законското застапништво во посебни случаи. Согласно Законот, Центарот за социјална работа има овластување да назначи старател во посебен случај: на отсутно лице чие живеалиште е познато и кое нема застапник, на непознат сопственик на имот, кога постои конфликт на интереси помеѓу законскиот застапник и застапуваното лице (колизиски старател), на странски државјани кога е потребна заштита на неговите права и интереси, на лице против кое се води постапка за одземање на деловната способност (привремен старател) и во сите други случаи кога тоа е неопходно за заштита на правата и интересите на поединецот (čl. 209, čl. 211, čl. 213-214).

4.6.2. Законско застапување на правни лица

Законското застапување на правните лица во словенечкото право, исто така, се уредува со посебни правни прописи со кои се уредуваат организационите форми на правните лица. Бидејќи како најчести учесници во граѓанско-правните односи, покрај физичките лица, се јавуваат и трговските друштва, мошне значајно е да се анализира законското застапување на овие видови правни лица. Застапувањето на трговските друштва е уредено со словенечкиот Законот за стопански (трговски) друштва⁸⁰³.

Во четвртото поглавје на Законот се содржани одредби кои се однесуваат за застапувањето во трговското друштво. Општа определба на Законот е дека трговските друштва ги застапуваат лицата кои се определени како застапници со самиот закон (застапници по закон) или со акт за основање на друштвото врз основа на закон. Во однос на овластувањето, Законот пропишува дека законскиот застапник може да ги врши сите правни дејствија во рамките на деловната способност на друштвото (čl. 32). Законски утврдените овластувања на законскиот застапник можат да бидат ограничени од страна на застапуваното трговско друштво, но тие ограничувања немаат правно дејство во односите со трети лица (čl. 32).

Законот содржи и посебни одредби со кои се определуваат застапниците на определени форми на трговски друштва. За законски застапник на друштво со ограничена одговорност се определува содружникот, односно содружниците (čl. 98). Како законски застапник на командитното друштво во Законот се определува комплементарот (čl. 135). Во акционерското друштво Законот го определува Управниот одбор како законски застапник на друштвото. Доколку Управниот одбор именува извршни директори од редот на своите членови, тогаш согласно законските одредби директорите се законски застапници на друштвото, освен ако поинаку не е уредено со Статутот на друштвото (čl. 286).

---

⁸⁰³ Zakon o gospodarskih družbah, Uradni list RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US in 82/13: ZGD-1-NPB14, достапно на: <https://zakonodaja.com/zakon/zgd-1>.

Како законски застапници Законот ги определува и ликвидаторите. Ликвидаторите се овластени да го застапуваат друштвото во текот на постапката за ликвидација (čl. 122). Согласно Законот, како ликвидатори (ликвидациони управители) се определуваат сите содружници. Со одлука на содружниците како ликвидатор може да биде овластен определен содружник или трето лице. Исто така, ликвидатор може да определи и судот. Судот определува ликвидатор по предлог на лице кое има правен интерес да поднесе такво барање. При донесувањето одлука за определување на ликвидатор судот цени дали постојат оправдани причини за тоа. Кога ликвидаторот го определува судот, тој не е обврзан за ликвидатор да определи еден од содружниците во друштвото, туку може да определи и друго лице (čl. 119).

4.7. Вондоговорното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Хрватска

Законското застапништво во хрватското право, исто така, е регулирано со повеќе правни прописи. Законското застапништво на физички лица во голема мера е уредено со хрватскиот Закон за семејството. Што се однесува до законското застапување на правните лица, предмет на анализа ќе биде хрватскиот Закон за трговски друштва кој го уредува застапувањето на трговските друштва како вид на правни лица.

4.7.1. Законско застапување на физички лица

Хрватскиот Закон за семејството⁸⁰⁴ го уредува: а) родителското застапување, б) старателското застапување на малолетни лица, в) старателското застапување на полнолетни лица и г) законското застапување во посебни случаи.

а) Родителското застапување кое произлегува од родителското право во Законот е определено како право и должност на родителите (čl. 92 (3)). Согласно законските одредби родителите имаат право и должност да ги застапуваат своите деца и да ги заштитиваат нивните лични и имотни права и интереси.

Родителите го вршат родителското застапување заеднички. Доколку едниот родител презема правни дејствија во име на детето, законска претпоставка е дека другиот родител дал согласност за тоа. Согласноста не се претпоставува само во случаи кога со закон е определено дека родителот кој лично не го застапува детето треба на писмено да се согласи застапувањето да го врши другиот родител (čl. 99 (1, 2)). Во итни случаи или кога постои непосредна опасност, секој од родителите има право да преземе нужни правни дејствија во интерес и за доброто на детето, а за тоа има обврска да го извести другиот родител (čl. 99 (4)). Родителското застапување самостојно го врши еден од родителите во случаите кога на другиот родител му е одземено или ограничено родителското право (čl. 99 (3)).

Родителското застапување, како што покажува анализата на законските одредби, опфаќа овластувања за застапување во остварувањето на личните права на детето и овластувања за застапување во остварувањето на имотните права и интереси на детето.

⁸⁰⁴ Obiteljski zakon, NN, br. 103/15, 98/19 и 156/23, достапно на: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html

Притоа, родителите го застапуваат детето во сите правни работи кои тоа самостојно не може да ги преземе. Ако детето навршило 15 години, тоа некои правни работи може да ги презема и самостојно, како на пример да стапи во работен однос, да располага со својата заработувачка и да презема правни работи во висина на својата заработувачка (čl. 99 (5)). Родителите не го застапуваат детето за работите за кои на детето му е определен посебен старател (čl. 99 (6)).

Застапувањето при остварувањето на лични права на детето родителите го вршат исклучиво заеднички (čl. 100). Станува збор за застапување во остварувањето на лични права, како што се: промената на лично име на детето, промена на живеалиште, односно престојувалиште на детето и избор или промена на верската припадност на детето. Едниот родител може да го застапува детето во остварувањето на овие лични права со писмена согласност на другиот родител (čl. 100 (2)). Согласноста не е потребна ако станува збор за промена на живеалиштето, односно престојувалиштето на детето која не влијае на остварување на воспоставените лични контакти со другиот родител, под услов родителот со кој живее детето да има добиено согласност од Центарот за социјална грижа (čl. 100 (3, 4)). Доколку родителот кој го застапува детето при остварувањето на овие лични права не може да ја добие писмената согласност од другиот родител, тогаш судот во вонпарничната постапка по предлог на детето или на родителите може да одлучи кој од родителите ќе го застапува детето заради заштита на благосостојбата на детето (čl. 100 (5)). За признавање на татковство од страна на дете, потребна е писмена согласност од двата родители кои треба заеднички да го застапуваат детето (čl. 100 (6)).

Застапувањето во остварувањето на имотните права на детето, исто така, го вршат родителите заедно. Кога детето е застапувано само од едниот родител, тогаш е потребна и писмена согласност од другиот родител, како и одобрение од вонпарничниот суд (čl. 101).

Родителското застапување престанува кога детето ќе стекне потполна деловна способност, со посвојување и со смртта на родителите или на детето (čl. 117). Откако детето ќе стекне потполна деловна способност, родителите се должни да ги предадат сите лични и други исправи кои се однесуваат на детето и да му го препуштат управувањето со неговиот имот (čl. 118).

б) Старателското застапување на малолетни лица согласно хрватскиот Закон за семејството се воспоставува заради заштита на децата кои се без родителска грижа (čl. 218). Старателот на детето е должен да го врши старателското застапување на начин на кој ќе овозможи надоместување за отсуството на родителска грижа и застапување (čl. 219). Како дете без родителска грижа, хрватскиот законодавец го смета дете чии родители се починати, непознати, отсутни или во период од месец дена не е познато нивното живеалиште. Исто така, за дете без родители од аспект на Законот се смета и дете на чии родители им е одземено родителското право или им е одземена деловната способност поради што не се во состојба да се грижат за правата и интересите на детето, како и дете чии родители се малолетници кои не стекнале потполна деловна способност со склучување на брак. Одлуката за ставање на детето под старателство и за определување на старател ја донесува Центарот за социјална грижа (čl. 225).

Овластувањата на старателот во поглед на застапувањето на детето се во голема мера идентични со овластувањата на родителите (čl. 227-231).

Како начини на престанок на старателското застапување Законот ги определува настапувањето на смрт кај детето или со престанување на причините поради кои било воспоставено старателското застапување (čl. 223).

в) Старателско застапување на полнолетни лица, согласно хрватскиот Закон за семејството, се воспоставува за лицата на кои им била одземена деловната способност и лицата кои поради одредени причини не се во можноста да се грижат за својата личност, правата и интересите (čl. 218). Овој вид на старателско застапување ги вклучува и еманципираните деца кои стекнале потполна деловната способност преку склучување на брак, но со одлука на суд им била одземена стекнатата деловната способност (čl. 232). Старателството се воспоставува со цел да се обезбеди остварување и заштита на правата и интересите кои застапуваното лице е оневозможено самостојно да ги остварува согласно судската одлука за одземање на неговата деловната способност (čl. 219). Тоа значи дека во хрватското право старателското застапување на полнолетни лица е ограничено на застапување на полнолетното лице во оние правни работи кои тоа самостојно не може да ги преземе.

Што се однесува до престанокот на старателското застапување, општо кажано, причини за престанок се настапување смрт кај застапуваниот или престанување на причините поради кои било востановено старателството застапување (čl. 223).

г) Во хрватскиот Закон за семејството се уредени и посебни случаи на старателско застапување.

- Согласно законските одредби, старателското застапување во посебни случаи на малолетни лица се воспоставува: за време на постапка за развод на брак или постапка за оспорување на мајчинство или татковство; во постапка во која се изрекуваат посебни мерки за заштита на лични и имотни права на детето; кога постои конфликт на интереси помеѓу детето и неговите законски застапници во имотните постапки или спорови, односно кога се склучуваат правни дела; кога исто лице остварува родителска грижа на деца во случај на спор или склучување на правни дела; кога дете кое е странски државјанин е без државјанство и без свој законски застапник, а се наоѓа на територија на Р. Хрватска и во други случаи определени со закон кога тоа е потребно заради заштита на права и интереси на детето (čl. 240 (1)).

- Старателското застапување во посебни случаи на полнолетните лица се воспоставува во случаите кога: е доставен предлог за одземање на деловната способност на лицето; на лицето во период од 3 месеци не му е познато живеалиштето, а нема свој полномошник; постои конфликт на интереси помеѓу застапуваниот и неговиот старател, во имотните постапки или при склучување на правни дела; меѓу лица застапувани од ист старател постои спор при склучување на правни дела и во случај на постоење на привремена спреченост или неспособност кај лицето да преземе еднакратна неодољна работа чие преземање е неопходно заради заштита на правата и интересите на лицето (čl. 242 (1)).

4.7.2. Законско застапување на правни лица

Законското застапување на трговските друштва како вид на правни лица во хрватското право е уредено со Закон за трговските друштва⁸⁰⁵. Согласно одредбите на Законот, овластувањето за застапувањето на трговските друштва по сила на закон имаат лицата кои за одделна форма на трговско друштво се определени за застапници (чл. 41).

Во Законот посебно се определени законските застапници (застапници по закон) на одделни видови трговски друштва. Како законски застапници на јавно трговско друштво се определени членовите на друштвото (чл. 91 (1)), за законски застапник на друштвото со ограничена одговорност се прогласува управата како орган на друштвото (чл. 426), итн.

Во постапката за ликвидација законски застапник на трговското друштво е ликвидаторот (чл. 118).

4.8. Вондоговортното (законското) застапништво во правниот систем на Р. Србија

Законското застапување во правниот систем на Р. Србија исто како и во другите европски земји кои го немаат кодификувано граѓанското право, се уредува со повеќе специјални закони во кои се содржани одредби за законското застапување на физичките и на правните лица.

4.8.1. Законско застапување на физички лица

Законското застапништво на физичките лица во позитивното право на Р. Србија во претежност е уредено со Закон за семејството⁸⁰⁶ и ги вклучува: а) родителско застапување, б) старателско застапување на малолетни лица (деца), в) старателско застапување на полнолетни лица и г) застапување во посебни случаи.

а) Родителското право, а со тоа и родителското застапување на малолетното лице (дете) согласно Законот, го вршат таткото и мајката на детето кои се еднакви и рамноправни во вршење на родителското право (чл. 7). Родителското застапување подразбира овластувања за родителите да се грижат за личноста на детето (чување, воспитување, издржување) и овластувања заштита на имотните права и интереси на детето и управување со неговиот имот (чл. 68-75). Во поглед на родителското застапување, српскиот законодавец децидно пропишува дека родителите имаат право и должност да го застапуваат детето во сите правни дела и во сите постапки кои се надвор од границите на деловната и парничната способност на детето (чл. 72). Согласно Законот родителите го вршат родителското застапување заеднички, независно дали живеат или не живеат заедно (чл. 75). По исклучок родителското застапување го врши само еден родител ако тој самостојно го врши родителското право (чл. 77 (1)).

---

⁸⁰⁵ Види: Закон о трговаčkim društima, NN br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23 и 130/23. Достапно на: <https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima>

⁸⁰⁶ Види: Сл. гласник РС, бр. 18/05, 72/11 – други закон и 6/15. Види: И. Бабиќ, *Збирка прописи од семејно и наследно право, според законодавство од 15. Септември 2023 година, четврто изменено и допуњено издање*, Службен гласник, 2023, стр. 57.

Обемот на овластувања кај родителското застапување се определува во зависност од возраста на детето и неговата способност самостојно да презема правни работи. Децата кои не навршиле 14-годишна возраст (т.н. млади малолетници), согласно Законот можат да преземаат правни дејствија со кои стекнуваат само права, како и правни дејствија кои се од помало значење (чл. 64(1)). За децата кои навршиле 14-годишна возраст (т.н. постари малолетници) Законот пропишува дека можат да преземаат секакви правни дејствија со претходна или дополнителна согласност на нивниот законскиот застапник (чл. 64). Децата со наполнети 15 години можат самостојно да стапат во работен однос и да управуваат и располагаат со своја плата или имот стекнати врз основа на сопствениот труд (чл. 64 (3)). Во случаите кога правните работи детето може самостојно да ги преземе, родителското застапување е исклучено. Родителското застапување Законот го исклучува и кога малолетното дете со навршени 16 години се еманципирало со склучување на брак (чл. 11)⁸⁰⁷.

Како причини кои доведуваат до престанок на родителското застапување Законот ги определува: достигнувањето на полнолетство (18 години) кога детето станува потполно деловно способно; еманципацијата, посвојувањето, губењето на родителското право⁸⁰⁸, смртта на детето или на родителите (чл. 84).

б) Старателско застапување на малолетните лица Законот го пропишува за децата кои се без родителска грижа (чл.124). Старателското застапување на малолетни лица може да го врши непосредно органот за старателство или лице определено за старател од страна на органот за старателство. Иако надлежноста за определување на старател ја има органот за старателство, Законот дозволува детето кое се става под старателство да предложи лице кое ќе биде негов старател (чл. 127). Предлог за избор на определено лице како старател може да даде детето ако е постаро од 10 години и е способно да расудува (чл. 127).

Лицето кое се определува како старател на малолетно дете, согласно Законот треба да има посебни квалитети и способности, како и да е согласно да ја врши функцијата старател (чл. 126).

Овластувањата од старателското застапување, како што може да се заклучи од анализата на законските одредби, се идентични со овластувањата од родителското застапување и вклучуваат грижа за личноста на детето, заштита на неговите лични и имотни права и грижа за имотот на детето (чл. 135, 137).

Старателското застапување на малолетни лица престанува кога ќе престанат причините кои довеле до старателското застапување (полнолетство, еманципација, враќање на родителско право, смрт) (чл. 145). За старателот овластувањата престануваат со негова смрт или со негово разрешување, меѓутоа тоа не значи и престанок на старателството (чл. 133).

в) Старателско застапување на полнолетни лица согласно Законот се воспоставува за оние лица на кои целосно или делумно им е одземена деловна способност. Слично како и старателот на малолетно лице, старателот на полнолетно лице е овластен да се грижи за личноста, личните права, имотните права и имотот на лицето под старателство. Доколку полнолетното лице е делумно деловно способно, старателот ги има истите овластувања како

---

⁸⁰⁷ За условите, начинот, постапката за давање дозвола малолетно лице да стапи во брак, како и за правните последици, види и кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 681-682.

⁸⁰⁸ Повеќе за условите и постапката за одземање на родителско право, види: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 679-681.

и старател на постар малолетник. Притоа старателот го застапува делумно деловно способното лице само во правните работи кои тоа лице не може самостојно да ги преземе согласно судската одлука со која му се одзема деловната способност (чл. 147). Кога полнолетното лице под старателство е потполно деловно неспособно, старателот има исти овластувања како и старател на помлад малолетник (чл. 146).

Старателството на полнолетни лица согласно Законот престанува кога лицето ќе се стекне со потполна деловна способност или во случај на смрт.

г) Законското застапништво во посебни случаи српскиот законодавец го пропишува за : дете под родителска грижа кога е неопходно негова привремена заштита; лице чие место на живеење е непознато, а нема законски застапник или полномошник; непознат сопственик на имот; лице чии интереси се во судир со интересите на неговиот законски застапник; лица кои имаат спротивставени интереси, а ист законски застапник (колизионен старател); странски државјанин кој се наоѓа во Р. Србија или има имот на територија на Р. Србија за кој е потребна заштита; деловно способно лице кое има оправдана потреба и други лица кога тоа е предвидено со посебен закон (чл. 132, 265, 267). Со донесување на одлука за определување на старател во посебни случаи, органот за старателство ги определува и неговите овластувања (чл. 132 (3)).

Определувањето законски застапници во посебни случаи се уредуваат и во други специјални закони во правниот систем на Р. Србија. Со Законот за наследувањето⁸⁰⁹ се уредува определувањето на привремен старател на оставината (чл. 210) и извршител на тестаментот (чл. 172). Во Закон за вонпарнична постапка⁸¹⁰ се уредува определувањето на привремен старател на оставина (чл. 103)⁸¹¹. Закон за парничната постапка⁸¹² пропишува поставување на привремен застапник на тужен во парнична постапка, привремен застапник на противник во постапка за обезбедување докази и застапник за примена на писмена.

Во правниот систем на Р. Србија, согласно одредбите на Законот за парнична постапка, законски застапник со одлука на суд може да и се определи и на странка која е способна самостојно да ги презема процесните дејствија. Станува збор за т.н. бесплатен законски застапник. Овој законски застапник судот го определува по барање на странката која има стекнато право на бесплатна стручна помош. Странката со право на бесплатна стручна помош се ослободува од намирување на паричните трошоци кога тоа е нужно заради заштита на нејзините права и интереси или доколку тоа е предвидено со посебни законски прописи⁸¹³. Покрај тоа што странката потполно се ослободува од паричните трошоци, таа има право бесплатно да биде застапувана доколку се утврди дека заради својата имотна положба не е во можност да овласти полномошник-адвокат. Законот за

---

⁸⁰⁹ Сл. гласник РС, бр. 46/95, 101/03 – одлука на Уставен суд на Србија и 6/15. Достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs.

⁸¹⁰ Види: Закон о ванпарничном поступку, Сл. гласник СРС, бр. 25/82, 48/88 и Сл. гласник РС, бр. 46/95 – други закон, 18/05 – други закон, 85/12, 45/13 – други закон, 55/14, 6/15, 106/15 – други закон и 14/22. Достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs.

⁸¹¹ За старател на оставината во правниот систем на Р. Србија поблиску види кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 683-685.

⁸¹² Види: Закон о парничном поступку, Сл. гласник на РС, бр. 72/11, 49/13, 74/13, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – друг закон. Достапно на: www.pravno-informacioni-sistem.rs. Повеќе за постапката, види и кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 178.

⁸¹³ Исто.

парнична постапка содржи одредби со кои посебно се определуваат случаи кога е дозволено бесплатно застапување од страна на адвокат⁸¹⁴. Согласно законските одредби, судот може да ѝ дозволи на странката право на бесплатна правна помош преку застапник доколку се исполнат следните услови: ако странката е потполно ослободена од намирување на трошоците за водење на постапката; ако по нејзино барање се поставува бесплатен застапник; ако е тоа нужно заради заштита на правата и интересите на странката (на пример, странка не живее во местото каде се наоѓа судот, трошоците се големи што ја преминуваат границата на економската можност на странката, странката е неука или не е во состојба да се изјаснува заради сложеноста на спорот и сл.) и кога со закон или друг правен пропис е предвидено задолжително застапување со посебен правен пропис⁸¹⁵.

Бесплатниот законски застапник ги има сите овластувања на законски застапник⁸¹⁶. Притоа бесплатниот законски застапник не може своите овластувања или дел од нив да ги пренесе на друг ниту да определи полномошник како подзастапник. Бидејќи судот го именува бесплатниот законски застапник, судот одлучува и за негово разрешување ако постојат оправдани причини за тоа.

При анализа на правната природа на институтот бесплатен законски застапник, цивилната доктрина заклучува дека овој вид на застапување има елементи како на законско, така и на договорно застапување⁸¹⁷. Двојната правна природа, како што укажува процесно-правната теорија, се огледа во односот кој настанува помеѓу странката и бесплатниот законски застапник. Односот е специфичен затоа што тој не претставува договорен однос кој настанува врз основа на овластување кое странка (властодавецот) го дава на застапникот (полномошник). Овластувањето за застапување го дава судот по барање на странката која е процесно способна. Притоа странката не може да го избере лицето кое ќе дејствува како нејзин застапник затоа што застапникот се бира по редослед на список на адвокати кој го доставува Адвокатската комора на Р. Србија. Немоžност да се бира застапникот од страна на застапуваниот е типично обележје на законското застапништво. Од друга страна, пак, бесплатниот законски застапник не може да презема диспозитивни парнични дејствија без посебно овластување од застапуваната странка затоа што таа парнично способна и во постапката е *dominus litis*⁸¹⁸. Ова нешто, пак, може да се констатира дека е карактеристично за договорното застапништво.

4.8.2. Законско застапување на правни лица

Законското застапувањето на правните лица како субјекти во граѓанско-правните односи во правниот систем на Р. Србија се уредува во повеќе закони. За трговските друштва кои како вид на правни лица најчесто се јавуваат како учесници во граѓанско-правните односи, законското застапување е уредено со Законот за трговските друштва⁸¹⁹. Согласно

---

⁸¹⁴ Исто.

⁸¹⁵ Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 182.

⁸¹⁶ Исто.

⁸¹⁷ Исто.

⁸¹⁸ Исто.

⁸¹⁹ Закон о привредним друштвима, Сл. гласник РС, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – друг закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21. Достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs; Исто така види: З. Стефановиќ, *Закон о привредним*

одредбите на Законот, законски застапник на друштвото може да се биде физичко лице или друго друштво кое е регистрирано во Р. Србија (чл. 31(2)). Друштвото кое се јавува во својство на законски застапник таа функција ја врши преку свој законски застапник кој може да биде физичко лице (чл. 31(3)). Законските застапници на друштвото се регистрираат согласно српскиот Закон за регистрација (чл. 31(4)).

Во постапката за ликвидација законски застапник на трговското друштво согласно Законот за трговските друштва е ликвидаторот (чл. 529).

Кога на трговско друштво е отворена стечајна постапка, законски застапник согласно српскиот Закон за стечај⁸²⁰ е стечајниот управник кој е овластен да врши работите и го застапува друштвото.

На трговско друштво (како и на друго правно лице) може да му се постави и привремен застапник на тужен согласно одредбите на Закон за парничната постапка на Р. Србија. Привремен застапник на правно лице како тужен се определува во случаите кога: трговско друштво со ограничена одговорност има еден основач, а нема застапник; седиштето на правно лице не е познато; правното лице не ја пријавило промената на застапникот, а во парница нема свој полномошник; законскиот застапник на правното лице е на издржување затворска казна, а не ангажирал полномошник за застапување на правното лице⁸²¹.

5. Карактеристики на законското застапништво во современите правни системи

Позитивно-правната и споредбено-правната анализа на правната уреденост на законското застапништво во современите правни системи на европските земји покажува дека овој вид на застапништво игра мошне значајна улога во остварувањето на граѓанските субјективни права и исполнувањето на граѓански субјективни обврски.

Во правните системи се забележува уредување на различни видови на законско застапништво на правните и физичките лица кои имаат за цел да обезбедат соодветна заштита на лицата во зависност од околностите кои довеле до воспоставување законско застапништво и во зависност од потребите на лицата.

1. Законското застапништво на физичките лица се појавува во повеќе различни форми кои може да се класифицираат во неколку групи, и тоа: а) родителско застапување, б) застапување на малолетни лица без родителска грижа, в) застапување на полнолетни лица и г) законско застапување во посебни случаи.

а) Родителското застапување како вид на законско застапување на малолетно лице без исклучок е уредено во сите правни системи кои се предмет на анализа во овој труд. Станува збор за непосредно законско застапништво кое го имаат родителите над своите деца. Овој вид на законско застапништво во сите правни системи се поима како право и должност на родителот да се грижи за личните и имотните права на своето дете. Во духот

друштвима, осмо изменено издање, са регистром појмова, према стању законодавства од 31 јануара 2024 године, Закони и прописи, Службен гласник, Београд, 2024.

⁸²⁰ Сл. гласник на РС, бр. 104/09, 99/11 – др. закон, 71/12, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18.

⁸²¹ Види: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 178.

на еднаквоста на родителите во правата и обврските, законодавствата пропишуваат дека родителското застапување го вршат родителите заеднички. Тенденција во современите правни системи е да им се овозможи на родителите заеднички да го вршат родителското застапување и во околности кога тие не живеат заедно, под услов тоа да е во најдобар интерес за детето.

Овластувањата на родителот како законски застапник на своето дете во современите правни системи е димензионирана така што остава простор да дојдат до израз автономијата и желбите на детето во согласност со неговата возраст и способност за расудување. Во таа смисла, детето кое ќе достигне определена возраст (7, 10, 14, 15, 16 години) има ограничена можност и самото да изјавува волја и да учествува во определени граѓанско-правни односи. Во такви случаи улогата на родителот е да му помага, да го советува детето и евентуално да даде согласност на правните работи кои детето ги презело во рамките на својата делумна деловна способност.

б) Застапувањето на малолетниците без родителска грижа исто така е присутно во сите правни системи кои беа предмет на анализа. Неспорна е заложбата на современите законодавства да обезбедат заштита на правата и интересите на децата чии родители не се во состојба да го вршат родителското право и во тие рамки родителското застапување (починати, непознати, исчезнати, деловно неспособни, лишени од родителско право). Овој вид на застапништво во повеќето земји се нарекува старателство иако се среќаваат и други термини. На пример, во Италијанскиот граѓански законик овој вид на застапништво е познат под терминот „туторство“. Овластувањата на старателот се во голема мера идентични со овластувањата на родителот кој го врши родителското застапување. Неспорно е дека тоа е резултат на заложбата на законодавствата на детето без родителска грижа да му се обезбеди заштита која од многу аспекти ќе наликува на родителското застапување. Старателот исто како и родителот е должен да постапува на начин кој е во најдобар интерес за детето. При определување на старателот на дете без родителска грижа правните системи тежнеат кон тоа да се определуваат лица со кои детето ќе може да воспостави блиски односи. Од тие причини во некои земји (Шпанија, Германија) законодавецот и експлицитно дава предност на членовите од поширокото семејство како старатели на детето без родители. Волјата на родителите изразена во тестамент, како и волјата на детето во поглед на определувањето на старател, исто така се зема предвид во некои правни системи (Германија, Србија). Исто така, за да се обезбеди правилна заштита на детето под старателство, во современите правни системи се обрнува особено внимание на личноста на старателот. Се пропишуваат услови за тоа кои лица можат, односно не можат да бидат старатели и се цени личноста и личните квалитети на старателот. Претежно старателското застапување го вршат физички лица или државни органи (суд, орган за старателство и сл.) кои се надлежни во областа на семејните односи и старателството.

Исто како и во случај на родителско застапување, старателското застапување е уредено на начин кој му овозможува на детето под старателство и самостојно да учествува во определени правни односи во рамките на неговата деловна способност.

в) Законското застапување на полнолетни лица се јавува во најразлични форми и под различни термини. Заедничко за сите варијации на законското застапништво на полнолетни лица е интенцијата да се обезбеди заштита на правата и интересите на полнолетните лица кога овие лица не се способни (неспособност за расудување) или не се во состојба

самостојно да ги вршат (изнемоштеност, физички хендикеп, болест). Во зависност од причините кои водат кон воспоставување, законско застапништво на полнолетни лица законодавствата предвидуваат форми на законско застапништво во кои волјата на застапникот ја заменува (супституира) или ја надополнува волјата на застапуваниот (давање согласност, одобрение и сл.). Тоа е типично за законското застапништво на полнолетни лица во класична (потесна) смисла на зборот. Покрај класичните форми на законско застапништво, во современите правни системи на европските земји се уредуваат и нови форми на законско застапништво на полнолетни лица во кои улогата на застапникот е да му помага, советува или да врши надзор на застапуваното лице, но не и да ја заменува волјата на застапуваниот во граѓанско-правните односи (законско застапништво на полнолетни лица во поширока смисла). Кај видовите законско застапништво на полнолетни лица во поширока смисла, волјата и желбите на застапуваниот се земаат предвид како во поглед на определувањето на лицето кое ќе биде застапник, така и во поглед на начинот на застапување и обемот на овластувањата на застапникот.

г) Законското застапништво во посебни случаи во современите правни системи исто така се јавува во најразлични видови. Заедничко за видовите законско застапништво во посебни случаи е што тие видови застапништво целат да обезбедат брза и непосредна заштита на правата и интересите на лицата во „исклучителни околности“. Станува збор за околности кога лицата се способни, но не се во состојба да ги штитат своите права и интереси (отсутни, исчезнати, непознати, без застапник) и во околности кога лицата не можат да добијат соодветна заштита од своите законски застапници (без законски застапник, конфликт на интереси, неправилно и несовесно застапување и сл.).

Имајќи ги предвид причините за воспоставување законско застапништво во посебни случаи, анализата покажа дека современите правни системи ги ограничуваат овластувањата на законскиот застапник. Овластувањата на застапникот се ограничени на заштита на правата и интересите на застапуваното лице кои треба да бидат заштитени како резултат на настанатите „исклучителни околности“. Времетраењето на законското застапништво во посебни случаи исто така се ограничува, односно тоа трае сè додека постојат „исклучителните околности“.

Во современите правни системи исто така се забележува тенденција заштитата која на физичките лица им се пружа преку застапништвото да се комбинира и со други форми на заштита, како на пример згрижувањето на децата во загрижувачки семејства или институции, згрижување на полнолетните лица во загрижувачки институции и сл.

Законското застапување на физичките лица, како и другите форми на заштита во сите современи правни системи подлежат на надзор од страна на надлежни државни органи (судство, органи за старателство и сл.). Тоа е резултат на заложбите во современите правни системи да се создаде законско застапување и други форми на заштита на физичките лица кои не само *de jure*, туку и *de facto* ќе ја остварат својата основна цел – да обезбедат заштита која е во најдобар интерес на застапуваното лице.

Анализата на позитивното право на РС Македонија покажа дека македонскиот законодавец ги уредува сите типични видови на законско застапување на физичките лица кои се присутни во современите правни системи на европските земји. Меѓутоа, во позитивното право на РС Македонија недостасува современ пристап во уредувањето на

типичните (класичните) видови законско застапување. Исто така, РС Македонија заостанува во уредувањето на нови (современи) форми на законско застапување. Ова особено важи за законското застапувањето на полнолетните лица. Недостасува регулатива на законско застапништво која ќе овозможи заштита на автономијата на застапуваните и нивното право самостојно да учествуваат во граѓанско-правните односи во согласност со нивните интелектуални капацитети. Како особено важно го сметаме уредувањето на можноста полнолетните лица самостојно да го планираат своето законско застапување во случај на нивна евентуална неспособност за расудување и/или неспособност за самостојно дејствување (определување законски застапник, обем на овластувања итн.). Во современите правни системи на европските земји таква регулатива веќе постои - тестамент во текот на живот - § 1901, Германски граѓански законик; наредба на пациент - Art. 377, Швајцарски граѓански законик и сл.

2. Во однос на законското застапување на правните лица во современите правни системи се забележува тенденцијата за законски застапници, т.е. застапници по закон да се определуваат органите на управување на правното лице, односно физичките лица кои ги сочинуваат тие органи. Покрај непосредното законско застапништво (застапништвото по закон) се уредува и посредното законско застапништво кое се воспоставува кога правното лице е во постапка на „негово згаснување“ (стечај, ликвидација). Како посредни законски застапници се определуваат ликвидаторот – во постапка за ликвидација и стечаен управник (администратор) - во постапка за стечај. Во современите правни системи се уредува и законското застапништво во посебни случаи на правни лица – заменичко застапување, привремен застапник и сл.

Важно е да се укаже дека уредувањето на законското застапување на правните лица не е во фокусот на граѓанското право, па затоа прописите од оваа област содржат мошне мал број на одредби за ова прашање.

ГЛАВА IV

ДОГОВОРНО ЗАСТАПНИШТВО

1. Претпоставки за настанување на договорно застапништво

Договорното застапништво е израз на слободната волја на застапуваното лице да овласти друго лице застапник кое ќе ги презема правните дејствија и другите правни работи во негово име и за негова сметка. Овој вид на застапување им овозможува на физичките и правните лицата да стапуваат во најразлични видови граѓанско-правни односи без притоа да мора лично да ги преземаат правните дејствија. Дејствијата кои ги презема застапникот се сметаат како дејствија преземени од застапуваното лице, а правата и обврските кои се стекнати при дејствувањето на застапникот се сметаат за права кои непосредно ги стекнува застапуваното лице, односно за обврски кои се на товар на имотот на застапуваното лице⁸²².

Со оглед на фактот дека договорното застапништво е израз на автономијата на волјата на застапуваниот, за да се воспостави договорно застапништво, потребно е да бидат исполнети две основни претпоставки, а тоа се: а) да постои волја на застапуваниот и б) застапникот да го прифати овластувањето за застапување.

а) Волјата е првата и клучната претпоставка за воспоставување на договорно застапништво затоа што без да постои волја на страната на застапуваниот, не може ниту потенцијално да дојде до настанување на договорното застапништво⁸²³. Изјавувањето волја за застапување од страна на застапуваниот е израз на принципот на слободна иницијатива во стекнувањето, вршењето и заштитата на граѓанските субјективни права⁸²⁴. Со изјавување на волја за застапување, застапуваното лице избира определени граѓански субјективни права да ги стекнува, врши или заштитува преку лицето кое ќе го избере за свој договорен застапник. Притоа важно е да се истакне дека лицето кое изјавува волја да биде застапувано со тоа не ја исклучува можноста во секое време и покрај тоа што има договорен застапник, да го преземе стекнувањето, вршењето и заштитата на своите граѓански субјективни права. Притоа волјата на застапуваното лице во поглед на стекнувањето, вршењето и заштитата на неговите граѓански субјективни права има приоритет пред волјата на договорниот застапник кој дејствува во име и за сметка на застапуваниот. Изјавата на волја за застапување застапуваното лице ја дава изрично (усно или писмено). Се поставува прашањето: Дали изјавата на волја за застапување може да биде дадена со конклюдентни дејствија или со молчење⁸²⁵. Сметаме дека изјавата за застапување може да биде дадена со конклюдентни

---

⁸²² Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 369; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 228; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 186; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 327;

⁸²³ Така: Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 332; Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 184; V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 487.

⁸²⁴ За принципот на слободна иницијатива, види поблиску кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 23; V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 42; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 251; И. Бабиќ, *цит.учебник*, стр. 32; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит.учебник*, стр. 22; Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит.учебник*, Београд, 2004, стр. 9.

⁸²⁵ За начинот на давање изјава на волја, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 266; Р. Живковска, Т. Пржеска, *Правни дела, монографија*, Скопје, 2018, стр. 13; V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 442;

дејствија доколку тоа се дејствија од кои посредно може да се утврди дека лицето има волја да биде застапувано. На пример, кога застапуваното лице ќе дозволи некој друг во негово присуство да изјави волја во негово име и нема да се противи на тоа. Давањето изјава на волја за застапување со конклюдентни дејствија не треба да се поистоветува со молчењето, за кое сметаме дека не може да се смета за давање изјава за застапување⁸²⁶. Молчењето треба да се смета за одбивање на застапувањето. На пример, ако лицето молчи кога од него е побарано да даде изјава на волја за застапување, тогаш се претпоставува дека лицето не изјавува волја за застапување.

б) Втора претпоставка воспоставување на договорно застапништво е застапникот да го прифати овластувањето за застапување⁸²⁷. Кај договорното застапништво како што застапуваното лице има автономија на волја да одлучи дали ќе биде застапувано, така и застапникот ужива автономија на волја да одлучи дали ќе го прифати овластувањето за застапување. Прифаќањето на овластувањето за застапување може да биде дадено изрично, со конклюдентни дејствија, а во исклучителни ситуации и со молчење. Изрично прифаќање на овластувањето за застапување е кога застапникот со зборови (писмено или усно) ќе изјави дека го прифаќа овластувањето за застапување. Прифаќањето на овластувањето за застапување со конклюдентни дејствија настанува кога застапникот ќе почне да ги презема правните дејствија за кои му се дава овластувањето за застапување. Молчењето се смета за прифаќање на овластувањето за застапување само тогаш кога тоа е со закон децидно предвидено. Така на пример, Законот за облигационите односи пропишува дека лицето во чија деловна дејност спаѓа вршењето на определени налози е должно да го изврши добиениот налог ако не го одбило веднаш⁸²⁸.

2. Улогата и значењето на договорно застапништво во современите правни системи

Од неговата појава до денес договорното застапништво има мошне значајна улога во правниот промет. Договорното застапништво придонесува за динамиката на правниот промет и го олеснува процесот на стекнување, вршење и заштита на граѓанските субјективни права во рамките на тој правен промет. Неспорно е дека договорното застапништво првенствено е корисно за застапуваното лице затоа што застапникот дејствува во име и за сметка на застапуваното лице имајќи ги предвид потребите и интересите на застапуваниот. Меѓутоа, не треба да се превиди дека договорното застапништво може да придонесе кон развојот на правниот промет и зголемување на правната сигурност во правниот промет⁸²⁹. Имено, во современите правни системи во кои постои значителен развој на правниот промет, односно на стоково-паричните односи, договорното застапување станува професионална окупација за определени физички лица, како и основна дејност за определени правни лица. Лицата кои професионално се занимаваат со застапување

Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 231; И. Бабиќ, *цит.учебник*, стр. 149; D. Stojanović, *цит.учебник*, стр. 225.

⁸²⁶ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 266-267.

⁸²⁷ Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 228. Исто така: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 487.

⁸²⁸ Види: чл. 34, Закон за облигационите односи...Види и: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 90.

⁸²⁹ За принципот на правна сигурност, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит.учебник*, стр. 35;

стекнуваат знаења и способности кои им овозможуваат квалитетно и ефективно да ги застапуваат интересите на застапуваните лица кои стануваат нивни клиенти. Ова се рефлектира и во правниот промет затоа што лицата кои имаат стручни знаења и професионално се занимаваат со застапување во граѓанско-правните односи, знаат како правилно да постапуваат во правниот промет и да избегнат грешки и пропусти кои можат да имаат негативни ефекти во односите за сите инволвирани страни. Колку се поуспешни и професионални договорните застапници, толку е поголема правната сигурност во правниот промет не само за застапуваните лица туку и за третите лица кои учествуваат во тие граѓанско-правни односи. Прераснување на договорното застапништво во професионална окупација не е ограничено само на односите во правниот промет, односно на застапувањето во поглед на стекнувањето и вршењето на граѓанските субјективни права, туку ја опфаќа и заштитата на граѓанските субјективни права. Во современите правни системи вообичаена е праксата учесниците во граѓанските судски постапки (тужителите, тужените, предлагачите, противниците) да бидат застапувани од договорни застапници кои се стручно оспособени за застапување во овие постапки. Станува збор за адвокатите кои се лица со посебна правна и деловна способност, односно се лица кои се стручно оспособени и овластени (лиценцирани) меѓу другото и за застапување во граѓанските судски постапки.

Имајќи ги предвид придобивките од професионалност во договорното застапување и следејќи го примерот на современите европските земји, во правниот систем на РС Македонија се промовира развојот на професионалното договорно застапување, пред сè во постапките пред судовите⁸³⁰. Во таа насока Законот за парнична постапка ја ограничи можноста како договорни застапници (полномошници) во граѓанските судски постапки покрај адвокатите да се појавуваат и лица кои не се стручно оспособени за застапување пред судовите⁸³¹. Ограничувањето за кое подетално ќе стане збор понатаму во текстот, придонесе за квалитетно застапување на учесниците во тие постапки и за поефикасна заштита на нивните права и интереси.

Неспорно е дека заложбите за професионализација на договорното застапување даваат позитивни ефекти и се во функција на зајакнување на правната сигурност во граѓанско-правните односи. Меѓутоа, треба да се има предвид дека договорното застапништво, пред сè, е израз на автономијата на волја на застапуваниот. Оваа автономија на волја ја сочинуваат два сегмента: прво – волјата да се биде застапуван и второ – волјата да се избере застапникот⁸³². Без овие два сегмента не може да се каже дека постои автономија на волја кај застапуваниот. Затоа заложбите за професионализација на договорното застапување не треба прекумерно да задираат во автономијата на волја на застапуваниот. Тука се мисли на пропишување обврски за лицата да овластат договорни застапници со исклучување на можноста самостојно да преземаат определени правни работи. Исто така, се мисли и на ограничувања во поглед на изборот на договорниот застапник кога лицата се задолжени да изберат застапници кои професионално се занимаваат со застапување (на пример, да се определи адвокат како застапник). Во современите правни системи тенденција е да се создава правна регулатива која ќе обезбеди баланс помеѓу потребата за професионализација на договорното застапување и потребата

---

⁸³⁰ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 396.

⁸³¹ Види: чл. 81, Закон за парничната постапка...Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камилоска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 241. Исто така види и: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 163; Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 187.

⁸³² Така: V. V. Vodinić, *цит. учебник*, стр. 487.

од зачувување на автономијата на волја на застапуваните која е основна претпоставка за воспоставување на договорното застапување. Во таа смисла современите правни системи ја штитат автономијата на волја на застапуваните лица и даваат широка слобода на овие лица како во поглед на одлучувањето дали ќе бидат застапувани или не во граѓанско-правните односи, така и во поглед на изборот на лицето кое ќе ги застапува⁸³³. Меѓутоа, оваа автономија на волја на застапуваните лица не е апсолутна. Во определени граѓанско-правни односи, а посебно во сферата на заштита на граѓанските субјективни права пред судските органи, застапуваните лица се обврзани да изберат договорни застапници кои имаат посебни стручни знаења и способности. Така на пример, Законот за нотаријатот пропишува дека правните дела за промет со недвижности чија вредност надминува 10.000 евра во денарска противвредност мора да бидат составени од адвокат и да содржат адвокатски печат и потпис⁸³⁴. Правно лице кое именува договорен застапник (полномошник) за застапување во парнична постапка од редот на своите вработени, мора да избере за застапник лице кое е дипломиран правник, а доколку вредноста на спорот надминува 1.000.000 денари, дипломираниот правник мора да има положено правосуден испит⁸³⁵.

Врз основа на наведеното може да се заклучи дека договорното застапништво е мошне значајно во остварувањето на правниот промет и реализацијата на граѓанско-правните односи. Притоа улогата на застапништвото е да им овозможи на физичките и правните лица да стапуваат во граѓанско-правните односи преку застапници и на тој начин да преземаат права и обврски. Договорното застапништво може да игра и значајна улога во развојот на правниот промет и во зголемување на правната сигурност кога застапувањето го вршат застапници кои се стручно оспособени за застапување во определени правни работи.

3. Страни кај договорното застапништво

Општата определба за страните на застапништвото важи подеднакво како за законското застапништво, така и за договорното застапништво. Општо кажано, страни кај договорното застапништво се застапникот, застапуваниот и третото лице⁸³⁶. Поконкретно, страните кај договорното застапништво се именуваат како полномошник, властодавец и трето лице. Страните кај договорното застапништво се разликуваат од страните кај законското застапништво не само термилошки туку и суштински во поглед на тоа кои лица можат да бидат застапници, односно застапувани. Трета страна на застапништвото секогаш ја сочинуваат третите лица со кои застапникот (полномошникот) стапува во граѓанско-правни односи во име и за сметка на застапуваниот (властодавецот).

---

⁸³³ Исто.

⁸³⁴ Види: чл. 55, Закон за нотаријатот...

⁸³⁵ Види: чл. 81, ст. 1 и 82, Закон за парничната постапка...Види: А. Јаневски, Т. Зороска - Камилоска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 240. Истоа така и: К. Чавдар, К. Чавдар, цит. дело, стр. 172.

⁸³⁶ Така: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 198; Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 326. Исто така и: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 232; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 180; И. Бабиќ *цит.учебник*, стр. 180; V. V. Vodinelic, *цит. учебник*, стр. 488.

Во текстот што следи во посебни потточки ќе бидат претставени страните кај договорното застапништво.

3.1. Застапник (полномошник)

Застапникот (полномошникот) е страната која е овластена да презема правни дејствија и правни работи во туѓо име и за туѓа сметка. Полномошникот исто како и законскиот застапник за да може да ги презема правните работи во туѓо име и за туѓа сметка треба да ја има потребната деловна способност. Во цивилната доктрина општо прифатен е ставот дека полномошник може да биде само потполно деловно способно лице⁸³⁷. Помала група на цивилисти сметаат дека полномошник може да биде и делумно деловно способно лице доколку тоа лице ја има потребната деловна способност да ги преземе правните дејствија за кои му е дадено овластувањето за застапување⁸³⁸. Некои од цивилистите кои сметаат дека полномошник може да биде и делумно деловно способно лице, аргументираат дека волјата на застапникот кај договорното застапништво не е ексклузивна како што е случај со законското застапништво. Непостоењето на ексклузивност подразбира дека застапуваниот (властодавецот), кој е потполно деловно способно лице, во секој момент може самостојно да ги преземе сите правни дејствија. Тоа значи дека властодавецот кај договорното застапништво е тој што може да компензира за недостатокот на деловна способност кај полномошникот⁸³⁹. Во аргументирањето дека полномошник може да биде и делумно деловно способно лице, цивилистите се потпираат и на постулатите од теоријата на ризик. Поаѓајќи од теоријата на ризик, цивилистите заклучуваат дека властодавецот е тој кој го избира лицето кое ќе го застапува, а со тоа и го сноси ризикот од својот избор доколку избере погрешно лице за застапник.

Во позитивното право на РС Македонија, односно во генералниот Законот за облигационите односи кој го уредува договорното застапништво нема децидна одредба за тоа каква треба да биде деловната способност на полномошникот. Меѓутоа, со системско толкување на одредбите од Законот за облигационите односи може да се заклучи дека Законот сепак ја исклучува можноста за полномошник да биде определено делумно деловно способно лице. Имено, од одредбите на Законот произлегува дека делумно деловно

---

⁸³⁷ Така: Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 373; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 185; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 228. Исто така види: А. Gams, Лј. М. Ѓуровиќ, *цит. учебник*, стр. 195. Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 332-333; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 193; А. Gams, *цит. учебник*, стр. 209; Д. Стојановиќ, *цит. учебник*, стр. 276; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 109; М. Јухарт, Д. Моџина, В. Novak, А. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 215; А. Perkušić, *Osnove građanskog prava*, Split, 2009, стр. 77; Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 346.

⁸³⁸ Дел од цивилистите го прифаќаат становиштето дека полномошникот не мора да биде потполно деловно способно лице, затоа што го земаат предвид фактот дека тој лично не ја изразува волјата при склучување на правните работи, туку тој само ја пренесува волјата на властодавецот. Така: А. П. Лазаревиќ, *Облигационо право-посебен дел*, Скопје, 1960, стр. 231, *цитирано според* И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 109. Види и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 118; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 199; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, стр. 185-186. Исто така и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 493. Исто така види и: S. Perović, *Obligaciono pravo, knjiga prva*, Beograd, 1986, стр. 250; Види исто така и: Исто така види и кај: М. Вучковиќ, *Заступништво*, ЕИП, том III, стр. 978, *цитирано според* И. Бабиќ, *Граѓанско право, књига 4 – Облигационо право*, *цит. учебник*, стр. 257.

⁸³⁹ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 185-186.

способните лица можат да ги склучуваат само оние правни дела чие склучување им е со закон дозволено, односно не им е со судска одлука забрането⁸⁴⁰. Поаѓајќи од законските одредби се заклучува дека малолетно делумно деловно способно лице може да прими дар, да склучи договор за работа и да состави тестамент. Полнолетно делумно деловно способно лице може да ги презема сите правни работи кои не му се забранети од страна на судот. Како што може да се забележи, прифаќањето на овластувањето за застапување, т.е. склучување на договор за застапување Законот не го предвидува како правно дело кое може да биде склучено од страна на малолетно делумно деловно способно лице. За полнолетните делумно деловно способни лица тоа зависи од судската одлука со која има се ограничуваа деловната способност. Меѓутоа, јасно е дека интенцијата на законодавецот е да не се дозволи делумно деловно способно лице да биде полномошник.

Полномошници може да бидат физички и правни лица⁸⁴¹. По правило, за физичките лица како полномошници не се бара да исполнуваат дополнителни услови, освен тоа што треба да имаат потполна деловна способност. По исклучок, за одредени случаи на договорно застапништво полномошникот треба да биде лице кое има посебни стручни способности за застапување (да биде адвокат или дипломиран правник со положен правосуден испит). Што се однесува до правните лица како полномошници иако децидно не е пропишано, може да заклучиме дека тие треба да бидат регистрирани за дејност која им овозможува да настапуваат во правниот промет во туѓо име и за туѓа сметка. Оваа констатација произлегува од фактот што правните лица можат да учествуваат во правниот промет и да ги преземаат само оние правни работи кои се во рамките на нивната регистрирана дејност⁸⁴².

Овластувањата на полномошникот кај договорното застапништво се поврзани со остварувањето и заштитата на имотните права и интереси на властодавецот. За разлика од законскиот застапник, полномошникот не е должен да се грижи за личноста на властодавецот и за остварувањето на неговите лични права и интереси.

3.2. Застапуван (властодавец)

Застапуван (властодавец) кај договорното застапништво е лицето кое дава овластување за застапување врз основа на кое полномошникот може да презема определени правни дејствија во име и за сметка на властодавецот⁸⁴³.

Бидејќи извор на овластувањето за застапување е волјата на властодавецот, неспорно е дека властодавец може да биде лице кое е потполно деловно способно⁸⁴⁴. Анализата на позитивното право на РС Македонија, т.е. анализата на одредбите на Законот за облигационите односи покажува дека само потполно деловно способни лица можат да дадат

---

⁸⁴⁰ Види: чл. 48, ст. 1, Закон за облигационите односи...Види и: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за облигационите односи, цит. дело*, стр. 116.

⁸⁴¹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 372.

⁸⁴² За способностите на правните лица во граѓанското право, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 167.

⁸⁴³ Така: Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 371; А. Gams, *цит.учебник*, стр. 202; V. V. Vodinelic, *цит. учебник*, стр. 487; D. Stojanovic, *цит. учебник*, стр. 266;

⁸⁴⁴ Види: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 201; Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 371.

изјава за застапување, односно да склучат договор за застапување⁸⁴⁵. Иако одредбите на Законот за облигационите односи недвосмислено водат кон овој заклучок, во правниот живот се поставува прашањето: Дали постои можност делумно деловно способните лица да даваат овластување да бидат застапувани во правните односи во кои можат и самостојно да учествуваат? На пример, делумно деловно способно лице да овласти договорен застапник во негово име да прими дар. Исто така, се поставува прашањето: Дали лицата кои се делумно деловно способни можат да овластат договорен застапник да ги заштитува нивните права од правните односи во кои можат самостојно да стапуваат? На пример, делумно деловно способно лице кое склучило договор за вработување да овласти адвокат кој ќе го застапува пред судот во работен спор со неговиот работодавец. Од практичен аспект, изгледа логично делумно деловно способното лице да може да овласти полномошник да ги презема правните работи кои тоа лице може и самостојно да ги преземе. Исто така, од практичен аспект изгледа логично делумно деловно способното лице да може да овласти полномошник кој ќе ги штити правата на ова лице кои произлегуваат од односите во кои тоа може самостојно да учествува. Меѓутоа, од теоретски аспект не постои правна основа за да се даде позитивен одговор на ова прашање. Покрај фактот што нема правен основ да се допушти делумно деловно способно лице да дава овластување за застапување, треба да се земе предвид и фактот дека се бара различен квалитет на правно релевантна волја. Имено, правно релевантната волјата која треба да ја изјави лицето кога дава овластување за застапување се разликува по квалитетот од правно релевантна волја која ја изјавува делумно деловно способното лице кога склучува правни дела кои му е дозволено да ги склучи самостојно⁸⁴⁶. Давањето овластување за застапување бара повисок квалитет на правно релевантна волја, односно повисок степен на способност за расудување и свесност за последиците кои се поврзани со давањето такво овластување. Делумно деловно способните лица немаат таков степен на способност за расудување и свесност за последиците, што е основната причина зошто на овие лица им се дозволува да стапуваат само во правни односи од кои можат да остварат очигледна корист за себе.

3.3. Трето лице

Третото лице кај договорното за застапништво исто како и кај законското застапништво е лицето со кое застапникот (полномошникот) стапува во граѓанско-правен однос во име и за сметка на застапуваниот (властодавецот)⁸⁴⁷.

За правниот однос во кој стапува полномошникот во име и за сметка на застапуваниот да биде полноважен и да предизвика имотни ефекти, третото лице кое ја претставува другата страна во односот треба да ја има потребната деловна способност. Доколку во правниот однос не стапува лично, трето лице треба да биде соодветно застапувано. Ако третото лице ја нема потребната способност или не е соодветно застапувано, правната судбина на правниот однос станува неизвесна. Исто така, за правниот однос да ги има очекуваните ефекти, односно правата и обврските од односот да преминат

⁸⁴⁵ Чл. 456, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁸⁴⁶ Поблиску за делумната деловна способност, види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 119.

⁸⁴⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 373.

непосредно на властодавецот, трето лице треба да има сознание дека во правниот односот учествува полномошник⁸⁴⁸.

3.4. Односи помеѓу страните кај договорното застапништво

Воспоставувањето на договорното застапништво исто како и законското застапништво доведува до настанување на два правни односи од кои едниот е интерес (внатрешен) однос, а другиот екстерен (надворешен) однос⁸⁴⁹.

а) Интерниот однос настанува помеѓу властодавецот и полномошникот⁸⁵⁰. Правен основ за настанување на овој однос е овластувањето за застапување кое го дава властодавецот. Според цивилистите овластувањето за застапување може да биде дадено како еднострана изјава на волја – полномошно или може да биде содржано во определен договор склучен помеѓу полномошникот и властодавецот како што се договорот за налог, договор за дело, договор за ортаклак и сл⁸⁵¹. Некои цивилисти укажуваат дека природата на интерниот однос помеѓу полномошникот и властодавецот зависи од тоа дали односот е резултат на еднострана изјава на волја или е резултат на договор помеѓу страните. Доколку правен основ за настанување на интерниот однос е еднострана изјава – полномошно, тогаш станува збор за однос каде што властодавецот има право да биде застапуван, а полномошникот има обврска да го врши застапувањето (доколку го прифатил овластувањето)⁸⁵². Кога пак правен основ за настанување на интерниот однос е договор од кој произлегува овластувањето за застапување, тоа имплицира дека интерниот однос вклучува права и обврски за двете страни⁸⁵³. Според друго мислење, односот помеѓу властодавецот и полномошникот по својата природа секогаш претставува договорен однос, независно дали овластувањето за застапување произлегува од еднострана изјава на волја – полномошно, или од некаков договор заклучен помеѓу властодавецот и полномошникот⁸⁵⁴. Ова мислење цивилистите го базираат на фактот што интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот не може да се воспостави само врз основа на волјата на властодавецот. Изјавата на волја за застапување, како што кажавме, е прва и основна претпоставка за воспоставување на договорното застапништво, но на таа изјава на волја дадена од властодавецот треба да и се придружи изјавата на волја на полномошникот со која тој ќе го прифати овластувањето за застапување. Погледнато од овој агол, станува неспорно дека интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот има договорна природа. Како

⁸⁴⁸ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит.учебник*, стр. 184, Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 229; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 331; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 487. Исто така види и: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 213.

⁸⁴⁹ Види: A. Gams, *цит.учебник*, стр. 202; Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 487; D. Stojanović, *цит. учебник*, 266; V. V. Vodinelić, *цит.учебник* стр. 490. Види и: М. Vedriš, P. Klarić, *Gradansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, sedmo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2003, стр. 526.

⁸⁵⁰ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387.

⁸⁵¹ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 327; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 198; D. Stojanović, *цит. учебник*, 266. Исто така и: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 214.

⁸⁵² Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387.

⁸⁵³ Исто. Исто така види и: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 233; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 487-488.

⁸⁵⁴ Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 233.

договорен однос интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот може да биде еднострано-обврзувачки или двострано-обврзувачки. Интерниот однос е еднострано-обврзувачки тогаш кога полномошникот се обврзал да го врши застапувањето без надомест. Во тој случај властодавецот го има правото да биде застапуван од полномошникот, а полномошникот е обврзан да го врши застапувањето. За двострано-обврзувачки интересен однос станува збор тогаш кога властодавецот се обврзал на полномошникот да му плати надоместок за застапувањето. Во тој случај властодавецот има право да биде застапуван од полномошникот и обврска да му плати надомест на полномошникот за услугата (застапувањето). Полномошникот, исто така, има и право и обврска во однос со властодавецот, односно има обврска да го врши застапувањето, а има право да бара надомест за својата работа. Професорот А. Gams го застапува становиштето дека помеѓу властодавецот и полномошникот настануваат два интерни односи⁸⁵⁵. Едниот интересен однос е резултат на правната сила на властодавецот да даде овластување некој друг да настапува во правниот промет во негово име и за негова сметка. Другиот интересен однос се работите кои полномошникот е овластен да ги преземе во име и за сметка на властодавецот. Овие два интерни однос професорот А. Gams ги нарекува „односи на ополномоштување“, односно полномошно. Според професорот А. Gams, интерните односи се претпоставка за настанок на екстерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот кој професорот А. Gams го нарекува „овластување во потесна смисла“⁸⁵⁶.

Современата цивилна доктрина давањето овластување за застапување – полномошно го поима како еднострана изјава на волја, т.е. еднострано правно дело кое настанува врз основа на волјата на властодавецот⁸⁵⁷. Бидејќи полномошното се поима како еднострано правно дело, сметаме дека полномошното како и секое друго еднострано правно дело е полноважно од моментот кога властодавецот ќе ја даде изјавата на волја со која овластува полномошник за застапување. Сепак, полномошното како еднострано правно дело може да произведе правно дејство само доколку полномошникот го прифати овластувањето за застапување. Моментот на прифаќање на овластувањето за застапување е моментот кога настанува интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот, а полномошникот станува обврзан кон властодавецот да го врши застапувањето согласно обемот на овластувањето за застапување. Полномошникот не смее да ги пречекорува границите на даденото овластување за застапување, во спротивно тој е одговорен за штетата што на тој начин ќе му ја причини на властодавецот. Правните последици од пречекорувањето на границите на овластувањето во интерниот однос не треба да се поистоветуваат со последиците од пречекорувањето на границите во екстерниот однос со третото лице за кои ќе стане збор понатаму во текстот.

Интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот цивилната доктрина го квалификува како однос од лична природа (*intuitu personae*)⁸⁵⁸. Според цивилистите, овој однос се заснова на постоење доверба помеѓу властодавецот и полномошникот. Довербата резултира од убедувањето на властодавецот дека токму лицето кое го избрало за свој полномошник е најсоодветно да ги преземе правните дејствија и други правни работи за кои е дадено овластувањето за застапување и притоа да се грижи за правата и интересите на

---

⁸⁵⁵ Види: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 202.

⁸⁵⁶ Исто.

⁸⁵⁷ Така: V. V. Vodinelić, *цит. учебник* стр. 488. Исто така види и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233-234.

⁸⁵⁸ Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 327; D. Stojanović, *цит. учебник*, 271. Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 183; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 230.

властодавецот во екстерниот однос со третото лице. Од довербата произлегува и очекувањето на властодавецот полномошникот лично да ги преземе правните дејствија и други правни работи за кои е овластен. Како резултат на личната природа на односот помеѓу властодавецот и полномошникот, на полномошникот не му се дозволува самоиницијативно да ги пренесува дадените овластувања на друго лице, т.е. да изврши супституција⁸⁵⁹. Законот за облигационите односи неможност да се врши супституција ја формулира како императивна законска забрана за пренос на овластувањата која нема апсолутно дејство. Тоа значи дека од забраната може да се отстапи под услови предвидени со закон⁸⁶⁰ или врз основа на договор меѓу страните⁸⁶¹. Во цивилната доктрина мислењата во поглед на забраната за супституција се поделени. Според една група на цивилисти, забраната е сосема оправдана затоа што на тој начин се штитат правата и интересите на застапуваното лице кое има право да бара од полномошникот лично да го врши застапувањето. Друга група на цивилисти смета дека во прв план треба да се стави слободната иницијатива на страните и да се овозможи слободна супституција по волја на полномошникот. Оваа друга група на цивилисти смета дека забраната треба да биде од диспозитивен, а не од императивен карактер, односно да се дозволува пренесување на овластувањата, освен во случаи кога тоа изрично не го забранил властодавецот. Сметаме дека актуелното законско решение кое забранува пренос на овластувањата, освен во случаи определени со закон или со согласност на властодавецот е сосема оправдано затоа што на тој начин се спречува злоупотреба на довербата на властодавецот.

Покрај тоа што на полномошникот не му е дозволено да ги пренесува овластувањата на друго лице, исто така, на полномошникот не му е дозволено да стапува во граѓанско-правни односи сам со себе или да ги застапува двете страни во истиот граѓанско-правен однос⁸⁶². Според мислењето на една група на цивилисти, ова ограничување е резултат на природата на институтот застапништво. Имено, секој застапник (законски, договорен, статутарен) во суштина е овластен да се грижи за правата и интересите на застапуваниот кога презема правни работи во негово име и за негова сметка⁸⁶³. Бидејќи застапникот секогаш треба да ги има предвид интересите на застапуваниот пред интересите на кое било друго лице во односот, вклучувајќи ги и своите лични интереси, од него не може да се очекува правилно да го врши застапувањето кога неговите лични интереси се директно засегнати. Исто така, не може да се очекува од застапникот подеднакво да ги заштитува правата и интересите на две или повеќе страни во граѓанско-правниот однос затоа што тоа се коси со природата на застапништвото. Според една група на цивилисти, во вакви случаи се претпоставува дека постои конфликт на интереси⁸⁶⁴. Друга група на цивилисти смета дека постоењето на конфликт на интереси треба да се утврди, а не да се претпоставува⁸⁶⁵. Се приклонуваме кон становиштето на цивилната доктрина според кое конфликтот на интереси

---

⁸⁵⁹ Види: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 230; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubić, *цит. учебник*, стр. 216; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 331; D. Stojanović, *цит. учебник*, 271. Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит.учебник*, стр. 184; А. Gams, *цит.учебник*, стр. 209.

⁸⁶⁰ Согласно Законот за облигационите односи, застапникот може да го пренесе овластувањето за застапување кога тоа со закон му е дозволено и кога е спречен да го врши застапувањето, а извршувањето на правната работа е итно и е во интерес на застапуваниот. Види: чл. 78, Закон за облигационите односи...

⁸⁶¹ Види: чл. 78, Закон за облигационите односи...

⁸⁶² Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит.учебник*, стр. 187.

⁸⁶³ Така: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 329.

⁸⁶⁴ Поблиску види кај: V. V. Vodinelić, *цит.учебник* стр. 492.

⁸⁶⁵ V. V. Vodinelić, *цит.учебник* стр. 493.

не треба да се претпоставува во сите случаи. При утврдување дали постои или не постои конфликт на интереси, треба да се поаѓа од природата на граѓанско-правниот однос⁸⁶⁶. Постојат граѓанско-правни односи во кои страните, по правило, немаат спротивставени интереси. На пример, кај договорот за ортаклак, кој е повеќестрано правно дело, интересите на страните се насочени кон иста цел, а тоа е заедничко остварување на имотна корист и поделба на имотната корист помеѓу ортаците⁸⁶⁷. Доколку помеѓу ортаците не е спорно кој каков и колкав дел од добивката треба да добие, тогаш нема пречка еден од ортак да биде полномошник на друг ортак, а исто така нема пречка ортаците да имаат ист полномошник кој ќе ги застапува во поглед на ортакчкото здружување. Како друг пример може да се наведе наследно-правниот однос помеѓу наследниците. Интересите на наследниците обично не се спротивставени затоа што секој наследник се повикува да се изјасни дали ќе го прими својот наследен дел кој врз основа на закон или врз основа на тестамент треба да му припадне. Ако меѓу наследниците не е спорно кои се наследници и колкав е нивниот дел, тогаш тие во оставинската постапка можат да бидат застапувани од ист полномошник. Кога природата на граѓанско-правниот однос е таква што страните во односот имаат спротивставени интереси, полномошникот во таков однос не може да стапи сам со себе, односно на една страна како полномошник, а на друга страна како содоговарач на властодавецот, ниту да ги застапува двете страни во тој однос. Тука се поставува прашањето дали властодавецот може да се согласи полномошникот да стапи во граѓанско-правен однос сам со себе, односно страните да се согласат да бидат застапувани од ист полномошник. Бидејќи договорното застапништво е израз на автономијата на волја на властодавецот тој може да се согласи на застапувањето и покрај тоа што постои конфликт на интереси⁸⁶⁸. Согласноста властодавецот може да ја даде изрично или конклюдентно со тоа што свесно нема да се противи на односот. Меѓутоа, треба да се има предвид дека ова не важи кај сите видови на договорно застапување. Така, на пример, странките во парничната постапка (тужениот и тужителот) не можат да дадат согласност да бидат застапувани од ист полномошник во постапката, ниту пак едната странка може да се јави како полномошник на другата странка во постапката. Конфликтот на интереси помеѓу странките во парничната постапка е од силен интензитет, па затоа секоја од странките во постапката, односно и тужителот и тужениот мора да има свој полномошник кој пристрасно ќе штити исклучиво нивните поедини интереси.

б) Екстерниот однос е односот помеѓу полномошникот и третото лице во кое полномошникот настапува во име и за сметка на властодавецот⁸⁶⁹. Интерниот и екстерниот однос се меѓусебно поврзани во смисла што полномошникот стапува во граѓанско-правниот однос со третото лице како резултат на овластувањето за застапување кое резултира од интерниот однос. Поврзаноста помеѓу овие два односи доведува до тоа правните дејствија и други правни работи кои ќе ги преземе полномошникот во име и за сметка на

---

⁸⁶⁶ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 186-187. Исто така и: D. Stojanović, *цит. учебник*, 267-277.

⁸⁶⁷ Види: чл. 667, Закон за облигационите односи...

⁸⁶⁸ V. V. Vodinelić, *цит. учебник* стр. 493.

⁸⁶⁹ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 327; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 266. Исто така види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 234; V. V. Vodinelić, *цит. учебник* стр. 494; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 90.

властодавецот да имаат правно дејство непосредно за властодавецот⁸⁷⁰. За да дојде до поврзување на интерниот и екстерниот однос, неопходно е третото лице да биде запознаено дека лицето со кое стапува во правен однос дејствува во својство на застапник. Затоа постои и законската обврска на полномошникот да се идентификува пред третото лице како застапник и да покаже намера за застапување⁸⁷¹. Доколку третото лице не е запознаено, ниту со оглед на околностите не можело посредно да заклучи дека станува збор за застапување, тогаш нема да настане правното дејство од застапништвото, т.е. ќе се смета дека полномошникот стапил во тој однос во свое име и за своја сметка⁸⁷².

Покрај тоа што полномошникот е должен да го запознае третото лице дека дејствува во својство на застапник, тој исто така треба да дејствува во рамките на овластувањето за застапување дадено од властодавецот⁸⁷³. Последиците од пречекорувањето на овластувањето за застапување од страна на полномошникот доведува до поинакви правни последици од оние во интерниот однос. Во интерниот однос, како што покажавме, првенствено се штитат правата на властодавецот така што полномошникот одговара за пречекорување на овластувањето. Во екстерниот однос правото е на страната на третото совесно лице. Ако дошло до пречекорување на овластувањата од страна на полномошникот, а третото лице било совесно, односно не знаело ниту можело да знае за пречекорувањето на овластувањето, тоа може да ги заштити своите права така што ќе изјави дека не сака да остане во граѓанско-правниот однос, односно дека не се смета за обврзано со склучениот договор⁸⁷⁴. Ако третото лице сака да остане во граѓанско-правниот однос, односно сака склучениот договор да се реализира, но властодавецот ако одбие да даде согласност на дејствијата кои полномошникот ги презел надвор од границите на овластувањето, тогаш третото совесно лице има право да бара надомест на штетата која ја трпи како резултат на неодобрувањето. За надоместување на штета која ја трпи третото лице полномошникот и властодавецот се солидарно одговорни⁸⁷⁵. Анализирајќи ја оправданоста на постоењето солидарна одговорност на властодавецот и полномошникот за штета што ја трпи третото совесно лице, цивилистите заклучуваат дека тоа се должи на фактот што третото лице не е должно да ги знае деталите за интерниот однос кој постои помеѓу властодавецот и полномошникот. Според цивилистите, доволно е третото лице да верува дека полномошникот постапува во рамките на своите овластувања⁸⁷⁶. Во однос на критериумот врз основа на кој се цени совесноста, односно несовесноста на третото лице во современите европски законодавства се забележува различен пристап. Македонскиот Закон за облигационите односи третото лице го третира за совесна страна ако „не знаела ниту

⁸⁷⁰ Во овој контекст професорот Станковиќ потенцира дека застапникот (полномошникот) не станува носител на правата и обврските во односот со третото лице. Види: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 193. Исто и: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 270.

⁸⁷¹ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 331; Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 229.

⁸⁷² Види: Т. Zerges, *цит. дело*, стр. 59. Исто така и: Н. Врох, *цит. дело*, стр. 223.

⁸⁷³ Види: М. Juhart, D. Možina, В. Novak, А. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 216; Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 231; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 331; Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 330; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 181.

⁸⁷⁴ Види: чл. 79, ст. 4, Закон за облигационите односи...

⁸⁷⁵ Види: чл. 79, ст. 5, Закон за облигационите односи...

⁸⁷⁶ Така: D. Stojanović, *цит. учебник*, 273. Професорите Р. Ковачевиќ и М. Лазиќ подвлекуваат дека заштитата на третото совесно лице се базира на општата теорија за привид на постоење на права според која се смета дека „општата заблуда создава право – *error communis facit ius*“. Повеќе за ова види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 328.

можела да знае“ (чл. 79). Во српскиот Закон за облигациони односи (чл. 87), во хрватскиот Закон за облигациони односи (чл. 311) и во словенечкиот Облигациски законик (чл. 72) третото лице се третира за совесна страна ако „не знаела ниту морала да знае“. Законските формулации содржат суптилна, но значајна разлика. Македонскиот законодавец пропишува построг критериум за оценка на совесноста на третото лице затоа што бара совесноста да се цени не само од аспект дали третото лице знаело, туку и од аспект дали тоа лице хипотетички би можело да дознае за ограничувањата на овластувањето за застапување. Пропишувајќи строги критериуми за оценка на совесноста на третото лице, македонскиот законодавец го олеснува оспорувањето на неговата совесност. За да се оспори несовесноста на третото лице, доволно е да се докаже дека тоа лице хипотетички во дадените околности можело да дознае за ограничувањето на овластувањето за застапување. За разлика од ова, во законите на Р. Србија, Р. Хрватска и Р. Словенија критериумот за оценка на совесноста се базира на две претпоставки - дали лицето дознало за ограничувањата и дали било должно да знае. Ако не може да се докаже дека третото лице знаело за ограничувањата, тогаш се оди на објективна, а не на хипотетичка претпоставка, а тоа е дали лицето било должно да знае за ограничувањата.

Пречекорувањето на границите на овластувањето на полномошникот цивилистите го разликуваат од постапување без овластување. Кога полномошникот има овластување за застапување, но постапува надвор од границите на даденото овластување, тој тогаш создава „привид“ кај третото лице дека има поголемо овластување за застапување од тоа што му е дадено од страна на властодавецот⁸⁷⁷. Доколку полномошникот дејствува без овластување за застапување, таквото застапување не може да има правен ефект врз имотот на властодавецот. Во тој случај не може ни да се смета дека постои институтот застапништво, а „лажниот полномошник“ во граѓанско-правниот однос е лично обврзан кон третото лице. Застапувањето без овластување за застапување цивилистите го нарекуваат самовласно застапување (*falsus procurator*)⁸⁷⁸. Според цивилистите, разликата помеѓу пречекорувањето на границите на овластувањето од страна на полномошникот и дејствувањето без овластување е исклучиво теоретска затоа што и во едниот и во другиот случај последиците се исти – правните дејствија на полномошникот немаат непосреден правен ефект врз имотот на властодавецот поради недостаток на овластување за застапување⁸⁷⁹. Исто така, и во едниот и во другиот случај потребно е властодавецот да ги одобри (ратификува) дејствијата на полномошникот за тие дејствија да предизвикаат непосреден имотен ефект врз неговиот имот. Одобравањето има ретроактивно дејство, односно се смета дека полномошникот уште од самиот почеток има овластување да ги преземе конкретните правни дејствија – *ratihabitatio mandato aequiparatur*⁸⁸⁰. Во екстерниот однос со третото лице сепак постои разлика помеѓу пречекорувањето на границите на даденото овластување за застапување и дејствувањето без овластување за застапување. Разликата е во одговорноста за штетата која ја трпи третото лице ако граѓанско-правниот однос не се реализира. Кога штетата е резултат

---

⁸⁷⁷ Така: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 492.

⁸⁷⁸ Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 487; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 232; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 330; Исто така види и: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 162; Исто така види и кај: И. Бабиќ, *Граѓанско право, књига 4 – Облигационо право, цит. учебник*, стр. 255.

⁸⁷⁹ V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 492.

⁸⁸⁰ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 231. Види и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 492. Исто така и: О. Стнковиќ, В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 203; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 232; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 330.

на пречекорување на овластувањата тогаш, како што кажавме, полномошникот и властодавецот се солидарно договорни да ја надоместат таа штета. Доколку полномошникот дејствувал без овластување за застапување, тогаш тој самостојно ја сноси одговорноста за надомест на штетата која ја трпи третото лице⁸⁸¹.

Во екстерниот однос со третото, како што кажавме, полномошникот стапува во име и за сметка на властодавецот, односно со намера имотните ефекти од граѓанско-правниот однос да се одразат непосредно врз имотот на властодавецот. Фактот што полномошникот дејствува во име и за сметка на властодавецот, не значи дека улогата на полномошникот во екстерниот однос се сведува на пренесување на волјата на властодавецот на третото лице. Полномошникот не е гласник на властодавецот, тој во екстерниот однос ја изразува својата субјективна волја, но таа волја што ја изразува полномошникот е формирана со намера правните последици од изјавената волја да бидат во име и за сметка на властодавецот⁸⁸². Бидејќи полномошникот изјавува своја волја, постоењето на мани на волја (заблуда, измама, принуда) при склучување на правни дела преку застапник се оценува од аспект на лицето кое ја дало изјавата на волја, односно полномошникот⁸⁸³. Исто така, кој било спор меѓу страните во екстерниот однос се цени од аспект на личноста на полномошникот. Од ова правило се истапува во исклучителни случаи кога треба да се земе предвид и личноста на властодавецот⁸⁸⁴, на пример ако властодавецот го овластил полномошникот да преземе правни работи кои нему му се забранети.

Важно е да се подвлече дека волјата која ја изјавува полномошникот во правниот однос со трето лице не е ексклузивна затоа што властодавецот кој е потполно деловно способно лице, може и самиот да ги преземе правните дејствија во односот со третото лице. Имајќи го ова предвид се постапува прашањето: Дали властодавецот може да дава изјави кои се спротивни на изјавите дадени од страна на полномошникот во екстерниот однос со третото лице? Со оглед на фактот што властодавецот може да изразува правно релевантна волја и самостојно да учествува во граѓанско-правните односи со трети лица, сметаме дека одговорот на ова прашање е позитивен. Поаѓајќи од фактот дека властодавецот може и лично да учествува во екстерниот однос со третото лице, заклучуваме дека тој може да изјави и волја која ќе биде спротивна на волјата изјавена од полномошникот. Доколку изјавите на волја на властодавецот и полномошникот се спротивставени, сметаме дека приоритет треба да ѝ се даде на волјата на властодавецот бидејќи полномошникот дејствува во име и за сметка на властодавецот. Давањето овластување за застапување не ја суспендира валидноста на волјата на властодавецот во поглед на граѓанско-правните односи во кои полномошникот стапува во негово и за негова сметка. Меѓутоа, треба да се има предвид дека кога властодавецот два изјави на волја спротивни на изјавите на својот полномошник, со тоа не смеат да се загрозуваат правата на третото совесно лице во граѓанско-правниот однос. Во вакви случаи, ако третото лице не ја прифати изјавата на волја на властодавецот која е спротивна на волјата на полномошникот која веќе ја прифатило, тоа може без последици да истапи од граѓанско-правниот однос. Ако властодавецот му причини штета на третото лице давајќи изјава која е спротивна на изјавата на полномошникот, тогаш властодавецот ќе биде должен таа штета да му ја надомести на третото лице.

---

⁸⁸¹ Види: чл. 79, ст. 5 и чл. 80, ст. 4, Закон за облигационите односи...

⁸⁸² Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит.учебник*, стр. 185.

⁸⁸³ Види: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 229. D. Stojanović, *цит. учебник*, 270.

⁸⁸⁴ Исто.

Анализирајќи го екстерниот однос, некои цивилисти заклучуваат дека полномошникот е учесник во екстерниот однос до моментот на склучување на правната работа за која е овластен. После тој момент, според цивилистите, застапникот „истапува“ од правниот однос и на негово место „стапува“ властодавецот⁸⁸⁵. Друга група на цивилисти смета дека страна во екстерниот однос е властодавецот, и тоа уште од самиот почеток на воспоставување на односот со третото лице⁸⁸⁶.

4. Видови договорно застапништво

Цивилната доктрина договорното застапништво го разликува во зависност од правниот основ врз основа на кој се воспоставува. Во таа смисла се прави разлика на договорното застапништво кое настанува врз основа на еднострана изјава на волја (еднострано правно дело) и договорно застапништво кое настанува врз основа на договор⁸⁸⁷. Кога овластувањето за застапување е изразено во еднострано правно дело со кое властодавецот овластува определено лице да презема правни работи во негово име и негова сметка, тоа во цивилната доктрина се именува како полномошно⁸⁸⁸. Овластувањето за застапување кое настанува врз основа на договор склучен помеѓу застапникот и застапуваниот цивилната доктрина го нарекува договор за застапување. Меѓутоа, цивилистите се согласни дека правниот основ е само форма на манифестација на овластувањето за застапување која не влијае на суштината и правната природа на договорното застапништво⁸⁸⁹. Имено, независно од тоа дали овластувањето за застапување е содржано во еднострано правно дело или е содржано во договор, тоа е самостојно по својата правна природа. Самостојноста на овластувањето за застапување е евидентна кога тоа се манифестира како еднострано правно дело затоа што тоа постои како самостоен правен инструмент. Меѓутоа, самостојноста на овластувањето за застапување постои и тогаш кога тоа е содржано во договор како двострано правно дело. Според цивилистите, самостојноста на овластувањето за застапување содржано во договор се огледа во тоа што постои можност договорот кој го содржи овластувањето за застапување да го изгуби правното дејство, а овластувањето да остане во сила⁸⁹⁰. Спротивното исто така е можно, односно овластувањето за застапување да престане, а договорот во кој било содржано да продолжи да произведува правно дејство⁸⁹¹. Се разбира, ова зависи и од природата на договорот. Ако овластувањето за застапување било основна содржина на договор, тогаш со престанок на договорот престанува да важи и овластувањето за застапување. Тоа е случај

⁸⁸⁵ Така Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 186. Исто така и: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 487-488.

⁸⁸⁶ Така: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 228.

⁸⁸⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 386; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233; S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 89; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 275; A. Gams, Lj. M. Đurović, *цит. учебник*, стр. 205.

⁸⁸⁸ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 326. Види и: Д. Попов, *цит.учебник*, стр. 233.

⁸⁸⁹ Така: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 488.

⁸⁹⁰ Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит.учебник*, стр. 328. Исто така види: V. V. Vodinelić, *цит.учебник*, стр. 488. Исто така и: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит.учебник*, стр. 198.

⁸⁹¹ Исто.

кај договорот за налог во кој овластувањето за застапување е негова основна содржина. Во други случаи, кога овластувањето за застапување не е основна содржина на договорот, тогаш престанокот на овластувањето за застапување не доведува и до престанок на договорот како целина и обратно, престанокот на договорот нужно не доведува до престанок на овластувањето за застапување. Тоа е на пример случај кај договорот за посредување, договорот за дело, договорот за ортаклак и други.

Треба да се спомене дека некои цивилисти договорното застапништво го поимаат исклучиво како договор кој настанува помеѓу властодавецот и полномошникот и кој се нарекува полномошно⁸⁹². Други цивилисти договорно застапништво го поимаат како застапништво кое настанува врз основа на насочена еднострана изјава на волја која го конструира овластувањето за застапување (полномошно) на застапникот⁸⁹³.

Според мислењето на професорот А. Gams, кај договорното застапништво треба да се прави разлика помеѓу овластувањето за застапување од договорот со кој се создава односот помеѓу страните (властодавец и полномошник). Овластувањето за застапување е самостојна еднострана изјава на волја која ја дава властодавецот со која овластува определено лице како свој полномошник. Односот помеѓу властодавецот и полномошникот настанува тогаш кога полномошникот ќе го прифати овластувањето за застапување. Бидејќи овој однос е резултат на согласноста на две изјавени волји – волјата на властодавецот да овласти определено лице како свој полномошник и волјата на полномошникот да го прифати овластувањето, овој однос по својата природа е договорен однос⁸⁹⁴. Професорот А. Gams, исто така, истакнува дека овластувањето за застапување може да биде основна содржина на договорот или може да биде само сегмент од содржината на договорот⁸⁹⁵.

Договорното застапништво во македонското право се уредува во генералниот Закон за облигационите односи⁸⁹⁶. Законодавецот поаѓа од становиштето на цивилната доктрина дека овластувањето за застапување претставува самостојно и апстрактно правно дело независно од правниот однос кој настанува помеѓу властодавецот и полномошникот. Овој заклучок го донесуваме врз основа на фактот што во Законот за облигационите односи се содржани посебни одредби за полномошното како овластување за застапување кое властодавецот врз основа на правна работа му го дава на полномошникот и кое е независно од правниот однос врз чија основа е дадено⁸⁹⁷. Покрај посебните одредби за полномошното, Законот посебно ги уредува и видовите договори кои содржат (клаузули) со овластување за застапување: договорот за налог, договорот за дело, договор за трговско застапување, договорот за посредување, договорот за шпедиција и други⁸⁹⁸.

4.1. Полномошно

---

⁸⁹² Така: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 197. Исто така и: И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 180; Д. Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 345.

⁸⁹³ Види кај: V. V. Vodinelić, *цит. учебник* стр. 487. Исто така и: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 326.

⁸⁹⁴ Види: А. Gams, *цит. учебник*, стр. 207.

⁸⁹⁵ Исто.

⁸⁹⁶ Види: Чл. 81-90, Закон за облигационите односи...

⁸⁹⁷ Види: чл. 81, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁸⁹⁸ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, ...цит. дело*, стр. 163.

Поимното определување на полномошното, како што кажавме, е дадено во членот 81 на Законот за облигационите кој пропишува дека: „*Полномошното е овластување за застапување што работодавецот со правна работа му го дава на полномошникот*”. Како што може да се види од цитираниот член, законодавецот полномошното го определува како овластување за застапување. Основот на овластувањето е правната работа со која работодавецот му го дава овластувањето на полномошникот. Од цитираната одредба исто така можат да се видат и страните во интерниот однос кој настанува како резултат на овластувањето за застапување, а тоа се работодавецот и полномошникот.

4.1.1. Правна природа и настанување на полномошното

Во Законот не е определена природата на правната работа со која работодавецот му го дава овластувањето за застапување на полномошникот. Меѓутоа, како што кажавме, во цивилната доктрина полномошното, т.е. правната работа од која произлегува овластувањето за застапување го третира како еднострано, самостојно и апстрактно правно дело. Полномошното определено како овластување за застапување кое го дава работодавецот, според цивилистите, имплицира дека овластувањето произлегува од една страна изјава на волја, што го прави полномошното да биде еднострано правно дело⁸⁹⁹. Полномошното е самостојно правно дело затоа што неговата полноважност не зависи од полноважноста на друго правно дело. Цивилната доктрина полномошното го смета и за апстрактно правно дело затоа што од неговата содржина не е видлива причината поради која едно лице дава овластување за застапување на друго лице⁹⁰⁰. Поточно, причината за овластувањето им е позната само на страните (работодавецот и полномошникот), но не и на третите лица.

Со самото давање на изјавата на волја со која работодавецот овластува определено лице како свој полномошник, настанува правното дејство на полномошното како еднострано правно дело. За полномошното да произведува правно дејство, неопходно е изјавата на волја на работодавецот да има определени квалитети, односно да биде правно релевантна⁹⁰¹. Според цивилната доктрина, правно релевантна изјава на волја е изјавата дадена од лице кое ја има потребната деловна способност. Во конкретниов случај правно релевантна е изјавата на волја која е дадена од потполно деловно способно лице. Доколку лицето кое дава овластување за застапување не е потполно деловно способно, тоа нема да доведе до полноважност на полномошното. Изјавата на волја исто така треба да биде изразена слободно, т.е. да не постојат мани на волјата како што се заблудата, измамата и принудата⁹⁰². Доколку постои заблуда кај работодавецот за релевантните околности (идентитетот, способностите на полномошникот, правната работа што треба да се преземе) или истиот е измамен или принуден да даде овластување за застапување, тоа не може да се смета за правно релевантна изјава на волја, па според тоа полномошното не може да биде

⁸⁹⁹ Така: Д. Попов, *цит. учебник* стр. 233.

⁹⁰⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 388; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 275; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 327.

⁹⁰¹ За карактеристиките на правно релевантна изјава на волја, види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 262-265. Види и: Д. Попов, *цит. учебник* стр. 228.

⁹⁰² Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 327-334.

полноважно. Изјавата на волја треба да биде конкретна, односно властодавецот треба да го определи полномошникот и неговите овластувања. Доколку од полномошното не може да се утврди идентитетот на полномошникот, даденото полномошно не може да произведе правно дејство. Неопределувањето на овластувањата на полномошникот нужно не водат кон неважност на полномошното затоа што постои претпоставка дека властодавецот кој не го определил обемот на полномошното, го овластил полномошникот да ги презема само работите од редовното работење⁹⁰³.

Важно е да се подвлече дека (не)полноважноста на полномошното не ги засега правата и интересите на третите совесни лица кои не знаеле ниту можеле да знаат за причините за неважност на полномошното. Поконкретно, неважноста на полномошното не влијае на односите со третите совесни лица во кој стапил полномошникот врз основа на неполноважно полномошно.

Изјавата на волја со која властодавецот го овластува полномошникот, по правило може да биде дадена во која било форма (усно, писмено, со конклюдентни дејствија)⁹⁰⁴ затоа што полномошното Законот за облигационите односи го третира за неформално правно дело⁹⁰⁵. Меѓутоа, кога полномошното се дава за склучување на договор за кој е пропишана посебна форма, тогаш и овластувањето за застапување мора да биде дадено во истата форма⁹⁰⁶. Така на пример, ако властодавец овластил полномошник во негово име и за негова сметка да склучи договор за продажба на недвижност (како формално правно дело) со трето лице, тогаш и полномошното мора да биде формално, односно во соодветна форма⁹⁰⁷. Иако правило е овластувањето за застапување да се дава во истата форма како и правното дело за кое е дадено овластувањето, цивилистите укажуваат дека во судската пракса се прават одредени исклучоци. Имено, се смета за прифатливо полномошното да се даде усно или со конклюдентни дејствија дури и кога е пропишана посебна форма за склучување на договорот ако помеѓу властодавецот и полномошникот постои одреден роднински однос⁹⁰⁸. Во однос на формата на полномошното, цивилистите укажуваат дека полномошното дадено во писмена форма обезбедува поголема правна сигурност во правниот промет. Во случај на спор писмената форма би го олеснила докажувањето на постоењето на полномошното. Според некои цивилисти, полномошното може да се даде и молкум, како што е случајот кога властодавецот го овластува вработениот во банката да изврши определено плаќање⁹⁰⁹.

4.1.2. Правно дејство на полномошното

⁹⁰³ Види: чл. 83, ст. 2, Закон за облигационите односи...

⁹⁰⁴ За начин на изјавување правно релевантна волја види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 266.

⁹⁰⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387.

⁹⁰⁶ Чл. 82, Закон за облигационите односи...

⁹⁰⁷ Според одредбите на Законот за нотаријатот, ако нотарскиот акт е составен врз основа на полномошно, тогаш тоа полномошно мора да биде приложено кон оригиналот или заверениот препис, односно полномошното мора да има иста форма што законодавецот ја бара за нотарскиот акт на кој се однесува полномошното. Повеќе за ова види кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит.дело*, стр. 163.

⁹⁰⁸ Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит.дело*, стр. 164. Исто така и: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 198; Р. Ковачевиќ-Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 181.

⁹⁰⁹ Види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 110.

Иако полномошното како еднострано правно дело е полноважно со самото изјавување правно релевантна волја од властодавецот со која тој дава овластување за застапување, треба да се има предвид дека правните последици од таа изјава на волја може да настанат само доколку полномошникот одлучи да го прифати овластувањето. Во моментот на прифаќање на изјавата на волја, како што кажавме, настанува интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот кој понатаму доведува и до правно дејство на полномошното во екстерниот однос на полномошникот со третото лице.

Во екстерниот однос полномошното ќе произведе правно дејство, односно ќе настапат ефектите од неговото настанување ако третото лице биде известно за постоење на полномошното. Согласно Законот за облигационите односи, полномошникот има обврска да го извести третото лице дека настапува во својство на полномошник⁹¹⁰. Ваквата обврска според цивилната доктрина го претставува остварувањето на т.н. принцип на отвореност на застапништвото⁹¹¹. Сознанието дека определено лице настапува во својство на полномошник е претпоставка за склучениот договор со трето лице да има непосредно правно дејство за властодавецот, односно властодавецот да стане носител на правата и обврските од склучениот договор⁹¹². Доколку полномошникот не се идентификува како полномошник, тогаш полномошното по правило нема да доведе до посакуваните правни последици. Сепак, во цивилната доктрина се укажува дека склучениот договор помеѓу полномошникот и третото лице би можел да произведе правни ефекти иако полномошникот не ја испочитувал неговата обврска, односно не ја известил третата страна дека настапувал во својство на полномошник. Таков исклучок постои кога третото лице знаело или пак од околностите под кои настанал договорот можело да заклучи дека тој настапува во име и за сметка на друго лице, т.е. во својство на полномошник⁹¹³.

Известувањето на третото лице, односно сознанието на третото лице дека лицето со кое стапува во граѓанско-правен однос настапува во својството на полномошник, според цивилистите укажува и на намерата за застапување. Според цивилистите, намерата мора да биде присутна кај полномошникот со цел правните работи кои ги презема полномошникот да бидат во име и за сметка на властодавецот⁹¹⁴.

4.1.3. Обем на полномошното

Обемот на полномошното го определува властодавецот. При определување на обемот на полномошното важи принципот на слободна иницијатива, што подразбира дека властодавецот по своја волја одлучува во кој обем и за кои правни работи ќе биде застапуван од полномошникот. Меѓутоа, треба да се има предвид дека слободната иницијатива во

---

⁹¹⁰ Чл. 77, ст. 3, Закон за облигационите односи...

⁹¹¹ Така: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 270.

⁹¹² Чл. 77, ст. 1, Закон за облигационите односи... Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 157.

⁹¹³ Исто. Подетално за ова види кај: N. Plavšak, M. Juhart, R. Vrenčur, *Obligacijsko pravo, splošni del, GV založba, Ljubljana*, 2009, стр. 115.

⁹¹⁴ Така: P. Kovachević Kuštrimovič, M. Lazić, *цит. учебник*, стр. 331-332; P. Kovachević Kuštrimovič, M. Lazić, *цит. учебник*, стр. 184; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 492. Исто така види и кај: И. Бабић, *Граѓанско право, књига 4 – Облигационо право, цит. учебник*, стр. 254.

поглед на определувањето на обемот на полномошното е ограничена. Како што укажуваат цивилистите, работодавецот може да даде полномошно само за правните работи кои може и лично да ги преземе⁹¹⁵. Тоа значи дека работодавецот не може да го овласти полномошникот да презема правни работи во негово име и за негова сметка ако тие правни работи нему како субјект во правото му се забранети, на пример ако му е изречена мерка забрана за вршење дејност или професија. Исто така, работодавецот не може да го овласти полномошникот да ги презема оние правни работи кои согласно позитивното право може да бидат преземени само лично, односно правни работи кои се врзани за личноста на работодавецот⁹¹⁶. Така на пример, работодавецот не може да овласти полномошник за составување на тестамент.

Од друга страна, работодавецот не може како свој полномошник да овласти лице кое не може да ги преземе правните работи за кои се дава овластување за застапување. На пример, не може да му се даде полномошно на деловно неспособно лице или на лице на кое му е забрането преземањето на правната работа за која се дава полномошното.

Се поставува прашањето: Какви ќе бидат правните последици ако работодавецот овласти полномошник за преземање правни работи кои нему му се забранети, односно не можат да бидат склучени преку полномошник или ако полномошникот врз основа на полномошното преземе правни работи кои нему како поединец му се забранети? Одговорот на ова прашање треба да се гледа од два аспекти, и тоа од аспект на интерниот однос помеѓу полномошникот и работодавецот и од аспект на екстерниот однос помеѓу полномошникот и третото лице. Од аспект на интерниот однос, работодавецот му одговара на полномошникот за штета која тој може да ја претрпи од недозволеното овластување, а полномошникот му одговара на работодавецот за штетата која може да настане затоа што прифатил да преземе правна работа која не му е дозволено да ја преземе. Што се однесува до екстерниот однос, таму приоритет треба да се даде на заштитата на правата на третото совесно лице.

4.1.4. Ограничување на полномошното

Ограничувањето на полномошното подразбира стеснување на овластувањата на полномошникот⁹¹⁷. Според цивилистите, стеснувањето на полномошното е прерогатив на работодавецот⁹¹⁸. Тоа значи дека работодавецот е слободен да одлучи дали и во кој обем ќе ги стесни овластувањата на полномошникот. Според цивилистите, фактот што ограничувањето на полномошното се смета за прерогатив на работодавецот, тоа значи дека не е дозволено работодавецот да се откаже од ова свое право. Доколку работодавецот склучи

---

⁹¹⁵ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 229.

⁹¹⁶ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 388; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 212-213; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 325; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 194. Исто така види: А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 204.

⁹¹⁷ Види: чл. 85, Закон за облигационите односи...

⁹¹⁸ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 392; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 217; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 277; Види и: Ј. Славниќ, М. Велимировиќ, С. Вукичевиќ, *Привредно право са основама граѓанског права*, Виша Пословна Школа, Београд, 2001, стр. 131, *цитирано според* И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 114; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 181; S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 89. Види и кај: И. Бабиќ, *Граѓанско право, књига 4 – Облигационо право, Уговори граѓанског права, трето измењено и допуњено издање*, Службени гласник, 2017, стр. 253.

правно дело чии одредби содржат клаузула за откажување од правото на ограничување на полномошното, според цивилната доктрина, тие клаузули во договорот се апсолутно ништовни⁹¹⁹.

Со цел да се спречи злоупотреба на овластувањата од страна на полномошникот, во Законот за облигациони односи се пропишува одговорност за работодавецот кога со ограничувањето на полномошното ги повредува правата на трети лица⁹²⁰. Така, во случаите на ограничување на полномошното од страна на работодавецот со кое се врши повреда на некој договор (договор за дело, договор за налог), тој е одговорен за надомест на причинета штетата. Слични одредби се содржани и во споредбеното - хрватскиот Закон за облигациони односи (čl. 316 (3)), словенечкиот Стварноправен законик (čl. 77 (3)), српскиот Закон за облигациони односи (čl. 93)).

Што се однесува до начинот на ограничување на полномошното, не е пропишана посебна форма, што значи дека законодавецот дозволува тоа да биде изјава дадена во било која форма (писмено или усно)⁹²¹. Од ова произлегува дека отповикување или стеснување на полномошното може да биде дадено писмено или усно.

Работодавецот не е должен да ги извести третите лица за отповикување на полномошното. Цивилистите сметаат дека е пожелно доколку полномошникот работи континуирано со одредени лица врз основа на полномошно, работодавецот да има за обврска да ги извести за отповикување или стеснување на полномошното⁹²². Сметаме дека известувањето на третите лица е во интерес на работодавецот, затоа што од законските одредби произлегува дека ограничувањето на полномошното би имало правно дејство спрема третите лица доколку тие дознаат за ограничувањето⁹²³. Сепак, сметаме дека тоа не може да биде законска обврска за работодавецот.

Законот за облигационите односи не прецизира од кој момент ограничувањето на полномошното ќе има правно дејство за полномошникот. Цивилната доктрина смета дека тоа е моментот кога работодавецот за тоа ќе го извести полномошникот⁹²⁴. Доколку полномошникот и покрај тоа што знаел за ограничувањата, презел работи кои не бил овластен да ги преземе тој, согласно Законот за облигационите односи одговара за штетата која му ја причинил на работодавецот⁹²⁵.

Ограничувањето на полномошното согласно Законот за облигациони односи нема правно дејство спрема третите лица ако тие не знаеле, ниту морале да знаат дека полномошното е ограничено⁹²⁶. Според тоа, може да се заклучи дека правни дејствија кои

---

⁹¹⁹ Чл. 84, Закон за облигационите односи. Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 392. Исто така и: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 236.

⁹²⁰ Така: Види и: К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, ...цит. дело*, стр. стр. 166-167.

⁹²¹ Чл. 84, ст. 2, Закон за облигационите односи.. Види и: К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, ...цит. дело*, стр. стр. 167.

⁹²² К. Чавдар, К. Чавдар укажуваат дека, за разлика од некои други правни системи, Законот за облигационите односи не пропишува обврска на полномошникот да го врати писменото полномошно во случај кога тоа е отповикано од страна на работодавецот. Сепак, според цивилистите, тоа не значи дека полномошникот нема никаква должност писменото полномошно да го врати на работодавецот. Ако полномошникот одбие да го врати полномошното, според цивилистите, работодавецот може да бара по судски пат полномошникот да се задолжи писменото во кое е содржано полномошното да го врати на работодавецот. Повеќе за ова види кај: К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 168.

⁹²³ Види: чл. 85, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁹²⁴ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 392-393. Исто така види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 115.

⁹²⁵ Види: чл. 85, ст. 2, Закон за облигационите односи...

⁹²⁶ Види: чл. 85, ст. 1, Закон за облигационите односи...

полномошникот ги презел во односот со третото совесно лице иако за тоа немал овластување, се сметаат за важечки.

4.1.5. Пречекорување на границите на полномошното

Обемот на полномошното, како што кажавме, го димензионира овластувањето на полномошникот. Од обемот на полномошното зависи кои правни дејствија ќе може да ги преземе полномошникот во име и за сметка на властодавецот⁹²⁷. Според тоа, полномошникот смее да ги преземе само оние правни дејствија за кои добил овластување од страна на властодавецот. Кога полномошникот ги пречекорил границите на дадените овластувања, тогаш согласно Законот за облигационите односи, дејствијата преземени од страна на полномошникот немаат правно дејство за властодавецот⁹²⁸. Законската одредба има за цел да ги заштити правата на властодавецот во односот со полномошникот. Согласно принципот на слободна иницијатива, пак, властодавецот може да ги одобри дејствијата на полномошникот. Одобрувањето, согласно Законот, има ретроактивно дејство, односно се смета дека полномошникот имал овластување од моментот на склучување на договорот, освен ако страните не се договориле поинаку⁹²⁹. Заштитата од пречекорување на овластувањата во интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот, како што може да се види, е на страната на властодавецот. Во екстерниот однос помеѓу полномошникот и третото лице, заштитата од пречекорувањето е на страната на третото совесно лице. Законот за облигационите односи пропишува дека третото совесно лице има право да отстапи од склучениот договор и пред властодавецот да го одобри. Во случај на (не)одобрување од страна на властодавецот, третото совесно лице има право на надомест на штета која солидарно се задолжени да ја надоместат властодавецот и полномошникот⁹³⁰.

4.1.6. Пренесување на полномошното (супституција)

При анализата на интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот, констатиравме дека се работи за однос од лична природа. Овој однос од лична природа му дава за право на властодавецот да очекува полномошникот лично да ги преземе дејствијата за кои добил овластување затоа што има доверба во полномошникот и во неговиот капацитет да се грижи за неговите права и интереси. Во таа смисла, дозволувањето друго лице да ги преземе правните дејствија за кои бил овластен полномошникот без согласност и без знаење на властодавецот, претставува изигрување на довербата која тој му ја поклонил на полномошникот. Со цел да се спречи злоупотреба на довербата, Законот за облигационите

---

⁹²⁷ Чл. 83, Закон за облигационите односи...

⁹²⁸ Чл. 79, Закон за облигационите односи...

⁹²⁹ Чл. 79, ст. 3, Закон за облигационите односи...

⁹³⁰ Види: К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи*, цит. дело, стр. 159-160. Види и кај: Д. Попов, цит. учебник, стр. 232; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, цит. учебник, стр. 203.

односно пропишува забрана за пренесување на овластување за застапување на друго лице од страна на полномошникот (супституција)⁹³¹.

Имајќи ја предвид динамичната природа на правниот промет и различните ситуации во кои може да се најде полномошникот, Законот пропишува и определени исклучоци⁹³². Согласно законските одредби, забраната за супституција не важи доколку на тоа се согласил властодавецот, што е одраз на принципот на слободна иницијатива. Друг случај кога не важи забраната за супституција е кога тоа е со закон пропишано. Трет случај е кога постои нужда, односно кога полномошникот не може лично да ја преземе правната работа која не трпи одлагање.

4.1.7. Видови на полномошното

Во цивилната доктрина се среќаваат повеќе класификации на видовите полномошно, во зависност од обемот на овластувањата, содржината на полномошното, лицата кои можат да бидат властодавци и природата на застапувањето.

Видови полномошно во зависност од обемот на овластувањата

Според обемот полномошното може да биде генерално и специјално полномошно⁹³³.

- Генералното или општо полномошно е вид на полномошно со кое се овластува полномошникот да ги презема работите што спаѓаат во редовното работење⁹³⁴. Со Законот не се определува што подразбира поимот „редовно управување“. Според цивилната доктрина тој поим подразбира преземање на работите што можат да се квалификуваат како тековни обврски, на пример плаќање данок, одржување на стварта и сл.⁹³⁵

- Специјалното или посебно полномошно, пак, е вид на полномошно со кое се овластува полномошникот да преземе определена правна работа или определен вид на правни работи⁹³⁶. На пример, се овластува полномошникот да ги преземе сите правни дејствија неопходни за склучување на договор за продажба на определена ствар со определено лице како купувач по определена цена. Станува збор за работи кои го надминуваат редовното работење и подразбираат располагање со правата на властодавецот⁹³⁷. Во Законот за облигационите односи се прецизира кои работи не може да ги преземе полномошникот без специјално полномошно⁹³⁸. Тие работи се: преземање

⁹³¹ Види: чл. 78, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁹³² Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 159-160. Исто така види и: М. Јухарт, Д. Моџина, В. Новак, А. Полajнар-Равчник, В. Џнидаршиќ Скубиќ, *цит. учебник*, стр. 216.

⁹³³ Подетално за ова види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 388; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 235; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 111; И. Бабић, *цит. учебник*, стр. 180; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 490.

⁹³⁴ Чл. 83, ст. 2, Закон за облигационите односи...

⁹³⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 389; Д. Попов, *цит. учебник* стр. 235; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 308; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 329. Според некои цивилисти, под поимот редовно работење се подразбира правен стандард чија конкретна содржина се определува преку секојдневна пракса. Види: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 201.

⁹³⁶ Види: чл. 83, ст. 3, Закон за облигационите односи...

⁹³⁷ К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 165.

⁹³⁸ Види: чл. 83, ст. 4, Закон за облигационите односи...

менична обврска, склучување договор за гаранција, договор за порамнување или договор за избран суд. Исто така, само со специјално полномошно полномошникот може да се откаже од некое право на работодавецот без надомест.

Во зависност од видот на овластувањата кои ги содржи специјалното полномошно, цивилната доктрина го определува како индивидуално, генеричко и вонредно⁹³⁹. Индивидуално полномошно е вид специјално полномошно со кое се овластува полномошникот да презема само определена правна работа (како што е, на пример, да склучи правно дело со трето лице)⁹⁴⁰. Генеричко полномошно е вид специјално полномошно со кое се овластува полномошникот да презема само определен вид на работи (како, на пример, да ги презема сите правни работи кои се поврзани со продажба на една недвижност)⁹⁴¹. Вонредно полномошно е вид специјално полномошно со кое полномошникот се овластува да презема конкретен вид правни работи⁹⁴². Одредбата на Законот за облигационите односи во која точно се наведуваат правните работи за кои е потребно специјално полномошно е пример за т.н. вонредно полномошно.

Видови полномошно во зависност од содржината

Во зависност од содржината на полномошното, односно дали постојат ограничувања за полномошникот, цивилистите разликуваат неограничено и ограничено полномошно⁹⁴³.

- За неограничено се смета полномошното кое не содржи насоки за тоа како треба да постапува полномошникот. Станува збор за полномошно каде полномошникот по своја иницијатива одлучува како ќе постапува и како ќе ги извршува работите за кои бил овластен од страна на работодавецот. Сепак, се нагласува дека неговата слобода во остварувањата на дадените овластувања не е апсолутна во смисла што тој треба да постапува како добар стручњак и да се грижи за интересите на својот работодавец⁹⁴⁴. Со други зборови, неограниченоста на полномошното се гледа од тоа што работодавецот оставил самиот полномошник да оцени кој е најдобар начин на постапување, потпирајќи се на неговите лични способности и квалитети да дејствува на начин како што тој смета дека треба.

- Полномошното со кое работодавецот дава насоки за тоа како треба да постапува полномошникот при вршење на работите за кои има овластување претставува ограничено

---

⁹³⁹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 389; Д. Попов, *цит. учебник* стр. 236. Исто така види и: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 200.

⁹⁴⁰ Исто. Исто така види и: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 111; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 215-216.

⁹⁴¹ Исто.

⁹⁴² Исто. Исто така види и: М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 215.

⁹⁴³ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 389; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 235; . Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 216; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 201; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 112-113; Професорот V. V. Vodinelić класификацијата на неограничено и ограничено полномошно ја прави во зависност од степенот на приврзаност на полномошникот. Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 490. За разлика од нив, Професорката Р. Ковачевиќ Куштримовиќ ја предвидува само класификацијата на полномошното во зависност на неговиот обем на овластувањата. Исто така и: И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 180-181.

⁹⁴⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 389. Исто така и: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 112; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 201.

полномошно⁹⁴⁵. Насоките, т.е. упатствата кои властодавецот ги дава на полномошник можат да бидат факултативни, индикативни или императивни насоки⁹⁴⁶. Факултативните или помошни насоки се незадолжителни и од нив полномошникот може да отстапи, доколку смета дека е неопходно или е во интерес на властодавецот⁹⁴⁷. Со оглед на фактот што факултативните насоки се незадолжителни, од нив може да се отстапува без правни последици. Индикативните насоки во специјалното полномошно начелно се задолжителни. Од нив може да се отстапи ако има оправдана причина за отстапување, а полномошникот не бил во можност да побара посебна согласност од властодавецот⁹⁴⁸. Императивните насоки по карактер се задолжителни за полномошникот, што значи мора да се следат и од нив не смее да се отстапува⁹⁴⁹.

Видови полномошно во зависност од тоа кои лица можат да бидат властодавци

Со Законот за облигационите односи и со Законот за трговските друштва се уредуваат посебни видови на полномошно кои ги даваат правни лица. Станува збор за: трговско (деловно) полномошно⁹⁵⁰, полномошно на трговски патник⁹⁵¹, полномошно на вработени⁹⁵² и прокура⁹⁵³.

- Трговско (деловно) полномошно претставува вид полномошно кое го дава трговското друштво (властодавец) и го овластува деловниот (трговскиот) полномошник да склучува договори и да презема правни работи кои спаѓаат во делокругот на работа на друштвото. Со други зборови, деловно полномошното правното лице го дава на физичко лице или лица да управуваат со дел од правното лице или да завршат некој деловен потфат во име и за сметка на тоа правно лице. Со Законот за трговските друштва трговско полномошно се определува како полномошно на физичко лице кое е вработено во друштво или друго лице кое во границите на полномошното има овластување да раководи со друштвото или негов дел во рамките на полномошното⁹⁵⁴. Согласно Законот, овој вид на полномошно се склучува во писмена форма, а потписите на страните треба да бидат заверени кај нотар⁹⁵⁵. Тргувајќи од законското определување на трговското (деловното) полномошно, а имајќи предвид какви работи презема деловниот полномошник, може да се констатира дека овој вид на полномошно по своја природа е генерално затоа што

⁹⁴⁵ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 390. Исто така и: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 113; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 201.

⁹⁴⁶ Некои цивилисти сметаат дека, иако со овластувањето за преземање правни работи се одредува за која работа е овластен да ја преземе полномошникот, сепак, на застапникот понекогаш му е оставена поширока или потесна можност да одлучи дали во конкретен случај треба да преземе работа за која бил воопшто овластен (на пример, дали понудената ствар има значење за властодавецот и сл). Види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 490.

⁹⁴⁷ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 390. Исто така и: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 113; О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 201; Б. Благојевиќ, *Граѓанскоправни облигациони уговори*, Београд, 1952, стр. 144, *цитирано според* Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 236.

⁹⁴⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 390; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 236. Види и кај: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 202.

⁹⁴⁹ Исто.

⁹⁵⁰ Чл. 79, ст. 1, Закон за трговските друштва и чл. 87-88, Закон за облигационите односи...

⁹⁵¹ Чл. 89, ст. 1, Закон за облигационите односи и чл. 81, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁹⁵² Чл. 67, Закон за трговските друштва и чл. 90, Закон за облигационите односи...

⁹⁵³ Чл. 68, чл. 70-73, чл. 75, чл. 78, Закон за трговските друштва...

⁹⁵⁴ Чл. 79, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁹⁵⁵ Чл. 79, ст. 2, Закон за трговските друштва...

полномошникот за друштвото презема само оние правни работи кои влегуваат во тековно деловно работење на друштвото⁹⁵⁶. Сепак, бидејќи обемот на овластувањата кои се дадени со полномошното може да се ограничуваат на определена работа или на определен вид работи кои спаѓаат во делокругот на редовни деловни работи, некои од цивилистите подвлекуваат дека ова полномошно од генерално станува специјално полномошно⁹⁵⁷. Така, деловниот полномошник може да извршува само определена работа за која има т.н. индивидуално полномошно или да извршува само определен вид работи за кои има т.н. генеричко полномошно. Полномошникот не може врз основа на полномошното да ги отуѓува ниту да ги оптоварува недвижности во сопственост на трговското друштво, да презема менични обврски или обврски од гаранција, да зема заем или да поведува спор во име на друштвото⁹⁵⁸. За да може полномошникот да ги преземе овие правни работи, нему му е потребно посебно овластување за таква работа, т.е. нему му треба вонредно полномошно⁹⁵⁹.

- Законот за облигационите односи го уредува и деловното полномошно на имател на дуќан⁹⁶⁰. Согласно законските одредби, имателите на дуќан можат да даваат деловно полномошно со кое го овластуваат полномошникот да презема правни работи и да склучува договори што се вообичаени за вршењето на деловната дејност. При уредување на овој вид деловно полномошно законодавецот се повикува на аналогна примена на одредбите за деловното полномошно.

- Полномошно на трговски патник претставува вид полномошно со кое трговското друштво (властодавец) дава полномошно на физичко лице (полномошник), т.е. трговски патник за вршење на работи кои се однесуваат на продажба на стоки и услуги на друштвото кое го дало овластувањето⁹⁶¹. Законот за трговските друштва определува дека полномошното кое трговското друштво му го дава на трговскиот патник треба да биде во писмена форма⁹⁶². Овластувањето на трговскиот патник се состои во нудење на продажба и примање порачки за понудените стоки и услуги, примање рекламации, како и преземање правни работи и мерки за заштита на правните интереси на трговското друштво како властодавец⁹⁶³. Трговскиот патник не може да склучува договори за продажба и да ја наплаќа цената за производите. Исто така, трговскиот патник не може да ја продава стоката на кредит, освен ако за тоа нема посебно овластување⁹⁶⁴. Според цивилната доктрина, за работите кои може да ги врши трговскиот патник со согласност на властодавецот, тој треба да има специјално полномошно⁹⁶⁵. Тоа значи дека властодавецот е тој кој одлучува дали на

---

⁹⁵⁶ Чл. 80, ст. 1, Закон за трговските друштва, чл. 87, ст. 1, Закон за облигационите односи...

⁹⁵⁷ Чл. 87, ст. 3, Закон за облигационите односи. Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 170.

⁹⁵⁸ Чл. 80, ст. 1, Закон за трговските друштва, чл. 87, ст. 2, Закон за облигационите односи...

⁹⁵⁹ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 390; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 128. Види и кај: И. Бабић, *цит. учебник*, стр. 184.

⁹⁶⁰ Чл. 88, ст. 1, Закон за облигационите односи. Исто така види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 390; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 129. Види и: И. Бабић, *цит. учебник*, стр. 183.

⁹⁶¹ Чл. 89, ст. 1, Закон за облигационите односи, чл. 81, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁹⁶² Чл. 81, ст. 2, Закон за трговските друштва...

⁹⁶³ Чл. 89, ст. 2, 3 и ст. 4, Закон за облигационите односи... К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 171.

⁹⁶⁴ Исто.

⁹⁶⁵ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 392. Исто така и: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 129. Види и: И. Бабић, *цит. учебник*, стр. 183.

трговскиот патник ќе му ги даде сите овластувања или со внесување на ограничувања ќе го намали законскиот обем на овластувањата кои произлегуваат од полномошното⁹⁶⁶.

- Полномошното на вработени го имаат продавачите, угостителите, работниците кои вршат услуги, како и други лица кои при вршење на својата работа на работното место се овластени за склучување и исполнување определени договори⁹⁶⁷. Бидејќи тие вршат само определена работа, може да се каже дека за тоа добиваат специјално полномошно⁹⁶⁸. Карактеристично за овластувањата на вработените е тоа што обемот на полномошното се определува врз основа на делокругот на работи кои се вообичаени за работното место на кое вработениот е распределен⁹⁶⁹.

- Подвид на трговско (деловно) полномошно претставува прокурата. Во Законот за трговските друштва прокурата претставува институт за застапување на друштвата⁹⁷⁰. Според правната наука, прокурата претставува трговско полномошно во поширока смисла на зборот како *sui generis* полномошно⁹⁷¹. Обемот и содржината на прокурата како трговско полномошно се определени во законот, што е невообичаено за договорното застапништво. Кај договорното застапништво содржината и границите на полномошното по слободна волја ги определува властодавецот⁹⁷². Вакво трговско полномошно може да даде трговското друштво (властодавец) на полномошник (прокурист) во чие својство може да се јави само деловно способно лице⁹⁷³. Прокурата се дава во интерес на трети лица имајќи предвид дека овозможува правна сигурност во одвивање на трговскиот промет. Затоа и правните теоретичари потенцираат дека лицата кои стапуваат во односи со прокуристите се максимално заштитени и сигурни дека нивните права нема да бидат повредени од страна на властодавецот⁹⁷⁴. Според Законот за трговските друштва, прокурата може да биде поединечна и групна прокура⁹⁷⁵. Поединечна прокура постои кога се дава на еден полномошник (прокурист) кој е овластен да настапува во име и за сметка на друштвото. Групна прокура постои кога се дава на повеќе физички лица, но притоа секое од овластените лица настапува самостојно во рамките на своите овластувања⁹⁷⁶. Според мислењето на правните теоретичари, можно е постоење на комбинација на поединечна и групна прокура. На пример, кога властодавецот ќе даде една или повеќе поединечни прокуристи и една или

---

⁹⁶⁶ Така: J. Barbić, *Pravo društva*, Knjiga prva, Opći dio, Organizator, Zagreb, 1999, стр. 430.

⁹⁶⁷ Чл. 90, Закон за облигационите односи и чл. 67, Закон за трговските друштва...

⁹⁶⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 392. Исто така види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 120; И. Бабић, *цит. учебник*, стр. 184.

⁹⁶⁹ Цивилистите забележуваат дека со оваа одредба не се опфатени сите вработени кои за работодавецот вршат работи во врска со склучување и исполнување на договор. За пример се зема судската пракса за време на СФРЈ која за такви полномошници ги сметала: комерцијалниот директор, раководител на градилиште или на продавница при примање рекламации за недостатоци на стоките кои биле продадени во продавницата итн. Повеќе за ова види кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 172-173.

⁹⁷⁰ Види: А. Николовски, Д. Плавшиќ, *Трговско Право*, Скопје, 2005, стр. 120.

⁹⁷¹ Во правната теорија прокурата се појавила како посебен институт во германското законодавство, каде на неа се гледало како лимитирана форма на овластување за застапување во име и за сметка на принципалот во сите оние дејности кои спаѓале под редовно работење на правното лице. Така: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 121.

⁹⁷² И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 121.

⁹⁷³ Чл. 68 и чл. 69, Закон за трговските друштва...

⁹⁷⁴ Така: Г. Стефанов, *Трговско право*, Абагар, Велико Търново, 2005, стр. 90.

⁹⁷⁵ Чл. 70, Закон за трговските друштва...

⁹⁷⁶ Види: А. Николовски, Д. Плавшиќ, *цит. учебник*, стр. 121.

повеќе групни прокури⁹⁷⁷. Обемот на овластувањето на прокурилот, како што кажавме, е определен со закон, т.е. со одредбите на Законот за трговските друштва⁹⁷⁸. Согласно Законот, врз основа на прокурата прокурилот може да има повеќе овластувања, како што се склучувањето договори и вршењето на сите други правни работи и дејствија во име и за сметка на трговското друштво во рамките на неговиот предмет на работење. Исто така, прокурилот може да го застапува друштвото во постапките пред управните и другите државни органи, организациите и установите со јавни овластувања и судовите. Во обемот на овластувањата не спаѓаат отуѓувањето и оптоварувањето на недвижности сопственост на трговското друштво. Прокурилот, исто така, нема овластување да склучува правни работи, односно да презема правни дејствија за започнување на стечајна или друга постапка која може да доведе до престанување на друштвото. Законодавецот изречно забранува на прокурилот да дава полномошно за склучување договори и други правни работи на друго лице⁹⁷⁹.

Полномошно во граѓанска судска постапки

Полномошното кое се дава за застапување во граѓанските судски постапки има свои специфични карактеристики кои се евидентни како во содржината на овластувањата кои ги има полномошникот, така и во поглед на лицата кои можат да бидат полномошници.

1. Во граѓанските судски постапки како странки (тужител и тужен) во парнична постапка, односно како учесници во вонпарничната постапка се појавуваат физичките и правните лица. Како странки, односно учесници во граѓанските судски постапки физичките и правните лица можат активно да учествуваат во постапките ако имаат способност самостојно да преземаат парнични дејствија, како и да ги примаат парничните дејствија на другата страна. Способноста која им овозможува на физичките и правните лица активно да учествуваат во граѓанските судски постапки во процесно-правната теорија се нарекува парнична способност⁹⁸⁰. Парничната способност цивилистите ја дефинираат како деловна способност пренесена на теренот на процесното право⁹⁸¹. Иако даваат ваква општа дефиниција за парничната способност, цивилистите укажуваат дека парничната способност не треба да се поистоветува со деловната способност затоа што овие две способности претставуваат различни граѓанско-правни институти. Деловната способност е институт на граѓанското материјално право и како таква е претпоставка за самостојно учество на физичките и правните лица во граѓанско-правните односи. Парничната способност е институт на граѓанското процесно право која, како што кажавме, е претпоставка за

---

⁹⁷⁷ Ова произлегува од ставот дека во одредени земји каде институтот прокура е во подем, често се јавува ваква комбинација на прокури, затоа што се смета дека со ова се постигнува додатно заштита за правното лице, односно за друштвото од идни и евентуални злоупотреби кои може да произлезат од страна на прокурилот. Повеќе за ова види кај: В. Поповска, *Водич-застапување и прокура*, ЗПСРМ, Совет за корпоративно управување, Скопје, 2005, стр. 7.

⁹⁷⁸ Чл. 71, ст. 1, Закон за трговските друштва...

⁹⁷⁹ Чл. 71, ст. 2, Закон за трговските друштва...

⁹⁸⁰ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 395. Повеќе за способноста на физичките и правните лица како учесници во граѓанските судски постапки, види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 127-129, 177-179. Исто така и кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 189-208.

⁹⁸¹ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 178. Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 195.

самостојно учество на физичките и правните лица во граѓанските судски постапки⁹⁸². Меѓутоа, разликата не е само во поглед на местото на овие институти во системот на граѓанското право. Помеѓу деловната способност и парничната способност има суштински разлики. Прво – процесната способност е единствена категорија која нема свои подвидови, а деловната способност се дели на општа, посебна и ограничена, како и потполна деловна способност, делумна деловна способност и потполна деловна неспособност. Второ – парничната способност не се стекнува под исти услови како и деловната способност. Општата, односно потполната деловна способност се стекнува со полнолетството, т.е. со навршувањето на 18 години. Лицето кое ќе стекне потполна деловна способност стекнува и парнична способност, што значи дека секое потполно деловно способно лице воедно е и парнично способно лице, но секое парнично способно лице не е потполно деловно способно лице. Имено, процесните прописи им признаваат парнична способност за учество во определени постапки и на лицата кои немаат потполна деловна способност. Согласно Законот за парничната постапка, лицата кои се малолетни, како и лицата на кои им е ограничена деловната способност имаат парнична способност во границите на својата деловна способност⁹⁸³. Согласно Законот за вонпарнична постапка на лица кои се потполно деловно неспособни и на лица кои се делумно деловно способни им се признава вонпарнична способност самостојно да преземаат процесни дејствија во определени вонпарнични постапки⁹⁸⁴. Така, на пример, во вонпарнична постапка за давање дозвола на малолетно лице да стапи во брак малолетното лице има способност во таа постапка да поднесе предлог до судот за давање на дозвола да стапи во брак⁹⁸⁵, во постапка за враќање на деловната способност предлог може да поднесе лицето на кое судот му ја одзел деловната способност⁹⁸⁶.

Во зависност од имањето, односно недостатокот на парничната и вонпарничната способност, процесните прописи определуваат како странките, односно учесниците можат да ги преземаат процесните дејствија. Согласно Законот за парнична постапка парнично способните лица можат да преземаат процесни дејствија лично или преку свои полномошници, а парнично неспособните лица преку нивните законски застапници⁹⁸⁷. Законот за вонпарнична постапка пропишува дека учесниците во постапката преземаат процесни дејствија лично, преку полномошник или преку законски застапник⁹⁸⁸. Притоа, на застапувањето во вонпарнична постапка соодветно се применуваат одредбите од Законот за парнична постапка.

---

⁹⁸² А. Јаневски, Т. Зороска - Камировска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 195. Исто така види и: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, цит. учебник, стр. 130.

⁹⁸³ Чл. 71, ст. 1, Закон за парничната постапка...

⁹⁸⁴ Види: А. Јаневски, Т. Зороска - Камировска, *Граѓанско процесно право, книга втора, цит. учебник*, стр. 39-40.

⁹⁸⁵ Види: чл. 95, Закон за вонпарнична постапка... За посебната вонпарнична постапка во врска со стекнување на деловна способност со еманципација, види кај: Г. Станковиќ, *Вонпарнични поступак за стицање пословне способности*.

⁹⁸⁶ Види: чл. 52, Закон за вонпарнична постапка...

⁹⁸⁷ Види: чл. 71, 72, 80, Закон за парничната постапка... Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Закон за парничната постапка... цит. дело*, стр. 172-175.

⁹⁸⁸ Види: чл. 3, ст. 4, Закон за вонпарнична постапка...

2. Како што покажавме, парнично способните лица во граѓанските судски постапка можат да преземаат процесни дејствија лично или преку своите полномошници⁹⁸⁹. Парнично способните лица кои немаат потполна деловна способност можат да преземаат процесни дејствија лично само во оние граѓански судски постапки за кои им е признаена парничната способност, односно може да учествуваат во границите на нивната деловна способност, а во останатото се застапувани од нивните законски застапници⁹⁹⁰. Лицата кои немаат парнична способност, во граѓанските судски постапки процесните дејствија ги преземаат преку нивните законски застапници.

За законското застапување во граѓанските судски постапки стана збор во претходната глава од овој труд. Што се однесува до договорното застапништво во граѓанските судски постапки, тоа се воспоставува врз основа на полномошно за застапување во судска постапка⁹⁹¹. Овој вид на полномошно може да го даде работодавец кој има потполна деловна способност. Полномошно за застапување во судска постапка може да даде и законскиот застапник на странката, односно учесникот. Во случај кога полномошникот добива овластување од законскиот застапник на странката, односно учесникот во постапката, тогаш полномошникот има улога на подзастапник на странката, односно на учесникот во постапката.

Во процесните прописи се ограничува слободата на работодавците во поглед на тоа кои лица можат да ги определат како свои полномошници во граѓанските судски постапки. Тоа е резултат на тенденцијата на законодавецот да ја зголеми правната сигурност во сферата на заштитата на граѓанските субјективни права со тоа што ќе обезбеди физичките и правните лица да бидат застапувани во овие постапки првенствено од стручно оспособени лица за застапување – адвокати. Меѓутоа, процесните прописи не ја исклучуваат можноста во постапката физичките и правните лица да бидат застапувани и од полномошници со кои имаат некаква поврзаност (средство, брак, работен однос).

Кое лице може да се јави во својство на полномошник во граѓанска судска постапката законодавецот таксативно определува во членот 81 на Законот. Согласно законските одредби полномошници можат да бидат: овластено стручно лице – адвокат, правник, односно дипломиран правник⁹⁹², кој е во работен однос со работодавецот кој го овластува за застапување и роднина по крв во права линија, брат, сестра или брачен другар на работодавецот, под услов овие лица да се потполно деловно способни⁹⁹³. Судот по службена должност води сметка дали странката, односно учесникот во постапката е застапувана од лице кое може да биде полномошник во граѓанска судска постапка⁹⁹⁴. Доколку судот утврди дека лицето кое го определила странката, односно учесникот за свој полномошник не може

---

⁹⁸⁹ Чл. 71, ст. 1, Закон за парничната постапка... Види и во делото на: Г. Станковиќ, *Заступање у парници по Закону о парничном поступку Републике Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, XLV, 2004.

⁹⁹⁰ Види: чл. 71, Закон за парничната постапка...

⁹⁹¹ Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 191. Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камилоска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 242.

⁹⁹² „Ако вредноста на предметот на спорот надминува 1.000.000 денари, полномошник на правно лице може да биде лице кое е дипломиран правник со положен правосуден испит и кое е во работен однос со правното лице”, Види: чл. 82, Закон за парничната постапка...

⁹⁹³ Чл. 81, ст. 1, Закон за парничната постапка... К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 174. Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камилоска, *Граѓанско процесно право, книга прва, цит. учебник*, стр. 241. Види и кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 189.

⁹⁹⁴ Види: чл. 81, Закон за парнична постапка...

да биде полномошник во постапката, носи решение со кое на полномошникот му оневозможува да ја застапува странката, односно учесникот⁹⁹⁵.

3. Формата во која се дава полномошно за застапување во судска постапка ја определува членот 88 на Законот за парнична постапка. Согласно законските одредби, полномошното може да биде дадено во писмена форма или усно на тонски записник во судот. Полномошното кое се дава во писмена форма го потпишува властодавецот (странката/учесникот). Доколку властодавецот е неписмено лице или од други причини не е во состојба да го потпише писменото полномошно, тој става отпечаток од својот показалец. Писменото полномошно со кое како полномошник се овластува лице кое не е адвокат треба да биде заверено кај нотар (заверка на потпис)⁹⁹⁶.

Кога на полномошникот му е дадено полномошното надвор од граѓанската судска постапка, тој е должен да приложи пред судот писмено полномошно при преземање на првото процесно дејствие⁹⁹⁷. Согласно Законот, судот може во исклучителни ситуации да дозволи полномошникот да преземе процесни дејствија и пред да приложи писмено полномошно. Притоа судот го задолжува полномошникот во определен рок да достави писмено полномошно или одобрение од странката за извршување на процесното дејствие. Ако полномошникот не постапи по задолжението на судот, процесните дејствија кои ги презел полномошникот немаат правно дејство во постапката.

4. Обемот на овластувањето на полномошното за застапување во постапка се определува од страна на властодавецот (странката/учесникот)⁹⁹⁸. Притоа, властодавецот е може да го овласти полномошникот да ги презема сите процесни дејствија во постапката или само определени дејствија⁹⁹⁹. Ако властодавецот не определил кои се овластувањата на полномошникот, тогаш се применуваат одредбите од Законот за парничната постапка со кои се уредува обемот и содржината на полномошното за застапување во граѓанска судска постапка. Согласно законските одредби, обемот и содржината на овластувања зависи од тоа дали полномошникот е адвокат или е друго лице¹⁰⁰⁰. Кога полномошникот е адвокат, тој има овластување да ги презема сите парнични дејствија во име и за сметка на властодавецот во постапката¹⁰⁰¹. Ако за полномошник е определено друго лице, тогаш тоа лице врз основа на полномошното може да ги презема парничните дејствија за кои не се бара посебно овластување од властодавецот. Полномошникот кој не е адвокат не може без посебно овластување (специјално полномошно) да ги преземе следните процесни дејствија: повлекување на тужба, признавање или одрекување од тужбеното барање, склучување на порамнување, одрекување или откажување од правен лек, пренесување на полномошното

⁹⁹⁵ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 174-175.

⁹⁹⁶ Види: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 243.

⁹⁹⁷ Види: чл. 89, Закон за парничната постапка...

⁹⁹⁸ Ваквото право на определување на обемот на овластување од страна на странката како властодавец го претставува принципот на т.н. позитивна енумерација. Види кај: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 244. Види и кај: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 192.

⁹⁹⁹ Види: чл. 85, Закон за парничната постапка...

¹⁰⁰⁰ Види: чл. 87, Закон за парничната постапка...

¹⁰⁰¹ На полномошник – адвокат му е потребно посебно овластување (специјално полномошно) само за поднесување предлог за повторување на постапката, ако поминале повеќе од шест месеци од правосилноста на судската одлука. Види: чл. 86, ст. 3, Закон за парничната постапка...Види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 245.

врз друго лице и поднесување на вонредни правни лекови¹⁰⁰². Поаѓајќи од начинот на кој Законот за парничната постапка ги определува обемот и содржината на полномошното, цивилната доктрина разликува полномошно заради преземање на определено парнично дејствие и полномошно за водење на парнична постапка - парнично полномошно¹⁰⁰³.

5. Процесните дејствија кои ги презема полномошникот во рамките на полномошното се сметаат како да ги презел властодавецот (странката/учесникот)¹⁰⁰⁴. Оттука може да се заклучи дека и на терен на процесното право дејствијата на полномошникот имаат непосредно правно дејството за властодавецот. Тоа не значи дека властодавецот е исклучен од можноста самостојно да презема процесни дејствија во постапката. Согласно Законот за парничната постапка дозволено е властодавецот да дава изјави во постапката и покрај тоа што има свој полномошник¹⁰⁰⁵. Притоа властодавецот може да ја измени или отповика изјавата на полномошник на рочиштето на која била дадена. Кога изјавите на властодавецот и полномошникот се спротивставени, судот ги зема предвид и двете изјави и ги оценува согласно принципот за слободна оценка на доказите¹⁰⁰⁶. Дека полномошникот нема ексклузивно право да ги презема парничните дејствија во постапката, произлегува и од одредбата на Законот за парничната постапка која го овластува судот како надлежен орган да го повика властодавецот лично да дава изјави. Тоа судот може да го направи доколку го смета за потребно заради правилно утврдување на фактите и околностите кои треба да се утврдат во текот на постапката¹⁰⁰⁷.

6. Пренесување на овластувањата од страна на полномошникот на друго лице (супституција) Законот за парничната постапка го дозволува само за полномошник – адвокат¹⁰⁰⁸. Согласно одредбите на Законот, полномошникот – адвокат може да биде „заменуван“ од адвокатски стручен соработник со положен правосуден испит кој има засновано работен однос со адвокатот. Адвокатскиот стручен соработник може да го заменува адвокатот само во постапка пред првостепен суд и под услов вредноста на спорот да не надминува 1.000.000 денари. За супституцијата е потребна согласност од властодавецот¹⁰⁰⁹.

7. Во Законот за парничната постапка се уредува и определувањето полномошник во посебни случаи. Станува збор за определување: полномошник за примање писмена, полномошник на странка во социјален ризик и полномошник на работник во работен спор.

- Полномошникот за примање писмена се определува кога странката или нејзиниот законски застапник се наоѓаат во странство, а немаат определено полномошник на

---

¹⁰⁰² Чл. 86 и чл. 87, Закон за парничната постапка... Исто така види: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 180-183.

¹⁰⁰³ Чл. 85, Закон за парничната постапка... Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 178. Исто така види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 244-246.

¹⁰⁰⁴ Чл. 82, и чл. 83, Закон за парничната постапка... Исто и: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 175-176.

¹⁰⁰⁵ Види: чл. 80, ст. 2, Закон за парничната постапка... Исто така види и: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 240.

¹⁰⁰⁶ Види: чл. 84, ст. 1 и ст. 2, Закон за парничната постапка... К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 177.

¹⁰⁰⁷ Исто.

¹⁰⁰⁸ Види: чл. 86, Закон за парничната постапка...

¹⁰⁰⁹ Кога станува збор за полномошник кој не е адвокат, цивилистите укажуваат дека постои можност да го пренесе полномошното на друго лице само ако за тоа изречно бил овластен од странката. Така: А. Јаневски, Т. Зороска - Камиловска, *Граѓанско право, прва книга, цит. учебник*, стр. 248-249.

територијата на РС Македонија. полномошникот го определува властодавецот – странката по барање на судот. Ако странката не определи полномошник, тогаш судот определува привремен законски застапник¹⁰¹⁰. Полномошник за примање на писмена се определува и кога повеќе лица заедно се тужители. Заедничкиот полномошник го определуваат тужителите, а доколку не определат полномошник, тоа го прави судот така што ги известува кој од тужителите ќе го смета како полномошник за примање на писмена¹⁰¹¹.

- Полномошник на странка во социјален ризик може да се определи кога странката била ослободена од плаќање на трошоците на постапката, ако тоа е неопходно за заштита на нејзините права¹⁰¹². Станува збор за социјална мерка за заштита на лицата кои поради својата тешка имотна состојба не можат да си дозволат да овластат полномошник, а имаат потреба од стручно застапување во текот на парничната постапка. Овој полномошник по барање на странката го определува судот од редот на адвокатите. Трошоците за работа на полномошникот, како и другите трошоци на постапката сè додека странката е ослободена од плаќање трошоци на постапката, се исплаќаат од средствата на судот¹⁰¹³. Во цивилната доктрина правната природа на овој вид на застапување е спорна. Според професорката Станковиќ, овој вид на застапување ги нема сите карактеристики на договорното застапништво затоа што во овој случај полномошникот го определува судот, а не властодавецот. Професорката Станковиќ со право аргументира дека кога застапникот го определува судот, станува збор за законско застапништво или поточно за законско-судско застапништво. Од друга страна, како што забележува професорката Станковиќ овој вид на застапување не може да се смета како „чисто“ законско застапништво затоа што застапуваниот е лице кое е потполно деловно способно, а со тоа и парнично способно самостојно да ги презема процесните дејствија во постапката¹⁰¹⁴. Од законската регулатива произлегува дека станува збор за вид на застапништво кое ги има карактеристики како на законското, така и на договорното застапништво, што го прави ова застапништво *suī generis* застапништво.

- Полномошник на работник во работен спор согласно одредбите на Законот за парничната постапка може да биде и лице дипломиран правник кој е во работен однос во Синдикатот чиј член е работникот или пак е во Сојузот на синдикатите во кој е здружен тој синдикат¹⁰¹⁵. Како што забележуваат цивилистите и во овој посебен случај станува збор за социјална мерка за заштита на работникот со тоа што се поштедува од високите трошоци поврзани со застапувањето од страна на полномошник – адвокат, но само во поглед на заштитата на права во работен спор¹⁰¹⁶.

Престанување на полномошно

---

¹⁰¹⁰ Види: чл. 141, Закон за парничната постапка...

¹⁰¹¹ Кога заедничкиот полномошник за примање на писмена го определува судот сметаме дека станува збор за законско застапништво во посебни случаи, а не за договорно застапување, независно од фактот што законодавецот го користи терминот „полномошник“.

¹⁰¹² Види: чл. 165, Закон за парничната постапка... Исто така види: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 332-333.

¹⁰¹³ Види: чл. 166, Закон за парничната постапка... Исто така види: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 334.

¹⁰¹⁴ Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 181.

¹⁰¹⁵ Чл. 406, Закон за парничната постапка...

¹⁰¹⁶ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 873.

Полномошното, т.е. овластувањето за застапување може да престане по волја на страните (властодавецот и полномошникот) и во други случаи определени со закон¹⁰¹⁷. Сумирајќи ги законските одредби со кои се уредуваат начини на престанок на полномошното, цивилната доктрина определува дека полномошното како овластување за застапување престанува во следниве случаи: а) со отповикување, б) со отказ, в) со губење на деловната способност на властодавецот или на полномошникот, г) со смрт на властодавецот или на полномошникот, д) со истекот на рокот (ако било врзано со рок), ё) со извршување на работата за која било дадено и е) со невозможност за исполнување.

а) Согласно принципот на слободната иницијатива, властодавецот може со своја изјава на волја да го отповика даденото полномошно¹⁰¹⁸. Ова право властодавецот може да го остварува во кое било време. Ова решение се смета дека е оправдано затоа што се штити властодавецот од можна идна злоупотреба на полномошникот при остварување на овластувањата од содржината на полномошното. Последица од отповикување на полномошното е губење на овластувањето за полномошникот да презема правни работи во име и за сметка на властодавецот¹⁰¹⁹. Отповикувањето на полномошното има правно дејство за полномошникот од моментот кога му било соопштено¹⁰²⁰. Во однос на третите лица отповикувањето на полномошното има правно дејство откако тие ќе дознаат за тоа.

Доколку полномошникот преземе правни дејствија во име на властодавецот по отповикување на полномошното, тој е должен на властодавецот да му ја надомести штетата која со тоа му ја причинил¹⁰²¹. Полномошникот може да се ослободи од одговорноста за штета ако докаже дека не знаел за отповикувањето. Отповикувањето на полномошното нема правно дејство спрема третите лица ако тие не знаеле за отповикувањето, така што правната работа која ја презел полномошникот во овој случај ќе го обврзува властодавецот¹⁰²².

Ако со отповикување на полномошното властодавецот ги повредува правата на полномошникот од склучен договор за налог, договор за дело или некој друг договор, тогаш полномошникот има право на надомест на штета¹⁰²³.

Според Законот за трговските друштва, полномошното може да престане со отповикување на прокурата и со отповикување на полномошното на трговскиот патник¹⁰²⁴. Покрај Законот за трговските друштва, и Законот за стечај предвидува одредба за

¹⁰¹⁷ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 393-394; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Ravčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 217; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 118-121; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 337-339; Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 236-238; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 279-282; A. Gams, *цит. учебник*, стр. 210; V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 493. Исто така: Г. Станковиќ, В. Боранијашевиќ, *цит. учебник*, стр. 196; А. Јаневски, Т. Зороска – Камилоска, *цит. учебник*, стр. 249-250. Исто така и: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. учебник*, стр. 191-194; В. Марковиќ, *Заступање и заступници привредних субјектата*, Пословни биро, Београд, 2012, стр. 78.

¹⁰¹⁸ Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 236; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 119; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 338; D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 280; A. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 210; И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 181.

¹⁰¹⁹ Кога е отповикано полномошно за застапување во граѓанска судска постапка, полномошникот е должен уште еден месец да ги врши дејствијата за властодавецот ако е потребно да се спречи настанување на штета. Види: чл. 90, ст. 4 и 92, ст. 3, Закон за парничната постапка...Исто така види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит. дело*, стр. 169.

¹⁰²⁰ Повеќе за ова види кај: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 393.

¹⁰²¹ Исто.

¹⁰²² Види: чл. 85, Закон за облигационите односи...

¹⁰²³ Види: чл. 84, Закон за облигационите односи...

¹⁰²⁴ Види и чл. 76, Закон за трговските друштва...Исто така види: И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 118.

престанување на полномошното. Со отворање на стечајната постапка престанува полномошното на должниковиот имот кој влегува во стечајна маса, но и налогот на должникот во врска со имотот кој е дел од стечајната маса¹⁰²⁵.

б) Полномошното може да престане и со отказ од страна на полномошникот¹⁰²⁶. Во поглед на одговорноста при отказ на полномошното, за полномошникот треба да важат истите одредби како и за одговорноста на работодавецот при отповикување на полномошното. Тоа значи дека полномошникот е должен да му ја надомести на работодавецот штетата која му ја причинува со давањето отказ. Исто така, за да се избегне причинување на штета, полномошникот е должен да ги преземе работите во име и за сметка на работодавецот кои не трпат одлагање¹⁰²⁷.

в) Друга причина за престанокот на полномошното која настанува по сила на закон е губењето деловната способност на полномошникот или на работодавецот. Кога полномошникот ја изгубил деловната способност, неспорно е дека повеќе не е во можност да ги презема правните работи за кои бил овластен со полномошното¹⁰²⁸. Што се однесува до губењето на деловната способност на работодавецот, како причина за престанок на полномошното во цивилната доктрина постојат различни ставови, сепак преовладува ставот дека полномошното треба да престане по сила на закон во моментот кога лицето кое го дало овластувањето за застапувањето ја изгубило деловната способност¹⁰²⁹. Цивилистите кои го застапуваат ова преовладувачкото становиште со право аргументираат дека во моментот кога работодавецот ќе ја изгуби деловната способност, во тој момент се гаси изворот на овластувањето за застапување¹⁰³⁰.

г) Настапување на смртта на полномошникот е една од причините поради кои по сила на закон престануваат правата и обврските кои произлегуваат од полномошното¹⁰³¹. Смртта на работодавецот, исто така, е причина за престанок на полномошното, но во исклучителни ситуации полномошното може да остане во сила ако се исполнат условите предвидени во Законот за облигационите односи или во други закони. Причини уредени во Законот за

---

¹⁰²⁵ Чл. 169, ст. 1, Закон за стечај...

¹⁰²⁶ Според старите становишта полномошникот немал право на отказ, затоа што тоа било давано со изјава на волја на работодавецот, па според тоа само тој имал право да го отповика. Современата цивилна доктрина ова становиште го има напуштено. Види: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, *цит. учебник*, стр. 189.

¹⁰²⁷ Повеќе за отказ на полномошното, види кај: Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 338;

¹⁰²⁸ Така: Т. Zerger, *цит. дело*, стр. 63; Исто така види: А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 210; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 339. Исто така види: V. V. Vodinelić, *цит. учебник*, стр. 493.

¹⁰²⁹ Некои од цивилистите сметаат дека потполно губење на деловната способност доведува до престанок на полномошно, а делумно губење на деловната способност, исто така, доведува до престанок на полномошно, доколку тоа полномошно е дадено за преземање на правни дејствија за кои работодавецот не е деловно способен да ги преземе. Види кај: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 238. Други цивилисти го застапуваат становиштето дека полномошното кое го дава работодавецот престанува секогаш кога неговата способност ќе се ограничи или одземе, затоа што сметаат дека способен да даде полномошно е работодавец кој е потполно деловно способно. Така: D. Stojanović, *цит. учебник*, стр. 314. Исто така, постои и став дека и губењето на способноста за расудување на работодавецот може да се јави како доволна причина за престанок на полномошно. Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 238.

¹⁰³⁰ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 394.

¹⁰³¹ Така: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 237; М. Juhart, D. Možina, B. Novak, A. Polajnar-Pavčnik, V. Žnidaršič Skubic, *цит. учебник*, стр. 217; И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 120; А. Gams, Lj. Đurović, *цит. учебник*, стр. 210; S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 90; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 339.

облигационите односи поради кои може полномошното да остане во сила иако настапила смртта кај властодавецот се: ако со прекинување на правните дејствија од страна на полномошникот ќе се причини штета на правните следбеници на властодавецот или ако волјата на властодавецот била тоа полномошно да продолжи да важи и во случај на смрт, односно ако тоа произлегува од карактерот на работата¹⁰³².

Истото важи и во случај на престанок на полномошникот кој е правно лице¹⁰³³.

д) Полномошното престанува по сила на закон кога ќе истече рокот на полномошното кое било дадено за определен временски период¹⁰³⁴.

ѓ) Полномошното престанува по сила на закон со извршувањето на правната работа за која било дадено конкретното полномошно¹⁰³⁵.

е) Ако правната работа за која било дадено полномошното станала невозможна за исполнување, тоа секако дека ќе доведе и до престанок на полномошното како резултат на таа невозможност.

4.2. Договори со клаузули за застапување

Овластувањето за застапување кај договорното застапништво во граѓанско-правните односи, како што кажавме, може да настане и врз основа на договор за застапување како двострано правно дело склучено помеѓу застапувано лице (властодавец) и застапник. За разлика од полномошното кое настанува со еднострана изјава на волја, овластувањето за застапување кое произлегува од договор како двострано правно дело со себе влече не само право туку и обврска за застапникот да настапува во име и за сметка на властодавецот¹⁰³⁶. Договорот за застапување може да се појави како посебно правно дело или во рамките на друг договор кој е повод за давање на овластувањето за застапување. Независно како настанува договорот за застапување, дали како посебно правно дело или во рамките на друг договор, тоа претставува самостојно правно дело независно од правната работа заради кое е тоа дадено¹⁰³⁷. Во таа насока е и одредбата на Законот за облигационите односи која пропишува дека: „*Постојењето и обемот на полномошното се независни од правниот однос врз чија основа е дадено полномошното*“¹⁰³⁸.

Цивилната доктрина потенцира дека потребно е да се прави дистинкција помеѓу договор за застапување (како основ за настанување на полномошно) и овластувањето за

---

¹⁰³² Чл. 86, ст. 3, Закон за облигационите односи...

¹⁰³³ К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи*,...цит. дело, стр. 168.

¹⁰³⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 394. Исто така: К. Чавдар, *Полномошници и полномошна во трговско работење*, Стручно списание Правник, бр. 83, 1999. Исто така и: С. Цигој, *цит. учебник*, стр. 68.

¹⁰³⁵ Исто.

¹⁰³⁶ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 386.

¹⁰³⁷ Исто. Види исто така и: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи*,...цит. дело, стр. 162.

¹⁰³⁸ Чл. 81, ст. 2, Закон за облигационите односи...

застапување¹⁰³⁹. Со договор за застапување како двострано правно дело, помеѓу властодавецот и застапникот се уредуваат правата и обврските, односно се детерминира обемот на овластување во кој може да дејствува застапникот¹⁰⁴⁰. Таквиот интерниот однос помеѓу властодавецот и застапникот има различна содржина уредена со одредбите на Законот за облигационите односи во кој се регулираат посебни облигациони односи кои во себе инкорпорираат клаузули за застапување¹⁰⁴¹. Што се однесува за односот помеѓу застапникот и третото лице како негов содоговарач, сите права и обврски кои се преземени од страна на застапникот директно дејствуваат за властодавецот.

а) Договор во чија основна содржина се инкорпорира овластување за застапување е договор за налог како посебен облигационен однос¹⁰⁴².

Договорот на налог претставува посебен облигационен однос кој е уреден со одредбите на Законот за облигационите односи¹⁰⁴³. Суштината на договорот за налог се гледа во овластувањето (ополномоштувањето) на налогопримачот од страна на налогодавачот за да презема определени дејствија во негово име и за негова сметка¹⁰⁴⁴. Притоа треба да се нагласи дека постоењето и обемот на полномошното кое го дава налогодавецот не зависи од правниот однос (склучениот договор за налог) врз основа на кој се дава полномошното. Полномошникот се обврзува во име и за сметка на налогодавачот да презема одредени правни дејствија.

Поаѓајќи од правната природа на договорот за налог се констатира дека овој договор е консензуален, што значи дека страните, налогопримачот (полномошникот) и налогодавецот (властодавецот) во моментот на склучување на договорот се определиле за содржината, односно се спогодиле за елементите на правното дело¹⁰⁴⁵. Во поглед на формата на договорот за налог, цивилистите укажуваат дека зависи од тоа какво правно дело треба полномошникот да го преземе во име и за сметка на налогодавецот¹⁰⁴⁶. Оттука, ако правното дело е неформално, тоа значи дека и договорот за налог може да биде неформален и обратно. Од аспект на определеноста на правата и обврските договорот е комутативен, односно неговата содржина (правата и обврските) е позната во моментот на неговото склучување. Правната наука договорот за налог го класифицира во групата на каузални договори поради постоење на видливоста на целта за неговото склучување¹⁰⁴⁷. Бидејќи е двострано-

---

¹⁰³⁹ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 387. Во овој контекст зборува и Д. Попов која пак укажува дека дистинкцијата на договорот и еднострана изјава на волја не треба да се гледа многу од формален аспект, затоа што во праксата таквата разлика помеѓу вакви договори не се забележува. Види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233. Исто така види и: D. Stojanvić, *цит. учебник*, стр. 275.

¹⁰⁴⁰ Исто.

¹⁰⁴¹ Според некои цивилисти постојат договори кои содржат клаузули за полномошно уредени во Законот за облигационите односи. За такви договори се сметаат: отстапување на побарување заради наплатавање, налог, налог поради исполнување, продавен налог, договор за дело, договор за трговско застапување, посредување, шпедиција и асигнација. Се смета дека кај сите овие договори полномошното не зависи од постоењето на односот на кој се дава. Од ова произлегува дека неполноважноста на тој однос нема да има влијание на полноважноста на полномошното кое било дадено. Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 163.

¹⁰⁴² Види: Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *цит. учебник*, стр. 444.

¹⁰⁴³ Чл. 805-826, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁴⁴ Чл. 805, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁴⁵ Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *цит. учебник*, стр. 444.

¹⁰⁴⁶ Исто.

¹⁰⁴⁷ Исто.

обврзувачко правно дело, неспорно е дека во овој договор и налогодавачот и налогопримачот имаат определени права и обврски. Имено, обврската на налогопримачот се состои во извршување на дадениот налог, како и полагање сметка за извршувањето на тој налог¹⁰⁴⁸. Налогопримачот е должен да го изврши налогот согласно насоките кои му ги има дадено налогодавецот и со внимание на добар стручњак, почитувајќи ги границите на неговото овластување. Овие насоки кои ги дава налогодавецот, според цивилистите, по правило имаат императивен карактер, но некои може да бидат факултативни и советодавни кои само ќе го насочуваат налогопримачот како може или треба да постапи, а тој треба да одлучи кој начин за постапување се смета за најсоодветен¹⁰⁴⁹. Ако налогопримачот смета дека извршувањето на налогот според насоките кои му ги дал налогодавецот во полномошното (кое се смета дека е ограничено) би предизвикало штета за налогодавецот, тој треба да побара нови насоки од страна на властодавецот¹⁰⁵⁰. Доколку налогодавецот не му има дадено насоки во полномошното за тоа како да се изврши работата, тогаш налогопримачот имајќи ги во предвид интересите на налогодавецот, должен е да постапи онака како да презема за себе некоја работа во случај ако налогот е без надомест¹⁰⁵¹. За извршената работа налогодавецот освен што е должен да положи сметка, тој треба да состави и извештај за состојбата на работите¹⁰⁵². Од оваа одредба всушност се воочува правната природа на договорното застапништво, односно дека и во овој случај правата и обврските кои се преземени од страна на ополномоштено лице повторно паѓаат на товар на властодавецот, односно на налогодавачот. Ова само ни покажува дека е реализирана целта на застапништвото, т.е. дека сите права и обврски преминуваат во имотната сфера на налогодавецот како самостојно и лично да ги преземал¹⁰⁵³. Како резултат на тоа, налогодавецот на крајот е обврзан да ги исплати направените трошоци на налогопримачот, без разлика дали тој постигнал успех или не¹⁰⁵⁴. Тоа значи дела последица од извршување на налогот се јавува плаќањето на надомест за извршената работа. Притоа оваа обврска на налогодавецот останува и кога налогопримачот не успеал (без негова вина) да ја изврши работата за која бил овластен. Исто така, доколку при вршење на работата налогопримачот претрпел штета, должност на налогодавецот е да ја надомести штетата која не настанала како резултат на вината на налогопримачот¹⁰⁵⁵.

Постојат повеќе причини за престанок на договорот за налог. Една од таквите причини е откажувањето од договорот за налог од страна на налогодавецот¹⁰⁵⁶. Ако налогодавецот се откажал од договорот за кој налогопримачот по правило требало да земе надомест доколку би ја извршил работата, налогодавецот има обврска да му исплати на налогопримачот дел од надоместот, но и да му ја надомести штетата која налогопримачот ја претрпел поради откажување на договорот ако за таквото откажување немало оправдани причини. Доколку налогодавецот се откаже од договорот поради тоа што налогопримачот

---

¹⁰⁴⁸ Види: чл. 808-810, Закон за облигационите односи. Исто така и кај: Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *цит. учебник*, стр. 445.

¹⁰⁴⁹ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 865.

¹⁰⁵⁰ Види: чл. 808, ст. 1, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁵¹ Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *цит. учебник*, стр. 446.

¹⁰⁵² Чл. 810 и чл. 811, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁵³ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 369.

¹⁰⁵⁴ Види: Чл. 815, Закон за облигационите односи. Исто така и кај: Г. Галев, Ј. Дабовиќ - Анастасовска, *цит. учебник*, стр. 446.

¹⁰⁵⁵ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи, цит. дело*, стр. 869.

¹⁰⁵⁶ Чл. 821, ст. 1 и ст. 2, Закон за облигационите односи...

налогот го извршувал спротивно на насоките и ги повредувал интересите на налогодавецот, тогаш на налогопримачот не му следува правото на надомест на настаната штета и на соодветен дел од наградата. Правната доктрина сепак смета дека на налогопримачот во овој случај би требало му се надоместат потребните, нужните и корисните трошоци кои ги направил за налогодавецот¹⁰⁵⁷. Друга причина која доведува до престанок на налогот претставува отказот како право на налогопримачот кој може да го истакне во кое било време, само не во невреме¹⁰⁵⁸. Налогопримачот ќе има за обврска да ја надомести штетата која ја претрпел налогодавецот заради отказот кој налогопримачот го дал во невреме, освен ако така постапил поради оправдани причини. Сепак, налогопримачот е обврзан иако има дадено отказ да продолжи да ги врши работите и по дадениот отказ ако станува збор за работи кои не може да се одложуваат, а налогодавецот не е во можност веднаш да се грижи за работите¹⁰⁵⁹. Налогот во секој случај ќе престане ако настапи смртта на налогопримачот или налогодавецот¹⁰⁶⁰. Притоа, законодавецот предвидува обврска за наследниците на налогопримачот кои треба да го известат налогодавецот и да ги преземаат сите потребни работи заради заштита на неговите права и интереси сè до оној момент кога самиот налогодавец ќе биде во состојба да се грижи за своите работи¹⁰⁶¹. Во случај на смрт кај налогодавецот, налогот може да престане доколку страните за тоа се договориле при склучување на договорот или ако налогопримачот го примил налогот како резултат на лични односи со налогодавецот¹⁰⁶². До престанок на налог може да дојде кога налогодавецот или налогопримачот ќе паднат во стечај во случај кога во својство на налогодавец или налогопримач се јавува правно лице¹⁰⁶³. Доколку се работи за постапка во која физичкото лице делумно или целосно ќе му биде одземена деловната способност, налогот исто така ќе престане¹⁰⁶⁴. Сепак, цивилистите подвлекуваат дека не може во вистинска смисла да зборуваме за престанок на налог кога на налогодавецот делумно или целосно му е одземена деловна способност од причина што промените на налогот или упатствата за негово извршување може да бидат дадени од страна на неговиот законски застапник. Но, ситуацијата е поинаква кога станува збор за делумно или целосно одземање на деловната способност на налогопримачот затоа што доаѓа до дефинитивен престанок на договорот за налог¹⁰⁶⁵. Покрај вообичаените начини на престанок на договорот за налог, законодавецот предвидува и специфичен начин кој доведува до престанок на договорот за налог. Така, во Законот за облигационите односи изречно е пропишано дека налогот ќе престане со своето дејство кога налогопримачот ќе дознае за околностите кои доведуваат до престанување на полномошното (отказот, смртта, стечај, губењето на деловната способност)¹⁰⁶⁶. Со оглед на ова, доколку станува збор за определен вид на застапување, правните дејствија кои ги презел налогопримачот во име и за сметка на налогодавецот имаат правно дејство ако биле преземени од налогопримачот пред да дознае за причините кои довеле до престанок на

¹⁰⁵⁷ К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 872.

¹⁰⁵⁸ Чл. 822, ст. 1, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁵⁹ Чл. 822, ст. 2 и ст. 3 Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶⁰ Чл. 823, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶¹ Чл. 823, ст. 2, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶² Чл. 823, ст. 3, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶³ К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 873.

¹⁰⁶⁴ Чл. 824, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶⁵ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 873.

¹⁰⁶⁶ Чл. 825, Закон за облигационите односи...

договорот за налог¹⁰⁶⁷. Во врска со причините кои доведуваат до престанок на договорот за налог постојат исклучоци кои ги уредува Законот за облигационите односи. Имено, доколку налогот е даден со цел налогопримачот да постигне исполнување на свое побарување од страна на налогодавецот, тогаш налогодавецот нема право да се откаже од договорот доколку повеќе што налогот нема да престанува (ни со смртта, ни со стечај на налогодавецот или налогопримачот, ниту пак ако еден од нив ќе биде на полно или делумно лишен од деловната способност)¹⁰⁶⁸. Неспорно е дека одредбата е воведена заради заштита на интересите на налогопримачот ако склучениот договор помеѓу налогопримачот и налогодавецот е со цел да се „затворат сметките“, односно да се разрешат некои односи помеѓу нив кои постоеле од порано. Тоа ќе биде случај, на пример, ако налогопримачот му должи на налогодавецот определена сума на пари, па заради тоа му даде налог да наплати некое побарување од трето лице кое му должи на налогопримачот. Во овој случај налогопримачот не може да го искористи своето право и да се откаже од договорот¹⁰⁶⁹.

б) Покрај договор за налог во кој, како што кажавме, овластувањето за застапување претставува основна содржина на договорот, постојат и договори кои можат да содржат клаузули за застапување, но тие не се основна содржина на самите договори¹⁰⁷⁰. Во групата на договори кои можат да содржат овластување за застапување цивилистите најчесто ги вбројуваат: договорот за трговско застапување, договорот за посредување, договорот за шпедиција, договорот за контрола на стоки и услуги и др.¹⁰⁷¹.

- Договор за трговското застапување, според цивилистите, во себе инкорпорира и клаузула за застапување и е најблизок по содржина на договорот за налог¹⁰⁷². Тоа се гледа и во одредбата на Законот за облигационите односи која предвидува дека со договорот за трговско застапување се обврзува застапникот дека за време на траењето на договорот не само што се грижи трети лица да склучуваат договори со неговиот налогодавец, но и врз основа на добиеното овластување може да склучува договори со трети лица во име и за сметка на налогодавецот. Кога трговскиот застапник има овластување да склучува договори во име и за сметка на налогодавецот, тогаш тој не дејствува само како посредник, туку и како застапник¹⁰⁷³. Сместата на овој договор, според правната наука, е преговарање со третите лица за тие да склучуваат договори со налогодавецот и во тој контекст да посредува меѓу нив¹⁰⁷⁴. Според тоа, овластувањето за застапување не претставува негова основна содржина, туку само една дополнителна клаузула во тој договор.

¹⁰⁶⁷ К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 874.

¹⁰⁶⁸ Чл. 826, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁶⁹ Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 874.

¹⁰⁷⁰ Повеќе за ова види кај: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 198, Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 233.

¹⁰⁷¹ Така: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 198. Исто така и: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 163.

¹⁰⁷² Така: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 163.

¹⁰⁷³ Чл. 846-869, Закон за облигационите односи. Види и кај: К. Чавдар, К. Чавдар, *цит. дело*, стр. 888. Во овој контекст важно е да се укаже дека правната теорија прави разлика помеѓу вакво застапување и посредување, иако во континенталните права често не се прави дистинкција. Улогата на трговскиот застапник е договорите да ги склучува во име и за сметка на застапуваниот, додека трговскиот посредник само посредува и ги доведува страните во однос за да склучат определен договор. Исто така види: А. Николовски, С. Плавшиќ, *цит. учебник*, стр. 253.

¹⁰⁷⁴ Види: А. Николовски, С. Плавшиќ, *цит. учебник*, стр. 255-256. Исто така и: С. Цариќ, *Уговори робног промета*, Белград, 1969, стр. 182.

Во меѓународно право се уредува посебен договор наречен договор за меѓународно трговско застапување. Целта на овој договор се гледа во склучување на договор помеѓу едно лице (застапник, трговски агент) кој се обврзува дека во име и за сметка на друго лице (властодавец) од друга земја или домашен властодавец во друга земја да склучува една или повеќе трговски работи¹⁰⁷⁵.

- Договорот за посредување е договор со кој посредникот се обврзува да настојува да најде лице со кое налогодавецот ќе случи определен договор¹⁰⁷⁶. Слично како и кај договорот за трговско застапување, така и кај договорот за посредување смислата не е посредникот да склучува договори во име и за сметка на налогодавачот, туку само да „овозвозможи“ налогодавачот во свое име и за своја сметка да склучи договор со трето лице. Договорот за посредување може да содржи и клаузула со која се овластува посредникот да прими исполнување на обврска од склучен договор. Во овој случај кога посредникот го прима исполнувањето во име и за сметка на налогодавецот, тој е овластен да дејствува и како полномошник на налогодавецот¹⁰⁷⁷.

- Согласно Законот за облигационите односи, со договорот за експедирање (шпедиција) експедиторот се обврзува за определен надомест да склучува договори заради превоз во свое име и за сметка на налогодавецот, како и да склучува други договори потребни за извршување на превозот и да врши други вообичаени работи¹⁰⁷⁸. Како што може да се види од законската дефиниција на договорот за шпедиција, обврските на експедиторот се состојат од склучување на договори за превоз и преземање правни работи за потребите на налогодавецот. Меѓутоа, овие договори шпедитерот ги склучува во свое име и за своја сметка, а не во име и за сметка на налогодавецот. Законот пропишува можност експедиторот да биде овластен, меѓу другото и да склучува договори за превоз и да презема други правни дејствија во име и за сметка на налогодавецот¹⁰⁷⁹. Ваквата клаузула во договорот за експедирање претставува овластување за застапување, но таа не е дел од основната содржина на договорот.

- Со договорот за контрола на стоките вршителот на контролата се обврзува (за определен надомест) стручно и непристрасно да ја изврши договорената контрола на стоките и да издаде сертификат¹⁰⁸⁰. Притоа, вршителот на контролата работите ги врши во свое име како професионална дејност. Кога вршителот на контрола ќе биде овластен од нарачувачот на контролата да изврши определени правни дејствија во име и за сметка на нарачувачот на контролата, тогаш таквото овластување претставува овластување за застапување¹⁰⁸¹. Ова овластување, како што може да се види, не е основна, туку дополнителна содржина на овој договор.

Бидејќи полномошното во сите овие договори не претставува нивна основна содржина, цивилната доктрина со право забележува дека неважноста на договорот нема да доведе до неважност на даденото полномошно заради заштита на правата и интересите на

---

¹⁰⁷⁵ Повеќе за ова види кај: И. Камбовски, , *цит. учебник*, стр. 147. Исто така и: Р. Ђуровиќ, *Меѓународно привредно право*, Савремена Администрација, Београд, 1986, стр. 270.

¹⁰⁷⁶ Види: чл. 869, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁷⁷ Види: чл. 871, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁷⁸ Види: чл. 883, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁷⁹ Види: чл. 883, ст. 2, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁸⁰ Види: чл. 903, ст. 1, Закон за облигационите односи...

¹⁰⁸¹ Види: чл. 911, ст. 1, Закон за облигационите односи...

третите совесни лица¹⁰⁸². Исто така, неважноста на полномошното нема да доведе до неважност на договорот во кој е инкорпорирана клаузулата за застапување¹⁰⁸³.

5. Договорното застапништво во споредбеното право

Договорното застапништво, како што кажавме, има значајна улога во развојот на правниот промет и го олеснува стапувањето во граѓанско-правните односи за физичките и правните лица. Имајќи го предвид значењето на договорното застапништво, современите правни системи на европските земји овој вид на застапништво го уредуваат во своите граѓански кодекси. Земјите во Европа кои го немаат кодификувано граѓанското право, договорното застапништво го уредуваат во генералните закони со кои се уредуваат облигационите односи.

Во текстот што следи предмет на анализа ќе биде договорното застапништво во правните системи на Р. Германија, Р. Швајцарија, Р. Франција, Р. Италија, Р. Шпанија, Р. Словенија, Р. Хрватска и Р. Србија.

5.1. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Германија

Во правниот систем на Р. Германија договорното застапништво е уредено со Германскиот граѓански законик кој како правни основи за договорно застапување ги уредува полномошното како еднострано правно дело и во договорите, какви што се договорот за налог (мандатум), договорот за трговско застапување и договорот за платежни услуги. Ова не ја исклучува можноста овластувањето за застапување да биде содржано и во други видови на договори.

а) Согласно одредбите на Германскиот граѓански законик, овластувањето за застапување – полномошното властодавецот може да го даде како еднострана изјава на волја упатена кон полномошникот или кон третото лице со кое полномошникот треба да стапи во граѓанско-правен однос (§ 167(1)). Законикот не пропишува посебна форма во која треба да биде дадено овластувањето за застапување – полномошното, што подразбира дека полномошното може да биде дадено во која било форма. Посебна форма за полномошното согласно Законикот не се бара ни кога за правното дело кое треба да го склучи полномошникот со третото лице е пропишана посебна форма (§ 167(2)). Ако полномошното во форма на пишан документ (исправа) му е предадено на полномошникот, а полномошникот таа исправа му ја покаже на третото лице, тогаш се смета како властодавецот непосредно да го известил третото лице за овластувањето дадено на полномошникот (§ 172 (1)). Исто така, полномошното може да биде дадено како јавна објава со која се овластува определено лице како полномошник (§ 171 (1)).

Полномошникот кој стапува во правни односи со трето лице, согласно Германскиот граѓански законик презема правни дејствија во име и за сметка на застапникот кои имаат

¹⁰⁸² Види: К. Чавдар, К. Чавдар, *Коментар на Законот за облигационите односи...цит. дело*, стр. 162.

¹⁰⁸³ Исто.

непосреден имотен ефект врз имотот на работодавецот. Меѓутоа, за дејствијата на полномошникот да доведат до непосреден имотен ефект за работодавецот, неопходно е полномошникот да покаже намера за застапување (§ 164 (1)). Намерата за застапување на полномошникот може да биде манифестирана експлицитно така што полномошникот ќе му даде на знаење на третото лице (или на застапникот на третото лице) дека настапува во својство на полномошник или пак намерата може имплицитно да се утврди со оглед на околностите во кои постапувал полномошникот. Доколку полномошникот експлицитно не покаже намера за застапување, ниту пак намерата може да се утврди посредно со оглед на околностите, тогаш согласно Законикот се смета дека полномошникот имал намера да настапува во свое име (§ 164 (3)).

Законикот не содржи посебни одредби за тоа кое лице може да биде полномошник и работодавец. Од системска анализата на одредбите на Законикот може да се заклучи дека работодавец може да биде секое лице (физичко или правно) кое ја има потребната способност да даде овластување за застапување. Во поглед на полномошникот од анализата на одредбите на Законикот може да се заклучи дека тоа може да биде физичко или правно лице. Притоа од одредбите на Законикот произлегува дека полномошник може да биде и лице со делумна деловна способност. Овој заклучок произлегува од одредбата на членот 165 на Законикот која пропишува дека полноважноста на изјавата на волја дадена од полномошник или примена од полномошник не може да биде оспорувана по основ дека полномошникот имал ограничена деловна способност.

Улогата на полномошникот согласно Законикот е да настапува во правните односи во име и за сметка на работодавецот и притоа да изразува правно релевантна волја која ќе има непосреден ефект врз имотот на работодавецот (§ 167(1)). Бидејќи полномошникот изјавува сопствена волја, а во име на работодавецот, полноважноста на дадената изјава на волја, маните на волја и другите спорни прашања во односот со третото лице согласно Законикот се оценуваат од аспект на полномошникот како лице кое ја дало изјавата на волја. Меѓутоа, полномошникот не може да се повикува на незнаење факти и околности ако дејствувал по насоки на работодавецот на кој тие факти и околности му биле познати или морале да му бидат познати (§ 166).

Полномошникот дејствува во правните односи со трети лица во име и за сметка на работодавецот во границите на даденото полномошно. Правните дејствија кои полномошникот ќе ги преземе без овластување немаат правно дејство во однос на работодавецот, освен ако работодавецот дополнително не го одобри на повик од третото лице (§ 177). Ако работодавецот не ги ратификува дејствијата на полномошникот во рок од две недели од денот на приемот на барањето за ратификација од третото лице, согласно Законикот се смета дека работодавецот ја одбил ратификацијата (§ 177 (2)). Кога полномошникот дејствувал без овластување, тогаш третото лице има право да отстапи од склучениот договор ако било совесно, односно не знаело дека полномошникот нема овластување за застапување. Третото лице согласно Законикот има право да отстапи од договорот сè додека работодавецот не ги ратификува дејствијата на полномошникот (§ 178). Што се однесува до одговорноста на застапникот кој дејствувал без овластување, Законикот пропишува дека тој е непосредно одговорен кон третото лице ако работодавецот не ги ратификува дејствијата преземени без овластување (§ 179 (1)). Во овој случај третото лице може да бара од полномошникот да го исполни договорот или да му ја надомести причинетата штета. Доколку полномошникот не бил свесен дека нема овластување за застапување, тогаш тој одговара за штетата што ја трпи третото лице затоа што поклонило

верба во полномошникот, но не и за целокупната штета која за него настанува како резултат на неисполнување на договорот (§ 179 (2)). Полномошникот не одговара ако третото лице знаело дека тој дејствува без овластување. Одговорноста на полномошникот Законикот ја исклучува и тогаш кога полномошник е делумно деловно способно лице ако тоа лице дејствувало без согласност од својот законски застапник (§ 179 (3)).

Обемот на полномошното го определува властодавецот и во тој поглед тој ужива автономија во определувањето на обемот и границите на полномошното. Законикот содржи мошне мал број на одредби кои се однесуваат на обемот на полномошното. Овие одредби се однесуваат на овластувањето на полномошникот за давање еднострани изјави на волја и за склучување договори „сам со себе“ или како застапник на двете страни.

- Во поглед на давањето еднострани изјави на волја, Законикот пропишува дека дадената изјава е без правно дејство ако полномошникот нема исправа во која е содржано овластувањето за застапување, а страната на која и е упатена изјавата без одлагање ја одбие од таа причина (§ 174). Страната на која и е упатена изјавата не може истата да ја одбие затоа што полномошникот не приложил исправа ако за постоење на овластувањето била известена од страна на властодавецот. Ако полномошникот дал еднострана изјава на волја без овластување, таа изјава на волја согласно Законикот нема правно дејство (§ 176). Доколку страната на која и била упатена изјавата не го спорела постоењето на овластувањето, тогаш согласно Законикот се применуваат правилата за склучување договор без овластување (§ 176).

- Законикот го забранува склучувањето договори од страна на полномошникот „сам со себе“ или како застапник на двете страни (§ 181). По исклучок полномошникот може да склучува договори под вакви услови ако властодавецот тоа му го дозволил или ако се работи за договор кој е се состои од исполнување на обврска.

Престанокот на полномошното, согласно Законикот, зависи од природата интерниот на односот која настанал помеѓу властодавецот и полномошникот (§ 168). Властодавецот може да го отповика полномошното или да го прогласи за неважечко (§ 168, 176). Интересно е што Германскиот граѓански законик го познава институтот „неотповикливо полномошно“. Согласно Законикот, неотповикливоста на полномошното зависи од природата на интерниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот (§ 168). Полномошното кое не може да се отповика согласно Законикот не може ни да биде прогласено за ништовно (§ 176 (3)).

б) Договорот за налог Германскиот граѓански законик го дефинира како договор со кој се овластува налогопримачот да изврши определена работа или услуга за налогодавачот без надомест (§ 662). Налогопримачот е должен да постапува во согласност со овластувањата од договорот за налог и согласно насоките дадени од страна на налогодавачот (§ 665). Отстапувањето од дадените насоки е дозволено, согласно Законикот, само доколку со оглед на околностите отстапувањето е оправдано и постои веројатност дека налогодавачот би се согласил со отстапувањето доколку знаел за настанатите околности (§ 665). Налогопримачот е должен да го извести налогодавачот за својата намера да отстапи од дадените насоки и е должен да чека одобрување од налогодавачот, освен ако работата не трпи одлагање (§ 665). Налогопримачот, исто така, е должен да му ги предаде сите користи кои ги примил извршувајќи ги работите за кои бил овластен со договорот за налог (§ 667).

По правило, согласно Германскиот граѓански законик налогопримачот е должен да ги извршува работите кои му се доверени со договорот за налог и не смее нивното извршување да го пренесе на друго лице без дозвола од налогодавачот (§ 664). Кога на

налогопримачот му е дозволено на друг да го пренесе извршувањето на работата, тој сноси одговорност само во поглед на полноважноста на преносот.

Договорот за налог престанува кога налогодавачот ќе го отповика, односно налогопримачот ќе се откаже од договорот (§ 670). Овој договор престанува и со смрт на налогопримачот (§ 673). Смртта или губењето на деловната способност на налогодавачот, по правило не доведува до престанок на договорот за налог. Доколку дојде до престанок на договорот во вакви случаи, тогаш налогопримачот е должен да ги извршува работите од договорот на налог, сè додека нивното вршење не биде преземено од страна на наследниците (§ 672).

в) Во уредувањето на договорот за трговско застапување, Германскиот граѓански законик упатува на соодветна примена на одредбите со кои се уредува договорот за налог, а се применуваат во сите случаи кога определено лице е овластено да презема деловни активности и да се грижи за работите на друго лице (§ 675).

г) За договорот за платежни услуги, кој подразбира овластување да се вршат плаќања во корист на друго лице во деловните односи, исто така соодветно се применува регулативата со која се уредува договорот за налог (§ 675c).

5.2. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Швајцарија

Во правниот систем на Р. Швајцарија договорното застапништво е уредено во Облигациониот законик кој, како што кажавме, го сочинува петтиот дел од Швајцарскиот граѓански законик.

Швајцарскиот облигационен законик полномошното го уредува во општите одредби за настанување на договорните облигациони односи. Во делот во кој се уредуваат посебните видови договори, Швајцарскиот граѓански законик ги уредува договорот за налог и договорот за трговско застапување. Покрај договорите кај кои овластувањето за застапување е основна содржина, Законикот уредува и други договори кои можат да содржат овластување за застапување (договор за посредување, договор за превоз, договор за ортаклак итн.).

а) Швајцарскиот облигационен закон за разлика од Германскиот законик поимно не го определува полномошното, но пропишува дека правата и обврските од облигационите односи настанати врз основа на договор склучен од полномошник дејствуваат непосредно за застапуваниот – властодавецот (Art. 32). Лицето кое дејствува во својство на полномошник согласно Законикот е должно да се претстави како такво пред третото лице со цел дејствијата на полномошникот да имаат имотен ефект непосредно за властодавецот. Преземените правни работи од страна на полномошникот ќе имаат непосреден имотен ефект за застапуваниот и доколку лицето со кое полномошникот стапил во граѓанско-правен однос со оглед на околностите можело да дедуцира дека станува збор за полномошник (Art. 32 (2)).

Законикот ги уредува и правните последици од дејствувањето на полномошникот без овластување. Согласно Законикот, правната работа која ја презел полномошникот ќе има правно дејство за властодавецот само ако тој дополнително ја ратификува (Art. 38). Ако до ратификација не дојде, тогаш полномошникот сноси одговорност за надомест на штета спрема третото лице. Од одговорноста за надомест на штета полномошникот може да се

ослободи доколку докаже дека третото лице било несовесно, односно знаело дека полномошникот нема овластување (Art. 39).

Полномошното во Законикот се поима како израз на автономијата на волја на властодавецот. Во таа смисла, Законикот пропишува дека властодавецот може во секое време да го ограничи или отповика даденото полномошно (Art. 34). Властодавецот не може однапред да се откаже од своето право да го отповика полномошното (Art. 34(2)). Во однос на третите лица ограничувањето и отповикувањето на полномошното има правно дејство само доколку им било соопштено (Art. 34(3)). Законикот го смета полномошното независно од договорниот однос помеѓу властодавецот и полномошникот од кој произлегува овластувањето за застапување. Притоа, отповикувањето на полномошното или неговото ограничување не влијае на правата стекнати од договорните односи како што се договорот за вработување, ортаклакот или договорот за налог (Art. 34 (1)). Освен со отповикување, полномошното може да престане и со губење на деловната способност, стечај, смрт, прогласување на исчезнатото лице за умрено (се однесува и на полномошникот и на властодавецот) (Art. 35).

б) Договорот за налог во Швајцарскиот облигационен законик се определува како договор со кој налогопримачот се обврзува да изврши определени работи или услуги во корист на налогодавачот (Art. 394). За разлика од Германскиот граѓански законик, Швајцарскиот облигационен закон пропишува дека договорот за налог може да биде товарен договор доколку страните така се договорите или доколку тоа е вообичаено (Art. 394 (3)).

Во однос на овластувањата на налогопримачот, Законикот пропишува дека тие се определуваат во зависност од работата што налогопримачот е овластен да ја преземе (Art. 396). Притоа, Законикот децидно пропишува дека на налогопримачот му е потребно посебно овластување за да презема определени правни работи какви што се: склучување спогодби, прифаќање арбитражни надоместоци, отуѓување и оптоварување на недвижности на властодавецот итн. Кога на налогопримачот му се дадени упатства за тоа како да постапува, тој не смее од тие упатства да отстапува без согласност на налогодавачот (Art. 397). Исклучок се прави само во исклучителни околности.

Пренесувањето на извршувањето на определени работи од договорот за налог не е забрането со Законикот, но е пропишано дека налогопримачот одговара за штетата која ќе му ја причини на налогодавачот лицето на кое му го пренел извршувањето на определени работи (Art. 399).

Договорот за налог согласно Законикот престанува кога која било од страните ќе го отповика (Art. 404). Договорот за налог може да престане и со губење на деловната способност, смрт или прогласување на исчезнатото лице за умрено. Причините за престанок се однесуваат како за налогопримачот, така и за налогодавачот (Art. 404(1)).

в) Договорот за трговско застапување е договор со кој застапникот се обврзува континуирано да дејствува како посредник и да го олеснува договарањето или да го склучува договорот во име и за сметка на застапуваниот. Трговскиот застапник е овластен да се грижи за интересите на застапуваниот како добар сопственик (Art. 418c). При вршење на застапувањето застапникот е должен да чува деловна тајна, дури и по престанокот на трговското застапување (Art. 418d).

Согласно Законикот договорот за трговското застапување престанува со раскинување на договорот, со истек на рокот (ако бил орочен) и со смрт на застапникот (Art. 418q, 418r, 418s).

5.3. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Франција

Договорното застапништво во правниот систем на Р. Франција е уредено со Францускиот граѓански законик. Законикот полномошното го дефинира како правно дело со кое едно лице му дава овластување на друго да стори нешто во негово име. Притоа во Законикот се потенцира дека договорот настанува тогаш кога полномошникот ќе го прифати полномошното (Art. 1984). Полномошно, согласно Законикот, може да прифати и делумно деловно способно лице, но тоа може да биде овластено во рамките на својата способност да истапува во правниот промет (Art. 1990)

Во поглед на формата на полномошното, Законикот пропишува дека тоа може да биде дадено во форма на јавна или приватна исправа. Прифаќањето на полномошното пак може да се направи и молкум (Art. 1985).

Законикот децидно определува дека полномошникот е должен да постапува во рамките на своите овластувања (Art. 1991). Исто така, Законикот пропишува одговорност за надомест на штета за полномошникот доколку тој не го врши застапување, доколку ги повреди или пречекори дадените овластувања или направи попусти при вршењето на работите за кои бил овластен да ги изврши. Кога полномошното е дадено на повеќе лица, секој од нив му одговара на работодавецот за дејствијата кои лично ги презел, освен ако со полномошното не е определено дека полномошниците се солидарно одговорни (Art. 1995).

Покрај обврските на полномошникот Законикот, исто така, определува обврски за работодавецот. Согласно Законикот, работодавецот е должен да му ги надомести трошоците кои полномошникот ги имал при извршување на работите за кои му било дадено полномошното (Art. 1999). Исто така, работодавецот е должен на полномошникот да му ја надомести штетата што тој ќе ја претрпи од неправилно преземање на правните работи до кое дошло по вина на работодавецот (Art. 2000).

Францускиот граѓански законик дозволува пренос (супституција) на овластувањата од страна на полномошникот (Art. 1994). Притоа полномошникот е одговорен за правните работи кои ги презема лицето на кое му ги пренел овластувањата. Одговорноста постои тогаш кога полномошникот не добил посебно овластување од работодавецот за да ги пренесе овластувањата и кога добил само генерално овластување без да биде прецизно определено лицето на кое треба да му бидат пренесени овластувањата (Art. 1994).

Полномошното согласно Францускиот граѓански законик, може да престане со отповикување од страна на работодавецот и со откажување од страна на полномошникот (Art. 2003). Исто така, полномошното престанува со смрт, губење на деловната способност или инсолвентност на работодавецот или на полномошникот (Art. 2003).

Овластувањето за застапување, т.е. полномошното согласно одредбите на Францускиот граѓански законик може да биде и дел од поедини договори, како што се: договор за продажба, договор за посредување, договор за управување со брачниот имот, договор за градење и др. (Art. 459, 1431, 1601-4, 1831-1).

5.4. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Италија

Договорното застапништво во правниот систем на Р. Италија е уредено со Италијанскиот граѓански законик во рамките на договорот за мандатум. Мандатумот во Италијанскиот граѓански законик е дефиниран како договор со кој едно лице се обврзува да изврши една или повеќе правни работи за сметка на друго лице (Art. 1703). Договорот за мандатум може да биде склучен како договор во кој е содржано овластување за застапување или како договор без овластување за застапување (Art. 1704, 1705).

Мандатариусот согласно Италијанскиот граѓански законик мора да постапува во границите на дадените овластувања и во согласност со склучениот договор за мандатум. Притоа мандатариусот треба да покаже внимание на добар домаќин (Art. 1710). Ако мандатариусот ги врши работите без надомест, неговата одговорност во поглед на извршувањето на работите од договорот за мандатум се намалува согласно Законикот (Art. 1710 (1)).

Мандатариусот е должен да го известува мандатарот за сите правни работи кои ги презема во извршувањето на овластувањата од договорот, како и да му положува сметка за извршените работи (Art. 1712, 1713). Ако мандатариусот отстапува од упатствата на мандатарот во преземањето на правните работи, за тоа без одлагање мора да го извести мандатарот. Мандатарот е должен во разумен рок да се изјасни дали ги прифаќа преземените работи, а доколку не се изјасни, се претпоставува дека се согласил (Art. 1712(2)).

Пренесувањето на овластувањата од страна на мандатариусот на друго лице без одобрение од мандатарот, Законикот начелно ја забранува. По исклучок, Законикот дозволува да се изврши супституција без одобрение од мандатарот ако тоа е нужно (Art. 1717). Мандатариусот не одговара за работата на супститутот доколку определувањето на супститут било со одобрение од мандатарот. Меѓутоа, доколку мандатарот дал само општо одобрение без да го определи супститутот, тогаш мандатариусот одговара за работата на лицето кое тој го избрал како супститут. Мандатарот одговара за работата на супститутот и тогаш кога го определил без одобрение на мандатариусот во итни случаи (Art. 1717).

Обврски на мандатарот vis-à-vis мандатариусот согласно Законикот се: да му обезбеди средства за извршување на работите од договорот за мандатум, да му ги надомести трошоците за извршување на работите, да му го исплати договорениот надоместок за неговата работа, како и да му ја надомести штетата која настанала за мандатариусот при извршување на работите од договорот (Art. 1719, 1720). Законикот пропишува дека овие побарувањата на мандатариусот кон мандатарот имаат приоритет пред други побарувања на други доверители на мандатарот (Art. 1721).

Како начини на престанок на договорот за мандатум, Италијанскиот граѓански законик ги определува: истек на рокот за кој е случен договорот, со отповикување од страна на мандатарот, со откажување од страна на мандатариусот, со смрт или губење на деловната способност на мандатарот или мандатариусот (Art. 1772). По исклучок, договорот за мандатум не престанува со смртта на мандатарот ако со договорот на мандатариусот му било доверено извршување на работи од деловен потфат кој продолжува да трае. Во овој случај, наследниците се тие кои можат да го отповикаат овластувањето на мандатарот (Art. 1772 (4)).

Италијанскиот граѓански законик уредува и други договори кои можат да содржат овластување за преземање правни работи (полномошно), како што се кредитниот мандат и донациите (Art. 778, 1958).

5.5. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Шпанија

Во правниот систем на Р. Шпанија договорното застапништво кое е уредено со Шпанскиот граѓански законик има заеднички карактеристики со договорното застапништво уредено во правниот систем на Р. Италија со Италијанскиот граѓански законик.

Шпанскиот граѓански законик го уредува застапништвото како договор со кој се овластување едно лице да заврши определена работа или услуга за друго лице (Art. 1709). Овој договор Законикот го именува како договор за мандатум. Со Законикот не е пропишана посебна форма на договорот. Интересно е што Шпанскиот граѓански законик овластувањето за застапување го третира како составен дел од договорот за мандатум. Ова овластување, согласно Законикот, може да биде дадено изрично или молкум (Art. 1710). Исто така овластувањето за застапување може да биде дадено и во форма на јавна исправа или во форма на приватна исправа (Art. 1710 (2)). Прифаќањето на овластувањето за застапување од страна на мандатариусот, исто така, може да биде дадено изрично или молкум, односно со конкluentни дејствија (Art. 1710 (3)).

За разлика од Италијанскиот граѓански законик кој пропишува дека договорот за мандат по правило е товарен, согласно Шпанскиот граѓански законик се претпоставува дека договорот е доброчин, освен ако страните поинаку не се договорице (Art. 1711).

Во поглед на обврските на мандатариусот, Шпанскиот граѓански законик пропишува дека мандатариусот е должен да ги врши работите во рамките на дадените овластувања од мандаторот, а од нив може да отстапи само доколку тоа е во корист на мандаторот (Art. 1716). Мандатариусот, исто така, е должен да ги извршува работите за кои е овластен од страна на мандатарот и да одговара за штетата која ќе му ја нанесе на мандатарот од неисполнувањето на обврските (Art. 1726).

Супституција, т.е. пренесување на овластувањата од страна на мандатариусот Шпанскиот граѓански законик го дозволува под претпоставка дека тоа децидно не го забранил мандаторот (Art. 1721). Кога мандатариусот самоиницијативно именувал супститут, тогаш тој е одговорен за работата на супститутот. Ако за именување на супститутот мандаторот дал општа дозвола без да го определи лицето кое може да биде супститут, мандатариусот одговара само за неспособноста на избраниот супститут да ги изврши доверените работи.

Согласно Шпанскиот граѓански законик, мандаторот е должен да ги исполни сите обврски кои во негово име ги презел мандатариусот и е одговорен за нивното извршување. Доколку обврските биле преземени надвор од дадените овластувања на мандатариусот, тие обврски го обврзуваат мандаторот само ако ги ратификува (Art. 1727). Покрај обврските во односите со трети лица, мандаторот има обврска да му ги надомести трошоците на мандатариусот, како и да му ја надомести штетата што ја претрпел при извршување на овластувањата (Art. 1728, 1729).

Во поглед на начините на престанок на мандатумот, Шпанскиот граѓански законик пропишува дека тој може да престане: со отповикување од страна на мандатарот, со откажување од страна на мандатариусот, со смрт или губење на деловната способност на мандаторот (Art. 1732).

5.6. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Словенија

Во правниот систем на Р. Словенија договорното застапништво е уредено со Облигациониот законик. Притоа, Законикот содржи посебни одредби за полномошното како овластување за застапување. Согласно Законикот, полномошното е овластување за застапување кое го дава властодавецот на полномошникот врз основа на правно дело (čl. 74). Во поглед на формата на полномошното, Законикот пропишува дека таа треба да биде соодветна на формата во која се склучува правното дело за кое се дава полномошното (čl. 75).

Обемот на полномошното, согласно Законикот, се определува во зависност од природата на односот помеѓу властодавецот и полномошникот (čl. 74). Притоа, полномошникот е должен да постапува во границите на даденото полномошно. Ако на полномошникот му е дадено генерално полномошно, тогаш тој може да ги извршува работите кои спаѓаат во редовното управување. За работи од вонредното управување, како што се располагање и оптоварување на имотот на властодавецот, преземање менични обврски, склучување арбитражни спогодби и сл., согласно Законикот, на полномошникот му е потребно специјално полномошно (čl. 76). Властодавецот, согласно одредбите на Законикот, има право да го ограничи обемот на даденото полномошно (čl. 77). Ограничувањето на обемот на полномошното нема правно дејство во односот со третото лице ако тоа лице било совесно, односно не знаело, ниту можело да знае за ограничувањето на обемот на полномошното (čl. 78(1)). Притоа, третото лице има право да бара надомест на штета од полномошникот кој дејствувал надвор од границите на своето овластување (čl. 78 (1)). Полномошникот може да се ослободи од одговорноста за надомест на штета ако е совесен, т.е. ако не знаел ниту морал да знае дека полномошното е стеснето (čl. 78 (2)).

Доколку со ограничување на полномошното властодавецот врши повреда на договор за работа или некој друг договор, засегнатата страна има право да бара надомест на штетата која ја трпи (čl. 77 (3)).

Начини на престанок на полномошното согласно Законикот се: отповикувањето на полномошното од страна на властодавецот, смртта, односно престанок на полномошникот кој е правно лице (čl. 79 (2, 3)). Полномошното престанува и со престанок или со смрт на властодавецот. По исклучок, полномошното не престанува ако правната работа која ја презема полномошникот не може да биде прекината без да се причини штета на правните следбеници на властодавецот или ако полномошното е дадено и во случај на смрт на властодавецот или тоа произлегува од природата на работата за која е дадено.

Законикот ги уредува и посебните видови деловно полномошно, како што се полномошното на трговски патник и полномошното на вработени (čl. 80, 81). Исто така, во Законикот се уредуваат договорите чија основна содржина е овластувањето за застапување, како што се договорот за налог (čl. 766-787), договорот за трговско застапување (čl. 807-836), како и договори кои можат да содржат овластување за застапување, како што е договорот за посредување (čl. 837-850), договорот за шпедиција (čl. 851-870) и други.

5.7. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Хрватска

Договорното застапништво во правниот систем на Р. Хрватска е уредено со генералниот Закон за облигациони односи. Законот содржи одредби за полномошното како правна работа и за договорите чија основна содржина е овластувањето за застапување.

Согласно хрватскиот Закон за облигациони односи, полномошното претставува овластување за застапување кое властодавецот со правна работа му го дава на полномошникот (čl. 313). Исто како и словенечкиот Облигациски законик, хрватскиот Закон за облигационите однос прави дистинкција помеѓу полномошното како овластување за застапување и правниот однос врз основа на кој се дава полномошното (čl. 313 (2)). Полномошното по правило е неформална правна работа, но доколку полномошното се дава за склучување на формален договор, тогаш тоа мора биде дадено во истата форма (čl. 314).

Во поглед на овластувањата на полномошникот, хрватскиот Закон за облигациони односи содржи мошне слични одредби со словенечкиот Облигациски законик. Се пропишува дека полномошникот е должен да ги врши работите во границите на неговото полномошно (čl. 315 (1)). Кога на полномошникот му е дадено генерално полномошно, тој може да ги презема правните работи од редовното управување, а за работите од вонредното управување му е потребно специјално полномошно (čl. 315 (2,3,4)). Ограничувањето на овластувањата од полномошното може да го изврши властодавецот по своја волја, дури ако врз основа на договор се откажал од тоа право (čl. 316 (1)). Притоа, ограничувањето на овластувањата од полномошното не може да имаат правно дејство спрема третото совесно лице (čl. 317 (1)). Третото совесно лице може да бара надомест на штета од полномошникот кој ги пречекорил границите на полномошното (čl. 317 (3)). Ако со ограничувањето на полномошното се повредуваат правата на страните од друг договор како што е договорот за налог, договорот за дело или други договори, тогаш властодавецот е должен на тие лица да им ја надомести претрпената штета (čl. 316 (3)).

Полномошното престанува со отповикување, со престанок на правното лице како полномошник, со смрт на полномошникот и со смрт, односно престанок на властодавецот кој е правно лице (čl. 316 (1)). Хрватскиот Закон за облигациони односи, исто како и словенечкиот Облигационен законик, пропишува дека полномошното нема да престане со смртта на властодавецот ако тоа е на штета на правните следбеници на властодавецот, како и кога полномошното е дадено и во случај на смрт на властодавецот по негова волја или тоа произлегува од природата на работата (čl. 318).

Во хрватскиот Закон за облигациони односи се уредени и договорот за налог (čl. 763-784), договорот за трговско застапување (čl. 804) како договори кои во својата основна содржина вклучуваат овластување за застапување. Исто така се уредени и договори кои можат да содржат овластување за застапување, како што се договорот за посредување (čl. 835-848), договорот за шпедиција (čl. 849-868), договорот за банкарска гаранција (čl. 990-1015) и други.

5.8. Договорното застапништво во правниот систем на Р. Србија

Во правниот систем на Р. Србија, договорното застапништво е уредено со генералниот Законот за облигациони односи. Правната регулатива за договорното застапништво во правниот систем на Р. Србија е во голема мера идентична со правната регулатива во словенечкото и хрватското право, што несомнено се должи на фактот што

станува збор за правни системи кои имаат заедничка правна историја која датира од периодот на СФР Југославија.

Полномошното и во српскиот Закон за облигациони односи е дефинирано како овластување за застапување кое властодавецот му го дава на полномошникот и кое е независно од правниот однос заради кој се дава (чл. 89). Посебна форма за полномошното се бара само во случаите кога договорот за чие склучување се дава полномошното е формално правно дело. Во тој случај полномошното мора да биде склучено во истата форма. Ако за договорот е предвидена солемнизирана форма, тогаш доволно е полномошното да се даде во исправа со заверка на потписи кај нотар (чл. 90).

Врз основа на полномошното, полномошникот може да ги презема само оние работи за кој е овластен. Генералното полномошно го овластува полномошникот да ги презема работите од редовното управување, а за работите од вонредното управување согласно одредбите на Законот е потребно посебно (специјално) полномошно (чл. 91).

Ограничувањето на полномошното е право на властодавецот кое може да го оствари во секое време, дури и ако врз основа на договор се одрекол од тоа право (чл. 92 (1)). Ограничувањето нема дејство во однос на третото лице ако не знаело дека полномошното е ограничено. Полномошникот кој бил несовесен и постапувал спротивно на ограничувањата на полномошното одговара за штета која од тоа ја трпи третото лице (чл. 93).

Полномошното престанува со отповикување кога ќе престане правното лице – полномошник, со смрт на полномошникот кој е физичко лице, со престанок на правното лице – властодавец, односно со смрт на властодавецот кој е физичко лице. Престанокот, односно смртта на властодавецот не води кон престанокот на полномошното доколку со тоа им се нанесува штета на правните следбеници на властодавецот, како и кога од волјата на властодавецот или од природата на работата произлегува дека полномошното важи и во случај на смрт (чл. 94).

Како посебни видови полномошно во српскиот Закон за облигациони односи се уредени деловното полномошно, овластувањето на трговски патник и полномошното на вработени (чл. 96-98).

Во Законот се уредени и договори чија основна содржина е овластувањето за застапување – договорот за налог (чл. 749-770) и договорот за трговско застапување (чл. 790-812), како и договори кои можат да содржат овластување за застапување – договорот за посредување (чл. 813-826), договорот за шпедиција (чл. 827-846), акредитив (чл. 1072-1082) и други.

6. Карактеристики на договорното застапништво во современото право

Договорното застапништво во современото право претставува вид на застапништво кое е израз на автономијата на волја на застапуваното лице (властодавецот). Овој вид на застапништво е во функција на интересите на властодавецот затоа што му овозможува да презема правни работи и без притоа да биде лично присутен. Причините поради кои властодавецот избира да ги презема правните работи преку полномошник можат да бидат најразлични, односно можат да се должат на презафатеност на властодавецот, просторна дистанца помеѓу властодавецот и лицето со кое сака да стапи во граѓанско-правен однос,

недостатокот на стручни познавања за преземање на правната работа, како и најразлични причини од лична природа.

Покрај тоа што е во функција на олеснување на работата на работодавецот, договорното застапништво е во функција и на развојот на правниот промет. Во современите правни системи, како што кажавме, сè позачестена е појавата во правниот промет како договорни застапници да учествуваат правни и физички лица кои се специјализираат во преземањето определени правни работи во име и за сметка на други лица. Оваа насока на развој на договорното застапништво ја поттикнува динамиката на правниот промет и го олеснува остварувањето на граѓанско-правните односи.

Договорното застапништво, исто така, е во функција на правната сигурност во правниот. Кога како договорни застапници се јавуваат физички или правни лица кои ги имаат потребните стручни квалификации за преземање на определени правни работи, тоа е гаранција дека правните работи што овие договорни застапници ќе ги преземат во име и за сметка на своите работодавци ќе бидат преземени правилно и во согласност со правните прописи. Законитото постапување е една од суштинските претпоставки за обезбедување правна сигурност во правниот промет. Правната сигурност која ја обезбедуваат договорните застапници кои се стручни лица е повеќедимензионална. Таа постои за работодавецот кој е сигурен дека неговите права и правни интереси ќе бидат соодветно застапени и заштитени од застапникот. Покрај тоа, правна сигурност постои и за третите лица кои во правниот промет стапуваат во граѓанско-правни односи со договорниот застапник кој е стручно лице, бидејќи тој се грижи за законитото постапување. Тоа за третите лица значи сигурност дека граѓанско-правниот однос ќе се реализира и дека правата и обврските од тој однос ќе бидат во целост остварени.

Претпоставка за остварувањето на функциите кои во современото право му се припишуваат на договорното застапништво е постоењето на солидна правна регулатива која ќе го уредува договорното застапништво. Тоа не значи дека треба да постои преголема регулација на договорното застапништво или регулатива која ќе биде рестриktivна. Современите правни системи треба да стремат кон тоа да создадат регулатива во која автономијата на волја на страните и слободата на договарање ќе бидат во прв план кога станува збор за договорното застапништво. Интервенцијата на законодавецот со императивни норми треба да биде во насока на спречување на злоупотреби на положбата и злоупотреба на правата и овластувањата кои произлегуваат од договорното застапништво. Анализата на правната уреденост на договорното застапништво покажа дека постои интервенција од страна на законодавецот во односите помеѓу работодавецот и полномошникот, како и во односите помеѓу полномошникот и третите лица во вид на рестриktivни и императивни норми. Со овие норми се уредуваат оние сегменти од договорното застапништво каде се можни злоупотреби на правата и овластувањата. Во таа смисла, во современите правни поредоци се забранува пречекорувањето на овластувањето од страна на полномошникот кое повлекува одговорност за полномошникот како во однос на работодавецот така и во однос на третото лице со кое стапува во граѓанско-правен однос. Законодавствата го штитат лично-правниот однос помеѓу работодавецот и полномошникот со тоа што забрануваат пренесување на овластувањата од страна на полномошникот на друго лице (супституција), освен со согласност на работодавецот или ако постојат оправдани причини за тоа. Во современите правни системи се среќаваат и одредби кои имаат за цел да ја спречат злоупотребата на права од страна на работодавецот. Во таа смисла се пропишува

одговорност на властодавецот за повреда на правата на трети лица настанати со ограничување на овластувањето за застапување. Исто така, се пропишува должност и одговорност на властодавецот да му ги надомести трошоците на полномошникот и да му плати надомест во случаите кога тоа е договорено.

Македонското позитивно право ги следи современите тенденции на развој на договорното застапништво и стреми да создаде регулатива која ќе биде во функција на понатамошниот развој на овој граѓанско-правен институт. Една од најочигледните интенции на законодавецот е да се промовира стручноста и компетентноста во договорното застапување, особено во сферата на заштитата на граѓанските субјективни права. Важно е да се подвлече дека паралелно со развојот на граѓанско-правната регулатива во оваа сфера потребно е да се влијае и на развојот на свеста на учесниците во правниот промет за улогата и значењето на застапништвото како граѓанско-правен институт и на договорното застапништво како негов составен дел.

ГЛАВА V

СТАТУТАРНО ЗАСТАПНИШТВО

1. Поимот статутарно застапништво

Неспорно е дека правното лице се јавува како самостоен субјект во правниот живот, кој изразува правно релевантна волја, има свој имот, организациона структура и субјективитет признат од правото¹⁰⁸⁴. Сепак, ако се земе во предвид дека правното лице претставува колективитет на физички лица, може да се каже дека правното лице своите права и обврски во правниот промет ги врши преку застапници кои учествуваат во правниот промет во име и за сметка на правното лице. Според цивилната доктрина, статутарното застапување претставува вид застапување на правните лица кај кои обемот на овластувањата на застапникот и лицето кое е овластено да застапува се определени во статутот или друг општ акт на правното лице¹⁰⁸⁵. Со други зборови кажано, застапување кое се врши од страна на лице кое своето овластување да застапува го црпи од статутот на правното лице, цивилната доктрина го определува како статутарно застапништво¹⁰⁸⁶.

Во својство на статутарен застапник кај правните лица се јавува органот на управување на тоа правно лице ако своите овластувања ги црпи од статутот на правното лице¹⁰⁸⁷. Тоа значи дека овластувањето за застапување на статутарниот застапник, за разлика од законскиот застапник (застапникот по закон), изворно произлегува од статутот како општ акт на правното лице. Статутот го овластува статутарниот застапник да го претставува и застапува правното лице во граѓанско-правните односи со трети лица. Притоа, статутарниот застапник исто како и законскиот застапник е овластен во име и за сметка на правното лице да склучуваат правни работи и да преземаат правни дејствија во границите на дејноста за која е регистрирано правното лице. Статутарен застапник може да биде индивидуален орган (сочинет од едно физичко лице) или колегијален орган (составен од повеќе физички лица). Иако органот како таков е определен за статутарен застапник, неспорно е дека застапувањето ќе го врши физичкото лице, односно физичките лица кои го сочинуваат тој орган. Кога статутарниот застапник – органот е составен од едно физичко лице, тогаш тоа лице застапувањето го врши самостојно. Ако статутарниот застапник - органот е колегијален, односно е составен од повеќе физички лица, тогаш застапувањето може да го вршат заеднички сите членови на тој орган или само одделни членови кои за тоа застапување биле овластени¹⁰⁸⁸.

Во цивилната доктрина постојат неколку мислења во поглед на тоа кој може да се јави во својство на застапник на правното лице. Според И. Бабић, статутарното застапништво настанува врз основа на статутот, а за статутарни застапници се сметаат органите на правното лице кои се определени со статутот на правното лице, со некој друг

---

¹⁰⁸⁴ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 144.

¹⁰⁸⁵ Види: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 394. Според некои цивилисти, статутарното застапување претставува само вид на законско застапување на правните лица. Види кај: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 240, Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 335.

¹⁰⁸⁶ И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 91.

¹⁰⁸⁷ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 394.

¹⁰⁸⁸ Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 395.

општ акт или со основачки акт на правното лице. Тие имаат овластување да го застапуваат правното лице, покрај законскиот застапник на правното лице¹⁰⁸⁹. О. Станковиќ и В. В. Водинелиќ сметаат дека правните лица стапуваат во правниот живот на начин што нивните правни работи во нивно име и за нивна сметка ги преземаат органите на правното лице¹⁰⁹⁰. Исто така, некои цивилисти сметаат дека органите на правното лице било индивидуални или колегијални се јавуваат како статутарни застапници на правното лице бидејќи со статут на правното лице се дефинира внатрешната организација, т.е. органите и делокруг на работата¹⁰⁹¹.

2. Облици на статутарно застапништво

Статутарното застапништво како посебен вид застапување може да се изрази во два облика. Првиот облик е кога во целост се исклучува законското застапување, а статутарниот застапник станува единствен застапник на правното лице (исклучиво статутарно застапништво). Вториот облик е кога статутарно застапување постои паралелно со законското застапување, односно правното лице го застапува и застапникот по закон и статутарниот застапник¹⁰⁹². Притоа заради соодветно вршење на работите во делокругот на дејноста на правното лице, се смета дека е пожелно да се определи обемот на овластувањата кои ќе бидат извршувани од страна на законскиот и статутарниот застапник, како и да се утврдат нивните одговорности при вршење на функцијата на застапник¹⁰⁹³. Поради тоа, присуството на законски и статутарен застапник придонесува за олеснувањето на работата на раководниот орган, имајќи предвид дека статутарниот застапник претставува лице кое е способно и стручно за вршење на работите кои се однесуваат на застапувањето на правното лице¹⁰⁹⁴.

Во правниот систем на РС Македонија постојат и двата облици на статутарно застапништво. Првиот облик на статутарно застапништво се среќава кај здруженијата на граѓани. Имено, согласно Законот за здруженија и фондации, застапувањето на здружението се уредува со статутот на здружението како општ акт¹⁰⁹⁵. Притоа, во Законот за здруженија и фондации не се содржани одредби за законски застапник на здруженијата, што значи дека застапувањето на здружението е исклучиво врз основа на статут, односно е исклучиво статутарно застапништво. Друг пример за исклучиво статутарно застапништво кај правни лица се политичките партии. Согласно Законот за политичките партии, застапувањето и претставувањето на политичките партии се уредува со статутот на политичката партија¹⁰⁹⁶. Притоа, статутарниот застапник е единствениот застапник на политичката партија затоа што со Законот за политичките партии не се определува законски застапник (застапник по закон)

¹⁰⁸⁹ И. Бабиќ, *цит. учебник*, стр. 178.

¹⁰⁹⁰ О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 207-208.

¹⁰⁹¹ S. Vukadinović, *цит. учебник*, стр. 91.

¹⁰⁹² M. Velimirović, *Privredno pravo OOUR-a*, Svjetlost-Sarajevo, 1980, стр. 178.

¹⁰⁹³ И. Камбовски, *цит. учебник*, стр. 91.

¹⁰⁹⁴ M. Velimirović, *цит. учебник*, стр. 178-179.

¹⁰⁹⁵ Види: чл. 18, ст. 2, Закон за здруженија и фондации...

¹⁰⁹⁶ Види: чл. 16, Закон за политичките партии, Сл. весник на РМ, бр. 76/04, 5/07, 8/07, 12/07, 57/07, 15/07, 23/07, 60/07, 5/08 и 23/13.

за овој вид на правни лица. Исклучив статутарен согласно Законот за адвокатурата¹⁰⁹⁷ постои и кај Адвокатската комора затоа што прашањето за организација и работа на органите на Комората е оставено да се уреди со статут¹⁰⁹⁸.

Вториот облик на статутарно застапништво се јавува кај повеќе организациони форми на правни лица кои покрај застапници по закон можат да имаат и статутарни застапници. Такви правни лица се, на пример, универзитетите, јавните претпријатија, здравствените установи и др.

3. Правна природа на статутарното застапништво

Во врска со правната природа на статутарното застапништво, во цивилната доктрина се јавуваат спротивставени мислења. Некои од цивилистите сметаат дека органите на правното лице всушност се застапници (законски или статутарни) на правното лице од причина што тие ги преземаат работите во име и за сметка на правното лице. Според други цивилисти, органите на правното лице се составен дел на правно лице и не може да имаат сопствена егзистенција надвор од правното лице¹⁰⁹⁹. Според тоа, органите кои се определени со статутот се дел од неговата структура, односно дел од правното лице како такво.

Станува збор за истата теоретска дилема која постои и за законските застапници (застапници по закон). Од теоретски аспект издржана е аргументацијата дека органите на правното лице не можат истовремено да бидат застапници во правното лице затоа што тоа се коси на концептот за застапништво. Концептот на застапништвото се базира на идејата за постоење на застапуван и застапник како посебни субјекти во правото. Притоа, застапникот презема правни работи во име и за сметка на застапуваниот. Кога се зборува за законски или статутарни застапници на правното лице, оваа дистинкција не постои затоа што статутарен (или законски) застапник е орган кој е составен дел од организационата структура на правното лице, односно орган кој е дел од правното лице, а не посебен субјект во правото. Меѓутоа, правното лице како субјект во правото може да настапува во правниот промет само преку своите органи или, поточно, преку физичките лица кои ги сочинуваат тие органи. Овие органи, правните прописи или другите општи акти ги идентификуваат и како застапници на правното лице.

Во зависност од тоа дали органите на правното лице се определени како застапници на правото лице врз основа на закон или врз основа на статут, се заклучува дека цивилната доктрина разликува законско застапништво на правните лица (застапништво по закон) и статутарно застапништво на правните лица (застапништво врз основа на статут или друг конститутивен акт на правното лице)¹¹⁰⁰.

¹⁰⁹⁷ Сл. весник на РМ, бр. 199/2023.

¹⁰⁹⁸ Види: чл. 37, Закон за адвокатурата...

¹⁰⁹⁹ Повеќе за ова види: Д. Попов, *цит. учебник*, стр. 241; Р. Ковачевиќ Куштримовиќ, М. Лазиќ, *цит. учебник*, стр. 335-336. Исто така и кај: О. Станковиќ, В. В. Водинелиќ, *цит. учебник*, стр. 207-208; Д. Стојановиќ, О. Антиќ, *цит. учебник*, стр. 347.

¹¹⁰⁰ Така: Р. Живковска, Т. Пржеска, *цит. учебник*, стр. 395.

ЗАКЛУЧОК

I.

Првата глава од трудот покажува дека институтот застапништво има долги историски корени кои се наоѓаат во периодот на римското право, а и кои се одржале во последователните временски епохи – феудализам, капитализам и социјализам.

Трудот покажува дека во римското право постоеле различни форми на застапување на лицата кои не можеле во целост самостојно да учествуваат во правниот живот. Тоа биле малолетните лица, жените и полнолетните лица кои биле идентификувани како расипници или биле со некакви ментални нарушувања. Во тој период се појавиле првите рудиментирани форми на законско застапништво - тоторството и старателството. Тоторство (*tutela*) се практикувало врз малолетниците и жените во рамките на римското семејство. Во раното римско право цел на тоторството не било давање заштита на малолетниците, туку обезбедување на нивниот имот. Во подоцнежниот период основна причина за постоење на тоторството почнува да се смета потребата од заштита на малолетниците. Во овој период основна функција на тоторството е да се дејствува во корист на малолетникот, а не само да се штити имотот на малолетникот. Тоторството врз жените се базирало на идејата дека жените немаат капацитет самостојно да учествуваат во правниот промет поради „состојбата на нивниот пол“.

Римското право го уредувало и институтот старателство (*cura*) чија функцијата се состоела во надоместување на недостатокот на деловна способност кај лицата кои според правото можеле да станат деловно способни, но заради некои лични и физички недостатоци не се стекнувале со потполна деловна способност (душевно болни, расипници и сл.). Полнолетните деловно неспособни лица добивале посебна правна заштита која им се обезбедувала со определувањето на старател.

Во римското право покрај форми на законско застапништво, постоеле и форми на застапување кои ги имале карактеристиките на договорно застапништво. Тоа бил договорот за мандатум. Мандатумот во римското право претставувал посебен вид на договор со кој едно лице (*mandatarius*) се обврзувало да изврши определена работа во корист на друго лице (*mandator*) по негово барање и без надомест.

Застапништво постоело и во делот на заштитата на имотните права. Во граѓанско-судските постапки лицата можеле да имаат законски застапници, но и процесни застапници.

Во периодот на феудализмот доаѓа до засилена афирмација на идејата дека определено лице може да изразува волја во име на друго лице, како и да ја интерпретира волјата на застапуваниот и да ги штити неговите интереси. Оваа идеја се развивала под влијание на црковното (канонското) право. Во канонското право кое ја рефлектирало црковната идеологијата, Црквата била претставена како застапник (претставник) на Бога на земјата. Притоа, Црквата била претставувана како застапник на Бога која била овластена да дејствува во името на Бога и да ја спроведува „божјата волја“ во светот. Застапништвото во периодот на феудализмот има некои од карактеристиките на законското застапништво, но со потполно различна функција. Во периодот на феудализмот застапништвото е во функција на остварување суверена власт од страна на застапникот (Црквата, суверенот) и притоа се користи како инструмент за контрола на народните маси, а не за заштита на интересите на застапуваните.

Застапништвото во периодот на капитализмот значително се развива и зазема место на значаен правен институт. Брзиот развој на стоково-паричните односи ја акцентирал потребата на лицата да учествуваат во правниот промет, како лично така и преку свои застапници. Застапниците ги штители интересите на застапуваните и дејствувале во нивно име и за нивна сметка имајќи ги предвид потребите и интересите на застапуваните лица. Сето тоа довело до развој на договорното застапништво како вид на застапништво кое е израз на волјата на застапуваниот. Покрај договорното застапништво, во периодот на капитализмот се развивало и законското застапништво кое имало за цел да им овозможи на лицата кои не се способни самостојно да изразуваат правно релевантна волја да учествуваат во правниот промет преку нивните застапници. Законското застапништво се базирало на либералната идеја дека секое лице треба да има право и можност да учествува во правниот промет и да ги ужива бенефитите од пазарното стопанство.

Институтот застапништво во периодот на социјализмот ги задржува истите карактеристики како и институтот застапништво кој се развил во периодот на капитализмот. Во македонското законодавство кое датира од периодот на социјализмот, институтот застапништво бил уреден со одредбите на сојузниот Закон за облигационите односи кој се применувал и на територијата на НР Македонија, односно СР Македонија. Сојузниот Закон за облигационите односи го уредува застапништвото како самостоен правен институт. Покрај сојузниот Закон за облигационите односи, во периодот на социјализам одделните видови застапништво биле уредени и со други посебни закони.

II.

Втората глава од трудот покажува дека во современите правни системи се задржува основната функција на застапништвото како граѓанско-правен институт во кој улогата на застапникот е да ги штити имотните интереси на застапуваниот изразувајќи правно релевантната волја во негово име и за негова сметка. Дополнително, современите правни системи на некои видови застапништво им даваат и социјално-заштитна функција, која подразбира грижа како за имотните така и за личните интереси на застапуваниот. Исто така, во современите правни системи сериозно се разгледуваат можностите за понатамошен развој и модификација на институтот застапништво со цел овој институт да се прилагоди кон современите сфаќања за субјективитетот на лицата и начинот на кој тој субјективитет треба да се реализира во правните односи.

Поаѓајќи од законското и научното дефинирање на институтот застапништво, цивилната доктрина идентификува четири конститутивни елементи на институтот застапништво: преземање на правни работи, во туѓо име, за туѓа сметка и со овластување. Првиот конститутивен елемент - преземање на правни дејствија подразбира склучување на правни дела, како и преземање на други правни работи кои предизвикуваат определени имотни ефекти, т.е. доведуваат до стекнување на граѓански субјективни права и преземање на граѓански субјективни обврски во рамките на граѓанско-правните односи. Вториот елемент на застапништво - во туѓо име подразбира дека правните работи кои ги презема застапникот се сметаат како да се правни работи преземени од страна на застапуваното лице. Третиот конститутивен елемент на застапништвото – за туѓа сметка означува дека преземените правни дејствија, односно склучената правна работа директно ќе предизвика имотен ефект кој ќе се одрази на имотот на застапуваното лице. Четвртиот конститутивен елемент на застапништво е постоењето на овластување за застапување кои му дава

легитимитет на застапникот да настапува во правниот промет, односно да презема правни дејствија и да склучува правни работи во име и за сметка на застапуваниот.

Четири конститутивни елементи на застапништвото (преземање правни дејствија, во туѓо име, за туѓа сметка и со овластување) служат за разграничување на застапништво од другите слични граѓанско – правни институти: гласник, посредник, комисионер и рабоводител без налог. Клучно за разликување на институтот застапништво од другите слични институт е единствената комбинацијата од четирите конститутивни елементи која се среќава само кај институтот застапништво. Гласникот (nuntius) за разлика од застапникот не презема правни, туку фактички дејствија кои се состојат во пренесување туѓа изјава на волја. Посредникот, за разлика од застапникот, не учествува директно во определен граѓанско-правен однос во име и за сметка на една од страните. Улогата на посредникот се состои од преземање на фактички дејствија преку кои им овозможува на страните лично да стапат во определен граѓанско-правен однос. Разликувањето на застапникот од комисионерот во цивилната доктрина се врши врз основа на правното дејство на правните работи кои овие лица ги преземаат. Комисионерот, за разлика од застапникот, презема правни работи во свое име, но за туѓа сметка. Рабоводителот без налог може да презема правни работи во име и за сметка на друго лице, но за разлика од застапникот, нема овластување за застапување.

Во трудот се претставува правната природа на институтот застапништво од аспект на традиционалните правни теорија и современата цивилна доктрина. Традиционалните теории во трудот се класифицираат на четири групи: прва - правни теории кои институтот застапништво го поимаат како форма на преставување на лицата во правните односи; втора - правни теории кои застапништвото го објаснуваат како правен однос на соработка помеѓу застапникот и застапуваниот кој резултира со имотни ефекти врз имотот на застапуваниот; трета - правни теории кои застапништвото го објаснуваат како институт кој има за цел да предизвика имотни ефекти врз имотот на застапуваниот без притоа да постои личен ангажман од страна на застапуваниот; четврта - правни теории кои го објаснуваат застапништвото од позитивистички аспект како правна категорија преку која може да се склучуваат правни работи во корист на друг, односно правна категорија на која правото и припишува определени функции.

Според современата цивилна доктрина, застапништвото преставува посебен граѓанско-правен институт кој овозможува преземање правни дејствија во корист и за сметка на друго лице врз основа на овластување. Застапникот, според современата цивилна доктрина, стапува во граѓанско-правните односи во име на застапуваниот, при што се фингира дека правното дело склучено од страна на застапникот го склучил застапуваниот лично. Имотните ефекти кои произлегуваат од дејствијата на застапникот во правните односи со трети лице се одразуваат директно врз имотот на застапуваниот, а не посредно, т.е. откако застапникот ќе му ги пренесе правата на застапуваниот.

Во трудот се идентификуваат повеќе функции на застапништвото. Првата функција на застапништвото се состои во олеснувањето на правниот промет. Втората функција на застапништво е да овозможи вклучување во правниот живот на лицата кои ја немаат потребната деловна способност самостојно да преземаат правни дејствија. Третата функција на застапништво се состои во проширување на можностите на субјектите во правото за учество во разновидните граѓанско-правни односи. Четвртата функција на застапништвото се состои во обезбедување заштита на правните интереси на отсутните лица или на непознати или отсутни сопственици на имот. Петтата функција на

застапништвото е во создавање можност третите лица да ги остварат своите права и интереси во однос на застапуваниот.

Институтот застапништво како комплексен граѓанско-правен институт е предмет на различни класификации од страна на цивилната доктрина, од кои позначајни се класификациите во зависност од: постоење волја за застапување, основот за застапување, овластувањата на застапникот, начинот на застапување, бројот на застапници и областа на граѓанското право во која застапник презема правни дејствија. Поаѓајќи од постоењето, односно непостоењето на волја за застапување, застапништвото се класифицира на вондоговорно и договорно застапништво. Во зависност од тоа што е основ за застапување, застапништвото се класифицира на законско, договорно и статутарно. Тргувајќи од тоа какви се овластувањата на застапникот, се прави разлика помеѓу активно и пасивно застапништво. Од аспект на начинот на застапување, се разликува застапништво и подзастапништво. Врз основа на бројот на застапници, застапништвото се определува како поединечно (индивидуално) застапништво и (со)застапништво, односно групно застапништво. Поаѓајќи од областа на граѓанското право во која застапникот презема правни дејствија во име и за сметка на застапуваниот, цивилната доктрина застапништвото го класифицира на материјално-правно или деловно застапништво и процесно-правно, односно процесно застапништво.

III.

Трета глава од трудот покажува дека вондоговорното застапништво се определува како застапништво кое настанува врз основа на закон, судска одлука или акт на надлежен орган. Основни претпоставки за настанок на овој вид на застапништво се непостоењето на правно релевантна волја на застапуваниот, постоењето објективна потреба за вондоговорно застапување и правен основ за застапување.

Во односите кои настануваат со востановување на застапништвото се среќаваат три страни: застапник, застапуван и трето лице. Застапникот се определува како страната која е овластена да презема правни дејствија и да склучува правни работи во име и за сметка на застапуваниот и претставува потполно деловно способно физичко лице, а по исклучок и правно лице. Застапувани кај вондоговорното застапништво се: малолетни лица, полнолетни лица кои немаат потполна деловна способност, отсутни лица, непознати сопственици на имот, правни лица и други лица за кои постои објективна потреба да им се именува вондоговорен застапник. Трето лице е лицето со кое застапникот стапува во граѓанско-правни односи во име и за сметка на застапуваниот.

Помеѓу страните кај вондоговорното застапништво настануваат два правни односи - интересен (внатрешен) однос и екстерен (надворешен) однос. Интерниот, односно внатрешниот однос е односот кој настанува помеѓу застапникот и застапуваниот. Кај вондоговорното застапништво интерниот однос е однос од кој за вондоговорниот застапник произлегува овластувањето да настапува во правниот промет во име и за сметка на застапуваното лице на ексклузивен начин. Екстерниот однос е односот во кој застапникот стапува во граѓанско-правен однос со третото лице во име и за сметка на застапуваниот.

Поаѓајќи од правната основа врз основа на која се воспоставува застапништвото (закон, судска одлука, акт на надлежен орган), вондоговорното (законското) застапништво се класифицира на непосредно и посредно законско застапништво.

- Непосредно законско застапништво претставува застапништвото кое настанува непосредно врз основа на закон. Непосредно законско застапништво на физичките лица претставува родителското застапување, како и старателското застапување кое го врши Центарот за социјална работа. Непосредни законски застапници на правните лица се оние кои своите овластувања за застапување ги стекнуваат врз основа на закон или врз основа на акт на надлежен орган донесен врз основа на закон.

- Посредно законско застапништво е застапништвото кое настанува врз основа на судска одлука или акт на надлежен орган донесени врз основа на закон. Посредното законско застапништво на физичките лица е старателското застапништво. Посредните законски застапници кај правните лица се определуваат кога ќе настапат околности поради кои застапниците по закон не можат повеќе да го вршат застапувањето или кога со закон не е определен непосреден застапник на правното лице.

Во околности кога определено лице не е во можност непосредно да ги остварува своите граѓански-субјективни права и граѓански субјективни обврски, се предвидува определување на застапници во посебни случаи - *ad hoc* законски застапници. Законското застапништво во посебни случаи (*ad hoc* застапништвото) по своите карактеристики е најблиско со посредното законско застапништво со оглед на сличностите во начинот на определување на овластувањата на *ad hoc* застапникот и начинот на неговото именување. Застапништво во посебни случаи вклучува: старател во посебни случаи, привремен застапник и заменичкото законско застапување.

Анализата на позитивното право на РС Македонија покажа дека македонскиот законодавец ги уредува сите типични видови на законско застапување на физичките лица кои се присутни во современите правни системи на европските земји, но во позитивното право на РС Македонија недостасува современ пристап во уредувањето на типичните (класичните) видови законско застапување. РС Македонија заостанува во уредувањето на нови (современи) форми на законско застапување. Ова особено важи за законското застапувањето на полнолетните лица. Недостасува регулатива на законско застапништво која ќе овозможи заштита на автономијата на застапуваните и нивното право самостојно да учествуваат во граѓанско-правните односи во согласност со нивните интелектуални капацитети.

Во однос на законското застапување на правните лица во современите правни системи, се забележува тенденцијата за законски застапници, т.е. застапници по закон да се определуваат органите на управување на правното лице, односно физичките лица кои ги сочинуваат тие органи.

Покрај непосредното законско застапништво (застапништвото по закон) се уредува и посредното законско застапништво кое се воспоставува кога правното лице е во постапка на „негово згаснување“ (стечај, ликвидација). Како посредни законски застапници се определуваат ликвидаторот – во постапка за ликвидација и стечаен управник (администратор) - во постапка за стечај.

Во современите правни системи се уредува и законското застапништво во посебни случаи на правни лица – заменичко застапување, привремен застапник и сл.

IV.

Договорното застапништво е израз на слободната волја на застапуваното лице да овласти друго лице застапник кое ќе ги презема правните дејствија и другите правни работи

во негово име и за негова сметка. Овој вид на застапување им овозможува на физичките и правните лицата да стапуваат во најразлични видови граѓанско-правни односи без притоа да мора лично да ги преземаат правните дејствија. Основните претпоставки за воспоставување договорно застапништво се да постои волја на застапуваниот и застапникот да го прифати овластувањето за застапување.

Договорното застапништво придонесува за динамиката на правниот промет и го олеснува процесот на стекнување, вршење и заштита на граѓанските субјективни права во рамките на тој правен промет. Договорното застапништвото игра значајна улога во развојот на правниот промет и во зголемување на правната сигурност кога застапувањето го вршат застапници кои се стручно оспособени за застапување во определени правни работи.

Страните кај договорното застапништво се полномошник, властодавец и трето лице. Застапникот (полномошникот) е страната која е овластена да презема правни дејствија и правни работи во туѓо име и за туѓа сметка. Полномошникот треба да има потполна деловна способност. Застапуван (властодавец) кај договорното застапништво е лицето кое дава овластување за застапување врз основа на кое полномошникот може да презема определени правни дејствија во име и за сметка на властодавецот. Властодавец може да биде само лице кое е потполно деловно способно. Третото лице кај договорното застапништво е лицето со кое застапникот (полномошникот) стапува во граѓанско-правен однос во име и за сметка на застапуваниот (властодавецот).

Воспоставувањето на договорното застапништво доведува до настанување на два правни односи - интерен (внатрешен) однос и екстерен (надворешен) однос. Интерниот однос настанува помеѓу властодавецот и полномошникот. Правен основ за настанување на овој однос е овластувањето за застапување кое го дава властодавецот. Овластувањето за застапување може да биде дадено како еднострана изјава на волја – полномошно или може да биде содржано во определен договор склучен помеѓу полномошникот и властодавецот. Екстерниот однос е односот помеѓу полномошникот и третото лице во кое полномошникот настапува во име и за сметка на властодавецот. Интерниот и екстерниот однос се меѓусебно поврзани во смисла што полномошникот стапува во граѓанско-правниот однос со третото лице како резултат на овластувањето за застапување кое резултира од интерниот однос.

Цивилната доктрина договорното застапништво го разликува во зависност од правниот основ врз основа на кој се воспоставува. Се прави разлика на договорното застапништво кое настанува врз основа на еднострана изјава на волја (еднострано правно дело) и договорно застапништво кое настанува врз основа на договор. Полномошното е еднострана изјава на волја со која се дава овластувањето за застапување. Договорот за застапување е договор чија основна содржина е овластувањето за застапување, а тоа договорот за налог. Клазула за застапување можат да содржат и други договори – договор за трговско застапување, договор за посредување, договор за шпедиција и др.

Договорното застапништво во современото право има повеќе функции. Овој вид на застапништво е во функција на интересите на властодавецот затоа што му овозможува да презема правни работи и без притоа да биде лично присутен. Покрај тоа што е во функција на олеснување на работата на властодавецот, договорното застапништво е во функција и на развојот на правниот промет. Договорното застапништво исто така е во функција на правната сигурност во правниот.

Претпоставка за остварувањето на функциите кои во современото право му се припишуваат на договорното застапништво е постоењето на солидна правна регулатива која ќе го уредува договорното застапништво.

Македонското позитивно право ги следи современите тенденции на развој на договорното застапништво и се стреми да создаде регулатива која ќе биде во функција на понатамошниот развој на овој граѓанско-правен институт. Една од најочигледните интенции на законодавецот е да се промовира стручноста и компетентноста во договорното застапување, особено во сферата на заштитата на граѓанските субјективни права.

V.

Статутарното застапување претставува вид застапување на правните лица кај кои обемот на овластувањата на застапникот и лицето кое е овластено да застапува се определени во статутот или друг општ акт на правното лице.

Во својство на статутарен застапник кај правните лица се јавува органот на управување на тоа правно лице ако своите овластувања ги црпи од статутот на правното лице.

Статутарното застапништво како посебен вид застапување може да се изрази во два облика. Првиот облик е кога во целост се исклучува законското застапување, а статутарниот застапник станува единствен застапник на правното лице (исклучиво статутарно застапништво). Вториот облик е кога статутарно застапување постои паралелно со законското застапување, односно правното лице го застапува и застапникот по закон и статутарниот застапник.

КОРИСТЕНА ЛИТЕРАТУРА

○ УЧЕБНИЦИ, МОНОГРАФИИ, СТАТИИ

1. **Андреев М.**, *Римско частно право*, София, 1992;
2. **Антић О.**, *Облигационо право*, Београд, 2007;
3. **Ayres L. H., Landry R. E.**, *The Distinction between negotiorum gestio and mandate*, Vol 49-1, Louisiana Law Review, 1998;
4. **Бабић И.**, *Грађанско право, књига 4 – Облигационо право, Уговори грађанског права, трето измењено и допуњено издање*, Службени гласник, 2017;
5. **Бабић И.**, *Увод у грађанско право и стварно право, деветто измењено и допуњено издање*, Службени гласник, Београд, 2021;
6. **Бајић, М.** *Пословна способност и почеци старатељства у римском праву*, Годишњак Правног факултета, Сарајево, 1953;
7. **Berger A.**, *Encyclopedic Dictionary of Roman Law*, New series – Volume 43, II, 1953;
8. **Бујклић Џ.**, *Rimsko privatno pravo*, Pravni fakultet Univerziteta u Beogradu, Beograd, 2012;
9. **Buckland W. W.**, *A text-book of Roman Law from Augustus to Justinian*, Cambridge, University Press, 1921;
10. **Burndage A. J.**, *The medieval origins of the legal profession, canonists, civilians and courts*, The University of Chicago Press, 2008;
11. **Varbić J.**, *Pravo društva*, Књига прва, Опći dio, Organizator, Zagreb, 1999;
12. **Благојевић Б.**, *Грађанскоправни облигациони уговори*, Београд, 1952;
13. **Благојевић Б.**, *Грађански поступак у римском праву*, Београд, 1960;
14. **Борковски Е., Плесис П.**, *Римско право*, Просветно дело, Скопје, 2009;
15. **Boras M., Margetić L.**, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Sveučilišta u Rijeci, Rjeka, 1998;
16. **Brox H.**, *Allgemeiner Teil des Birgerlichen Gesetzbuchs*, 15, Carl Heymanns Verlag KG, Koln, Bern, Bonn, Munchen, 1991;
17. **Бучковски В., Наумовски Г.**, *Избор на текстови од римското право (петто издание)*, Скопје, 2020;
18. **Василев Л.**, *Гражданско право (обща част)*, Варна, 1993;
19. **Vukadinović S.**, *Građansko pravo – opšti deo, priručnik za pravosudni ispit*, Beograd, 2021;
20. **Vodinelić V. V.**, *Građansko pravo, Uvod u građansko pravo i Opšti deo građanskog prava, četvrto izdanje*, Službeni glasnik, Beograd, 2022;
21. **Vedriš M.**, *Osnove imovinskog prava*, Zagreb, 1971;
22. **Vedriš M., Klarić P.**, *Građansko pravo, opći dio, stvarno pravo, obvezno i nasljedno pravo, sedmo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Narodne novine, Zagreb, 2003;
23. **Velimirović M.**, *Privredno pravo OOUR-a*, Svjetlost-Sarajevo, 1980;
24. **Gams A.**, *Uvod u građansko pravo, opšti deo, peto prošireno izdanje*, Naučna knjiga, Beograd, 1963;
25. **Gams A., Đurović Lj.**, *Uvod u građansko pravo, opšti deo, trinaesto, novim propisima prilagođeno izdanje*, Savremena administracija, Beograd, 1985;
26. **Gardner J. F.**, *Being a Roman Citizen*, Routledge, 2010;
27. **Gardner J. F.**, *Women in Roman Law and Society*, Routledge, 2015;
28. **Гај**, *Institucije*, превео О. Станојевић, Београд, 1982;
29. **Галев Г., Дабовић Анастасовска Ј.**, *Облигационо право*, Скопје, 2021;
30. **Георгиев Д. П.**, *Облигационо право*, Култура, Скопје, 1985;
31. **Групче А.**, *Грађанско право (опит дел)*, Скопје, 1976;
32. **Grubs Evans J.**, *Woman and the law in the Roman Empire*, Routledge, London, 2002;
33. **Дабовић Анастасовска Ј., Пепељугоски В.**, *Право на интелектуална сопственост, второ изменето и дополнето издание*, Скопје, 2012;
34. **Даниловић Ј., Станојевић О.**, *Текстови из римског права*, Београд, 1990;
35. **Джеров А.**, *Гражданско право*, София, 2003;
36. **Egersdorfer A.**, *Predavanja o pandektama*, Zagreb, 1917;
37. **Eisner V. Horvat, M.**, *Rimsko pravo*, Nakladni Zavod Hrvatske, Zagreb, 1948;

38. Живковска Р., *Стварно право, книга I*, Европа 92, Скопје, 2005;
39. Живковска Р., *Опит дел на граѓанското право, Воведни теми*, Европа 92, Скопје, 2006;
40. Живковска Р., *Опит дел на граѓанското право*, Европа 92, Скопје, 2011;
41. Живковска Р., Пржеска Т., *Опит дел на граѓанско право-Практикум*, Скопје, 2011;
42. Живковска Р., Пржеска Т., *Правни норми, промет, имот, објекти на граѓанскоправните односи и правни факти*, Скопје, 2017;
43. Живковска Р., Пржеска Т., *Правни дела – монографија*, Скопје, 2018;
44. Живковска Р., Пржеска Т., *Граѓанско право - опит дел*, Европа 92, Скопје, 2021;
45. Зороска-Камиловска Т., Ракочевиќ М., *Практикум по парнично право*, Стоби трејд, Скопје, 2019;
46. Zak E., *Historical Development of Roman Guardianship of a Spendthrift*, Melanges Wolodkiewicz II;
47. Zerres T., *Burgeliches Recht Ein einfuhrendes Lehbruch in das Zivil – und Zivilprozes-recht*, springer Verlag, Berlin, Heidelberg, New Yourk, London, Pariz, Tokio, Hongkong, Barcelona, 1993;
48. Zimmermann R., *The Law of Obligations, Roman Foundations of the Civilian Tradition*, Clarendon Paperbacks, 1996;
49. Игнатовиќ М., *Позивање на суд (In ius vocation)*, Копаоничка школа природног права, "Право и демократска култура", бр. 12/2003;
50. Игнатовиќ М., *Еволутивни развој граѓанског судског поступка у римском праву*, Зборник радова Правног Факултета у Нишу, 2014;
51. Јаневски, А., Зороска-Камиловска Т., *Граѓанско процесно право, книга втора, Вонпарнично право*, Скопје, 2010;
52. Јаневски, А., Зороска-Камиловска Т., *Граѓанско процесно право, книга прва, Парнично право, второ изменето и дополнето издание*, Скопје, 2012;
53. Juhart M., Možina D., Novak V., Polajnar-Pavčnik A., Žnidaršič Skubic V., *Uvod v civilno pravo*, Uradni List, Ljubljana, 2023;
54. Јовановиќ М., *Tutela mulierum по Закону XII таблица*, Нови Сад, 2002;
55. Chroust A. H., *Legal profession in Ancient Roman*, Notre Dame Law Review, 1954;
56. Ковачевиќ-Куштримовиќ Р., *Граѓанско право (општи део), друго измењено и допуњено издање*, Ниш: Сириус, 1995;
57. Ковачевиќ-Куштримовиќ Р., Лазић М., *Увод у граѓанско право*, Пунта, Ниш, 2018;
58. Klarić P., Vedriš M., *Gradjansko pravo, 12. Izdaja*, Narodne Novine, Zagreb, 2009;
59. Камбовски И., *Застапување во граѓанското и трговското право*, Скопје, 2015;
60. Лалевска Т., Кадри Ш., *Смртта како правен факт*, Зборник на трудови, Општествени промени во глобалниот свет, Деветта меѓународна конференција, Штип, 2022;
61. Лалевска Т., *Деловната способност на физичките лица во граѓанското право*, Зборник на трудови, Општествени промени во глобалниот свет, Десетта меѓународна конференција, Штип, 2023;
62. Лазаревиќ, П. А., *Облигационо право-посебен дел*, Скопје, 1960;
63. Long J. R., *Notes on Roman law*, Washington and Lee University, Lexington, Virginia, 1912;
64. Lorenzen E. G., *Negotiorum Gestio in Roman and Modern civil law*, Cornell Law Review, Volume 13, Issue 2, 1928;
65. Марковиќ Л., *Граѓанско право (Општи део и стварно право)*, Београд, 1927;
66. Марковиќ В., *Заступање и заступници привредних субјектата*, Пословни биро, Београд, 2012;
67. Marševski A., *Skrbnišтво за osobe lišene poslovne sposobnosti (s povijesnim osvrtom)*, Pravnilnik: Časopis za pravna i društvena pitanja, Vol. 40, No. 82, 2006;
68. MacCromack G., *The liability of the Tutor in Classical Roman Law*, 1970;
69. Милосављевиќ Ж., *Римско приватно право*, Београд, 1899;
70. Milošević M., *Rimsko pravo*, Pravni fakultet univerziteta u Beogradu, Beograd, 2014;
71. Mitrović D., *Uvod u pravo*, Pravni fakultet Universiteta u Beogradu, Beograd, 2012;
72. Мицковиќ Д., Ристов А., *Семејно право*, Скопје, 2015;
73. Николовски А., Плавшиќ С., *Трговско право*, Скопје, 2005;
74. Недков М., Беличанец Т., Градишки Лазаревска Е., *Право на друштва*, Правен факултет „Јустинијан Први“ Скопје, Скопје, 2009;

75. **Николас Б.**, *Вовед во римско право, со предговор, ревидирана биографија и речник со латински поими од Ернест Меуџер*, Просветно дело АД, 2009;
76. **Perkušić A.**, *Osnove građanskog prava*, Split, 2009;
77. **Pegović S.**, *Obligaciono pravo, knjiga prva*, Beograd, 1986;
78. **Поповска В.**, *Водич-застапување и прокура*, ЗПСРМ, Совет за корпоративно управување, Скопје, 2005;
79. **Попов Д.**, *Граѓанско право (општи део), нето изменено и допуњено издање*, Нови Сад, 2007;
80. **Пухан И., Поленак-Аќимовска М., Бучковски В., Наумовски Г.**, *Римско право*, Скопје, 2019;
81. **Поленак-Аќимовска М., Бучковски В., Наумовски Г.**, *Избор на текстови од римското право (нетто издание)*, Скопје, 2020;
82. **Plavšak N., M. Juhart, Kranje V., Grile P., Polajnar – Plavčnik A., Dolenc M., Pavčnik M.**, *Obligacijski zakonik (so komentar) splošni del*, Ljubljana, 2003;
83. **Plavšak N., Juhart M., Vrenčur R.**, *Obligacijsko parvo, splošni del*, GV Založba, Ljubljana, 2009;
84. **Romac A.**, *Izvori rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1973;
85. **Romac A.**, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet u Zagrebu, Zagreb, 1981;
86. **Romac A.**, *Rječnik rimskog prava*, Informator, Zagreb, 1989;
87. **Romac A.**, *Rimsko pravo*, Pravni fakultet Zagreb, 1994;
88. **Ruiz V. A.**, *Il mandato in Diritto Romano*, Naples, 1947;
89. **Radovanović M.**, *Zastupništvo u građanskom pravu, doktorska disertacija*, Pravni fakultet Beograd, 1965;
90. **Sayin B.Y.**, *Negotiorum Gestio as a Source of Obligation: From Roman Law to Modern Codes*, research article, Annales de la Faculté de Droit d'Istanbul, 2023;
91. **Салковски К.**, *Институције са историјом римског права*, Београд, 1894;
92. **Славнић Ј., Велимировић М., Вукичевић С.**, *Привредно право са основама граѓанског права*, Виша Пословна Школа, Београд, 2001;
93. **Стефанов Г.**, *Трговско право*, Абагар, Велико Търново, 2005;
94. **Стојановић Д., Антић О.**, *Увод у граѓанско право*, Београд 2004;
95. **Станковић О., Водинелић В.**, *Увод у граѓанско право*, Београд: Номос, 2007;
96. **Станковић Г., Боранијашевић В.**, *Граѓанско процесно право*, Службени гласник, 2023;
97. **Станковић Г.**, *Заступање у парници по Закону о парничном поступку Републике Србије*, Зборник радова Правног факултета у Нишу, XLV, 2004;
98. **Станковић Г.**, *Ванпарнични поступак за стицање пословне способности*;
99. **Stojanović D.**, *Uvod u građansko pravo, šesto izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Beograd: Savremena administracija, 1984;
100. **Stojanović D.**, *Uvod u građansko pravo, sedmo izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Savremena Administracija, Beograd, 1988;
101. **Stojanović D.**, *Uvod u građansko parvo*, Savremena Administracija, Beograd, 1990;
102. **Стојчевић Д.**, *Римско право, књига II, свеска 2, Облигационо право*, Београд, 1960;
103. **Stanković O.**, *Praktikum za uvod u građansko parvo I stvarno pravo*, Beograd, 1975;
104. **Станојевић О.**, *Римско право*, Београд, 2001;
105. **Srajić V.**, *Osnovi građanskog prava, Opšti deo, treće izmenjeno i dopunjeno izdanje*, Veselin Maleša, Sarajevo, 1961;
106. **Smith W., Wayte W., Marindin G.E.**, *A dictionary of Greek and Roman antiquities*, third edition, Vol.1, London, 1890;
107. **Triva S., Dika M.**, *Uvod u građansko parnično procesno parvo*, Sedmo izmijenjeno i dopunjeno izdanje, Narodne Novine d.d., Zagreb, 2004;
108. **Ђуровић Р.**, *Меѓународно привредно право*, Савремена Администрација, Београд, 1986;
109. **Фабр – Мањан М.**, *Облигационо право 2, Граѓанска одговорност и квази договори*, Арс Ламина, Скопје, 2011;
110. **Hunter W. A.**, *A Systematic and Historical Exposition of Roman Law in the Order of a Code*, Sweet and Maxwell, 1803;
111. **Нарашић Џ.**, *Negotiorum gestio: teorijskopravna analiza*, Zbornik radova Pravnog fakulteta u Splitu, god. 55, 2/2018;
112. **Цариќ С.**, *Уговори робног промета*, Белград, 1969;

113. **Цигој С.**, *Теорија на облигации, Опит дел на облигациско право*, Службен весник на СРС Љубљана, 1989;
114. **Chroust A. H.**, *Legal profession in Ancient Roman*, Notre Dame Law Review, 1954, Vol. 30, Iss. 1;
115. **Чавдар К.**, *Полномошници и полномошна во трговско работење*, Стручно списание Правник, бр. 83, 1999;
116. **Šarac M.**, *Mandatum u rimskom pravu*, Naklada Vošković, Split, 2011;
117. **Шарац М., Станић И.**, *Mandatum pecuniaе credendae*, Зборник Правног факултета у Ријеци, в. 31, бр. 2;
118. **Shulz F.**, *Classical Roman Law*, Oxford, 1951;
119. **Watson A.**, *Contract of mandate in Roman Law*, Oxford, 1984;

○ ЗБИРКА НА ПРАВНИ ПРОПИСИ

1. **Бабић И.**, *Збирка прописи од семејно и наследно право, според законодавство од 15. Септември 2023 година, четврто измењено и допуњено издање*, Службен гласник, 2023;
2. **Георгиевски С.**, *Закон за процесната постапка, Збирка на правни прописи*, Правен факултет – Скопје, 1977;
3. **Стефановић З.**, *Закон о привредним друштвима, осмо измењено издање, са регистром појмова, према стању законодавства од 31 јануара 2024 године*, Закони и прописи, Службен гласник, Београд, 2024;
4. **Радојевић М.**, *Закон о облигационим односима, четврто издање, према стању законодавства од 11 марта 2020 године*, Закони и прописи, Службен гласник, Београд, 2024;

○ КОМЕНТАРИ

1. **Георгиевски С.**, *Коментар на Законот за вонпроцесната постапка*, Култура, Скопје, 1980;
2. **Чавдар К.**, *Коментар на Законот за семејството, со судска практика, обрасци за практична примена, предметен регистар и придружни прописи*, Академик, Скопје, 1998;
3. **Чавдар К., Чавдар К.**, *Коментар на Законот за облигационите односи, коментари, објаснувања, практика и предметен регистар, трето изменето и дополнето издание*, Академик, Скопје, 2012;
4. **Чавдар К., Чавдар К.**, *Закон за сопственост и други стварни права, Закон за договорен залог, коментари, објаснувања, практика, предметен регистар*, Скопје, 2012;
5. **Чавдар К., Чавдар К.**, *Коментар на Законот за парничната постапка, со коментари, судска практика, примери за практична примена и предметен регистар, трето изменето и дополнето издание*, Академик, Скопје, 2016;

○ ПРАВНИ ИЗВОРИ

1. Германски граѓански законик (Bürgerliches Gesetzbuch (BGB)), достапен на: https://www.gesetze-im-internet.de/englisch_bgb/;
2. Закон о obveznim odnosima, NN 35/05, 41/08, 125/11, 78/15, 29/18, 126/21, 114/22, 156/22, 155/23, достапен на: <https://www.zakon.hr/z/75/Zakon-o-obveznim-odnosima>;
3. Закон о obligacionim odnosima, Sl.list SFRJ br. 29/78, 39/85, 45/89-odluka USJ I 57/89, Sl.list SFRJ, br.31/93, Sl. List SCG, br.1/03 – Ustavna povelja и Sl. Glasnik RS, br.18/20, на https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_obligacionim_odnosima.html;

4. **Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih**, Uradni list RS, št. 69/04 – uradno prečiščeno besedilo, 101/07 – odl. US, 90/11 – odl. US, 84/12 – odl. US, 82/15 – odl. US, 15/17 – DZ in 30/18 – ZSVI, dostapen na: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO40>;
5. **Zakon o gospodarskih družbah**, Uradni list RS, št. 65/09 – uradno prečiščeno besedilo, 33/11, 91/11, 32/12, 57/12, 44/13 – odl. US in 82/13: ZGD-1-NPB14, dostapen na: <https://zakonodaja.com/zakon/zgd-1>;
6. **Zakon o trgovačkim društvima**, NN br. 111/93, 34/99, 121/99, 52/00, 118/03, 107/07, 146/08, 137/09, 125/11, 152/11, 111/12, 68/13, 110/15, 40/19, 34/22, 114/22, 18/23 и 130/23. Dostapen na: <https://www.zakon.hr/z/546/Zakon-o-trgova%C4%8Dkim-dru%C5%A1tvima>;
7. **Zakon za аудио и аудиовизуелни медиумски услуги**, Сл. весник на РМ, бр. 184/13, 13/14 и 44/14;
8. **Zakon za advokaturata**, Сл. весник на РМ, бр. 199/23;
9. **Zakon za Akademiја za sudii и јавни обвинители**, Сл. весник на РСМ, бр. 129/23 и 53/24;
10. **Zakon za akreditacija**, Сл. весник на РМ, бр. 120/09;
11. **Zakon za bezbednost na hranata**, Сл. весник на РМ, бр. 157/10, 53/11, 1/12, 164/13, 187/13, 43/14, 72/15, 84/15, 129/15, 213/15, 39/16, 64/18 и Сл. весник на РСМ, бр. 209/23;
12. **Zakon o vanparničnom postupku**, Сл. гласник СРС, бр. 25/82, 48/88 и Сл. гласник РС, бр. 46/95 – други закон, 18/05 – други закон, 85/12, 45/13 – други закон, 55/14, 6/15, 106/15 – други закон и 14/22. Dostapen na: www.pravno-informacioni-sistem.rs;
13. **Zakon za vonparnična postapka**, Сл. весник на РМ, бр. 9/08 и 77/18;
14. **Zakonot za vonprocesnata postapka**, Сл. весник на СРМ, бр. 19/79;
15. **Zakon za visokoto obrazovanie**, Сл. весник на РМ, бр. 82/2018, 154/2019, Сл. весник на РСМ, бр. 178/21 и 58/24;
16. **Zakon za visokoto obrazovanie**, Сл. весник на РМ, бр. 82/18, 154/19, Сл. весник на РСМ, бр. 178/21 и 58/24;
17. **Zakonot za vработување и работа на странци**, Сл. весник на РМ, бр. 217/15 и Сл. весник на РСМ, бр. 163/21;
18. **Zakon za државна ревизија**, Сл. весник на РМ, бр. 66/10, 145/10, 12/14, 43/14, 154/15, 192/15, 27/16 и 83/18;
19. **Zakon za државното правобранителство**, Сл. весник на РМ, бр. 87/07, 167/10 104/15 и 53/24;
20. **Zakon za електронските комуникации**, Сл. весник на РМ, бр. 39/14, 188/14, 44/15, 193/15, 11/18, 21/18;
21. **Zakon za здравствено осигурување**, Сл. весник на РМ, бр. 25/00, 34/00, 96/00, 50/01, 11/02, 31/03, 84/05, 37/06, 18/07, 36/07, 82/08, 98/08, 6/09, 67/09, 50/10, 156/10, 53/11, 26/12, 16/13, 91/13, 187/13, 43/14, 44/14, 97/14, 112/14, 113/14, 188/14, 20/15, 61/15, 98/15, 129/15, 150/15, 154/15, 192/15, 217/15, 27/16, 37/16, 120/16, 142/16 и 171/17, 275/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 77/21, 285/21, 60/23 и 154/23;
22. **Zakon za здравствена заштита**, Сл. весник на РМ, бр. 43/12, 145/12, 164/13, 39/14, 43/14, 101/14, 132/14, 188/14, 10/15, 61/15, 154/15, 192/15, 17/16, 37/16, 93/17, 20/19, 101/19, 153/19, 180/19, 275/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 122/21, 150/22, 236/22, 199/23, 263/23 и 30/24;
23. **Zakon za заштита на личните податоци**, Сл. весник на РСМ, бр. 42/20 и 294/21;
24. **Zakon za здруженија и фондации**, Сл. весник на РМ, бр. 52/10, 135/11, 55/16 и 239/22;
25. **Zakon za индустриска сопственост**, Сл. весник на РМ, бр. 66/10, 145/10, 12/14, 43/14, 154/15, 192/15, 27/16 и 83/18;
26. **Zakon za инвестициски фондови**, Сл. весник на РМ, бр. 12/09, 67/10, 24/11, 188/13, 145/15, 23/16 и Сл. весник на РСМ, бр. 31/20, 150/21 и 288/21;
27. **Zakon za инспекциски надзор**, Сл. весник на РМ, бр. 102/19;
28. **Zakon za јавните претпријатија**, Сл. весник на РМ, бр. 38/96, 9/97, 6/02, 19/02, 40/03, 49/06, 22/07, 83/09, 97/10, 6/12, 11913, 41/14, 138/14, 25/15, 61/15, 39/16, 64/18, 35/19; 275/19, 89/22 и 274/22;
29. **Zakon za јавни набавки**, Сл. весник на РМ, бр. 24/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 87/21;
30. **Zakon za катастар на недвижности**, Сл. весник на РМ, бр. 55/13, 41/14, 115/14, 116/15, 153/15, 192/15, 61/16, 172/16, 64/18 и 124/19;
31. **Zakon za локална самоуправа**, Сл. весник на РМ, бр. 5/02;

32. Закон за лековите и медицинските помагала, Сл. весник на РМ, бр. 106/07, 88/10, 36/11, 136/11, 55/11, 11/12, 147/13, 154/13, 27/14, 43/14, 88/15, 154/15, 228/15, 7/16, 53/16, 83/18, 113/18, 245/18, Сл. весник на РСМ, бр. 28/21, 122/21, 60/23;
33. Закон за метрологија, Сл. весник на РМ, бр. 55/02, 120/09, 136/11, 6/12, 41/14;
34. Закон за медијација, Сл. весник на РСМ, бр. 294/21;
35. Закон о наслеђувању, Сл. гласник РС, бр. 46/95, 101/03 – одлука на Уставен суд на Србија и 6/15, достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs;
36. Законот за наследувањето, Сл. весник на СРМ, бр. 35/73 и 27/78;
37. Закон за наследувањето, Сл. весник на РМ, бр. 47/96, 18/01;
38. Закон за нотаријатот, Сл. весник на РМ, бр. 72/16, 142/16, 25/18 и 233/18;
39. Закон за основање на Агенцијата за финансиска поддршка во земјоделството и руралниот развој, Сл. весник на РМ, бр. 72/07;
40. Закон за облигационите односи, Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 78/01, 4/02, 59/02, 5/03, 84/08, 81/09, 161/09, 23/13, 123/13, 215/21, 154/23 и 220/23;
41. Закон за процесната постапка, Сл. весник на СРМ, бр. 4/77;
42. Закон за парничната постапка, Сл. Весник на РМ, бр. 79/05, 110/08, 83/09, 116/10 и 124/15;
43. Закон за пензиското и инвалидското осигурување, Сл. весник на РМ, бр. 98/12, 166/12, 15/13, 170/13, 43/14, 44/14, 97/14, 113/14, 160/14, 188/14, 20/15, 61/15, 97/15, 129/15, 147/15, 154/15, 173/15, 217/15, 27/16, 120/16, 132/16, 27/18, 35/18, 220/18, 245/18, 180/19, 275/19, 31/20, 267/20, 67/22 и 79/23;
44. Закон за процена, Сл. весник на РМ, бр. 115/2010, 158/2011, 185/2011, 51/2012, 64/2012, 188/2014, 104/2015, 153/2015, 192/2015, 30/2016;
45. Закон за политичките партии, Сл. весник на РМ, бр. 76/04, 5/07, 8/07, 12/07, 57/07, 15/07, 23/07, 60/07, 5/08 и 23/13;
46. Закон о парничном поступку, Сл. гласник на РС, бр. 72/11, 49/13, 74/13, 55/14, 87/18, 18/20 и 10/23 – друг закон. Достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs;
47. Закон о привредним друштвима, Сл. гласник РС, бр. 36/11, 99/11, 83/14 – друг закон, 5/15, 44/18, 95/18, 91/19 и 109/21. Достапен на: www.pravno-informacioni-sistem.rs;
48. Закон за работните односи, Сл. весник на РМ, бр. 62/05, 3/06, 44/06, 65/06, 16/07, 57/07, 77/07, 106/08, 161/08, 63/09, 114/09, 130/09, 149/09, 10/10, 50/10, 52/10, 58/10, 124/10, 132/10, 47/11, 11/12, 39/12, 13/13, 25/13, 170/13, 187/13, 106/14, 113/14, 20/15, 33/15, 72/15, 129/15, 27/16, 134/16, 120/2018, 110/19, 267/20, 151/21, 288/21 и 111/2023;
49. Закон за стандардизација, Сл. весник на РМ, бр. Сл. весник на РМ, бр. 54/02, 84/12, 23/13, 41/14, 53/16 и 83/18;
50. Закон за стечај, Сл. весник на РМ, бр. 34/06, 126/06, 84/07, 3/08, 122/09, 47/11, 95/12, 79/13, 164/13, 29/14, 98/15 и 192/15;
51. Закон о стечају, Сл. гласник на РС, бр. 104/09, 99/11 – др. закон, 71/12, 83/14, 113/17, 44/18 и 95/18. Достапен на: https://www.paragraf.rs/propisi/zakon_o_stecaju.html;
52. Законот за односите на родителите и децата, Сл. весник на СРМ, бр. 5/73 и 17/73;
53. Закон за семејството, Сл. весник на РМ, бр. 80/92, 9/96, 38/04, 33/06, 84/08, 67/10, 156/10, 39/12, 44/12, 38/14, 115/14, 104/15, 150/15, 122/18, 51/21, 53/21 и 199/23;
54. Законот за старателство, Сл. весник на СРМ, бр. 5/73;
55. Закон за спречување на корупцијата и судирот на интереси, Сл. весник на РМ, бр. 12/19;
56. Закон за сопственост и други стварни права, Сл. весник на РМ, бр. 18/01, 92/08, 139/09 и 35/10;
57. Закон за стопанските комори, Сл. весник на РМ, бр. 17/11;
58. Закон за трговските друштва, Сл. весник на РМ, Сл. весник на РМ, бр. 84/05, 71/06, 25/07, 87/08, 17/09, 23/09, 42/10, 48/10, 8/11, 21/2011, 24/11, 166/12, 70/13, 119/13, 120/13, 187/13, 38/14, 41/14, 138/14, 88/15, 192/15, 217/15, 6/16, 30/16, 61/16, 64/18, 120/18, 195/18, 225/18, 239/18, 290/20, 215/21 и 99/22;
59. Закон за управни спорови, Сл. весник на РМ, бр. 96/12;
60. Закон за Управата за јавни приходи, Сл. весник на РМ, бр. 43/14, 61/15, 27/16, 35/18, 83/18, 7/19 и Сл. весник на РСМ, бр. 87/23;
61. Закон за установите, Сл. весник на РМ, бр. 32/05, 120/05, 51/2011 и 99/2022;

62. Италијански граѓански законик (Codice Civile Italiano), достапен на: <https://www.codice-civile-online.it/codice-civile/articolo-48-del-codice-civile/>;
63. Obligacijski zakonik, Uradni list RS, št. 97/07
достапен на: <https://pisrs.si/pregledPredpisa?id=ZAKO1263>;
64. Obiteljski zakon, NN, br. 103/15, 98/19 и 156/23, достапен на: https://narodne-novine.nn.hr/clanci/sluzbeni/2015_09_103_1992.html;
65. Породични закон, Сл. гласник РС, бр. 18/05, 72/11 – други закон и 6/15;
66. Устав на РС Македонија, Сл. весник на РМ, бр. 52/91;
67. Француски граѓански законик (Code Civil), достапен на: <https://www.fd.ulisboa.pt/wp-content/uploads/2014/12/Codigo-Civil-Frances-French-CivilCode-english-version.pdf>;
68. Швајцарски граѓански законик (Schweizerisches Zivilgesetzbuch (ZGB)), достапен на: https://www.fedlex.admin.ch/filestore/fedlex.data.admin.ch/eli/cc/27/317_321_377/20220101/en/pdf-a/fedlex-data-admin-ch-eli-cc-27-317_321_377-20220101-en-pdf-a-2.pdf;
69. Шпански граѓански законик (Spanish Civil Code), достапен на: <https://www.boe.es/buscar/act.php?id=BOE-A-1889-4763&p=20230301&tn=0>;

○ ИНТЕРНЕТ ИЗВОРИ

1. L. Francoz-Terminal, La capacité de l'enfant dans les droits français, anglais et écossais, Thèse de doctorat de droit, Université Jean Moulin Lyon 3, достапно на: https://scd-resnum.univ-lyon3.fr/out/theses/2007_out_francoz-terminal_1.pdf;